Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پولادي امير

تر سيوري

لاندې

PROPERTY OF
ACKU
11883

PROPERTY OF
ARIC
Established
1989

ليکوال:
فرانک.اې.مارتين

ژباړن
محمد معصوم هوتک

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم	:: د پولادي امير تر سيوري لاندې
ليکوال	:: فرانك.اې.مارتين
ژباړن	:: محمد معصوم هوتك
خپرندوی	::د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه - جرمني
د خپرېدو لړ	:: ۵۷
چاپ شمېر	:: ۱۰۰۰ ټوکه
چاپ نېټه	:: ۲۰۰۴م/۱۳۸۳ل

چاپځی

دانش کتابتون، قصه خوانی بازار، پېښور

Tel/Fax:091-2564513/E-mail:danish2k2000@yahoo.com

د خپرندویې ټولنې یادښت

"د پولادي امیر تر سیوري لاندې" د فرانك مارتین هغه په زړه پوري اثر دی چې د افغانستان د معاصر تاریخ د یوې ډېرې مهمې دورې (د امیر عبدالرحمن خان او امیر حبیب الله خان د واکمنۍ د دورو) په هکله لیکل شوی دی او سره له دې چې په افغانستان کې په هغه وخت کې د یو بهرني مهم کارکوونکي او ماهر د خاطراتو بڼه لري، خو د دې په څنګ کې داسې نویو او په زړه پوري موضوعگانو ته اشاري لري، چې تر اوسه یې په بل ځای کې څرك نه دی لګېدلی او له همدې کبله د افغانستان د معاصر تاریخ څېړونکیو او مینه والو ته د لوستلو او استفادې وړ دی.

د دې تاریخي اثر پښتو ژباړن ښاغلی محمد معصوم هوتك، د پوره ستاینې او کورودانۍ وړ دی چې د غه کتاب یې په روانه او خوږه پښتو ژباړلی او د نورو ډېرو علمي کارونو او د پښتو ژبې د علمي کولو او شتمنېدو په لاره کې د خپلو نورو هلو ځلو په څنګ کې یې د داسې یو اثر پر ژباړه هم پوره ډېر وخت تېر کړی دی.

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، ځان نېکمرغه ګڼي چې د غازي امان الله خان د واکمنۍ او د افغانستان د خپلواکۍ د پنځه اتیایمې کالیزې په مناسبت، د "غازي امان الله خان ـ د افغانستان د خپلواکۍ ستوری" په نوم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمي ـ تاريخي سيمينار په ويا ړ دا او داسي يو شمېر نو ر خورا مهم تاريخي آثار خپروي او د ګران افغانستان د تاريخ مينه والو هېوادوالو ته يې وړاندي کوي.
مـــوږ د دې اثر د قـــد ر مـــن ژباړن د لا زياتو بريا وو هـــيله کوو او خپـــل هېوادوال د دې اثر لوستلو ته رابولو.

په درناوي

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه
جرمني ـ د کولن ښار
د ۲۰۰۴ ع کال د مارچ دولسمه
د ۱۳۸۳ ل کال د کب ۲۲

دژباړونکي يادابنت

د ۱۸۸۷ م کال په سرکي اميرعبدالرحمان خان (۱۸۸۰ ـ ۱۹۰۱ م) له يوه انګرېزمهندس سرتوماس مارټين (۱۸۵۰ ـ ۱۹۰۶ م) Sir Thomas Martin سره په افغانستان کي دصنعتي کارونو پرسر موافقه وکړه . نوموړي مهندس خپل استازی سر سالټر پاين Sir Salter Pyne کابل ته ولېږه . سالټر پاين ، چي وروسته په کابل کي په مسټر پاين سره مشهور سو ، تر مسيو ژيروم فرانسوي وروسته لومړنی اروپايي دئ ، چي د افغان و انګليس تر جګړي وروسته په کابل کي استوګن سو (۱).

مسيو ژيروم د هغه سفرپه ترڅ کي له اميرعبدالرحمان خان سره وپېژندله ، چي نوموړي امير په ۱۸۸۴ م کال له لارډ ډفرين سره دکتلو په نيت راولپنډۍ ته کړی و. امير ورته بلنه ورکړه ، چي په کابل کي دصنعتي کارخانو په جوړولو کي مرسته وکړي . نوموړی مهندس کابل ته راغی او له خان سره يې د کريم بخش په نامه يو هندی ، چي دبرېښنا ماهر و ، راووست . مسيو ژيروم څه موده په کابل کي پاته سو او وروسته دامير په حکم د څينو سامانونو دپېرودلو له پاره هندوستان ته ولاړ . د يولك و څلوېښت زرو هندي روپيو په بيه يې سامانونه وپېرودل او کابل ته يې راولېږل. خودده دژوند و مرګ پته ورکه سوه او امير وايي ، چي له زيات تلاښ سره سره بياهم څرګنده نسوه ، نوموړی ژوندی دئ که مړ ؟ (۲)

---

(۱) مسټر پاين لومړی وار د ۱۸۸۷ م کال داپرېل په سر کي کابل ته ورسېد . څو مياشتي يې تېري کړي او بيرته انګلستان ته ولاړ . (دافغانستان پېښليك دمسټر پاين راتګ د۱۸۸۹م کال په پېښو کي راوړی دئ) نژدې يو نيم کال وروسته دوهم وار بيرته کابل ته راغی . په دې وار راتګ کي ورسره دغه کسان ملګري وو : جان الفريډ ګرې John Alfred Gray. مسټر سټيوارټ Mr.Stewart او مسټر ميډليټن Mr.Myddleton . دوی درې واړه انګرېزان وو . جان الفريډ ګرې دامير جراح و . خپل دسترګو ليدلی حال يې په يوه پنډ کتاب کي بيان کړی دئ ، چي At the court of the Amir نوميږي او په ۱۹۰۱ م کال په لندن کي چاپ سوی دئ .

(۲) تاج التواريخ ـ دوهم ټوك ـ ۱۷ مخ ـ لاهور

سالتهر پاین د مسیو ژیروم فرانسوي لخوا رالېږل سوي ماشینونه په کار واچول . په هغو کي د ترکاڼی ، برمه کاری ، ولډنګ کاری ، اړې اوړندې د ستګاوي شاملي وې . ددې پرځنګ یې د توماس مارټین دشرکت په نمایندګي یې یوه جبه خانه ، یوه ضرابخانه (دسکو وهلو دستګاه) او څو نوري دستګاوي او ورکشاپونه جوړ کړل ، چي وروسته بیا دغو ورکشاپونو یو شمېر عصري صنایع منځ ته راوړل . ویل کېږي چي نوموړي مستر پاین د سر مارټیمر ډیورنډ له هیات سره چي د افغانستان د جنوبي او ختیځي پولي د ټاکلو لپاره په ۱۸۹۳ م کال کابل ته راغلی و ، ډېره مرسته وکړه او دافغانستان په امیر یې د انګریزي هیات خبري ومنلې . (۱)

امیر عبدالرحمان خان له سر توماس مارټین سره ټینګي اړیکي لرلې اوامیر ورته دهغه هیات دسرښتي کار په لاس ورکړ ، چي لندن ته دده د دوهم زوی شهزاده نصرالله خان دسفر ملګری و . شهزاده نصرالله خان د ۱۸۹۵ م کال په اپریل کي له کابله روان سو او د مي له څلېرویشتمي څخه بیا د دسمبر تر دریمي پوري په لندن کي و . شهزاده له انګلستان سره دمستقیمو ډیپلوماټیکو اړیکو د ټینګېدو په نیت دخپل پلار امیر عبدالرحمان خان لخوا هغه هیواد ته استول سوی و . امیر که څه هم پخپل دغه مقصد کي بریالی نسو ، خو له سرتوماس مارټین سره یې مناسبات بیاهم دوستانه پاته سول او دپوره باور وړ یې و . له شهزاده نصرالله خان سره کابل ته دراستنېدو په وخت کي دنوموړي توماس مارټین کشر ورور فرانك مارټین Frank . A . Martin ملګری و (۲) . داشخص زموږ دهمدې کتاب لیکوال دئ ، چي په کابل کي د سر سالتهر پاین پر ځای د کارخانو او ورکشاپونو د سرانجینیر په توګه ټاکل سوی و . فرانك مارټین د پاټریك ویلیام مارټین Patrick William Martin کشر زوی کېدی .

---

(۱) فراهي ـ غبدالغفار ـ افغانستان د دیموکراسی او جمهوریت په کلونوکي ـ ۲۴ مخ ـ اول چاپ ـ امریکا ـ ۲۰۰۱ م

(۲) سردار نصرالله خان دخپلو دغو لیدنو کتنو (په باب) رساله ولیکله او په کابل کي چاپ سوه . خو امیر عبدالرحمان خان د خینو مصلحتو له مخي نشر نکړه .

پلار یې دانګلستان دبرمنګهم ښار دځرمنو دصنایعو څښتن و . مشر ورور یې، سر توماس مارټین په ۱۸۷۴ م کي دهندوستان دکلکتې په ښار کي یو صنعتي شرکت پرانیست . دغه شرکت ته په ۱۸۸۹ م کال دبنګال داوسپني او پولادو دکمپنۍ سرپرستي ور دغاړي سوه او تر هغه وروسته یې په هندوستان کي داورګاډو دپټليو په غزولو کي درنه ونډه واخیستله . دغه راز یې دکلکتې ښاروخواکلیو او د اله آباد ، بنارس ، کانپور ، لکهنو ، اګرې او سـ ـــــــرینګر (کشمیر) ښارونو ته دچښلواوبو رسولو پروژې بشپړي کړې .

لکه ورانديي چي مو یادونه وکړه ، سرتوماس مارټین په هند کي دکابل دامیر عبدالرحمان خان داستوګني په وخت کي دنوموړي امیر پاملرنه ځانته واړوله او ورسره اشنا سو . (۱) ددغو دوستانه اړیکو اغېزه وه ، چي زموږ دهمدې کتاب مولف فرانک مارټین یې دکابل دورکشاپونو سرانجنیرۍ ته ورساوه او په کابل کي بیا ددغه خیرك او متشبث انګرېز استوګني ددغه کتاب ، چي ستاسي په واك کي دئ ، دلیکلو زمینه برابره کړه .

فرانك مارټین هم کابل ته دوه واره راغلی دئ . لومړی وارسفر یې په ۱۸۸۹ م کال کي و او دکابل دورکشاپو په څنګ کي یې داستوګني له پاره ځای ورکړی و . (۲) دوهم وار ، لکه ورانديي چي مو ولوستل ، له شهزاده نصرالله خان سره یوځای راغی . دوهم وار یې دخدمت ټوله موده څه دپاسه اته کاله وه ، چي په دې موده کي دامیر عبدالرحمان خان دپاچهۍ شپېږ کاله او دسراج الملت والدین امیرحبیب الله خان دواکمنۍ دسرکلونه شامل دي . فرانك مارټین دامیر عبدالرحمان خان په دربارکي دپوره عزت څښتن و . له درباریانو سره دومره زیات محشور و ، چي ان دهغوی د کورنیو مسایلو او خپل منځي دښمنیو او رقابتو په باب یې ښه پوره معلومات درلودل . نوموړی ګرځنده سړی و او دکابل ښاروخوا سیمې یې ټوله تر پښو کښلې وې . دعادي خلکو او د کوڅو و بازار په حالاتو ښه سم بلد و . په پارسي او اردو یې خبري کولای سوې

---

(۱) جورج سمیت ــ د ډیکشنري آف نېشنل بیوګرافي ــ لومړی ټوك ــ ۵۷۸ مخ ــ اکسفورډ .

(۲) وګورئ : دهمدې اثر لسم څپرکی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

. نوموړی دخپل مسلك انجنيری پر څنگ هنرمن سړی هم و . دكتاب په منځ
كي ځيني تصويرونه دده په هنرمندو گوتو انځور سوي دي .دده دكتاب تر
لوستلو وروسته سړی ويلای سي ، چي فرانك دهغه وخت دكابل او دهغه ځای د
دربار او درباريانو په معرفی کي په بشپړه توگه بريالی ليکوال گڼل کېدلای سي
. دده دكتاب ځيني برخي داسي ترخه حقايق دي ، چي لوستل به يې درانه تمام
سي . خو ما يې په دې نيامت ژباړلو او خپرولو ته ونهنگل ، چي زموږ دهيواد
اوسنی حالت هم تر دوه ويشت كلني جگړې او گډوډيو وروسته د امير
عبدالرحمان خان تر واكمنی وړاندي شرايطو ته ورته دي . زموږ دهيواد
اقتصادي و سياسي و ټولنيزه شيرازه دهماغه وخت په شان ورانه سوې ده اود
هيواد اوسېدونكي د مطلقي خپلسری او بې قانونی په حالت كي ژوند تېروي .
زموږ راتلونكو مشرانو ته دغه شان وران ويجاړ هيواد ور دغاړې سوی دئ، لكه
امير ته چي په غاړه كي ورلوېدلی و .ددغه اثر لوستل به له درنو لوستونكو سره
مرسته وكړي ، چي دخپل گران هيواد دتاريخ له يوې داسي مرحلې سره اشنا
سي ، چي وگړي يې دنن په شان دخپلي بقا و فنا له ستونزو سره مخامخ وو .
دافغاني تاريخ په باب بهرنيانو په تېره بيا انگرېزانو بنه ډېر آثار كښلي
دي . له دغو آثارو سره له هغو كسانو پرته ، چي په لويديځ كي ورته داستوگني
زمينه برابره سوې ده ، نور افغاني څېړونكي په پوره اندازه اشنا نه دي . زما په
فكر ددغو آثارو ژباړل له هغو كارونو څخه دي ، چي په بهر كي داستوگنو
افغانانو پر غاړه پراته دي . ما دهمدې اړتيا له مخي په داسي حال كي دغه كار
ته ملا وتړله ، چي نه له انگرېزی څخه دترجمې اوږده سابقه لرم او نه پوره
صلاحيت . خو بيا مي هم له خان سره پتېيلې ده. چي كه پاك خدای توان او
حوادثو فرصت راكړ ، له خپل وس سره سم به ددغو آثارو په ژباړلو كي برخه
اخلم . داكتاب چي ستاسي په واك كي دئ ، دهمدې ژمني لومړی محصول دئ
. دكتاب ژباړه مقيده نه ده او مطالب په آزاده توگه ژباړل سوي دي . لمنليكونه
يې ما پر زيات كړي دي . دترجمې په ځينو برخوكي زما مشر زوی ذكي هوتك
مرسته كړې ده او دټايپ ستونزه يې گران سعيد لودين پر ځان ومنله . دواړو ته
د نېكمرغه ژوند دوعا كوم . زه دغه راز د پاك خدای (ج) له دربــــاره څخه

غواړم ، چي افغانانو ته دخپل کور بیرته ودانولو ، د استقلال او خپلواکی دساتلو په لارکي يې توفيق ورکړي. آمين .

محمدمعصوم هوتک

ټورنټو ـ کاناډا

دمارچ دوولسمه ـ ۲۰۰۲ م کال

لومړی څپرکی

د مارش حکم ـ سرتېري او ساتونکي ـ پربوده وو (خارویو) باندي دمالونوچلولوچلند ـ دکمپونوبیان ـ مارشونه (مزلونه) ـ په کلیو اوبنارو کي د سردارنصرالله هرکلی ـ د دبنتو بیان ـ کندهار ـ امیر او هغه ملا چي دکندهار بست ته یې پناه وړې وه .

د ۱۸۹۵ ع کال په دوبي کي افغان شهزاده نصرالله (۱) د درو څلورو میاشتوله پاره دانګرېزي حکومت مېلمه و او مخکي له دې چي دسمندرله لاري کراچي اوبیاپه اورګاډي کي چمن ته چي افغان پولي ته نژدې دبلوچستان کوټې پر لور د اورګاډي تم ځای دئ ، ولاړسي ، د بیرته ستنېدو سفر یې په پاریس ، روم او ناپلس کي په لنډ تم کېدو سره نور هم خوندور سو .

شهزاده ته د اورګاډي په سټېشن کي دکوټې دسیمه ییزآمرجنرال سربرون General Sir Brown اونوروافسرانواوسرکاري مشرانوله خواهرکلی وویل سو ، چي وروسته بیاد پولي په اوردوکي خپل کمپ ته ولاړ ، په کمپ کي هغه شمېرعسکراوډشهزاده ملګري ورسره یوځای سول چي دامیرله خوادده دسفردملګرتیاله پاره رااستول سوي وو ، زه (فرانک مارټین ـ م . هـ) له شهزاده سره (په انګلستان کي یې دی په دغه نامه باله) له هغه وخته ملګری سوی وم چي له لندنه رارهي سو اودغه رازدکندهارله لاري ترکابله پوري داس په سپرلي ورسره وم اوکله چي یې په دابله ورځ وختي له کمپه حرکت کاوه ماورته یوه دملازمینوټولی جوړه کړه . داکتوبرپای نژدې کېدونکی اوفصل پرتمامېدوچي موږ سفرپیل کړ ـ خودغه ورځ ډېره توده وه اوغومره چي وړاندي تللو ، هومره پسې تودېدله . له شهزاده سره دسپرو ملګرو آسانو ددوړو وریځي جوړي کړي وې اودې کارنورهم تموښ(sultry) جوړ کړ اوسفریې ستومانوونکی کړ .

دښت ډېروچ ښکارېدی . شاوخوایې د ریګوغټ اوبې وښومیدانونه اودلته وهلته یکښې داغزیوبوټي وو ـ ځای په غټي ډبري هم له مخکي راوتلي وې اولږڅه لیري یې لوڅي شاګی اوډېرین غرونه پراته وو . د لمرسوځنده وړانګوله ریګواوډبروڅخه پخپله دلمرتبې جوړه کړې وه . له چمن څخه تـــر کندهارپوري

سړک نسته خوله پخواڅخه دکاروانودتېرېدلوله امله پرمخکه باندي لاري جوړي سوي دي چي پرڅنډه يې ځاى ځاى داسانواوښانوسپين هډوکي پراته وو . خوبياهم شهزاده اوملازمينو يې په خوشالى سره لاري وهلې څکه دوى د يوه بهرني سفرله ټولوخطرونوڅخه روغ رمټ راستانه سوي وو اوکابل ته په رسېدو سره يې خپلو دوستانوته دعجايبوسيمواوعجايبودودونو او رواجونو ډېري کيسې لرلې.دغه رازيې له دغوسيموڅخه له ځانوسره داسي توليدات راوړي وو چي هم سوغاتونه کېدلاى سواى اوهم دسوداګرى اوډېري ګټې مالونه .د شهزاده په مخکي داوزبکودسپروسرتېرو(Lancers) دوه قطاره يوله بل څخه لرشانته ليري روان وو اولږ څه وروسته يې په دواړوخواووکي په اوزبکوپسې د شاهي رسالې د ساتونکودوه قطاره وو. دوى توري اوکارابين توپك درلودل اوترنورويې جامې هم ښې وې اوپه هغه پسې بيا سپاره عسکرووچي شکېدلي جامې يې اغوستي وې اووحشي ښېرې يې لرلې ، البته دومره وحشي نه لکه اوزبك چي دپسود پوستکوخولى(busbies) يې پر سر. وربښتان يې پرمخونوراايله کړي اوښېرې يې لا ور وحشي کړي وې . دسپروسرتېرودوه قطاره ښايي له پوځي نظره سم نه وي خوسره له دې هم د اړتيا په وخت کي ډېرګټوربښکارېدل.

ترټولوړاندي يوسړى روان و. دآس پرځين (زين) ښاندي محلي ډول ورته پروت اوداسانودپښوله ږغ سره سم يې په پرله پسې توګه ډباوه . دادود (رواج) د شاهي کسانود تېرېدلواورسېدلو ښکارندويي کوي.

دشهزاده اړخ ته يوسړي په منډه څغستل په لاس کي يې سترزرين سايوان(چتر) وچي دلمرد سوځنده وړانګومخه په نيول کېدله اوشاوخوايې پلي ساتونکي وو ترهغولږڅه وړاندي بيانورپلي ساتونکي له (اضافي) اسانوسره روان وو. دسپروخدمتګارانوشاته دخانانواوقومي مشرانوهغه ډله وه چي له شهزاده سره ملګري وو. زه هم ددوى په منځ کي وم اوپوهېدلم چي ددوړو په اوريځوکي سپرلوڅه رازښکاري . مخ له خولوډك اودوړي باندي خيشتې پرتې ـ دومره غليظي دوړي چي اسانوپکي لارنه سواى ليدلاى اودم وګړى به يې پرډبروباندي نوکان خوړل.

دلاري په اوږدوکي ترموروړاندي اووروسته پــــــه يوڅه ليري واټن کي

داوښانواوړابوګانولیکي رواني وې پرهــرېوه باندي له دړو ډك بارونه باراو جلوونه یې د پلیوخلکوپه لاس کي وو. په بارونوکي دډغه کوچني لښکرخېمې اوسامانونه وو. د بوده وو (څارویو) له هري لیکي سره یوسپورعسکر (سوار) رهي و. دده وظیفه پرلاري باندي دبېځایه ځنډېدومخنیوی اوراتلونکي کمپ ته د بارونو سلامت رسېدل وه . زیاتره بارکښ څاروي دمالونودړولو راوړلو د سوداګر (کریه کښانو) ملکیت واودا هغه کسان دي چي موقع ورته برابره سي ترکوچنۍ ګټي لاهم نه تېرېږي.

زه دېرخوښ سوم کلـه چي مـي واورېـدل ، شـهزاده تـرغـرمـې وروستـه دچایوچښلوله پاره دتم کېدوامروکړ، ځکه خوله مي دګرمۍ اودړوله امله سره نښتې وه اوبدبوی یې تۍ . مورږتول دیوې کوچنۍ شاګۍ(غونډۍ) ځنګ ته له اسونوراکښته سوواودچایوترډمېدلوپوري خدمتګاران اوعسکرهماغه شان سپاره ولاړوو، ځکه دوی هغه کسان دي چي ستړيانه پېژني . دچایوترچښلووروسته، شهزاده ماته سګرېټ تعارف کړل اوزه بایدووایم چي نوموړي دسفرپه ترخ کي پرماډېره پاملرنه کوله اوراباندي مهربان و. ده خپلوګنډونکو ته امروکړچي زماله پاره پوست لرونکي بالاپوښونه (پوستینان) جوړکړي.ده ویل چي انګریزي کوټونه دهغي سختي یخنۍ له پاره مناسب نه دي،چي موږته په راتلونکي کي ګوري اوما دده ددغي پرځای پاملرني له امله مننه ترې وکړه . شهزاده پخپل هیوادکي هغه رازکورټ نه ولکه په لندن کي چي افغان شهزاده و. دلته دی یوبېل شخصیت و.

له یوې لنډي دمې وروسته مارش بیاپیل سواودکمپ تررسېدوپوري یې دوام وکړ – ماپښینی سپرلودېرخوندوره وه ځکه ګرمۍ لږاولارپرکلکه مځکه باندي وه، دوړه بیخي نه لیدل کېدله.

دټولوهغوکلیواوسېدونکي چي زموږپه لارکي وو، ددېوالونومخي ته راغونډسوي وو چي شهزاده اوملګري یې وګوري. دکلي مشران ترنوروړمخکي ولاړوو او کله چي به شهزاده ورنږدې سودوی به خپلي بګړۍ په دواړولاسوکي ونیولې اوده ته به یې دښه سفردوعاوکړه . دزیاتروکلیوپه مخ کي به یې دلاري پردواړوخواووږدې لکړي په مځکه کي ښخي کړي وې اودلکړوځوکي به دلاري

په پساره په یوه تناوسره تړل سوي وې، دتناوپه منځ کي به یې په ټوکرانوکي پېچل سوی قرآن مجید خوړند کړی و. شهزاده اوملګري یې چي به ترقرآن مجید لاندي تېرېدل ـ هغ ′ به یې په ښي لاسومسح کړاوبیابه یې هغه لاس خپلو سترګو، خولو اوځګرونو (ټټر) ته وړو اویوه لنډه دوعابه یې کوله. تردې وروسته به شهزاده دکلي له مشرانوسره تم سو، خبري به یې ورسره وکړې اوترهغه وروسته به یې بیاخپله لاروهله. زمورسره دوې دري باجه خانې ملګري وې اوهرکمپ ته به یې دشهزاده په رسېدوسره لویه سلامي (Royal Salute) په داسي حال کي ږغول،چي دی به یې مخ ته تېرېدی. کله چي به یې له کمپه حرکت کاوه، همدغه عمل به تکرارېدی. په هرکمپ کي به دغه رازیوه لویه مابنامنې(شامیانه) برابرېدله اوهلته به نوده دربارکاوه اودشاوخواسیمې ټول مشران به په دې نیامت پکښې ناست وو چي بیابه یې دشهزاده سلام کاوه اوبیابه یې هغوخلکوته دخوراکي موادو او ونبوبرابرولوله بابته پیسې ترلاسه کولې،چي دشهزاده دورتګ له پاره به یې هرڅه مخکي له مخکي تهیه کول.

په زیاتروتم ځایونوکي به هغه کسان راغونډسوي وو،چي خپلوان اودوستان یې انګلستان ته تللي او دوی یې دکتلوغوښتونکي وو. افغانان وارد واره په چمن کي په خپلودوستانوخبرسول. دوی له خپل دوست سره په لومړی کتنه کي هغه دري واره په غېږکي نیسي ، یووارښې خواته بیاکیڼ ته اودوهم واربیاښي ته ، اووروسته نودپوښتنواوځوابونواوږده لړی پیل کیږي. تررو غېږ وروسته چي څوک د دوی مینه ناکي پوښتني یا ژړاوې چي معمولادخپلوانودمرګ د خبر د اورېدلو یا ددوستانواوخپلوانودلیدلودخوښی له امله اوري، ډېره اغېزه پرکوي اوپرې متاثرکېږي.

دچمن داورګادی‌په تم ځای کي مي دشهزاده یومامور (کوټوال) په داسي حال کي په سترګه سوچي له اورګاډی څخه یې دمالونواوبارونودراکښته کولواوخلاصولوسرپرستي کوله. دی دانګلستان په سفرکي له شهزاده سره مل و. کوټوال پر صندوخانوناست واوخوراخواشیني ښکارېدی . ده په اردوژبه ښه سمي خبري کولای سوې اومایې دستونزې پوښتنه ځنې وکړه . له خولې‌یې اسوېلی ویوست اووې ویل همدااوس یې واورېدل‌،چي وروریې په کابل کي بندي

سوی دئ . اوس دده دښمنان، پدرلعنتان دده دوررله زوال څخه گټه اخلي او غواړي دامیرذهن دده په وړاندي مسموم کړي. ده ته داهم ویل سوي چي که کابل ته ستون سي امیربه یې غالبا ووژني . ده وویل چي د برچورت یې وهلی اودې نتیجې ته رسېدلی دئ چي ښه به دا وي ، بېرته کراچي ته ولاړسي او هورې له خینودوستانوسره ترهغوپاته سي ترڅوکولای سي بیرته خوندي هیواد ته ستون سي. ده له ماڅخه وغوښتل چي په بل اورگاډي کي ور سره په بیرته تگ کي مرسته وکړم .

زماله خوابه دکابل دیوه لوی مامورپه تېښته کي مرسته کول امیرته یوه بده پیلامه وي خوداهم سخته ده چي له یوچاسره دي دمرگ په تېښته کي مرسته ونه سي. په داسي حال کي چي ویل مي زه به فکرپکښې ووهم اوداورگاډوپه باب به پوښتنې وکړم ، له ده څخه رهې سوم .حیران دې ته وم چي څرنگه داستونزه په سمه توگه اواره کړم . دامې معلومه کړه چي ترماښام دمخه به بل اورگاډی نه وي . مور په دغه وخت کي افغان پولي ته نږدې خپل کمپ ته نږدې سوي وو، څرنگه چي په دې برخه کي دسملاسي گام اخیستلواړتیانه وه، څکه مي نو سمدلاسه څه ونکړل خو کار مي په پام کي ونیو .

دغرمې دډوډۍ پروخت هغه انگریزي ژبی راته راغی چي دسورسات اوپه چمن کي دشهزاده دهرکلي په ارتباط دنوروچارومسئول وو،راته وې ویل چي کوتوال دخپلي تېښتي په باب ده ته هم مراجعه کړې ده او زیاته یې کړه چي دی بایدڅه وکړي؟ ماته څرگنده وه چي زمورله وسه سمدلاسه څه پوره نه وه. څکه مي نوپرده ټینگاروکړچي هیڅوک بایدپوه نه سي چي موردغه سړي په تېښته کي شریك یو او ده ته مي هغه بدتاثروښودچي پرامیرباندي به وسي . حکومت به بې له شکه معلومات وکړي اوموربه ملامت سو. دی ولاړخوبیرته له کوتوال سره راغی، له هغه سره یې په فارسي ژبه، چي زه یولږڅه په پوهېدم ، اوږدې خبري وکړې . زمایقین دئ چي دی یې هڅاوه په هماغه ورځ افغان کمپ ته ورسره ولاړسي اوپه شپه کي یاپه دابلمه ورځ بیرته راوگرزي اوخپل دفربه وررپرېږدي چي په کراچي کي ورسره وگوري . په هرصورت ، کله چي زه په هغه مازیگر د افغان کمپ پرلور وخوځېدم، کوتوال راسره و او مـــــور کمپ ته یوځای

ورسېدواوپه دابله ورخ چي مود کندهارپرلورتګ ته خانونه سمبالول. کوتوال دشهزاده دملازمينوپه ډله کي و.

وروسته له هغه، که څه هم شهزاده ته له کندهاره حکم وسوچي کوتوال به کابل ته لاس تړلی ورولي، خوده له اميرسره سوله وکړه اودخه وخت له پاره يې له خپلي څوکی څخه ښه پوره خوندواخيست، خلك به يې په وحشيانه توګه شکنجه کول اوو‌ژل اودبډواوشوکماری له لاري يې خپله پانګه زياتولړاته کاله وروسته چي مړکېدلی . څولکه روپۍ يې درلودې.دمرګ په ورخ يې ماواورېدل چي ختي عسکرله دې امله اندېښمن وو ،چي دده روح به په هماغه شپه په دوزخ کي مکوټ سوی وي . ماته دزړګونودغه رازاندېښنواوتسليت ناموچورت را ولوېد او په دې هم پوه وم چي ماله ده سره څه وکړل؟ عسکروچي دده دبرخليك په باب اټکل کاوه، هغه ناشوني نه ښکارېدی .

دافغانانوله عقايدوسره سم دانسان له روح سره دښخېدوپه هماغه لومړی ورخ حساب وکتاب کېږي له دې امله به نوعسکروده دلومړی شپې حساب وکتاب په باب خپله خوښي څرګنده کړې وي.

دهروارتم کېدلوکمپ ډېرپرتمين ښکارېدی اوديوې ستري غونډي په شان ايسېدی . څکه دشهزاده اودهغه دملازمينواړخو ته عسکرو، د بارونو او څارويو مسئولينو، چي هغه پخپله يوه لويه ډله وه او يوازي داوښانومسئولين يې پنځه سوه کسه کېدل، دغه رازخېمو، اسانواواوښانويوه پراخه سيمه نيولې وه. ترماښام وروسته هرځای اورونه بل وو اوخلکوخپل خواړه پخول هراورټاکلې اندازه سري لرل چي عموما دلوښوپه برابرولواودپخلي په تنظيمولوبوخت وو. خيني نوروبه شاوخواځنګونه اچولي يابه ولاړ وو او دهغي شيبې په انتظاربه وو، چي کله به هرڅه تيارسي اودوی به نورخملي.

په کمپ کي ډېرشخول نه و او په زوره چيغي خوکورت نه وې، څکه افغاني ډله دنړی ترټولومنظمه اوخاموشه ډله ده . خودافسرانوداوامرو،غونه دغه رازله نابلده اسونوسره دنوراسونودجنګ شيشنی (هره شپه به ورك آس ليدل کېدی) ، د اوښانو بړهار. په پښتو ژبه دګزمه عسکرو د خبرداري اوازونــه او د وخت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهزاده له کندهاره کابل ته دتللو په حال کي (دمولف رسامي)

اعلامولو له امله د نغارو ږغونه اوريدل كيدل. زماپه ياددي يوه شپه، اصلا يو سهار په خره دنغاروساتونكى خوب وړى و اوناڅاپه راويښ سو. ژرژريې پرله پسې شپاړس واره نغاره ووهل‌وله ، په داسي حال كي چي هغه صرف دشپې يوه نيمه بجه وه! زه نه سم وپلاى چي دابه دشوګيرى نتيجه وه اوكه به هغه سړي فكركاوه چي يوځه زيات فعاليت به دده زياته بيداري وښيي.

موږكندهارته په څلورو ورځو ورسيدو، يوازي يوه ورځ موښه اوږد مزل وكړ. نوري ورځي موددوى په اصطلاح "شاهي مارش" كاوه چي د "كاروان له مارش" سره بيخي ډېرتوپيرلري، شاهي مارشونه دخلكواونورو شيانودشمېرپه لحاظ لنډ مزلونه وي.له يوه كمپ څخه تربل پوري واټن معمولا ديوځوساعتوسفردئ . اسان په سفركي په يوه متحده الشكله سرعت سره ځي، چي دچټك تګ اوډوبلي (Jog trot) ترمنځ وي .دوى همداسي روزل سوي دي. په ځيني حالاتوكي كولاى سي په يوه ورځ كي پنځوس شپېته ميله لاروهي - كه څه هم رواجي تګ داسي نه وي اوبې له ضرورته يې په دومره چټكي نه ځغلوي . كه دلاري غرونه، دمنظم سړك نښتنه والى اوداسانواندازه (په منځنى توګه ديارلس ترځورلسوپوري) په پام كي ونيول سي ، نودايوه مناسب واټن دئ چي موږ وراهه.

په افغانسان كي دوى دواټن (فاصلې) يوواحدلري چي(كروه) يې بولي او ويل كيږي چي‌له يونيم انګريزي ميل سره برابردئ .خوځرنګه چي د «ګز» يعني (Yard) ټاكلي شمېرنسته څكه نوله فردي سليقې سره سم بېلابېل اوږدوالي ورته ټاكل كيږي. ماته يووخت دشهزاده پرلاس داميرفرمان راغى چي په هغه كي يې په ګزه اوكروه سره دسړكونودفاصلې ښوولوله پاره ديوې ګرځنده وسيلې دجوړولوغوښتنه كړې وه اوماشهزاده ته وليكل چي په كروه كي دګزونودشمېرپه باب معلومات راكړي چي زه بيا دهغه له مخي لازم څرخ ترتيب كړم. ده ځواب راكړ،چي معلومات يې وكړل اوبېلابېلوخلكودومره متفاوت شمېرورکړى دئ، چي دى مجبور سواميرته ديوې معياري اندازې دټاكلوپه باب ليك ولېږي خوپه دې ترځ كي اميرناروغ سواوموضوع همداسي معلقه پاته سوه اوهماغه ناانډولي تراوسه لاسته . اوسني اميرفاصلې په يارډ اوميل سره اندازه كوي.

یووخت له کابله پېښورته تلم له اوو، اتوساعتوسپارلی وروسته مي له خپل ملګري(سوار) څخه دهغه کلي دفاصلې پوښتنه وکړه چي زمورخیال و، پکښي واړوو. څوك چي پرآس څوساعته مزل وکړي معمولا يې تلوسه وي چي پوه سي څومره به لاوراندي خي ـ ده راته وویل یویادوه کروه وراندي دئ خومورله درې ساعته مزله وروسته کمپ ته ورسېدو. له دې وروسته به مي نودواړن پوښتنه دساعتوپه حساب کوله اوهغه ډېره مایوسوونکې نه وه.

کندهارته چي لاڅوميله پاته وه، دشهزاده مخي ته دسيمي عمومي آمراومهم افسران چي يوځه ليري لاله اسونوراکښته سوي وو، سرتورسرونه راغلل. کله چي ورته راورسېدل، پښې يې ورمچ کړې اووروسته يې دده لاس پخپلولاسوکي ونيو، پرسترګويې کښېښواومچ يې هم کړ. داخپل مشرته دهرکلي ويلو او وفاداری ځرګندولوافغاني دوددئ. ښارته نزدې دقشلې عسکرله توپخانې سره يوځای ليکه ولاړوو. اووروسته يې په داسي حال کي چي شهزاده تېرېدی، دډزوشاهي سلامي وکړه. ورپسې شهزاده عسکرمعاينه کړل اويوڅوخبري يې هم وکړې چي دټولوافسرانواوماموريښوله خواورسره تکرارسوې، شهزاده چي مسجدته دلمانځه له پاره روان سو، زه ښارته ولاړم چي دخان له پاره ټاکل سوې مېنه(کور) پيداکړم.

دکندهاردلاري سړك داسي نه دئ لکه څوك چي له هندوستانه کابل ته خي. له پېښور څخه دخيبردلاري سړك يوسيده خط السيردئ چي په پوخي مارش باندي له لږځوري سره نزدې اته ورځي نيسي، په داسي حال کي چي دکندهاروغزني لاردې څلوراوونی وخت غواړي. نه دارابه لرونکوګاړوله پاره سړك سته او نه اورګاډی. څوك بايدداآس په سپارلي سفروکړي يادتخت روان په شان يول ډول چوکۍ (کجاوه) کي، چي ددوواسانوپه شاپوري تړل سوې وي. افغاني واکمنان له اورګاډي سره سخت تعصب لري. که يوڅوك دغه رازيوه پلان يا نقشي ته اشاره وکړي، سمدلاسه پرې بدګومانه کيږي. په داسي حال کي چي داورګاډي يوه ځانګړې نقشه به هيواد شتمن اونېکمرغه کړي اواوسنی بېوزلي او بدمرغي به پای ته ورسوي.

شهزاده چي له کابله انګلستان ته تلی، اميرمرحوم د پېښورله لاري ولېږی

اودراستنبدلوانتظام يې دکندهارله لاري تړل سوی و دا ددې له پاره چې دی بايدڅومره چې ممکنه وي، خپل هيواد وويني . هغه وخت چې دی له روسيې څخه راغی ، نه کلن هلك و او ترکابل دباندي څوميله زيات نه و وتلی ، ځکه اميردخپلي کورنی غړوته اجازه نه ورکوله چې بې له ضرورته دي سفروکړي.

اميردغه رازغوښتل چې شهزاده له سفرڅخه دراستنبدلوپروخت په کندهارکي تم سي اودهغوموضوعگانوپه باب معلومات راغونډکړي چې دحکومت داندېښنې وړوو. داځکه چې له ډېروکلونوراهيسي خلکودواليانوله ظلمه اودعدالت له نشته والي څخه شکايت کاوه.

ماته په کندهارکي ويل سوي وچې اميرپه پخوانيو واليانوباندي دوظيفې دتسليمولوپه وخت کي ليکلی سند لاسليك کړیٔ وچې که دوی بډې واخلي ياپرېدای يابې وزلي باندي ظلم وکړي، په داربه سي اوداډېره مهمه خبره وه چې درې څلورورورستني واليان ټول په دارسوي وو. هغه شخص چې دشهزاده دورتگ په وخت کي والي و، ناڅاپه ناروغه اوڅوورځي وروسته مړسو. هيچا دانه غوښتل چې له ناوړه پېښو څخه دتېښتي له امله دي خان بربادکړي .

کندهاردښنوکروندوپه منځ کي پروت دئ اوکه يې داوبولگولواوکرني کارپراخ سي ، چې بايدوسي، نورهم شين کېدلای سي. خوکله چې زه هورې وم دکرني علايم لږښکارېدل که څه هم په رودوکي پرېمانه اوبه بهېدلې. په افغانستان کي دبارانودلږوالي په پام کي نيولوسره دمځکودخړوبولوله پاره داوبولگولوانتظام ضروري دئ . په ځينوحالاتوکي دهغومځکوله پاره چې غواړي خړوبه يې کړي . څاهان دنريوکانالو (چود) له لاري سره وصل سوي وي . له وروستي ځای څخه اوبه دمځکي سطحي ته په ايراني څرخونوباندي راخېژي. دايوستونزمن جريان دئ ، ځکه نري کانالونوته نه شيشکان وهل سوي اونه په بل رازسره محافظه سوي وي اواوبه زياتره وخت دمځکي د بنوييدلو يا ګړوبېدلو له امله بنديږي اوترڅوچي کانالونه ترميميږي، حاصلات بياتباه سوي وي.

زماڅخه وغوښتل سوه داوبولگولوپوه داسي طرحه جوړه کړم چې دهغې په واسطه شاوخواټوله مځکه دکرني وړ سي اوخپله نظريه ورته وړاندي کړم . سره

له دې چې داکارکېدونکي وخودخزانې زياتي پيسې پرې لګېدلې، خکه نو موضوع پسې پاته سوه .

ښار (مراديې کندهاردئ . زيارونکی) دپرستړنه دئ اوپوجګ دېوال پرراتاوسوی چې دزياترونوروودانيوپه ګډون له ختهواودبروياله ختهواوموخښتوڅخه(sundried brick) څخه جوړسوی دئ . ټول ښارپه بېخي وران حالت کې دئ اود وروستيوشلوکالو په جګړوکې خوقسماڅوواره نړېدلی اوبياودان سوی نه دئ چې سړي ته ددغه ځای داوسېدونکودډېري بې وزلی فکرورپيداکوي . سره له دې چې ځيني ښه کورونه اومسجدونه په پخو خښتو او اهاکوجوړسوي دي؛ خوپه مجموع کې دورانی اثرات پکښې ځرګنددي اوسړی فکرکوي چې خلك دخپل ښارپه ودانولوکې زړه ماتي اوبې وسه دي . ځيني کوڅې اوبازارونه ترشاوخوامخکې لړلوړپراته دي اودمسو، حلبو، ځرمنواونوروشيانودکاروباردغه نړېدلي دوکانونه څوك سم ليدلای نه سي .

پوشی ته چې په بازارکې زماخانګړې پاملرنه واوښتله ،هغه کوچني خره وو ، ترماستېف Mastiff سپيولړڅه غټ. دوی د بارونو چلولوته استخدام سوي وو اودېرمي د وښولـه دومره لويوبارونوسره وليدل چې يوازې به يې دپښوسوې (hoofs) اودسريوه برخه ښکارېدله، نوربه پټ وو. چې دا له ځارويوسره دخشونت د مخنيوي د ټولنې دمداخلې له پاره تيارکېسونه دي .

ماپه يوه کوچني کورکې ژوندکاوه چې دصليب په شکل جوړسوی و. يوازې يوه خونه يې درلوده چې څلورو خواوو ته سره غزېدلې وه . زمايقين دئ، چې له روسانوڅخه به کاپي سوی و. داکوردهغه باغچې پرڅنګ پروت ولچې شهزاده پکښې اوسېدی اوځرنګه چې هوامخ پرسړېدووه نوترخېمې راته غوره ايسېدئ ، که څه هم له معمارڅخه هېرسوي وه،چې داورځای هم ورسره جوړکړي. دکورله بام څخه مادښارزياتره برخي ليدلای سوې اودغه رازمي دهغه مسجدمنارې هم کتلای سوې چې پناه ځای(بست) دئ .کله چې چاهرڅومره جنايت کړی وي او يو وار ورننوزي ، بيانومحفوظ دئ . داځای دځينو زړو انګرېزي کليساووله پناه ځايونوسره ورته دئ.

اميرمرحوم ماتـه يوروخت دکندهارديوه ملاکيسه وکړه چې پرده يې د «کافر»

حکم کړی و، اوخلک یې دده پرضدپاڅون ته پارول . که څه هم دادمذهب پر خلاف کاردئ، چي خلك د پاچاپرضد، چي په حقیقت کي ددوی روحاني مشرهم دئ، وپارول سي . خودوی باید «کافر» له منځه وړی وای .کله چي نوموړی بغاوت خاموش کړه سو، امیرته وویل سوه چي دغه سړي (بست) ته پناه وړې ده. امیرخلکوته مخ واړاوه او ورته وېویل چي (بست) یوازي دمسلمانانوله پاره دئ ، نه ددغسي کافرانوله پاره چي خلك دخپل پاچاپرضدپاروي . ورڅته یې خپله توره واخیستله ، مسجدته ورغی اوسړی یې پرخای ووژه .(۲) داسي لږ پیښه سوې وه، چي عبدالرحمن دي ترغیچ اخیستلوتېرسوی وي .

دلومړي څپرکي لمنليکونه

(۱) سردارنصرالله خان (۱۸۷۵ ـ ۱۹۲۰ ع) دامیر عبدالرحمان دوهم زوی و، چي د ۱۸۷۵ ع کال داپریل پر اوومه په سمرقند کي زیږېدلی و . مور یې دبدخشان دمیرجهانداد شاه لورکېده . د پلار په ژوند کي یو وخت د کابل د لښکرو عمومي قوماندان اوبه کابل کي د دولتي شورا مشر و. دنایب السلطنه دولتي لقب یې درلود . په ۱۸۹۵ ع کال یې انګلستان ته سفر وکړ. په نظر اوعمل کي دانګرېزانو ضد او ډېر زیات مذهبي سړی و . د آزادوقبایلوپه مشرانوکي یې ډېر نفوذ درلود . سردارنصرالله خان د۱۹۱۹ ع کال په فبروري کي د سراج الملت والدین امیرحبیب الله خان تر وژل کېدو وروسته په جلال آباد کي پاچهي اعلان کړه خو څو ورځي وروسته د امان الله خان په کټه تر پاچهي تېر سو او امان الله خان ته یې بیعت ورکړ . امان الله خان کابل ته راوغوښت او په ارګ کي یې بندي کړ . یو کال وروسته په بندیخانه کي مړ اوبه قول ابچکان کي ښخ سو . د سردارنصرالله خان پنځه زامن پاته سول : نوراحمد خان ، عزیزالله خان ، عبدالروف خان ، عبدالغفارخان او عطاوالله ناصرضیاء .

(۲) داشخص شهید مولوي عبدالرحیم اخونزاده کاکړ و، چي دعلامه حبیب الله کندهاري زوی او دمیوند د زمري سردار محمدایوب خان له کلکو پلویانو څخه و. (دزیات تفصیل لپاره وګورئ : درنه کورني ـ دمحمدمعصوم هوتك لیکنه ـ ناچاپ)

دوهم څپرکی

په رودوکي دکب نيولوطريقه ـ دکلات اومقرله لاري دغزني سرك اوله کندهاره يې فاصله ـ دسفريخني اوواوره ـ غزني ـ داميرعبدالرحمن تروخت دمخه په لاروکي غلاوي اووژني ـ دسړك دغاړي کلي اوکرنه ـ کابل ته رسېدل اوداميرله خواسردارنصرالله ته هرکلی

شهزاده دکندهارپه ښارکي تريوڅوورځوتېرېدووروسته درودپرغاړه څوميله لوړيوباغ ته ولاړچې څوورځې په کب نيولوتېري کړي. زموږدوړتګ په ورځ مازيګرشهزاده خپلوملازمينوته وويل چې سباته به ټول په افغاني جاموکي راوزي اوکه چاانګرېزي جامې اغوستې وې رودته به وغورځول سي. د رود اوبه پې وې اوورغورځول ګويايوه کوچنی غوټه وه . له خلکوڅخه يوه تن پېشنهاد وکړ، چې زه (فرانك . ژباړونکی) هم بايدپه دغه لوبه کي شامل واوسم خو فيصله وسوه چې زه دي دخپل هيوادجامې واغوندم .يودوتنودشهزاده د خوشالی اوسرګرمی له پاره په دابله ورځ انګرېزي جامې اغوستي وې اوپه رودکي غوټې ورکول سوې چې ټولوډېرپروخندل.

دغرمې په شاوخواکي هوامخ پر ښه کېدوسوه اوشهزاده اونوري عملې يې مخ پرلوړه درودپرغاړه په داسي حال کي تګ پيل کړچې اسان درود دناولوياکله هم پخپله د رود داوبو دپی وهلوله پاره مخکي روان وو. دوه کب نيوونکي د رود په منځ کي رهي وو اوخپل ګردي تورونه يې رود ته اچول . نورجمعيت درود پرغنډوښه ورروسته په پسې و، داځکه چې کبان ترتوراچولودمخه ونه توريږي. درودپه تل کي رېګ وډېري اوښوي کاڼي ښکارېدل اواوبه ترڅلوروفوټوزياتي نه وې . داوخت داوبودلړوالي موسم وځکه نوډېري صافي وې . ښه په پېخرکبان ونيول سول چې (trout)(۱) ته ډېرورته وو ، څينويې څلورپنځه پونډه وزن درلود خودخوند مزه يې نه وه.

دکب نيوونکوتورونه دهندوستانيانوتورونوته ورته وو، قطريې له لسوڅخه ترڅورلسوفوټوپوري و اوپرګرداورد يې په لنډو فاصلوکي دسرپوګولی څوړندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوي اوپه دروندسوی وي. دګولیوترمنځ کښوري وي اوکبان چي ترتورلاندي ګرزي اوغواړي وتښتي ، سربېره پردې ټول بدن یې، که ډېرغټ نه وي، په کښوروکي بندېږي اوبیاخښي وتلای نه سي، دتورپه منځکي یوه اورږده رسی ترل سوې وي .

ددغه توردا چولوترتیب داسي دئ : درسی پای په راسته خپرپوري غوټه سوی اونوره رسی سره حلقه سوې اوپه ښي لاس کي نیول سوې وي . تورپه رسی پوري ترلی وي .دتورنیمه تنا (نیمایي برخه) پرکیڼ لاس اونیمه یې پرښی لاس غوړېدلې وي ، لاسونه داسي نیول سوي وي چي دتورتاوي سره جمنه سي . په لاسوباندي تاوي سره نژدې اوتریوه یادوومقدماتي څرخولوورو سته یې وړاندي ارتاوکړي. توردااوبودمخ پریوه لویه ساحه وغوړېږي .پراوبوباندي له نښتلوسره سم ددرنووزنونودوره یودم په اوبونزوي اوپه دغه برخه کي ټول کبان پکښې بندسي. پرمځکه باندي دنیول سووکبانوداچولوترتیب داسي دی : فرض یې کړئ یوګردی ټوکرچي پرګرداوردیې په لنډوفاصلوکي وزنونه خوړندوي، پرمېزباندي غوړېدلی وي. که دټوکرمنځ ورو ورو پورته کړه سي ،ګرداورډ ټوکربه دمېزمرکزته راکش سي اووریسې به پرمېزټول کوټه سي . دتورپه موردکي هم دشاوخواوزنونه یوپربل فشارراولي اودکبانودلوېدلو مخه نیسي خوله اوبوڅخه خنډی ته په اساني سره راپورته کېدلای سي.

دتوراستعمالول اسانه کارنه دئ اوښه ډېرتمرین غواړي . پرلاسوباندي دتاووسره راغونډول اوبیاغورځول ډېرستونزمن کاردئ اوپه لومړي سرکي سړي ته داسي ایسي چي بایدلېرترلږه درې لاسونه ورته په کاروي. افغاني ماهیګیران دتورپه اچولوکي ډېرمهارت لري . دوی کولای سي دروددیاداوبودجریان له اړتیاوسره سم تورپه دایروي شکل یادمستطیل په ډول یاهم په درې کونجه تولګه واچوي . دکب نیولوپه وخت کي ضرورده چي تورله ګاروانورموانعوڅخه بچ سي اودایوظریف کاردئ ، چي څوکلنه تجربه غواړي.

دلویوکبانودنیولوپه تورپوري ترکوچنیوهغې درانه وزنونه خړېږي خوپه یوه سپک تورباندي دوه ساعته کب نیول به هغه چاته چي ورسره عادت نه وي ، ښه پوره اندازه ورزش ښکاره سي . هغه چاته به دغه رازتورونه ښایي ګټورروي، چي ماهیګیری دسپورټ په خاطرنه، بلکې صرف دکب نیولوله پاره کوي .

شهزاده په باغ کي تردوو ورځوتېرولو وروسته ښارته راستون سوځوهغه کوربې خوښ نه و، چي پخواپکښې اوسېدی. په دابله ورځ منزلباغ ته ولاړ، هغي ماڼی ته، چي اميردښارترکلادباندي يوکال ياڅه مخکي ودانه کړې وه . ماته يوه خېمه راکړه سوه چي دباغچې ترڅنګ ولاړه وه ځکه دماڼی خوني غټې اومحدودي وې اويوازي يې دشهزاده دپذيراييواوشخصي خدمتګارانوله پاره کفايت کاوه .

په دغه ځای کي زه ناروغ سوم، تبه اوپېچش راته پېښ سو.انګرېزي دارو درمل راسره نه و. ښايي بدخواړه مي خوړلي وه . شهزاده چي زماپه ناروغي خبرسو، خپل شخصي حکيم يادډاکتربې زماکتوته راولېږه . دغه سړي خپل کوښښ وکړ او ډېره پاملرنه يې راته وکړه . په هغه وخت کي زه لکه څنګه چي بايدوای ، ممنون نه وم ځکه دورځي يې درې واره ديوې ترخې دوا دوه تر څوکو پوري ډک ګيلاسه راباندي څښل اودی به دڅښلوترپايه راته ناست و. دعلاج پرڅنګ يې دناروغی ترتېرېدوپوري وړی هم ساتلم . زماروغېدوته ډېرتلوارو. دناروغی ترپايه پوري به مي هرکله دی هڅاوه ، چي پخپل لاس د دوا د راوړلوله امله خان په تکليف نه کړي . وروسته مي ترخپل کټ لاندي په وچه مځکه کي يومناسب سوری پيداکړ،چي مايع درمل يې ترماښه جذبول. زماپه فکرپه افغاني طريقه باندي درمل خوړل څه ناڅه عادت غواړي . کله چي زه د نقاهت په دوره کي وم، حکيم به ماته هررازخواړه ښه په پرېمانه اندازه انتخابول. ډېرهېزترماتېدووروسته زه له نوروالاروڅخه دناروغه کېدوترخطرلاندي سوم . زه بايدپه رشتياسره دده ډېرممنون وای ځکه دی ډېروظيفه پېژندونکی ، باوجدانه اوآزادخياله سړی هم و او زماپه ناروغي کي يې ډېره زياتره خواري وکښه.

کله چي زه بياروغ سوم پرشاوخواسيمه باندي پرآس باندي خوراډېروګرځېدم اودزرکواوکرکانو (مېزانو) ښه ښکارمي وکړ. ماواورېدل چي لږڅه ليري هوسی هم موندل کېدای سي خوځرنګه چي هغه ښکارديوې يادووشپوله پاره دکمپ لګولوغواړي غوښتله ، نومي فکروکړ ، چي بخت ازمويل په دې خواريو نه ارزي. له بلې خوا مو.ږ له لېساتونکو سره تر ښار بهرکمپ لګولوڅخه سخت منع

سوي وو.

يوه ورځ زه دسروزرو پرېوه متروك كان پسې سوم. دځمكوله خولې مې اورېدلي وو، چې دغه كان پخپل وخت كي ډېره اندازه سره زر درلودل. دغره په ډډه كي يې يوغټه كنده چاودول سوې وه اود debris كوټي شاوخوا پرتې اوپه ځينو برخوكي پخواني كندي په بشپړه توګه ډكي سوي وې. د غرنيو بلورو (Quartz) رګونه په چارچاپېركي ښكارېدل خوسره زر يې ظاهرا «جيبونو» ته تللي و او نورنوهيڅ نه و پاته. زه زيات هيله من وم چي په دغه ځاى كي مي پخپله دزيارايستلووخت موندلى واى.خومادخپلوسپاروساتوونكوپه واسطه د كوارتز ډبري ماتي كړې، چې وګورم څه شي به ومومم. سره زرزياتره ځلمك ځان ته وركشوي.

له هغې ورځي څخه چي زه ترسرحد ورواښتم اووه تنه سپاره ساتوونكي له خپل مشر (دافع دار) سره راته ګومارل سوي وو، چي هرځاى زمامراقبت وكړي اوكه چاپه مذهبي جذبه زمادمړيني تلاښ كړى واى ، سزايې ددوى خپل مرګ و. ساتونكي به زماسره ډېرنژدې روان وو. چاته يې دبريدموقع نه وركوله.

شهزاده په كندهاركي نژدې يوه مياشت تېره كړه اودژمي دپاته كېدلوفكرېه ډېرزړه تنګى كړ . څكه دنومبرمياشت پاى ته رسېدونكې وه . يومازيګرزه احوال پوښتني يادده سلام ته ورغلم (دوى يې همداسي بولي) او د دربارخوني ته دراتلوپه حال كي مي ورسره وكتل ډېرخوشاله ښكارېدى . ماته يې وويل "How do you do?" (دغه نودده ټوله انګريزي وه ، چي په پوهېدى) ، دلاس روغبړېې، چي په ندرت سره يې له چاسره كاوه راسره وكړ بيايې نوراته وويل داميرفرمان ورته رسېدلى دئ اوبايدسمدلاسه كابل ته ولاړ سي.

ماورته په هغه يخني كي دسفركولوبه باب يادونه وكړه اوده په ټوكوسره اطمنان راكړچي دمارش په وخت كي تركندهارشل چنده زياته يخني وي.څرنګه چي زماپه خېمه كي اوبه هره شپه كنګل كېدې ـ نوبه مي خپل زړه په څه شي ښه كاوه ـ په هرصورت دبياروانېدلوخبره راته خوندوره وه.

په هغه ماښام شهزاده څوسندرغاړي راغوښتي وو. دوى يوورازنل يا (bamboo)(٢) ، بړغاوه ، چي فلوټ ته ډېر ورته و.كه څه هم پرغربي غوږباندي

افغاني سازښه نه لګېږي ، خوبيا هم ماته د دغو خلکو سازښه او په زړه پوري ښکاره سو. د سازدغه وسيلې چي دوی ږغولې ، خاص د کندهاروې.
ماته وويل سوه ،چي شهزاده د دغو خلکوله يوتن څخه وغوښتل چي کابل ته ورسره ملګری سي، خودسري خوښه نه سوه اوترېلني تېرسو.
شهزاده په دابله اوونۍ له کندهاره وخوځېد . دسفرله پاره په تيارېوباندي دېروخت ونيول سوپه داسي حال کي چي دغه راز تياری ښايي ترهغه په نيمايي وخت کي بشپړې سوي وای، خو خلک په کارکي دتلوارعادت نه لري او دهغه پرځای بېاداغوره بولي چي ټول کارونه سبايااوربل ورځي ته وځنډوي .
دلوړی ورځي کمپ صرف دوولس ميله له کندهاره بهرو. دلوړی ورځي مارش ځکه تل لنډوي چي اسان اوباري ځاروي دراتلونکي سفرله پاره آماده کړي اوپه عمومي توګه دادمارش دترتيباتودازموېلوپوه وسيله وي.
دکابل تګ لوری دکلات ، غزني اومقرپه استقامت پروت دئ . ترکلات پوري لارځلور ورځي نيسي او شمال ختيځ لوري ته غزېدلې ده چي زياتره يې دهغه رودپرغاړه پرته ده چي دشاوخواغرونوڅخه دکندهارپرلوربهيږي(٣) .
لارورو وروپسوه اواردښت تـه ورځيـژي خـودلاري دواړوخـواووتـه لبرځـه لـيـري دغرولړی ستـه .ترهغوپه هاخوابياترمقرپوري، چي نوري څلورورځي نيسي ، لاردځينوغرونودلړيوپه لمن کي تېره سوې ده چي دسفرله پاره ښه لارده اوسخت کوتلونه نلري.
له مقرڅخه ترغزني پوري لارديوې لوړي جلګې دپاسه تېرېږي چي دواړوخواووته يې دغرونولړی چي دلاري له استقامت سره سمي غزېدلي دي ، ستـه اولاري تـه يې ديـوه سړک ښـه ورکـړې ده . دالارغزني تـه تررسېـدوپوري دڅلوروورځومزل واوزموږدسفرډېره سره برخه همداوه. ځکه بادډېرسوړاودومره توندوچي زماپنډي جامې يې لاځيري کړې . دورځي له خوابنه لمرو. خوتودوخه يې نه درلوده . شاوخواغرونه په واوروپټ وو. غزني ته تررسېدويوه ورځ دمخه يې په اورېدلوپيل وکړ اوپه خېمه کي يې زموږخوب رانا ارامه کړ. واوره دشپې پيل سوه اوزه چي سهارراپاڅېدم ، په خېمه کي دننه بکسونه اوکټ مي په واوره پټ وو. ځکه باد د خېمې پېځول پورته کـــړی او واوره يې دننه راوړې وه . تر

لمرختو پوري مي جامې لکه يخی داسي وې . ځکه کالي مي چي پرچوکی اچولي وو. ترواوري لاندي سوي وو ترڅومي نورله بکسه راايستل هماغه دشپې نازکي جامې اوځپلی مي اغوستې وې.

غزني ته دهماغی ورځي مارش يوله سختومارشونوڅخه و. ترهغه دمخه ورځي لمريني اوهواوچه وه اودواوري لندبل بادلازيات سوړکړ. موږکله کله مجبوروو له اسانوراکښته سو، لاسونه وپښې وغوړوو، پزي وغوږونه وموږواوپه دې ډول ديخ وهلومخه ونيسو. زياتروافغانانود Balaklava (۴) په شان خولی پرسرکړې وې چي يوازي به يې سترګي پکښې ښکاريدلې اومافکرکاوه ددغه رازسختي يخنی په مقابل کي ډيره ښه محافظه وه چي کاشکي ماهم درلوداي.

واوري ، مخکه ډيره ښوی کړې وه اوډيراسان پکښې غوزارسول. داوښانوحال تراسانولابترو.ځکه ددوی پلني پښې چي پرلنده لارهري خواته ښوييږي ، په واوره کي له سفرسره ډيرلږتطابق کولای سي . دوی درانه بارسوي هم و او هرګړی به چوخيدل . دځينوخوپښې لاهم ماتې سوې اوبايدحلال سوي وای. ځرنګه چي داوښ غوښه دخوړلووړده ، ځکه نومړينه يې دځښتنانوله پاره جدي تاوان نه و.

شهزاده ترغزني دباندي دهغه ځای له افسرانواومامورينوسره وکتل اوهغوی ورته کالي ، اسونه اوپيسې دسوغات په توګه ورکړې اوکله چي ښارته را ورسيدی، دتوپونوپه ډزوباندي شاهي سلامي پرځای سوه اودآس دسپروڅوټولی دده دهرکلي له پاره ليکه ولاړې وې . ترهغه وروسته دی ښارته ننوت اودمخه تردې چي د ښارترکلادباندي خپل کمپ ته بيرته راستون سي ، ددوساعتوله پاره يې درباروکړ.

غزني په داسي يوه کوچنی ناوه کي پروت دئ چي ټيټي غونډۍ پرراځرخيدلي دي. دايوډيرکوچنی ځای دئ اودافغانستان د نورو کليو او ښار. ګوټو په شان يوه جګه کلا لري چي يو وخت دامپراتورانوکورو. ښې ودانی پکښې نسته اوکوڅې يې ډيري تنګي اوچټلي دي، دبازارېې هم مزه نسته . يوبالاحصارېې دیادوني وړدئ چي پرښاروخواسيمه باندي حاکميت لري خوهغه پخپله دنن ورځي په توپکوباندي له ورځرمه غونډيوڅخه ترکنترول لاندي راتلای

(c) ketabton.com: The Digital Library

سردارمحمد عمرخان اوعمله يې

سي .

ترغزني لوړنورمارش کوونکي مجبورو، چي دخپل سفرډېرسخته برخه د ډيسمبرترنيمايي مخکي ووهي. په دغه وخت کي معمولا زوروړي واوري پيل کيږي . غزني ته نارسيده اواردښت هغه چاته ښه معلوم دئ، چي پرهغه لاريې سفرکړی وي. زياتره يې په واوروکي گيرسوي اوهوريې له منځه تللي دي؛ په نتيجه کي مودهري ورځي مارش ښه ډېراوږدواويوه ورځ خومونږدي څلوېښت ميلوته ورساوه، چي ديوه شهزاده له پاره ښه ډېره فاصله ده . زه خوځوميااشتي مخکي له سپارلي سره بيخي عادت نه وم اوپه لوموړيوورځوکي مي ورنونه په زين باندي سوليدل خوډېرژرکلك سول.

په يوه ډېراوږدمارش کي ، شهزاده زياتره لارپراوښانوووهله اوپه هغه وخت کي به زه وړاندي روان وم اوپه دې ډول مي له دوړواونوروناراحيتوځخه ځان ژغوره . څکه داوښ سپور، چي هرځومره کوښښ وکړي دآس په سپوريسې نه سي رسېدلای. وړاندي والي ماته ددې موقع راکوله چي څه لارپه ښېړه ووهم ، څه په ډوبله (منځنی سرعت) اوڅه پلې. خودچټکی تاوان بياداوچي دکمپ وهلوځای ته به ژرورسېدم اومجبوربه وم چي دباري ځارويو او خېمو و نوکرانو تررسېدلوپوري درې څلورساعته انتظارورباسم اوترهغه وروسته بيايوساعت ياڅه کم دخوړوتربرابرولوپوري وکورم. مامعمولا ډوډی د مازيگر د څلورو بجو او د ماخستن دنهوبجوترمنځ خوړله . خوښې له خېمې اوډوډی په هغه توندبادکي څو ساعته انتظارډېرسخت کارو. په تېره بياچي داوږده مزله ستړی به هم وم . د سپارلی په وخت کي به مي پښې معمولا ديخنی له لاسه داسي کرخت سوي وې چي حس به يې کوروټ نه درلود اوپه کمپ کي خوبه دشپې يخني دومره زياته سوه چي اوبه به پرمځکه باندي ترپاشلووروستنه سمدلاسه کنگل کېدې اوزمانوکر (خانه سامان) چاره راښکاره کړه چي په اوبوکي ترغوټه کولووروسته ديخي ورغ پرنښتی و. دشپې به، چي بادتېزېدی اودتودوخي درجه به ورسره سمه ټيټېدله اوټيټېدله .هرځومره چي به ځوك ژرپه بسترننووت اوخان به يې تودکړ هغومره به بختوررو.

يوه شپه مي دننه په خېمه کي غاروکينده اوارور مي پکښې بل کړ، خو په

دوودقیقوکي یې بیادیاندي راوتلی وم ، ټوخل مي ، له سترگومي اوښکي بهېدلې اومجبوروم ترهغه وخته دباندي وساړوته ودرېږم چي باددښمې فضاله دووده پاکه کړي. له هغه وروسته مي یومنقل (داوسپني غاب چي پر څلورو پښو ولاړوي) پیداکړاواورمي ترخېمې دباندي پکښېږ بل کړچي سرې سکروټي سو،بیامي نودننه کړاوخای یې خوراډېرراته مستریح کړ. دمخه تردي چي بیده سم منقل به مي ، چي له پوړوندوپرته بل څه پکښېږ پاته نوه، ترکټ لاندي کښېښواوخای به مي په توداوه، نیالي مي نه درلوده اوبه پرستن کي به بېدېدلم چي دهغه یخ بادپه وراندي یې سرترنوکه نه سوای پټولای چي دخېمې ددېوالوله ښخه به راتلی اوترکټ لاندي به چلېدی .

موږیه لارکي ترڅوکلیوراتېرسولو، چي خیني به یې لوړدغره په نیمایي کي اوخیني به کښته په دره کي پراته وو. پرټولوباندي دساتني له پاره جگي کلاوي راتاوسوي وې . باغونه اودکرني مځکي یې ترکلیودباندي وې اوکله چي به موږتېرېدلوخیني غټ افغاني سپي به چي St.Bernard ته ډېرورته وو، راپسې څغستل ، راته غپل به یې اوخوراغټ اوخوروې ښکارېدل. دومره غټ، چي څوک له دوی څخه اصولا درمودساتلوکاراخلي اوخیني وخت خو پر لېوانو لا بریدکوي اووژني یې.

دبیابان خلك زیاتره لاري وهونکي دي اودامیرعبدالرحمن ترزماني دمخه یې ټول شاوخوا په لاس کي وو. مسافرېه که ډېرش یاترهغه زیات په ډله نه تلل، سخت به ډارېدل . خکه غریبب خلك ، چي یوازي به یې سفرکاوه، داغوسترو جامو په خاطروژل سوي وو.

له مسافروسره ترکلیودباندي دکلیوالودچلندپه باب ډېري کیسې کېدلې. یوه یې داوه ، چي یوغریب سړی پرلارتېرېدی اویوه غوټه یې پراوږواخیستي وه، دیوټن لاري وهونکي په سترگه سوی و اوفکریې کاوه چي په غوټه کي به کوم ارزښتناکه شی وي . خکه یې پرسړي ټك وکړاو ویې واژه . خوکله چي غله د نومړوي سړي غوټه وشنډله ، وچ خوشایي یې پکښېږ ومونډله(خوشایي دغریبوخلکوله خوادسون دموادوپه توگه کارېدله)، مړی یې خکه په لغته هیسته وواهه چي خپل کارتوس یې ارمان و! ماته یوه بله کیسه هم وسوه اوهغه

دا، چي دژمي په موسم کي يوځاى ديارلس تنه مسافردغلوله خواودرول سول اوهرڅه چي يې درلودل ، ترې واخيستل سول. حتی دتن جامې يې هم ترې وايستلې اولوغ ليږيې خوشي کړل ، چي په يخنی کي مړه سول .

ددغه رازغلاوواوژنودشمېردلږوالوله پاره داميرچلندساده خواغېزمن و. که به يوځاى ځوک لوټ ياووژل سو، دهماغه ځاى دلسوميلوپه شعاع به ټول کلي له شلو زروڅخه ترپنځوسوزروروپيوپوري جريمه کېدل. اوکه په خلکوددغه شمېرروپوپه ورکولوځنډوکړ، دوي يادري ټولی عسکريه وروليږل سول اوترهغوپه پرناست وو، چي دجريمې روپی به يې ترلاسه کولې . يوافغان عسکرچي پريوچاواړوي، دنوموري دکورډېرښه شيان ځني غواړي . ښې بسترې، ښه کوټه ، ښه خواړه . که په کورکي دچرگ ياپسه غوښه نه وي، څښتن يې بايد سمدلاسه ورته برابره کړي که څه هم دهغه دبرابرولوله پاره دکورهرڅه خرڅولوته مجبورسي،خرڅوي به يې .که داونه کړي نودتوپك کونداغ به پرنری ملاباندي وخوري اوياتردې لاسخت وهل. کليوال چاتهٔ شکايت هم نه سي کولای ځکه دادحکومت عسکردی اوخپله وظيفه سرته رسوي . په دغه ډول دحکومت جرمانه څومره چي ممکنه وي ، هغومره ژرترلاسه کېږي ځکه دهري ورځي ځنډ دکلي هرکورته ددرانه تاوان په بيه تماميږي.

داميردسياست اغېزه داوه ، چي هرکليوال احتياط کاوه پخپله سيمه کي د مسافرمزاحم نه سي . ځکه ديوه سړي جنايت ټولوته غم جوړاوه . په هغه وخت کي چي زه پردغه لارتېرېدم ان يکړسړي لاکولای سوای ، چي له کندهاره ترکابله پوري بې له دې ، چي په ټوله لارکي دي يې ځوك په ناحقه مزاحم سي، سفروکړي. په دې شرط چي بهرنی نه وای. ايرانی اوهندوستانی هم په دغه کټگوري کي راځي . ځکه دوی داسي کوم ځوك نه لري چي حکومت ته دي ددوی عرض اوشکايت ورسوي اوله همدې امله نودوی ته دښه ښکارپه توگه کتل کېدل.

له کلات څخه دغزني ترشاوخواپوري لارښه هواره ده، وروسته ترغزني پوري مخ پرکښته اودغزني شاته بيادغزني کوتل تردروازې(٥) پوري مخ پرلوړه اوترهغه وروسته بياترکابله پوري بيامخ پرخوړخي.

دغزني اوکابل ترمنځ دښت په ډېره ټيټه سطحه کي ورووسته تقريبالوړ سوی و. هواډېره نرمه وه خوشاوخواپرغرونواوره پرته وه اودشپې له خوادتودوخي درجه ترصفرټيټه وه. موږ دلاري پردغه برخه باندي پنځه ورځي مزل وکړ اودغه سيمه چي موږپکښې تېرسولو، زياتره يې غونډۍ وې خووادې په ښه ډول کرل سوې وه اوشاوخوايې زيات شمېرکوچني کلي پراته وو.

له چمن څخه ترکندهاره اوبياترکابل پوري لارکېډلای سي چي دعراده لرونکي ټرافيک له پاره جوړه سې اوهاورګاډي دخط جوړولوله پاره هم ستونزي پيښي نه سي . داحقيقت چي اميرته دهنددحکومت له خوادوه سوغاتي توپونه پرهمدغه لارباندي دجرثقيلو (Traction Engines) په واسطه رسېدلي وو، په څرګندډول ښيي، چي ديوه ښه سړك جوړېدل به اسانه کاروي.

کله چي موږ دراني کلا ته ورسېدو، له کابل څخه صرف لس دوولس ميله ليري .البته که څوك دکارګه په شان ورالوزي ، يعني دهواله لاري ورسي . خوموږمجبوروچي پرکوتل باندي راتاوسواونژدې شل ميله نورووانډي ولاړسو. دغه کلي ته نزدې موږ دهغه ډکرترځنګ تېرسو، چي له انګرېزي لښکر سره جګړه پکښې سوې وه اوپرهغوکسانوباندي دډېروکوټنې جوړي سوي وې چي په جګړه کي وژل سوي و.کله چي زه ددغوډېروپرېوه کوټنۍ ناست وم يوزوړ سړی مي په سترګه سوچي کله مخ ته اوکله شاته ځي اوله ځانه سره غړومبېږي کله چي زه يوڅوګامه ولاړم ، ترشامي ديوعسکرچيغه واورېده، مخ مي ورواړاوه . که مي کتل دزاړه سړي په لاس کي دومره غټه ډېره ده چي په سختۍ سره يې ورلاې سي اوپه ماپسې راروان دئ. زماسپاره ملګري په خنداورته وويل ، چي که دي دده دمرګ تلاښ وکړ، اميرصاحب به دي بندي کړي. خو زاړه سړي وويل، چي انګرېزانو دده زوی وروژلی دئ اودی بايد په بدل کي يوانګرېزووژني . داخبره د خندا ورنه بلکه دزيات تاثروړوه چي يوزوړغريب سړی څوکاله مخکي دخپل زوی له لاسه ورکولوترله ايستلای دئ اودومره غټه ډېره يې ، چي دغورخولوتوان يې نه لري، رااخيستېده او خپل غچ اخلي. په هرصورت دا د خلکو د جذباتو ښکارندويي کوي.

کلاقاضي ته چي له کابله اته ميله ليري ده ، ورسېدو، هلته مود درو ورځو له

پاره کمپ وواهه چې که شهزاده باید کابل ته په راتلونکې یکشنبې ننوزي. داورځ دنجومګرو په نظرچې په داسې حالاتوکې ورسره هرومرومشوره کېږي ، یوه نېکمرغه ورځ وه.

مورږچې په کومه ورځ کمپ ته ورسېدو ، سردارحبیب الله خان(اوسنی امیر) هم دخپل وروږلیدوته راورسېد . یوه شپه یې ورسره تېره کړه اوپه داسبابېرته کابل ته ستون سو. سردارمحمدعمرهم دده لیدوته راغی اوځرنګه چې نوموړي دملکې سلطانې زوی اوپه هغه وخت کې تقریبالس کلن و، شهزاده په هماغه شپه دده دخوښې له پاره داورلوبي(آتش بازي) حکم وکړ. سردارهغه لقب دئ، چې دPrinces معادل اوپوازې دامیرزامنوته ورکول کیږي ، که څه هم خلك دشاهي کورنۍ نورغړي هم ددرناوي له امله په دغه نامه یادوي.

دیکشنبې په ورځ شهزاده اوعمله یې کابل ته رهي سول . ددغې ورځي له پاره یې ترټولوښه کالي اغوستي وو اوټول ځکه خوشاله ووچې بالاخره کورته رسېدل . تقریبا په نیمایي لارکې یوه ستره مانبامنۍ ورته جوړه سوې وه اوهلته دشهزاده دوه کلن ماشوم زوی دسردارحبیب الله خان له زامنوسره یوځای دملاقات له پاره منتظروو. شهزاده دخپل زوی په لېدوبیخي ډېرمتاثرښکاریدی، چې ماته دحیرانتیاوړو. ځکه ماتل فکرکاوه ،چې دی یوښې عاطفې سړی دئ . موږ یوساعت لاځه زیات پرمانبامنۍ باندې تېرکړ.چای اونوردخورك وچښنګ شیان راکول سرل اووروسته نوسپاره سولو.

دکابل ترښاردباندې ورکشاپ ته نزدې په یوه پراخ ځای کې ځوټولی عسکراودوه درې توپونه درول سوي وو اودعسکرو په مخ کې دکابل له نورولښکري قوماندانانوسره یوځای سردارحبیب الله اونورمامورین دشهزاده دهرکلي اوترسلامخانې پوري دهغه ملګرتیاپه خاطرمنتظروو. دشهزاده په رسېدوسره دتوپو په ډزوشاهي سلامي پرځای سوه اووروسته بیلابیل افسران راوړاندي سول اوشهزاده ته یې سلامي وکړه . دوی ټول په ګډه د ښار پر لور وخوځېدل . پرسرکونوباندې په زرګونوخلك دتماشې له پاره ولاړوو. عسکرددې له پاره ځای پرځای سوي ووچې دخلکودوړاندې تګ مخنیوی وکړي اوشهزاده داونورملګروته یې لارخلاصه کړي.

PROPERTY OF ACKU 11883

امیرخپل زوی ته دهرکلي اوله دېرلیري سفرڅخه دروغ رمټ راستنېدوپه خاطرعمومي دربارجوړکړی و . شهزاده دسلامخاني دروازې ته له رسېدوسره سم له آس څخه راکښته اودسلامخاني پرلوررهي سو .امیرته هم خبرورکړه سو. شهزاده دربارته وخوت ، پرزنګنوکښېنوست په داسي حال کي چي دوعاوي اوسلامونه يې کول ، دپلارلاس يې په خپلودواړولاسوکي ونیو او پر دواړو سترګو يې په وارسره کښېښواومچ يې کړ. امیرشهزاده راپورته کړ اوپرچوکۍ باندي دکښېنستلوامريې ورته وکړ اوبیانوټوله ورځ خوشالي وې اوټول مامورین اوافسران دامیردسلام اودهغه دزوی دصحیح وسلامت رسېدلودشکراني له پاره په وارسره دربارته راتلل.

ددوهم څپرکي لمنليکونه

(۱) بورازماهی دئ

(۲) بېډول هندی نل دئ .

(۳) دا رود دترنك په نامه يادېږي او سرچينه يې په مقر کي ده .

(۴) سيمه ييز خلك دي خولی ته « باران کلاه » وايي .

(۵) دغه ځای (کوتل تخت) نومېږي .

دريم څپرکی

کابل

مهمانخانه ـ دحمامو (ترکي غسل خانو) بيان ـ په کوڅواوجادوکي له خلکوسره دليدني کتني بيان ـ اميرعبدالرحمن ، دقصر و انتظارخانې (Audience Chamber) اوماته دده دهرکلي بيان ـ دکابل حالت اودښاوخواسيمې بيان ـ کابل ښار. بازارونه . کوڅې اوکثافت ـ داوبوتهيه اودبدرفت سيستمونه ـ روغتيايي ترتيبات ـ ايله سپي اوکارګان ـ د امبارو(ډيرانو) ښار.

زه کابل ته له رسيدووروسته په دابل سهارپه باغ کي ګرزيدم ـ ددربارترجمان راغی ـ راته ويويل : اميرصاحب امرکړی، چي ماته به له غرمې وروسته دليدني کتني ويارورابخښي.کابل ته دازمادوهم سفرواواميرزه پيژندلم . نوموړی دااستعدادلري چي يوڅوك يوواروويني بيايې نه هيريږي .

اميرامرکړی و، چي زماسره بايدپه ډيره درناوي چلندوسي اوزماداستوګني ځای يې نوی مېلمستون (مهمانخانه) چي امير پخپله له څو روخوراهيسي پکښي اوسيدی ، ټاکلی و. دايوه پراخه څلورکونجه ودانۍ ده . لويې خونې لري اصلاً داميردډوبې له ماڼيوڅخه يوه ګڼله کيږي اوترنوی ښاردباندې پرته ده . پرکورونوباندي يوپراخ باغ راتاوسوی اودهغه پرشاوخواچګ دېوال دئ . ددېوال په يوه برخه کي يوه سرپټه دروازه ده چي دواړوخواووته يې دساتونکوخونې دي . دديوال په دننه برخه کي دنوکرانوله پاره پياده خانې (outhouses) جوړي سوي چي پای ته يې پخلنځی اودهغه څنګ ته حمام (تورکی غسلخانه) دئ . دکابل غټ کورونه يې له حمامه ګوياښپړنه دي .ماتېره ورځ په همدغه حمام کي ښه خوندور غسل وکړ،چي له کندهاره د راوتلو راهيسي مې دالومړی وارلمبيدل و.

په حمام کي دوې خونې وي او ترمنځ يې لارخلاصه وي . چتونه يې ګومټي ، منځونه يې په غټوډبرو (تخته سنګو) فرش سوي ، چتونه اودېوالونه يې په سمنټوپلسترسوي وي .خونې په هغوتاوخانوتوديږي ،چي دهمدې له پاره دباندې

جوړي سوي دي . تاوخانې داورتودوخه دخونولاندنی برخي اودبوالوته رسوي . دتاوخانې اودخونوترمنځ دبوال پربېړ (ډبل) وي چي په منځ کي يې داوبودوه خایونه جوړسوي وي، يودتودواوبوله پاره بل دسړو. دتودواوبوخای تاوخانې ته نژدې اودسړواوبوداليرې خنې ليري وي.خونوته اوبه دشيردهن لرونکونلانوله لاري ورځي . دننه خونه يې توده وي اودغسل له پاره کارتري اخيستل کيږي اودباندي خونه سړه اودکاليواغوستلوله پاره وي . په دغه رازحماموکي ډېره موده پاته کېدل ښه نه دي ځکه هوايې زياته ناوړه وي . دفرش دغتوډبروترمنځ درزونه يې هم يومخيزيندنه وي اوخونوته داورگازترې راځي.ډېروخت پکي پاته کېدل دسرشديددردونه پېښوي.بياهم، داحمامونه په ساړه موسم کي چي دانګلستان ترژمي ځوچنده سوړوي ، ډېرښه اومستريح دي . ددې له پاره چي دغه حمامونه ښه تادوه سي ، دوې ورځي بايداورترلاندي بل وي اوکه منظمه استفاده ترې کېدله نواوريې بايدهره ورځ بل پاته وي . يووارچي حمام تودسي ، بيايې نوپه لږاورتودوخه لوړه ساتله کيږي.

له غرمې وروسته زه له ترجمانه سره يوځای دهغې کتنې له پاره وخوځېدم چي داميرله خوايې امرسوی و، خومانې ته تررسېدووړاندي په نيمه لارکي يواستازی په مخه راغی، چي زماله پاره ليك ورځخه و. ليك داميرله خواوپکښې ليکل سوي وو ځرنگه چي دی ناوخته پاځېدلی دئ، ځکه نوپرهغه ټاکلي وخت له ماسره کتلای نه سي اوماته يې ديوساعت وروسته ورتګ سپارښتنه کړې وه . يوچاته دليدني کتنې ديوساعت ځنډېدوله بابته دليك ورلېږل دفوق العاده درناوی نخښه ده . معمولا چي چاته دکتني له پاره پريوه ټاکلي وخت امرکيږي اواميرپرهماغه وخت کتنې ته تياری ونه لري ، نوموړی شخص بايدکښېني او انتظار وباسي . مادايوساعت وقفه دښارپه شاوخوا کوڅو او سړکانوکي په چکرتېره کړه . په دغه ځای کي داميراوشاهزاده ګانومانۍ اودلوړوماموريېنواودرباريانوکورونه اوباغچې پرتې دي.دغه برخه چي دزاړه ښارپه شمال لوېديځ کي پرته ده ، ده افغانانو نومېږي داپه دې خاطرچي دپښتنويوکوچنی کلی پردغه امتدادپروت دئ. ددغه ځای سړکان هم پراخ دي اوهم اوار، خو په هغه وخت کي فرش سوي نه وو او تـــرباران يا واوري وروسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسانو پښې څوانچه په ښتواوچکړکي ښخېدلې . پلي کسان خومجبوروو په احتياط تگ وکړي . اوس دکابل شاوخوا اساسي سړکونه په ښتوفرش سوي دي اولکه پخواچي وو ، اوس داس سپارلي اوپلي تگ پکښې په ښتوکي ختل نه دي .

خلك چي په مخه راتلل خيرن پيرن ښکارېدل . ان د لوړو رتبوخلك ، چي پراسانوپه سپاره وواوپنخه شپږنوکران به يې پربغل ورسره روان وو ، هم داسي به ايسېدل لکه تازه ، چي يې مخ پرېولی اوڅټ وغاړه يې په پرېولوکي خټي هېرسوي وي. داسي تروتازه خلك بيخي نه ليدل کېدل چي په منظمه توگه دي غسل کوي .زه وروسته پوه سوم چي ان دلوړي طبقې خلك لاپه اوونۍ کي يووارلمبېږي اونورخوپه څومياشتوکي يووار. ښايي همدادليل به و،چي ددوی غاړه اوڅټ ناپرېولي ښکارېدل .د خلکو جامې هم يوځه انگرېزي اويوځه افغاني وې. اوپه اوونۍ کي يوواردپاك کميس اغوستلوعادت ددوی پر خيرنو څېرو يو سرباری دئ. په داسي حال کي چي سرترنوکه خان کيسه کول(موبنل) به دوی ښه وايسوي.

اميرپه بوستان سرای کي و(۱) . دايوه کوچنۍ ماڼۍ وه چي تر باغچو دباندي جوړه سوې اوپرشاوخوايې دارگ مستحکمه ماڼۍ راتاوسوې وه . څنگ ته يې دملکي سلطاني ماڼۍ وه چي گلستان سرای (۲) نومېدله . بوستان اوگلستان دواړه دباغ معناورکوي اودپخواني "ورم څای" او"وروستنی" "گلځای" ژباړه ده . کابل بايد پخپله په بل عبارت "بوستان" وای اوکه څوك يوځل دهغه په بازاروکي تېرسي داخبره ورته څرگندېدلای سي.

دماڼۍ دروازې ته زمااوزمادترجمان له رسېدوسره سم، د ساتونکو مشر (کپتان) مورږدننه دربارته رهنمايي کړو . مور. هورې تم سولواواميرته دوظيفه لرونکي افسرپه لاس زمور د رسېدلو خبر ورکړه سو.داميرتراجازې وروسته يې دده حضورته زمالاربنوونه وکړه .انتظارخانې ته په رسېدلوسره، مااميرپه هغه اورږده څوکۍ کي ناست وليدچي ده دکټ کارهم ترې اخيست. ده خپې انگرېزي جامې اغوستي وې اوپرسريې وربښمينه افغاني خولی(Fez)(۳) وه ، چي پرپوه څنډه يې دالماسوشاهي ستوري ټومبلی و. امير، چي له اوږدې مودې راهيسي

د نقرس په ناروغی اخته و، دناستي له پاره یې دخپل بستریوا ړخ غوره کړی و
ځکه چې په هغه کي ترچوکۍ زیات مستریح و اودناارامی په وخت کې یې
کولای سوای بې له دې چې له چوکۍ څخه دراولاړیدوتکلیف ووینيږپه کټ کي
ځان وغزوي اودمه وکړي .

امیرپنځه څلویښت کلن ښکاریدی.که څه هم شپېتوته نزدې واوداځکه چې
دسراوږیري وریښتان یې توریاته سوي وو اودی یې ترخپل عمرځوان ایساوه. په
جسمي لحاظ مزی، پلن لیږڅه جګ خوپونډی یې لنډي وې . سترګې تکې
توري وې اوترګنهوروځولاندي یې چاته په تېزاودقیق نظرکتل. که څه هم په ښه
ژیربخون وخوتریوه متوسط پرتګالي یې پوست تورنه ښکاریدی.دامیرغاښونه
ټول مصنوعي وو اودخبروپه بهیرکي به یې راوایستل اودلاس په دسمال به یې
پاک کړل چې په دغه وخت کي به یې په خبروکي توپیرراغی اوتعقیب به یې
مشکل سو. ده یوځل خپل غاښونه ماته دکتلوله پاره راکړل اوځرګنده یې کړه
چې دادده خپل سړی جوړکړي دي. هغه دافن له یوه انګریزي غاښ جوړونکي
څخه زده کړی و. (۴)

پرامیرباند غلام بچه ګان راتاوسوي اودده هرامرته تیارو. مخې ته یې
دخوني پرشاوخواباندي افسران اومامورین اوپه دروازه کې دشاهي ګارډ دوه تنه
برچه پک سپاهیان اودګارډکپتان دهغوی په مخ کي توره له تېکي راایستلې
ولاړو.

دانتظارخونه ښه لویه اوپه ښوایرانیو غالیوفرش وه خوله یو څو باز و
لرونکوچوکیو،چې شین پوښ یې درلود. له څوکوچنیوګردي مېزوپرته، چې
دېوال ته ایښوول سوي وه نورفرنیچرپکښې نه وه .پردېوالوباندي روغني رسامی
سوي وې اویوازې یې طبیعي منظرې درلودې، ځکه دسړیوتصویرونوته په
هغوخونوکي، چې لمونځونه کیږي ، اجازه نسته اوپه دې حکم کې ټولې خونې
راځي .دمسلمانانوپه نظرلمونځ په هرځای کي چې برابرسوکېدلای سي اوپه
تصویرلرونکې خونه کي لمونځ کول، ددوی په نظردبت پرستی نخښه ده .

زه ددرباریه خونه کي لوړورتېرسوم اودامیرمخې ته ودرېدم سرمې ورته ټیټ
کړ. ده د سترګې مه سې له معمول سره سم پوښتنه وکړه ، چې ښه یې ؟ خپلې

دست کشي يې دلاس دروغږپه نيامت وايستلې (په ښي لاس کي دنقرس ناروغی، دی په ساړه موسم کي دست کشواغوستلوته مجبورکړی و) اووېويل چي په انګرېزانوکي دستکشي په لاس روغېږ باب نه دئ . وروسته يې په فارسي ژبه تراوړدې ستړې مه سې وروسته راته وويل،چي کښېښه‌ولوبيايې نوخوساعته خبري راسره وکړې . په روسيه کي يې دخپل ژوند اومسلك لنډي کيسې وکړې اوپه مجموع کي يې په لوړه درباري سويه زمادرناوی وکړ . دا درناوی هغه چاته کېږي چي دی ترې خوښ وي .

ترکښېنستلووروسته يې ماته يوکوچنی مېزکښېښودچي چای مېوه اوسګرېټ پر پراته وو .ماته يې په روسي پياله کي چای راکړې اوهغه يوګيلاس وچي دسروزرولاستی يې درلوداودسروزروپه غاب کي پروت و. دافېشن اميرله روسانوڅخه اخيستی و.

په دغه رازناستوکي داضرورنه وه چي څوك پخپله ورغېږي تولي خبري اميرکولي اوڅه چي يې غوښتل هغه دده خبروته غوږ نيول اولنډځواب ورکول و .البته که به يوې موضوع اوږده څرګندونه غوښتله نوبه بياده په ډېردقت سره غوږنيولی و. دخنداوړخبروپه وخت کي به يې دزړه له کومې خندل اوکله خولاپه کټ کي ورسره رغږېدی. دجديت اوخندا په دواړوحالاتوکي اميرتل ديوپاچاپه شان واوهمدغه علت وچي دده په وړاندي هرچادده د ټوکوويلوپه وخت کي له خنداڅخه ځان ژغوره . کله چي به په خښم سو، مغ به يې سره کش سو، غاښونه به يې ښکاره سول . تردې اندازې چي لبوه وزمه به ښکارېدئ . په دغه وخت کي به نوده دخبروپرځای دکلماتويوراز پوښهارکاوه اوداسي څوك لږپيداکېدی، چي دده په دغه حالت کي دي ونه لړزېږي . په دغه وخت کي يوه کوچنی خطادډېري سختي سزاسبب کېدله . په دغسي حالاتوکي به اميرته دهغوکسانوپخواني جرمونه هم ورپه يادېدل چي ده به دجزاورکولوړکنلي وو . ده به له وظيفي څخه ديوې کوچنی سرغړوني په خاطرډېره درنه سزاورکوله. تاسي نوپه دغه رازحالاتوکي دحاضروکسانوداحساس تصورکولای سئ . څکه هيڅوك نه پوهېدل ، چي ددوی دپخوانيوخطاګانوپه حساب داميرپه فکرکي څه دي؟

امیرعبدالرحمان په ورځني دربارکي - سردارحبیب الله هم ورسره ناست دئ .

(دمولف رسامي)

دامیرپه حضورکي دخبري کولوجرات هیڅوك نه کوي. بې له کومي پوښتني ، که به يې درلوده یاداچي دامیرپه سترګوکي يې دکوم شی دغوښتلونخښه ولیدله یايې دسرهغه اشاره ولیدله چي امیريې دپوښتني په وخت کي کوي. غلام بچه ګان دخپلودندودسرته رسولوپه وخت کي پټه خوله په آرامی سره شاوخواګرزي اوکه وغواړي وزي اوننوزي . تل يې په پام کي وي چي یوڅوتنه بایدامیرته نژدې پاته وي.

کله چي زه له امیرسره وم، سردارنصرالله خان چي له لندن څخه زه ورسره ملګری وم ، دربارته راغی. وروسته له هغه چي پلارته يې سلام وکړ، په چوکۍ کي دناستي اجازه ورکړه سوه .دده مشرانوزامنوته تل دچوکۍ تعارف کیږي که څه هم دلنډي شیبې له پاره دربارته حاضرسي . بې له هغوحالاتو، چي دوی پخپله له حیاڅخه نه کښېني، یاامیرپه غوسه کي وي. په دغسي حالاتوکي دوی ته په چوکۍ کي دکښېنستلوست نه کېږي اوولاړوي. کوچني شهزاده ګان چي دده لیدلوته راسي، بایدده دچوکۍ یاکټ ترشاودریږي اودعادي غلام بچه ګانوپه شان عمل وکړي . ده ته هرهغه شي چي غواړي ، بایدوریې کړي اوتل ورته منتظرواوسي .

شهزاده چي دتګ خیال ولري ، پلارته یوځل بیاسلام وکړي اورهي سي. که څوك له اجازي پرته ووزي، پوښتنه تري کیږي.

دامیرپه حضورکي دکښېنستلواجازه ورکول دډېري مهرباني اوعزت نخښه ده چي یوڅوتنوته ورکول کیږي. مشرانواولوړرتبه مامورینوته چي دکښېنستلوبلنه ورکړه سي، بایدپرمخکه باندي داسي کښېني چي شا يې دېوال ته وي اوکه زیات شمېرحاضروي نودامیردواړوخواوته ددېوال له اوږدوسره سم پریوه لیکه باید کښېني . دلوړي رتبې یاعزت څښتنان امیرته ورڅرمه ناست وي.

له امیرسره ترڅوساعتوتېرولووروسته مي دتګ اجازه ځني وغوښتله اوکله چي دتګ په نیت ولاړسوم ، راته يې وویل چي سباته به وګورواوترهغه وروسته به هم زیاتره سره وګورو. ده غوښتل، چي ماډېر ووینی. دزیاتولیدنوګټنوله پاره دده غوښتنه زمادزیاتي درناوی یوه بله نخښه وه اوويې ښودل چي زه دده دډېري مهرباني وړګرځېدلی یم . په دغه هیوادکي د یـــوه جاه طلبه سړي له پاره تردي

لوړه ارزوبله نسته چي اميردي ورته دبيابياليدني كتني اجازه وركړي .داليدني چاته ددې پوره وس وركوي چي خپلي نخشې ترسره كړي. له يوې ځوا؛ داديوې زياتي مهرباني اوډاډ نخښه ده خوله بلي خوابياهرڅوك دغه شخص ته ديوه غوره مال اوپيشوبازسړي په سترګه ګوري اوښايي دحاسدانوله نفرت سره دي مخامخ سي . ددې بېره لاهم سته چي دغه سړي بدعواقب په مخ كي ولري.

راتلونكي دوې مياشتي ، لاځه زياته موده ماپه مېلمستون (مهمانخانه) كي تېره كړه اوځان مي دهيواددزېرمودپرمختياله پاره ديوپلان په برابرولوبوخت كړی و. اميرددغه رازپلان دليكلوغوښتنه راڅخه كړې وه. ده زمادغه كارپه پوره اندازه وستايه خوپه پلان كي له راغلوړوانديزوڅخه ډېرلږيې واخيستل سول. زه په شاوخواسيمه او دښارپه بازاروكي ښه پوره اندازه وګرزېدم ځكه چي ددمي سمېدو بله وسيله نه وه .

كابل ديوې لويې ناوې په منځ كي پروت دئ چي شاوخوايې دېنځلسو، شلومېلوپه واټن غرونه راتاوسوي دي. دغونډيوړولړيوچي دلته اوهلته له مخكي څخه راوتلي دي، سيمې ته داسي ماته وګوډه بڼه وركړې ده چي له كومې لوړي څخه پرته دتشخيصولوړنه ده . له دغولړيوڅخه يوه يې (شېردروازه) دښارجنوب ته څرمه پرته ده اوداسمائي غوندی (٥) يې لويديځ ته واقع دي. ددوی دوو په منځ كي دكابل سيندبهيږي چي له جنوب لويديځ څخه راځي . دغونډيوپرسرونويوزوړدېوال سته چي زياتره وران دئ. په معموله توګه له ختيځاوډېروڅخه جوړسوی دئ او له سيندڅخه بيرته پورته ختلی اودمقابل لوري څوكي يې پسې اخيستي دي. پخوا ، دېوال له سيندڅخه دخښتوپريوه پله باندي تېرسوی و خواوس دهغه پله له تاداووپرته بله نښانه پاته نه ده . دادېوال ډېركلونه پخوادهغوروحشي قبيلوديرغل دمخنيوی له پاره جوړسوی و،چي دكابل په جنوب لويديځه سيمه كي اوسېدلې اوكله ناكله به يې يوزيات شمېرپركابل رااوښتلې ، پرخلكوبه يې توري كښلي وې اودښخووځاروپوبه ګډون به يې چي په افغانستان كي ورته په يوه سترګه كتل كيږي ، دوړلوهرڅه لوټول.

دكابل شاوخواسيمه دكرني له پاره په ښه توګه سمباله سوې ده اوله لږباران څخه د غلودانو د اوبولوله پاره كاراخيستل كېدلای سي. پـه ورروستيوكلونوكي

وني دهغولاروپردواړوخواواوابښوول سوي دي، چي ښارته راځي. دلته وهلته خال خال وني په باغوکي چي دېوالونه پرراتاوسوي دي، هم ليدل کيږي . خو شاوخوا غونډۍ دونواوکرني دنشتوالي له امله ببخي لوڅي اوپه مقايسوي توګه ويجاړي ښکاري.

ښارديولك وېنځوس ياپولك شپېتوزروپه شاوخواکي اوسېدونکي لري اودهيوادنوروښاروپه شان کلاپرراتاوسوې ده . په لويديځه برخه کي ښارسره پېرسبېدلی اوپه دغه برخه کي دامېراوشهزاده ګانومانۍ اودرسمي مامورينواوشتمنوخلکوکورونه جوړسوي دي.ده افغانان چي دښارديوې نوي برخي نوم دئ ، هم په دغه برخه کي پروت دئ اوکال په کال پسې پراخيږي خکه ټول هغه کسان چي دښارله زړې برخي ځخه وکوچيږي ياغواړي دښارپه ښکلې برخه کي کورونه جوړکړي ، همدغه ځای ته ځي.

دښارکوځې تنګي دي اودوړي پکښې باديږي اوزياتره په غټو و کوچنيو ګرديوکاڼوچي سم ابښوول سوي هم نه دي ، فرش سوي دي .دکاڼوپه درزوکي کله کله دآس سوه بنده سي اوخان ګوډکړي. سړکونه دکوروله دواړو بغلونوځخه داوبودوتلوپه خاطرمرکزته شيوه کيږي .کثافات له کوروڅخه سړك ته غورځول کيږي اوپرهمدغه ځای ترهغوپراته وي، چي وراسته سي او لرشمال چي ولګيږي ډيري بدي خوړسکي يې ولاړيږي.

کورونه اودوکانونه له اوموخښتواوختوڅخه جوړسوي دي. چتونه يې اواراوله يوه دېواله تربل پوري په چارتراشوپوښل سوي ، پرهغوباندي يې بورياوي اووابښه اچولي اودپاسه يې پنډ اخبر (کاګل) پراچولی وي . دخوني تل له همدغومموادوڅخه دئ. کورونه کوچني اوبوبل ته څرمه دي . په پراخو بازارونوکي دکورونودوهم پوړونه له کوڅوسره سم نښتي دي او د لرګيو پرستنوباندي ولاړ دي.په تنګوکوڅوکي خوبې ددوهم پوړله پاره ټوله کوڅه ببخي پوښلې وي اويوتياره اوکوږووږبويناکه سوپ(راهرو) ترې جوړسوي وي چي دتېربدلوپه وخت کي که څوك څراغ ولري ، ښه به وي . دېرپراخ بازارېي نږدي پنځلس فوټه ارت وي اوتنګ يې څلورفوټه . څرنګه چي په ټول ښارکي له باروړونکو اسانواواوښانوسره هروخت څوك مخامخ کيږي، دآس سپورته ناشونې

ده ،چي له زين څخه دي د ښوييدلو مخنيوى وکړي . په دې برخه کي ترباري اسانو داوښانو واښونه ستر مصيبت وي، ځکه اوښ په نوروکي رى نه وهي . دجادې منځ ته يې اخيستى وي اوبارونه يې تردواړو بغلونوراوتلي اودآس سپاره ته لازمه ده، چي له دغوا ښانوڅخه دتېرېدلو په وخت کي ځان پرزين نښغ ټينګ کړي . په تنګوبازاروکي داوبوويالې له پاسه مخ پرکښته د اوسېدونکو د استفادې له پاره بهيږي . اوبه چي ښارته داخليږي ، ډېري ښې وي ، خوچي هرڅومره په ښارکي تېريږي اوهررازچټلي په ګډيږي هغومره يې مزه ځي. دکوروکثافات ورته لارمومي، خلك پکښې ځانونه مينځي اومړه جسدونه هم په دغوويالوکي پرېوتل کيږي بې له دې چي دهغو ناروغيو په فکرکي دي واوسي چي دمړيني سبب کېږي .هغه وخت چي دغه اوبه دښاردبالاحصارڅنډې ته رسيږي ، نودهغو کيفيت خوك تصوركولاى سي. خوبياهم دښاراوسېدونکي مجبوردي له همدغو اوبو څخه دڅښنګ اوپخلنګ له پاره کاروااخلي.
کولرااونوري ساري ناروغۍ دښارپه هغوبرخوکي زياتي وي چي داوبودمسيرپه پاى کي پرتې وي. شك نسته چي داله هغومړيوڅخه راپيداسوي ناروغۍ دي چي په همدې اوبوکي پرېوتل کيږي اونورخلك يې دڅښلولپاره کاروي. همدغه علت دئ چي دغه ساري ناروغۍ هروخت په کابل کي پيښيږي، ډېره موده دوام کوي اوپه زرګونواوسېدونکي پکښې تلف کيږي.
اميرعبدالرحمن ترمرګ لږوراندي ، په ښارکي دفضله موادوله پاره يوسيستم جوړکړاوهغه داچي پرځرونوباندي يې دښارفضله مواد ايستل اوپرکروندګرويې خرڅول(۶) دي کاردښاردصفايي له پاره ډېره مرسته وکړه خوټول شخصي کورونه په دې پروژه کي نه راتلل ځکه يوازي غټوکورونوسپاره مکانونه درلودل چي ترډېوال دباندي يې دامباردايستلوامکان و. کورونوته دننه چي ښځي پکښې وي ، پردى سړى دننوتو اجازه نلري.ځکه نوزياته اندازه امبارپه کورونوکي دننه پاته کېدى . اوسنى امير (اميرحبيب الله خان . م . هـ) دکولرا ناورغۍ دشيوع په کال(۱۹۰۳) دښارټولي کوڅې هره ورځ د جاروکښانو په يوه لښکرجاروکولې. خوختيځوال دښاردچټليودليري کولوله اړتياسره، ډېرژر بيرته خپل دبې پروايېو عادتونه پيل کړي .

له دېرشوو زروکورونوڅخه هره ورځ دغورځول سويوفضله موادواندازه که په پام کي ونيول سي، نودکابل ښاربه دېرژرله استوګني ووزي. دسپيواوکارګانوله خوادچټلميودغونډولوکارچي دناروغيوروزغيرشعوري درمل دئ، دښار دنااستوګن کېدلومخه نيسي . ماتهوېل سوي و چي ديوپخواني اميرپه امردښارټول سپي ووژل سول اوداپېښه دخلکوپه يادده چي سمدلاسه ورسره دکولرايوه سخته ناروغي په ښارکډه سوه . اوسني اميرهم د ښارد سپيو د وژلو امرونه ورکړي وواولانبونه يې له ښاره وايستل سول، ځويوه مياشت وروسته د۱۹۰۳ کال کولراخپره سوه ، چي دسرايت له مخي د يادوني وړ وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددریم څپرکي لمنلیکونه

(۱) (۲) بوستان سرای او گلستان سرای لکه بل ځای چي مي هم اشاره ورته کړېده . دکابل ښار داوسني زرنگار پارك سیمه وه . دامیرعبدالرحمانخان قبر هم په بوستان سرای کي راځي . خودا ټوله سیمه اوس د زرنگار پارك په نامه یادېږي .

(۳) فزFez یو ډول خولی ده . چي دترکیې خلك یې اوس هم پر سر کوي . معمولاً تور یا سور رنگ لري اویوځه جگه وي . دخولی د ارتفاع په ټول امتداد یو اوږد زومبك (خوندی) پر ځړېږي . وایي پخوا دغه راز خولی د کوټي په پښتنو کي بلاوېنانو پرسر کولې . د بلاوڼ کلمه د انگرېزي ژبي د کمیشن ایجنټ لپاره کارېدله . زما (هوتك) دکندهار ښارد جارچي پر سر دغه راز خولی په یاد ده .

(۴) دغه ډاکټر دانگلستان تبعه و او ډاکټر لومړا نومېدی په ۱۸۸۶ ع کال دامیر عبدالرحمان خان په امر کابل ته ددې لپاره راوغوښتل سو . چي امیر ته یوه جوړه غاښونه جوړ کړي . ډاکټر اومړا په کابل کي د صوفي عبدالحق په نامه یو شاگرد وروزه . چي وایي پخپل فن کي ماهر و . ډاکټراومړا په ۱۸۸۷ ع کال هند ته ستون سو او هوري یې د امیر دشخصیت . استعداد او اداري په باب لیکني وکړې . (دتفصیل لپاره وگورئ : شین سترگي مستخدمین په افغانستان کي ــ دمحمدمعصوم هوتك لیکنه ــ ناچاپ)

(۵) داغر داسمایي غردئ . چي فرانك مارټین یې په نامه کي تېروتلی او Asman یې بللی دئ .

(۶) پخوا به له کورونو څخه کثافات د یو ښمېر کسانولخوا د خاوري په بدل کي ایستل کېدل او دکرني په مځکو کي به یې د پارو (سري) په توگه کار څني اخیست . دا.زمادیاد خبره ده . چي په کندهارکي به خاښت مهال امبارکښ دکور په دروازه کي ناره وکړه « امبارلرئ په خاوره » که به چا درلود . د « هو » جواب به یې ورکړ او خاوره به یې څني تسلیم کړه . دغه خاوره د سبا ورځي له کثافاتو سره گډېدله . (ژباړونکی)

ښلرم ښپرکی

کابل

(په دوام یې)

کوڅې څه رازاداره کېږي ـ ـ دښاراجرایېوي قوه ـ ـ لوټماران اوقاتلین ـــ دبازاردوکانونه ـــ دمانیو اوښوکورونوسبك ـ دکابل هوا .

په کابل کې هره کوڅه یابازار (جادې ، که دوکانونه پکښې وي که نه ، بازاربلل کیږي) یوکلانتر یامشرلري، چې دنده یې کوتوال (دښارمشر) ته دکوڅې دټولوزیږېدنواومړینوخبرورکول، دکوڅه والوپه منځ کې نظم ټینګول، دکوڅودپاکی څارل اوپه مجموع کې دکوڅې اداره کول دي . دی دهرډول بې قانونیو، که چیري پیښې سي ، مسئول دئ.

دمرحوم امیرترمړیني وروسته سمدلاسه دښارپه بېلابیلوبرخوکي ډېري غلاوي پیل سوې اودغلودنیولوله پاره ټولي هڅې ناکامي سوې . په ځینوپېښوکي به یوسړي، چې دوکان یاکوروتاړه اودی به دشپې دتېرله پاره له خپل یوه دوست کره ولاړ. په سهارکي ، چې به کورته راتلی ، کتل به یې چې ددوکان ټوله شتمني یې لوټ سوې ده . ډېروورته پېښوښودله چې غله د کور د څښتنانو د حالاتو په هره شېبه باندې ښه پوره خبردي. په نوروپېښوکي دکوروڅښتنان دغلوپه کړپ وکړوپ راویښ سوي اودخپلومالونودساتني په هڅه کي دغلوله خوا ټپیان سوي یاوژل سوي وو. په پای کي خلك دومره دبېري اوډارپه حالت کي سول چې په بازاروکي له غلااووژني پرته نوري خبري نه کېدلې. امیرته عرضونه وسول اوده هرهغه چاته چې دغلوپه باب معلومات ورکړي ، دډېرغټ انعام ورکولوحکم ورکړ، خودې کارهم نتیجه ونه ښندله .

په پای کي ، یودوکاندارچې له خپل یودوست سره ددوکان پربام بیده دئ ، چې داکارمعمولا په ښه هواکي کیږي .دوی دواړوله ډاره توري له ځانوسره اینښي دي . ناڅاپه د دوو غلوپه ږغ ، چې له دباندې څخه بام تــــه ورختلي وو،

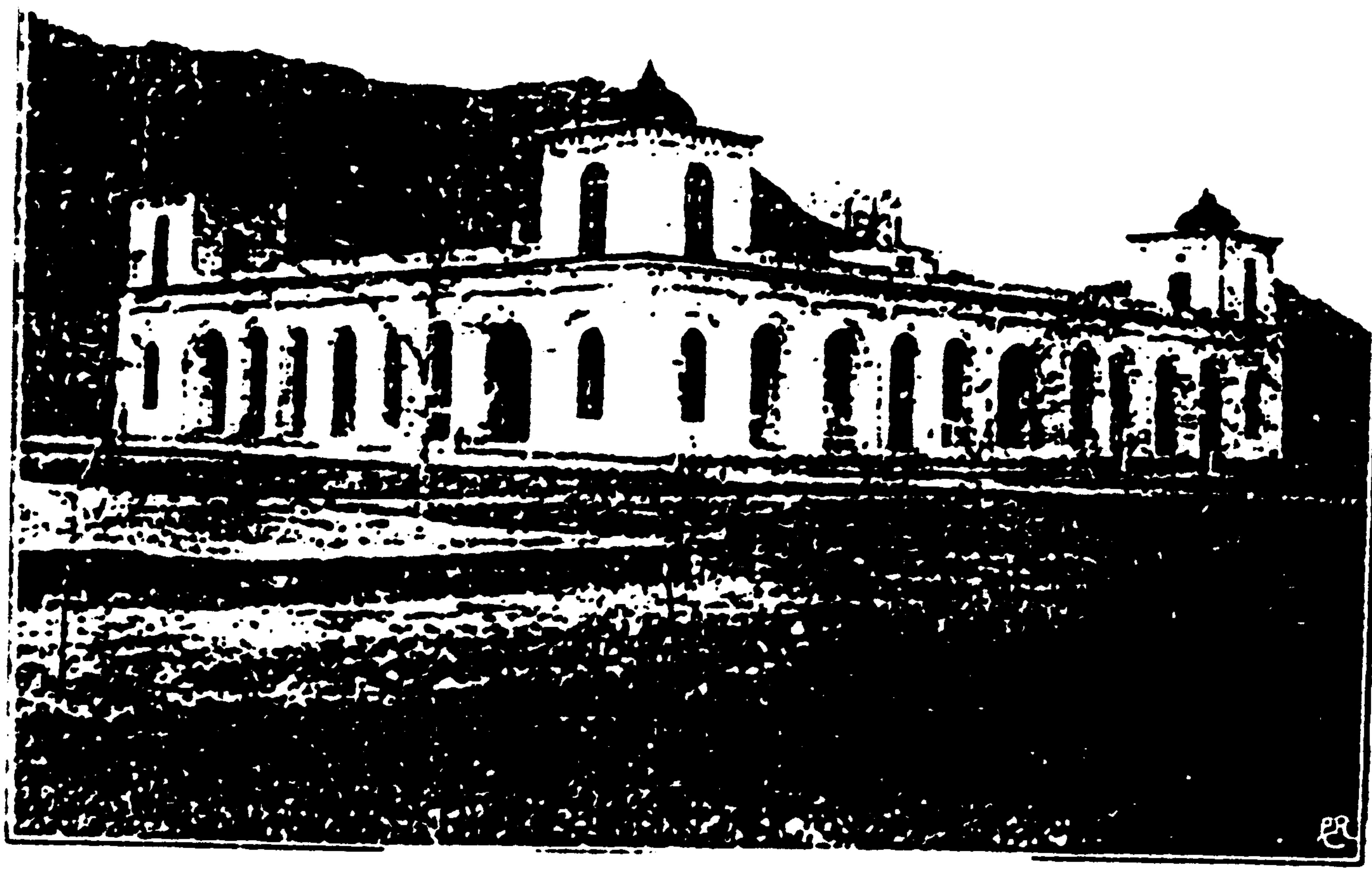

مهمانخانه ـ کابل

د مولف استوکنځي ته خرمه باغچه ـ د باغچې په کونج کي زيارت

راوينبيري .دی راغورخي ، چيغي وهي اودوست يې هم راوينبيري . دوی په غلوپسي توري رااخلي خوغله ورباندي دتمانچوډزي کوي اوتښتي . دوکاندار چي تيي هم دئ ، ورپسي خغلي اوديوه غله پريازودتوري واری کوي اوټينګوي يې . په دې اخ وډب کي، چي دمرستي له پاره چيغې هم ورسره ملګري دي، ځيني ګاونډيان رارسيږي اوغل نيسي .

ددوکانداردوست، چي پرزړه باندي وېشتل سوی و، ځای پرځای مري. په سهاريي غل کوتوال ته بوت اوهغه ته يې داميرله حکم سره سم دځپلو ملګرو دنومونوښودلو له امله ډول ډول شکنجې ورکړې. په پای کي نزدې دېرش نومونه ترلاسه سول چي په هغوکي دکلانتر (دکوڅې دمشر) اودکوتوالی د يودوو سپايانو (پوليسو) نومونه هم وو. دغوسپايانوهره شپه غلوته دشپې دنامه په ورکولوسره، هغوی ته په کوڅوکي له ګزمې څخه دبې پوښتني تېرېدلو، زمينه برابروله. اودې کارغلوته دهرکور، چي زړه به يې غوښت دورتګ اوبېرته دورځي ترروڼامخکي خپلوځايونوته دستنېدلواسانتياوي پېښولې . هغه کورونه هم معلوم سول چي لوټ سوي مالونه پکښې پټ سوي وو اويوه زياته اندازه ګېڼې، غالي ، شالونه، مسينه لوښي اونورشيان ترلاسه سول اوهرهغه چاچي کوريې لوټ سوی و، اجازه ومونده، چي دملکيت له ثبوت وروسته خپل مالونه ترلاسه کړي . له غلوڅخه يې پنځه تنه په توپ کي والوزول. دځينويې سترګي وايستلې اونورپاته دعمربنديان سول.

په کابل کي دشپې له اتونهوبجوترمنځ دپوليسوله هري تانې څخه د «وردی» (۱) تروم ږغيږي اوسهاردلمرختوپروخت بياتکراريږي.

ددغوساعتونوترمنځ هيچاته اجازه نسته چي په کوڅوکي دشپې دنامه له ورکولوپرته وګرځي اودهرچاچي دشپې نوم زده نه وي ، دساتونکوپه خونه کي ساتل کيږي اوکله چي کوتوال ته وروستل سي، هغه يې ياله وړاندي سوي عذرسره سم خوشي کوي ، يايې جريمه کوي.

دبازاردوکانونه ډېرکوچني دي ـ يوزيات شمېريې په لويواله کي دګرځنده پلورونکودغرفې (Huckster's stall) په اندازه وي. ددوکان مخ خلاص وي اودشپې تړلی اوکلپ وي. ... دروازې ګړکی نلري، ځکه بنيښې نه موندل

کیږي اوګراني هم دي. دامیرمانۍ له دې امره مستثنی ده . ددوکان مخ د بازار خواته وي او دديوال په بېخ کي ددوکاندارد کښېنستلوخای وي . مالونه يې شاوخواېرفرش ورته اوړلي يايې په خونه کي پررواقوباندي ايښي وي. دخرڅلاوشيان عموما غلې دانې ، مېوه، ترکاري، بوره اونورداړتياوړشيان ، ټوکران اونخي مالونه ، شالونه، موزې اونورداغوستلوشيان ، دڅرمني مالونه مسي اوروهي لوښي اوداوسپني سامانونه اونورو وي. دچايودوکانونه (سماوارونه ـ م .هـ) هم سته چي يوه کوچنۍ پياله چای ترنيم پنس(۲) ارزانه ورکوي .که څوك بوره ورسره وغواړي نوبايديوڅه نوري پيسې هم ورکړي.

په بازارکي مکتوب ليکونکي (عريضه نويس ـ م. هـ) دهغوکسانوپه خدمت کي وي چي ليك لوست يې زده نه وي . پرهرمکتوب باندي نيم پنس ياپوره پنس غواړي . دهکتونوله پاره البته نوري پيسې بايدورکړه سي . اساسي بازارونه دخرڅلاودشياونوپه نامه نومول سوي دي. لکه ګندم فروشي (دغنموبازار) اونور. دتوپکواوتمانچودکارتوسودوکانونه هم سته خوډېرګران دي. دوه درې کارتوسه په يوه شلينګ(۳) وي . البته په سايزاوتقاضااړه لري.

دمعتبروکورونه عموما له اوموخښتواوخټوڅخه جوړوي چي ښه پوره اندازاه د لرګيوکارپکښې سوي وي .کله خولادکورټول مخکينی برخه له لرګيوڅخه جوړه وي . کورونه دوې برخي لري . دننه کورحرمسرای وي چي ښځي پکښې اوسي . په دغه برخه کي خونې دسرای پرغولي شاوخواجوړې سوي وي .دباندي يوکوچنوټی سرای ،چي دحرم ددروازې اوکوڅې ترمنځ پروت وي. په دې سرای کي يوسړی اوسي ، چي دنارينه مېلمنوخدمت کوي . غټوکورونوته څرمه باغچې هم وي چي جګ ديوالونه پرراتاوسوي وي اودادې له پاره چي که کله ښځمني پکښې ګرځېدې، ستربه يې خوندي وي . ښځوته اجازه نسته چي له نږدې خپلوانوپرته بل نارينه ته مخ ښکاره کړي . دټولوکورونو د ښځمنو سرايونو دروازې هرومرويوقابچي (ددروازې ساتونکی) لري . هيچاته داحق نسته ، چي دکوردڅښتن له اجازې پرته کورته ننوزې اوهيڅ ښځي ته داحق نسته چي له کوره ووزې مګرهغه وخت چي قاپچي ته يې دڅښتن له خوادوتلواجازه ورکړه سوې وي.

دامیراوشهزادگانوماڼۍ دکابل یوازني کوروڼه دي چي ښه جوړسوي دي. دامیراصلي ماڼۍ ارګ دئ . ارګ په ترکي ژبه "کلا" ته اوپه فارسي کي "ماڼۍ" ته وایي . دایوغټ مستحکم ځای دئ، چي نږدې پنځه سوه مربع ګزه کیږي اویوژوراوپراخ خندق پرراتاوسوی دئ (۴) دباندې دېوالونه یې دتوپونوله پاره تیرکښان لري په داسي حال کي چي دوه دېوالونه یې په خاورینورهرورنو؟ سره،چي پرشیشکانو (طاقونو) ولاړدي وصل سوي دي اومخ پرشیوه ددننې دېوال تیرکښانوته رسیږي. دډېوال سرېې دتوپك والوله پاره ژورسوی دئ تردغورهروونولاندې دتوپونوله پاره ځایونه جوړسوي دي. په کلاکي دننه وروستني دېوال ته مخامخ دفترونه اودزېرموخوني اوځنګ ته یې دګارنېزون دسړیوله پاره کوټې جوړي سوي دي. داخلك دامیرپاډیګاردان دي، چي په ځانګړې توګه تاکل کیږي او تنخواورکول کیږي. دارګ په کلاکي دغه رازشخصي اوعامه خزانې اوټول عصري توپك اوکارتوس چي شمېرېې زرګونوته رسیږي، په تحویلخانوکي ساتل سوي دي. دننه په ارك کي دامیرپرماڼۍ اودده دښځوپرحرمسرای دواړو باندې جګ دېوالونه را تاو سوي دي، چي داړتیاپه وخت کي یوه داخلي دفاع جوړوي . ددې پرځنګ دامیرداستفادې له پاره دشمال برج په اوږدو او دکلاپه نوروځایوکي په دې راوزوسته وختوکي نوري خوني جوړي سوي دي .تراړك دباندې دبوستان اوګلستان ماڼۍ(۵) پرتې دي. ددوبي ماڼۍ ، شهرآرا (دښارسینګار) نږدې یومیل لیري دشمال لورته اودده میله وراندې باغ بالا (برین) پروت دئ ،چي دمرحوم امیرددوبي په زره پوري ماڼۍ وه . نوموړی هورې مړسو. لویدیځ ته ترښاروتلې تقریبا اتلس میله لیري په پغمان کي چي دهندوکش غرونوپه بیخ کي یوه زرغونه سیمه ده، ددوبي ماڼۍ سته . دکابل په جنوب کي له ښارڅخه تقریبا یونیم میل لیري بابردئ . دبابرشاه دقبرځنګ ته ددوبي یو بل استوګنځی جوړسوی دئ . بابرلومړنی مغول امپراتورو، چي په ۱۵۳۰ کي هلته ښخ سوی دئ .(۶) پرهمدې لوري شپږ میله لري هندکي hindeki پرته ده چي داوسني امیرددوبي ماڼۍ پکښې ده اوتخت ته تررسېدومخکي به پکښې اوسېدی . ترهندکي لږڅه جنوب لویدیځ خواته دهاشم خان کلا پرته ده ، چي دمرحوم امیرد ملکې سلطانې د دوبي ماڼۍ

پکښې ده .

دارک ترباغچودباندي دوې لويي سلام خانې (audience chambers) سته ، چي دمرحوم اميرله خوادغتهوعامه درباروله پاره جوړي سوي وې. ددغوسلام خانواودغه رازدمخصوصي سلامخانې سره جوخت کوچني خوني پرتې دي اوااميرمرحوم عادت درلودپه نوې سلامخانه کي چي يوه ښکلې ودانۍ ده ، ډيري ورځي تيري کړي.

دکابل هواډيره ښه اوځوك پکښې تندرسته وي. څرنګه چي دسمندرله سطحي څخه نږدي اووه زره فوټه لوړپروت دئ ، څکه يې هوانرمه اوترنورووهغوسيموچي په عين عرض البلدکي پرتې دي، ډيره سړه ده . په لومړي سرکي، چي ځوك ورسره بلدنه وي ، دتنفس لړځه ستونزي په تېره بياپه مخ پرلوړه تګ کي پېښوي اوسړی دخپلوسږوپراغېزمنتوب باندي شکمن کوي. خوورروسته بياله منځه ځي. زه يووخت په دوبي کي هندوکش ته دواوروترځايه ورروختم، هوري مي هواډيره په زړه پوري اوتازه وموندله .خوزه مجبوروم، چي ځاى ځاى دنفس شړلوله پاره دمه وکړم اوکومه هواچي به مي تنفس کوله په مجموع کي راته ترکيبتنى سيمي غيرډامنه اوناکافي ښکاريدله .

له دې سره سره په دوبي کي باران معمولا لږوي . په دوواوړيوکي چي ماپه کابل کي تيرکړل دتالندي توپانونه اوتوندبارانونه بېخي لږوو. په ځينودغوتوپانوکي برېښناوي بېخي قطع کېدلې نه اودتالندي پرله پسې غړومبي خوځوك کوناوه . مګربرېښناوي ښارته ترځرموغونډيوپوري رسېدلې اوپرکورونوباندي دټکي لوېدلوريکارډخوبېخي محدوددئ .

په ژمي کي عموما درنې واوري اوبارانونه کيږي اوکله چي بادراوالوزي ، کوچني کورونه کله کله بېخي پټ سي . کله چي واوره وسي . هزاره ګان اونورکاريګرله خپلولرګينوراشيبلونوسره دبامونودپاکولوناري وهي که پر واوره لمر ,راوخيژي ، ويليږي . دبام ختـه ننوي اوکښته خوني له استوګنى وزي . دواوري وزن اکثره دچتونودلوېدوسبب کيږي. واوره له بامونو څخه کوڅوته غورځول کيږي ، چي غونډۍترې جوړي سي اوترويلي کېدوپوري مياشتي پر تېري سي. کوڅوته نږدي سړکونه تل چکړوي ، خو افغانان په ختواوچکړکي ری

نه وهي اوهيځوك ددغوواوروډپاکېدلوتکليف ځان ته نه ورکوي او وايي ، يو وخت به پخپله ويلې سي. داپه رښتياسره دکارضياع ګڼي.

کله چي دوبى وچ وي، ددوړو توپانونه تقريباهره ورځ پيښيږي اوچي څوک دباندي ګرزي ياسپرلوکوي، دېربدلګيږي. ان، چي په کورکي لابدلګيږي . ځکه ټولي دروازې اوکړکي بايدوتړل سي، چي له دې سره بياخوني ډېري ګرميږي اوهرشى ته چي لاس ورووړه سي يوډول لغوړن احساس سړي ته پېښيږي . دتودوخي په موسم کي دماپښين تردريوبجوپوري معمولا هواټپه بنده وي. وروسته له شمال لوري ځخه يوځه بادپيداسي . په لږوخت کي ددوړوځرخنده ستونونه پورته سي اودومره توندسي چي ليدل پکښې مشکل سي. دغه باد دوه ساعته بنه په زورکي وي . خوترلمرلوېدووروسته له زوره ولويږي اووريسې چوپه چوپتياسي ، چي دهغې له امله دشپې رغونه ډېراوچت کېږي.

د ۲۰ ـ ۱۹۰۱ کال ژمي استثنايي و. په ټول ژمي کي واوره ونه سوه . ويل کېدله چي دغه رازژمي تقريبا دوولس کاله وړاندي هم پېښ سوى وچي دکولرانارو غى وريسې وه . په دغه کال تاريخ تکرارسوځکه په پسرلي کي رودونه اوويالې وچي سوې حاصلات داوبوله نېستي وران سول اوچکالي راغله . وريسې په دوبي کي خواړه هم لږوو. کولراپېښنه سوه اوډرې مياشتې يې دوام وکړ. دخلکوبې سبکه بدنونه يې تروښول اومړينه په استثنايي توګه ډېره زياته وه.

په ژمي کي ورځي زياتره روښانه وي اولمرپرواوره باندي ځليږي اوبلي کوي يې، خوپه مازيګرکي بيايخى سي اوسړکونه دښيښې په شان ښوى کړي. سړي، اسونه اواوښان پرغوځاريږي اودځاروړواکڅره پښې ورماتي کړي اوځوک مجبورسي چي حلال يې کړي . پرواوروباندي دلمرځلېدل دغه رازدړند بدلوسبب کيږي ، په ژمي ډېرخوروونکى وخت هغه وي چي اسمان اوريځ وي، سخت باداوالوزي اوهيځوك له کوره نسي راوتلای. دلمرلوېدوپروخت دتودوخي درجه ترصفرکښته کيږي اوځومره چي شپه پخيږي ، هغومره پسې ټيټيږي . تردې اندازې چي که په خونه کي ډېراورهم واچول سي، يوازي يې هغه اړخ تودوي چي اورته ورځرمه وي نـوراړخونه يې دهغو بادوله امله، چي دخوني تردرزو راځي،

ديخي په شان ساړه وي . هغه کسان چي په دغه شان بادکي دباندي وي، ډېرسخت زيان وررسيږي .اکثره يې پښې، لاسونه اوپزه يخ خني سوخي. دګزمې عسکرکله کله ديخنی له امله مري. څکه هغوی په دغه رازهواکي ددرېدوله پاره په بشپړه توګه خوندي جامې نه لري. په دغه وخت کي شرمښان هم دشپې له خواله غرونوڅخه راکښته کيږي ، لوږي پسې رااخيستي وي اوښارته نږدې دخوړلوشيان لټوي .که ديخنی دستړياله امله پرېږي مرستوکسانوپېښ سي، بريدپرکوي اووژني يې. ماشومان، پسونه اووزې چي په ګيرورسي، وړي يې.

دغه رازهوايوه بله ځانګړتياهم لري اوهغه په هرشی کي ديوې اندازې برېښناشته والی دئ. که څوك په تياره خونه کي ګرزي اوپښې پرغالی ومږي، له پښوڅخه يې بڅري راپورته کيږي، دغه رازکه څوك دپيشو پرشاورولاس تېرکړي عين حادثه پېښيږي ،که دکميس کښلوپروخت پرسرلاس تېرکړي دبرېښنابڅرکي توليديږي .که ښځمني خپلي اوږدې کوڅی ږمونځوي ، وربښتان يې برېښناپيداکوي اودږمونځولوپروخت يوله بله لري درېږي.

شين اسمان بيا ، چي نادرپېښيږي، دفاصلې په معلوموولوکي ستړګي تېرباسي. ډېرلېري غرونه چاته بېخي نږدې ښکاري. يووخت زه دصحرا په يوډېراوږده ورځني سفرکي وم. ماته په سهارکي ويل سوي و چي کمپ بايدديوه مخروطي شکله غره په بېخ کي ووهو چي يوڅه واټن ليري د غرونو د دوو سلسلو ترمنځ ليدل کېدی . مادغه واټن شل ياپنځه ويشت ميله اټکل کړی و. په دغه ورځ غرمه مي درسېدلوخيال کاوه، خوچي موږدکمپ ځای ته رسېدلو، ښه تياره ماښام و اوموږټوله ورځ په غټوګاموسفروکړ.

په شنه اسمان کي، سپوږمی هم ډېره ځلانده وي. په دغه وخت کي دشپې له خوادکورله بام څخه دويده ښارچي دسپوږمی په سپينووړانګوکي غوټه وي ، دکورونواوغرونوپرتمين کړه وړه چي سيوري يې اچولي وي او د ماڼيو او زيارتونو مناري چي ترودانيوجګي راوتلي وي، ډېره ښکلې تماشه جوړوي . ورځ چاته عجيبه تصورپېښوي څکه صاف اتموسفيراودبخارنشته والی دمځکي دمنظرورنګونه ډېرپيکه کړي .دخورو ورو ونوله تك شنه رنګ څخه خو بېخي سترګي نه خېژي.

دڅلرم څپرکي لمنليکونه

(۱) وردی ته يې په ظفراللغات کې « فوجی لباس » معنا کښلې .خوما د پېرې يا وظيفې په معنا اوربدلې ده . (ژباړونکی)

(۲) يوانگرېزي پونډ شل شيلنگه او يو شيلينگ دوولس پنسه دئ . (ژباړونکی)

(۳) شيلنگ پولې واحد او دانگرېزي پونډ شلمه برخه ده . (ژباړونکی)

(۴) ارك اوس خندق نه لري اوډك کړی يې دئ. (ژباړونکی)

(۵) دبوستان او گلستان مانۍ دکابل په اوسني زرنگارپارك کې واقع وې . اصلي نوم يې بوستان سرای او گلستان سرای و. (ژباړونکی)

(۶) داسنه له مولف څخه لږخه مغشوشه سوې ده . مغولی بابر (ظهيرالدين محمد) په ۱۵۳۰ م کال (۶ جمادی الاول ۹۳۷ ق) دهند په اگره کې مړ او دجمنا پر غاړه په چهارباغ کې ښخ سو. تابوت يې لس کاله وروسته په ۱۵۴۰ م کې دده دمانديني بې بې مبارکې يوسفزی په لارښوونه له اگرې څخه کابل ته را انتقال او په بابر باغ کې ښخ سو . (دافغانستان پېښليك ــ ۱۲۱ ـ ۱۲۳ مخونه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی

دودونه او رواجونه

پرماوراى طبيعي شيانوعقيده، دنارينه وجامې، دخلكوكړه وړه اواخلاق، دبېلابېلوقبيلوبيان ، ژبې اوښوونځي، دكورنيوپه منځ كي تربګني، خلك رخصتى څرنګه تېروي، سندري اودسندروآلات، لوبې اوساتېرى

كه عمومي خبري وسي ، نودافغانانودورځني ژوندزياتره دودونه ، ددوى خرافاتي عقيدې، په دلاكانو (دمانو) جتانواوژورو (۱) باندي ددوى دناروغانوجراحي تداوي ، پرمادورزميو، شيشكو، شيطانانواوشاپېريانو، پرهغوخلكوچي دشيطان ستركي لري (خلك نظركوي. م هـ) پرفالبينانوچي ددوى فالونه ګوري اوپه مجموع كي پرماوراىطبيعت باندي ددوى كلكي عقيدې سړي ته دروسووكالوپخواانګرېزي رواجونه چي په كتابواوتاريخونوكي درج دي، ورپه يادوي. په خېنونوروځانګړتياووكي هم دوى زړوانګرېزانوته ورته دي خوددوى كركتړبياله هغوى سره بشپړ توپيرلري .

دهيوادخلكوجامې البته افغاني دي چي له څوګزونځي ټوكرانوڅخه جوړيسوي اوپرپښوباندي ول ول راتاوسوي پرتوګونه چي په پرتوګانښ باندي تړل كيږي ، پرپرتوګونودپاسه يوساده كميس اوپرهغه برسېره يوبې لستوڼوكوټ (واسكټ ته ورورته) چي معمولا يې تڼۍ تړلي نه وي اوپرغاړه باندي تاوسوي دشال په شان يوغټ نخي ټوكرچي بل سرېې پراوږه باندي بې نظمه ځوړندوي. پرسرونوباندي بګړۍ تړي ، چي مخروطي خوليوباندي له ټېنګي تاوسوي لونګۍ څخه عبارت ده . بوټونه يې په شكل كي سلېپرته ورته دي خوډېردرانه اوپرتليوباندي يې ميخونه وهلي وي .دبوټونوڅوكي (نوك) يې دپښې دپاسه راتاوسوي وي (۲). جوراپې يوازي شتمن (مالډ) خلك اغوندي.

دمامورينو،دربارته دنږدې كسانواو پوځي افسرانوجامې انګرېزي ډوله وي . درباري كسان اوږد توركي ډوله بالاپوښونه اغوندي. توره جګه خولۍ پـــرسركوي

خودتورکي خوليوپه شان پيتي نه وي. پوځي افسران انګرېزي ډوله يونيفورم له جرمن ډوله پيك داره خوليوسره اغوندي.

دعسکروجامې ډول ډول وي. ځينوېې افغاني پرتوګونه اوځينونورو ېې انګرېزي پتلونونه اغوستي وي . ياېې سپين نخي پتلونونه اغوستي وي چي په عين ډول روغ سوي وي . خوېولو ېې انګرېزي ډوله کورتۍ ياکوټونه اغوستي اودځرمني په کمربند ېې ملاوي تړلي وي. دځينوبګړۍ اودځينوپيك داره خولۍ پرسروي . عسکر دتمرين له ورځوپرته ، چي يونيفورم بايدولري، هررازچي ېې زړه غواړي، هغسي جامې اغوستلای سي .داميرساتونکي عسکردهري ورځي له پاره خپل بېل يونيفورم لري اودېولوجامې اووسلې يوشان وي.

زياتره هغه خلك چي پراسانوسپرېږي ، دجګوپوندواوږدې روسي موزې اغوندي چي پښې ېې پکښې جګې ښکاري. دخلکوجامې چي هررازوي ، خوملاېې دځرمني په کمربندهرومروتړلې وي اوپه هغه کي چاړه اوتمانچه له ځان سره ګرزوي . هغه ځوك ډېربختوروي چي له تمانچې سره ګرزي. دکابل اوهندوستان ترمنځ تلونکي راتلونکي سوداګردزړوجاموزېرمې رانيسي . دغه جامې په بې وزلوکابليانوکي ښه بازارلري .ځکه هم ارزانه دي اوهم په اغوستلو کي ښې وي . همدغه علت دئ، چي اوږده انګرېزي کوټونه اودغه راز دپوليسو اوداورګاډي دکارکوونکوجامې ډېري په سترګه کيږي اوداډېره عجيبه ښکاري چي ځوك په بازارکي يوسړی ويني چي د"S,E,Ry" توري ياداورګاډي دبلې کمپنۍ نخښي تر خپل اصلي ځای ډېر ليري دبازارديوه سړي پر کالر کښلي ويني .

کابليان عموما انګرېزي ډوله جامې اغوندي اوځوك چي دخپلوجاموله پاره دښه ټوکردرانيولوروس نه لري ، زياترباسي له افغاني پرتوګ اوبوټونوسره انګرېزي ياانګرېزي ډوله روغه سوې کرتۍ واغوندي. له افغاني بوټونوسره جرابې نه په پښوکوي. کله چي زه دانګرېزي کوټ ياپتلون خبره کوم، مرادمي هغه جامې نه دي چي په انګلستان کي جوړي سوي وي. دبازارګنډونکي ډېرځيرك(ماهر) دي اوانګرېزي ډوله جامې ډېري ښې ګنډي . دغه رازګنډونکي ډېرمراجعين لري اوډېرژرمشهورسړي سي.

دخلکوځېري دېرتوپيرلري، دخينوپوستکي دېرسپېڅن(توروشمه) خونوربيااروپايي دوله وي . سپېڅن پوستکي والاخلك معمولا کابليان وي ، چي ددود له مخي ذجنوبي قومونوله ښځوسره په واده کولوکي کوم اعتراض نه لري، خودغرونوواقعي افغانان دېرښکلي دي .زياتره يې روښانه وربښتان لري . دنوروقومونوله ښځوڅخه ځان پېچي اوپه ندرت سره له خپلوخلکوپرته له نوروسره واده کوي. په زياتروافغانانوکي سره باړخوګان دښايست ستره نخښه ده.ددوی وربښتان معمولاتورصاف اونري دي. هغه نارينه چي دسراوږيري وربښتان يې دزړتابه يانوروعلتونوله امله سپين وي اوپه خانوکي دنوروماندينوبيچ ويني (دوی هرځومره ودونه چي ساتلای سي، کوي يې) (۳) خپلوسرونواوږيروته تك توررنګ ورکوي. ځرنګه چي رنګ يې دايمي نه وي که يې وخت په وخت نوي نه کړي ، پيکه (تت) کيږي اوسروږيره يې خيرن سره سي اوډېربدرنګه ښکاري. دغه حالت زياتره په هغونارينهووکي ليدل کيږي ، چي تل ليروخايوته په سفرياداسي وظيفه کي وي ، چي دخپلو وربښتانو رنګولو تهوخت نلري . دوربښتانو رنګول معمولادکورنۍ دښځوپرغاړه وي . په کابل کي يوازي دېرزاړه خلك سپين وربښتان اوږيري لري خکه پرځان نه ګرزېدل دافغانانوعمومي خانګړتياده اوداکارددوی پرجامواغوستلواوښکلي ښکارېدولوباندي ، ددوی اوددوی دکورنيودخواړودشمېرپرکمالی باندي، چي کله دلوږي ترپولي رسيږي ، بده اغېزه کوي.ما دښوجامواغوستونکي معتبره خلك پېژندل چي په وچه دوډۍ يې ژوندکاوه اوداځکه چي دنويوجامولپاره يوځه پيسي وسپموي.

ويل کيږي چي افغانان دورکوسويواسرايیلي قبيلواولاده ده . اودواقعي افغانانوځېرې، عادتونه اونومونه ددغي تيوري ملاتړکوي. ددوی جګي پزي، ژوري تېزبينه سترګي اوعمومي بڼې(ځېرې) په ځرګنددول يهودوته ورته دي . دابه هغه ځوك تاييدکړي، چي له افغانانوسره اړيکي ولري. ددوی کرکټراودغه رازنومونه (سليمان، يعقوب، يوسف، داود (سله مان، جېکب، جوزف، ډېويډ) اونورعام نومونه دي. دهيواددخينوغرونونومونه هم يهودي دي لکه کوه سليمان .دانومونه چاته دافکروراچوي، چي که هغوی د اسرايیلوورکي سوي قبيلې هم نه

وي ، له يهودي منشا څخه خوباید هرومرووي(۴).

کابلیان دورگه (Hybrid) اوله ډېرونژادوڅخه ګډسوي خلك دي . په عمومي توګه يې دهرنژاد بدترين خاصيت اخيستى دئ (۵). په څېروکي يې دغه توپيرله ورايه ښکاري خوپه مجموع کي ترهندوستانيوښکلي دي . خيني يې خړي اوشنې سترګي اوروښانه وربښتان لري. په دوی کي خيني بدرنګه جولې لري اونوريې په رنګ وقواره دواړه ښکلي دي. ددوی قدونه که په عمومي توګه له افغانانو (مراد يې پښتانه دي. م.هـ) سره چي په ونه دنګ اوښکلي دي، پرتله سي . ټيټ دي. خودغرونودخلکوپه منځ کي دژوندشرايط داسي دي چي ددوی کمزوری مرګي حاله څوان لا له نورونژادوسره په سيالى کي ميدان وړي .داله ژوندي پاته کېدوسره دچمتووالي يوه مساله ده چي پرنژادباندي يې فزيکي اغېزه ښندلې ده .

کندهاريان هم خوش قواره افغانان اوزياتره پياوړي اوښکلي خلك دي . په دوی کي دکابليوپه شان خړي اوشنې سترګي عامي دي .خوداڅرګنده نه ده، چي دسترګودغه رنګونه به دختې موضوع وي اوکه دزياتوکلونوله پاره په دوو پړاوونوکي دانګرېزانوله خوادهيواداشغال نتيجه .

دترکستان خلك اوازبکان زياتره مغولي قوارې لري.هزاره چي امير عبدالرحمن تابع کړل، په رنګوکي ډېرزيات مغولي دي . دوی زياتره لنډي ، پرغلګراوغښتلي خلك دي.

بل نژادچي مرحوم اميرتابع کړل، کافران دي.(۶) دوی په بشپړه توګه دسيمي دنورونژادوڅرګندوېي کوي. عموماډېرښکلي اوروڼي سترګي لري. قدونه يې جګ نه ، خونږي اومتناسب دي . قوارې يې په زياتروبرخوکي يونانيانو ته ورته دي. داخبره ډېره عامه ده چي دوی دسترسکندردهغه لښکرواولاده ده چي هندوستان ته دده دتاريخي مارش په ترځ کي دلته پاته سوي دي. دوی بت پرسته وو، اميرلاندي کړل اوپه جګړه وتوره يې راواړول. دوی له خپلونويوبادارانوسره ډېره لږمينه لري. چالاکه ، خيرك اوښه کاريګر خلك دي.

دهيوادژبه پښتوده چي په عمومي توګه له پېښوره ترکندهاره خلك په کړېږي .

ترکستانیان تورکي ژبه وايي اوکافران خپله ژبه لري چي وروسته به د هغو کسانو دڅېړني له پاره په زړه پوري موضوع وي چي سروکارېې له زړې یوناني ژبي سره وي . ټول خلك په هره درجه کي چي وي، په فارسي خبري کوي چي ددربارژبه اوپخپله دکابل ژبه ده . ډېرلږکابلیان سته ،چي په پښتوخبري کولای سي. دفارسي په زده کړه سره څوك دهیوادپه هرځای کي خپل کارچلولای سي. خوپه سرحدي قبایلواونورخایوکي لږعمومیت لري.

فارسي په ښوونځیوکي دتدریس ژبه ده . په دغوښوونځیوکي ماشومان دسهارله شنې خړې څخه ترنژدي لسوبجوپوري اووروسته بیا په ماپښین کي دیودووساعتوله پاره درس لولي(۷). په دغوښوونځیوکي ښوونکي ، چي معمولاًملاوي ،دخوني په منځ کي پرغالیچه ناست اوشاوخواماشومان پر راگرزېدلي اوپلتی(چارزانو) يې وهلي وي. کتابونه يې پرزنگنونوپراته وي اوپه داسي حال کي چي بدنونه مخ وشاته ښوروي ، په لوړآوازيې دسندروپه لحن لولي. دلوستلوپه وخت کي دبدن دغه رازښورول داسي یوعادت گرځېدلی دئ، چي په وروسته ژوندکي ډېرلږکسان بې له دغه عمل څخه کوم څه لوستلای سي. اودلوستلوپه وخت کي يې اوازونه هرومرود ښوونځي غزل وشمه آهنگونه لري. ښوونکي ماشومانوته دشوخي اوحماقت پهخاطردجزاورکولوله پاره له ځان سره لښته لري. دماشومانوپه وهلوکي لښته نه دربغول کیږي .هروخت چي ښوونکي وغواړي يوه ماشوم ته جزاورکړي ، دوروکي مجرم پښي پورته کیږي اوپرشاڅملول کیږي اودپښوپرتلوباندي زیات شمېرواري خوري . کله چي جزاپای ته ورسیږي ، ماشوم چغاري وهي اودزړه سوي وړ وي. کله چي به زه د یوه ښوونځي څنګ ته تېرېدلم وبه درېدم اوپه یقین سره به مي فکرکاوه چي هلته یوماشوم وژل کیږي ، څوروسته به دماشوم دچیغاروپه سبب پوه سوم. زما درېدل اوتماشا به عموما دماشوم دچیغودبندیدوسبب وگرزېده څکه "پرنگی" یوله هغونومونوڅخه دئ چي ماشومان پهبېرول کیږي. دښوونځي دخوني یوسردیوال نه لري اومخ يې کوڅې ته خلاص وي، له دې امله دښوونځي دماشومانودکارپه تماشاکولوکي هیڅ خنډ نسته .

په ښوونځي کي ماشومانوته دپخوانی عربي ژبي تدریس هم کیږي او داددي له

پاره چي قرآن په ولوستلای سي. خولکه څرنګه چي خلك عربي لوستلای سي، د برلبريې په معناپوهيږي اوهغه کسان خوښخي دګوتوپه شماردي چي په عربي دي خبري وکولای سي. د برکسان دتوتي په شان دقرآن تلاوت کوي اوهغوی چي حافظان بلل کيږي ، بيادقرآن تلاوت له پيل څخه ترپايه پوري په يادکولای سي .

خلك دکرکټرله مخي تنبل، عياش اوله شهوته ډك دي .داخاصيتونه هغه وخت هښتني سي چي يوڅوك قدرت اوپيسې دواړه ومومي (قدرت.اوپيسې په افغانستان کي مترادف مفاهيم دي) دوی فکراوبښتونکي(Capricious) اوناشکره دي ، په اسانی سره خپل خوښ وناخوښ ته اوبښتلای سي او د هغو کسانو په وړاندي دربدلوته تياردي چي دمننې پوروړي يې وي. معمولاچي دوی يوڅه غواړي، نوسمدلاسه يې غواړي اوکه يې په غوښتنه کي څنډ راسي ، بيايې نه غواړي . دوی دروغجن ، ټګماراوغچ اخيستونکي دي اوڅوك چي له يوچاسره دښمني يالانجه ولري، څرګندوي يې نه، بلکي خپل احساسات پټوي اوخان دوست ورته ښيي. په داسي حال کي چي دغچ اخيستلوموقع ته انتظارباسي. په غچ اخيستنه کي بې رحمی ته تياردي اوچاته غورنه ږدي . دوی چمتودي ،چي د اړپرواکمن سي. خوترېووختنه د کوچنيو خواشينيو د زغملو استعداد لري اوکله چي د اده سول چي دبې رحمی سلوك ورسره سوی دئ بيايې نواحساسات دومره هيجاني سي چي دخان کنټرول له لاسه ورکړي اوپه خشونت سره غچ اخلي . زياتره خوخپل حريف ترمړيني ورروسته لاهم وهي اودبوي يې . ددوی دنوروپه خوربدلواودردکي خشن دي اوکه يې له خپلوانوڅخه نه وي زياتره پرخاندي . خودخپلوی په صورت کي يې بيا د درد په تسکينبدلو کي عقل له سره وزي .دوی خپل ماشومان د برنازوي اوپه کوچنيوالي يې له ښې وباسي . څه چي غواړي ترممکني اندازې نتېه نه ورته کوي ، جلبل کالي په اغوندي په داسي حال کي چي پخپله په ګودړيوکي راوزی. دبدوکارونوپه اصلاح کولوکي يې هيڅ رازهڅه نکوي .دلويانوپه څېرورسره خاندي اوپه کابليانوکي داعام کاردئ، چي يوماشوم په روانی سره ښکنځل وکړي اوښکنځل يې زياتره خپلووالدينوته متوجه وي . د ماشومانوپه روزنه کي دغه رازبې پروايي په خاصه

توګه دخلکوپه کرکترکي دډېراعتراض وړکارګڼل کیږي . دماشوم اصلاح کول بایدداسي نه وي چي تراووه، اته کلنی وروسته یې څوک پیل کړي. څکه په دغه سن کي دده دکرکټر بنه ډېره برخه تقریبا جوړه سوې وي.

افغانان تل یود بل په وړاندي دسیسې کوي، کورنی دکورنی په مقابل کي ، ماموردماموریه مقابل کي ، بزګردبزګرپه مقابل کي ، کارګردکارګرپه مقابل کي، ماندینه دماندینې په مقابل کي ، چي داوروستی یې یودهغوناوړه کارو څخه دئ، چي دماندینودتعدد له رواجه رازېږېدلی دئ. ددغوټولودسیسونتیجې اکثره دخولې جنګ وي، چې وروسته په جګړه پای ته ورسیږي اویوه یابله خواپکښې ښایي ووژل سي. ددغه مقصدله پاره دوی تل چړې یاګولی نه استعمالوي . دوی له دښمن څخه دځان بچولوله پاره نوري لاري هم لري .

په ښاروکي چي څوک قتل وکړي ، دمقاماتوله خوامحاکمه اوسزاوررکول کیږي، خوپه اطرافوکي اکثره ددووکورنیوترمنځ په داسي دښمنی بدلیږي چي نسلونوته پاته سي . قاتل دهغه چاخپلوانوته څارو وي چي ده وژلي وي اوورپسې وژل سوی وي. کله کله قاتل پخپله دمقابل لوري دغړوله خوا ووژل سي اودښمني دډېروکلونوله پاره پسې اوږده سي .

دخلکودغچ اخیستونکي کرکټردتشریح له پاره به زه د یو چا کیسه وکړم چي بل څوک یې وژلی اوخپل کورباکلاته ، چي دوی یې په همدې نامه یادوي، تښتېدلی و. اصلا هرکوریوکلك مورچل وي. نوموړی په دغه ځای کي دېرش کاله بې له دې ، چي پښه دي یې ترکوردباندي ایستلې وي ، واوسېدی ، په پای کي یوه ورځ په دې فکر، چي اوس به یې نوددښمن څارنه نوره ختمه سوې وي ، له کوره ووت .خوکورته یې بیرته مړی راووړ. دهغه سړي دخپلوانوچي ده وژلی و ،دغچ اخیستنې ورحیه اوڅارنه ویده سوې نه وه . ویل کیږي، چي کسات خوړدئ، خودې خلکوته یې شیریني ښخي زیاته ده .

دخلکوپه منځ کي یوقانون سته چي که یوڅوک دمقاماتوله خوادقتل له امله نیول سوی وي، دمقتول له خپلوانوڅخه یې که دوی وغواړي ، د بخښنې غوښتنه کېدلای سي. خپلوان یې ښایي دخون بها یوڅه پیسې دتاوان په توګه ومني یاښایي په یوډول چي ددوی خوښه وي ، ویې وژني . کله کله دخپلوانو په

منځ کي دهغوپيسو پرسرچنې وهل، چي قاتل يادهغه دوستان يې بايدورکړي ان د دار ترټمبې پوري دوام کوي . ځيني دپيسواخستلوپلوي وي اوځيني نور د وژلو پرخواوي. محکوم په داسي حال کي چي رسی يې په غاړه کي وي اوښايي له يوساعت مناقشې وروسته فيصله پردې وسيږ چي بايدمړسي ، په دغه وخت کي رسی ټينګيږي اوسړی کشيږي. ددغسي حالاتودشخړي په دوران کي بايدمحکوم سړي احساس دزړه سوي و ړ وي .

بله کيسه چي دخلکودکسات اخيستني روحيه نوره هم روښانه کوي داوه ، چي سړي يوهلك وژلی اودمقتول خپلوانوته يې دبخښلوله پاره ورتسليم کړی و. دهلك موردهغوکسانومخه ونيوله چي دخونبهاپيسوپلويان وو اوټينګاريې وکړچي دسړي غاړه دي ددې دزوی په شان پرې سي . دې داکاروکړ اودخپل انتقام په هيجان کي يې هغه وينې په ريشيتاوچښلې چي دسړي له غاړي بهېدلې .

دخلکوساتېري ګاني ډېري بسيطي دي اوکه څوك دوی ونه پېژني، د خورا ساده ګانوخيال به پروکړي. دمثال په توګه وختي ماښام چي کاربشپړ سي، خلك په دوبي کي په عمومي باغوکي راغونډيږي . دلته دګلانوګلدانی ايښوول سوي وي ، هره ګلدانی يوازي يورازګلان لري. خلك له ځانوسره په قفسوکي دربزمرغان راوړي اودګلدانيوپرشاوخوادتياري خپرېدلوتروختته کښېنې دګلانوورمونه اودساړه ماښام له سوړوالي څخه خونداخلي . دوی هلته ارام ناست وي اوزياتره پټه خوله وي ان تردې چي په باغ کي دتلونکوراتلونکودېښوکړپالاهم نه اوريدل کيږي . دباغ په يوه يادوو کونجوکي چای پلورونکي (سماوارچيان ـ م . هـ) وي چي څوتنه شاوخواورته پردوو ګوتو ناست وي . په بې لاستوپيالوکي چای چښي اويوآن بل آن چلم څکوي.

دجمعې (دمسلمانانويکشنبې) اودرخصتيوپه ورځوکي خلك پرخرو يا اسانو باندي شاوخوا باغوته په چکروزي چي زياتره دوه تنه اوکله لادرې تنه پريوه ځاروي سپاره وي . خواره اودبګونه ورسره اخلي اوهلته ترغرمې پوري خوښ خوشاله دباغودګلانوپه منځ کي چکرونه وهي . بيانوخواړه پخوي اوترخورك وروسته څنګونه اچوي اوګپ شپ کوي ، يا ترماښامه يوه سترګه

خوب کوي . مازیکرخپلي توري (کالي مالي) راغونډوي اومخ .
پرکورونورروانیږي اوددوی په ویناوایی چې ډېره ښه ورځ موتېره کړه . په دې ډول
دوی په لږڅه راضي کیږي . دوی ته چې تازه هوا، پیتاوی، کلان ، واښه
یادرختي ورسیږي اودکاروظیفې اندېښنه ورسره نه وي ، یوڅه خوراك وڅښاك
هم برابر وي، دانودمزې اوتماشا هغه ورځ وي چې کیسې یې یواوبل ته کیږي
اودبلي دغه رازموقع هیله په زړه کي لري.

چې دساتیري نوري وسیلې ونه مومي، دکوردبام پرسریاپه یوه بل گوښه
اوارام ځای کي زیاتره دوني ترسیوري لاندي سره
راغونډیږي اویوپکې رباب (٨) وهي اودمیني ومحبت فارسي سندري وایی.
رباب دمندولین (Madoline) په شان دسازیوه آله ده . په پنځوشپږووتنوکي
معمولا یوتن سندري ویلای سي .ددوی دسندرورږغ له یوڅه لیري څخه ښه
لګیږي خو پرنزدې ناستوخلکودپېژي لحن په زړه پوري اغېزه نه کوي .
دلږزوونکواوجګواوازونودراایستولو په وخت کې دخولې اومخ سره کږول او سره
پېچل ډېرجالب ښکاري اوددوی دتماشااووقفې ته دانتظارپه خاطرسندره ښېخي
هېره سي .البته داحالت ژرتېرېدونکی وي . دوی دسازنورتاري آلات هم لري،
چې په شکل بنجو (Banjo) ته ورته دي خوټولوته "رباب" وایی. ددوی موزیك
زموږله هغې سره لږڅه توپیر لري البته توپیرېې دبېلابیلوطرزوپه کمپوزکي نه دئ
بلکی دځلورو، پنځویاشپږو تالونوپه شته والي کي دئ، چې بیابیاتکراریږي .
داږغونه ډېریکنواخته ښکاري اویوڅه وخت غواړي چې څوك ورسره عادي سي .
ورروسته بیاددوبې په مازیکرکي درباب ږغ ډېرخوندوراوزړه راکښوونکی وي .
په تېره بیاکه څوك دمانبنام ترډوډۍ وروسته په یوه آرامه چوکی کي استراحت
وي اوسګریټ هم دودوي . خوکه څوك بیاپه لیکنه، حساب وکتاب اویاله دغه
قسم څخه په نورومصروفیتونو بوخت وي، نودغه یکنواخت ږغ ډېر
ستومانوونکي لګیږي اوسړي ته یې په هره بیه دبندولواراده ورپیداکیږي آن
تردې، چې وایي دتوپك ډزمي پرکړی وای.

خلك دنوروختیځ والوپه شان سپورټ اوتمرین ته دساتیري په سترګه نه ګوري
اوهمدغه علت دئ ، چې د خوښی او تفریح د یوې وسیلې په توګه درقص

اونڅاعادت نلري اوددغه کارله پاره خانګړي روزل سوي نڅاګري نجوني لري.
دنڅاګرونجونوخدمات يوازي په جشنونو، ودونواودشتمنوخلکوله خواد دشهزاده
ګانواونورولوړرتبه کسانوپه مېلمستياووکي مطرح وي.

له نڅاګرونجونوسره سازيان ملګري اويوه ارکستراييز جوړه کړې وي . دسازپه
سامانوکي يوراز ډول هرومرووي چي په لاس اوګوتوو وهل کيږي، نه ډډول په
لرګيو(۹). دنڅاګرونجونوژوندله کړاوه ډك وي خکه نڅا ستومانه تمرين دئ.
نڅاګره ښه پوره اندازه خولې تويوي اودنجلۍ جامې ډېري نازکي خوشبې ان په
دوبي کي لاسرې وي . دروازي اوکړکۍ ټولې خلاصي وي، په نتيجه کي نڅاګره
زکام سي ، تبه يې ونيسي اوناروغي پسې اوږده سي .خوهروخت چي نڅاته
وروغوښتل سي، بايدخپله مسلکي دنده سرته ورسوي . نودادحيرانتياخبره نه
ده ، چي دغه نجوني زياتره په نري رنځ (Consumption) مري. دکابل نڅاګري
نجوني هندوستاني اودپېښوراوډهلي دسيمودي. خيني يې
بيادپښوانيونڅاګرواودسيمه ييزوناړينه وو زوزات دي. که څه هم دشرقي
نڅاګرونجونودشاعرانه حرکاتوپه باب ډېرڅه ويل سوي دي اومادهندوستان په
ښلابښلو سيموکي ډېري زياتي ليدلي هم دي، دنڅاپه وخت کي ددوی حرکتونه
اونزاکت دډېري خېرني اوپاملرني وړدئ اوان ترټولوښه لاهم. ترکومه خايه، چي
ماليدلي دي، زمورډخپلوباليټ نڅاګرو (ballet-dancers) سره دحرکاتوپه نزاکت
کي پرتله کېدلای نه سي .

دغرنيوافغاني قبيلو(۱۰) په منځ کي، لکه خدراڼ اونور.دتورو نڅا دود ده .
نژدې پنځوس تنه پريوه دايره سره راغونډيږي چي څلورپنځه تنه يې په مرکزکي
ډولونه، تمبورونه اونورتاري وسايل ږغوي . دنڅاپه پيل کي خلك دداېري
دمرکزپرلورمخ ته ټوپ راوهي اوبيرته شاته خي . خپلي توري اوچړې
پرسرونوباندي خلوي اوله موزيك سره سم په ټيټ آوازسندري وايي خوورو-
ورومو زيك، سندري اونڅالوړيږي اوچټکيږي، بګړی اوکمربندونه ددي له پاره
غورخول کيږي چي په حرکاتوکي زياته آزادي ولري.توري په ډېرچټکۍ سره
څلوي ان ترديې چي په پای کي خلك ښخي هيجاني ښکاري اونڅاپه يولړوحشي
ټوپونوبدله سي. توري هـــــواته غورخوي اوبيرته يې نيسي اوسندري دوحشي

چیغوبه یوه کورس بدلي سي. کله چي نڅا خپلي هیجاني ټکي ته ورسیږي ، ناڅاپه بندیږي اوورروسته نودنڅاګرودلاسودپړ کولوپه لوړآوازسره پای ته رسیږي.
دوی یوه بله وحشي نڅاهم لري چي دیوه طلسم پرشاوخواباندي دعبادت کوونکومذهبي دودته ورته ده . دوه یادرې تنه له ډولونو سره یوځای کښېني او نڅاګر په یوه پراخه دایره کي پرراغونډیږي. دخلکومخونه یوبل ته مخامخ وي . کله چي ډول شروع سي دوی وړاندي راټوپ وهي اودلږوخت دپاره دریږي او ورروسته بیاپردابله پښه مخي ته ټوپ وهي اوپه دې ډول دوام کوي، خودهرټوپ په جریان کي دپښې له هرواروړاندي کولوسره مخ ښي خوایاکیڼ لورته په شدت سره اړوي اوخپلوبدنونوته په دغه ناڅاپي څرخ سره خپلي بګړۍ اوخولۍ په هماغه لومړیو قدموکي هواته غورځوي . لږڅه وروسته چي نڅاتوده سي، دوی دهرټوپ سره یوبشپړ څرخ خوري اوڅومره چي نڅادوام کوي ، هغومره نڅاګرزیات انرژي اخلي، تردې اندازې چي له اوروسره برابراوروده غچي سوي وربښتان یې دمپ(Map) (۱۱) په شان شخ دریږي . خلك په عین وخت کي دلاس موټي هم ارتوي اوکله چي دوی په ډېري چټکۍ اوشدت سره تاویږي،ډول ورسره سم چټکیږي او بې اندازې ښه تماشه جوړوي.
په ځینوخلکوپه تېره بیاعسکروکي دلرګیوپه توروباندي شمشېربازۍ رواج لري.دلرګیوتوري انګریزي توروته ورته دي اوزورشاني موټي لري .شمشېربازان دځرمني کوچني ګردي سپرونه هم لري چي په کیڼ لاس نیول کیږي اولکه په لویو سپرونوکي چي معمول دئ ،دبازویوه برخه نه پټوي . ځیني کسان په دغه تمرین کي ډېرمهارت لري خوپه توروباندي لږ مدافعه کوي اوزیاتره واري په سپراګرزوي اوله دې امله ډېرچټك تاودبدلوته اړتیاسته. دوی دغه رازپرپښوباندي واري په شاته غورځېدو سره مدافعه کوي اوپرسرباندي له واروڅخه بیا خان په ټیټولوسره ژغوري.
هرکال دپسرلي په پای کي «جوبه» جوړیږي . په«جوبه» کي رازرازلوبي کیږي اوځای یې داسمایي غونډیوپه لمنوکي په یوه هوارمیدان کي وي. (۱۲) دغه میدان دښارپه جنوب لویدیځ کي پروت دئ . دلته دوی دآس مسابقې لري خودامسابقې ددوو تنوترمنځ وي اونه غواړي، چي څوډېرښه اسونه دیوې بشپړي

دورې له پاره پکې برخه واخلي. دغونډیو په لمنوکي دخوړواوناوکیو (نانځکو) غرفې درول شوي وي. دغې درې ورځنۍ میلې ته ټول کابل (کابلیان) اوماشومان راوزي . په دغوورځوکي خلك ډېرې ښې جامې اغوندي اوپه تېره بیاماشومان په خپلورنګه واسکټونواوخولیوډېرخوشاله وي. د ماشومانو ناوکۍ (نانځکي) ډېرې عجیبې ښکاري. له زړوټوکرانوڅخه یې جوړې کړې اوافغاني جامې یې په اغوستي وي. دنراوښځې دواړوڅرګندونه کوي خودماشومانودا، نه کوي . اوځیني یې دشیطان څېره څرګندوي . دمېلې په یوه څنډه کې وړوکي څرخونه (چڅپلك) دلرګیوشپېلۍ اونوردول ډول شیان موندل کیږي، چې دماشومانودخوښۍ وررنګونه یې ورکړي وي.

دغه رازپررسۍ باندې دتګ ترکستانۍ لوبې هم کیږي . لوبغاړي یې په زړه پورې رنګه جامې اغوستي وي . ددې لوبې له پاره یې دوې اوږدې پایې درولې وي اوپوسروبل سریې په رسۍ سره وصل سوی وي. رسۍ اوپایې دواړې ډېرې کلکې اومظبو ي وي چې لوبغاړي ورباندې دپاسه تګ وکولای سي.

په جوبه کې دغه رازدښاردغټوپهلوانانوترمنځ غېږ (کشتي) هم ایستل کیږي.دغېږ ایستلولوبه معمولا دامیراوشاهزاده ګانوپه وړاندې کیږي . دهغوی له پاره یې دغونډیوپه لمن کې خېمې درولې وي .امیردلوبې ګټونکوته دپیسوجایزې ورکوي . له غېږایستلوسره ټول خلك دزړه له کومې مینه لري اودمسابقې بایلونکي ته خپله ماته کله کله دومره درنه تمامه سي چې په ټول عمرله غېږایستلوڅخه لاس واخلي (توبه وکاږي) . ځیني خوېې لادومره زړه ماتي سي چې په انتحار (ځان وژلو) لاس پورې کړي.

داسونوپه مسابقه کې د برخه والوسپرلیوله پاره لازخالي نه وي اوسپرلي مجبوردي چې دخلکواونورواسونواوخروپه منځ کې څومره چې کولای سي خپله ځان یوې خوااوبلې خواته کړي اولارېکښې وکړي. زیاتره خوسرې اواس ته دزړه دوك ورواچوي په تېره بیاکله چې غواړي دخروپه منځ کې لارومومي خکه خره چې پورې نه وهې ترهغوله لارې نه ګوښه کیږي . یووخت دوتنودمیدان له دوو مخالفوڅنډوڅخه دآس دسپرلي مسابقه درلوده اودمیدان په منځ کې چې سره مخامخ سول یوبل ته یې نه غوښتل لارورکړي ، آخرسره ټکرسول اوپه نتیجه کې

يوسړى اوآس يې ځاى پرځاى مړه سول اوبل يې په داسبامړسو.

نكلچيان دخلكوډېرخوښيږي او ښه نكلچي ډاډه وي ، چي د اورېدونكو او ننداريچيانو پاملرنه خان ته اړولاى سي .د بازارنكلچيانو دعام سړك په كنډه گوټه كي خان ته ځاى جوړكړى اوكيسې وايي. په لږوخت كي زيات شمېرخلك پرراټول سي دى دكيسې په منځ كي په مزه مزه چاى چښي، په داسي حال كي چي پلي اوسواره ،چي غواړي له لاري څخه تېرسي ، په تكليف سره لارمومي اوخلك بايدتېله كړي. خولاروپان نكلچي ته هيڅ هم نه وايي او نه غواړي دپښوانيو وختونو د پېريانيانو، شاپېريانواوشيطانانوپه منځ كي دشهزاده ياشهزادگۍ دماجراوو دبيان خنډوگرزي.نكلچيان داميراودهغه دشهزادگانواونورو معتبرينو په ډله كي هم وي. په حقيقت كي خوداميرټول ملگري اوسركاري كسان په يوډول نه بل ډول نكلچيان دي، خودغه نكلچيان چي پورته مي اشاره ورته وكړه ، مخصوص خلك دي اودهغوى وظيفه داوي چي خپلوآمرينواوبادارانوته كله چي هغوى په شپه كي بيديږي ، نكلونه ووايي. هغوى په بسترکي پراته وي اونكلچي ترهغه وخته نكلونه ورته وايي ، چي په خوب كښېوزي .

په كابل كي چي څوك دشپې ډوډۍته دعوت سي، معنايې داده چي شپه به هم دكوربه په كوركي تېروي . په دغه رازمېلمستياووكي، كله چي ډوډۍ وخوړله سي، مېلمانه پركوربه راغونډ سي ، پرغاليواونياليوباندي يې په داسي حال څنگونه اچولي ياغزېدلي وي چي چلمونه څكوي اوهريوپه خپل وارسره يوه كيسه وايي. دكېسوله اورېدوسره دومره زياته مينه سته چي هغوى زياتره ترنيمي شپې پوري ويښ ناست وي اوكيسوته يې غوږنيولى وي اوپه دا سبا كار ته آماده نه وي.

هلكان اوماشومان دانگرېزي ماشومانوپه شان ساتېرى كوي. په هلكانوكي عامه لوبه" توپ بازي" ده چي په لرگي اوتوپ سره تر سره كيږي داولوبه ترډېري اندازې (Rouders) ته ورته ده . دوى غېږي هم باسي اودلرگيوغشي هم ولي چي زياتره پكښې ماهروي . خيني غټ هلكان دختموپه گوليوباندي چي د يوه اوږده نل له منځه واركيږي(١٣) چوغكي اوكوچني مرغان ولي. ددې له پاره چي مرغان خانونوته رانژدې كړي، تردرختولاندي درېږي اودچوغكو يورازږغونه

ترخولې راباسي . په دې ډول چوغکي ورته رانژدې کيږي اوله لاندي څخه واري پرکيږي.

وړوکي ماشومان په پنډوسکي (گيند) ، بجلو، مردکواوجوز (غوزانو) لوبي کوي. په جوزباندي د مردکوپه شان لوبي کوي اوپوه ټاکلې اندازه جوزپه منځ کي پردې . هرچاچي لوبه وگټله، جوز دهغه مال سي

ډېري وړوکي نجوني په کوڅوکي ليدل کيږي خوچي اته کلني سوې، نور نو دوی په "پرده" کي سي اوله خپلوانوپرته يې بايدبل نارينه ونه ويني . دوی دکورپه بنځمنوکي شامليږي اوله "برقع" يانخي چادري پرته بهروتلای نه سي په چادري باندي له سرڅخه ترنوکه پوري پټه وي اودسترگوله پاره يې يوسوري سوري ټوټه ورکړې وي، چي لارپه وليدلای سي. وړوکي نجوني کلمه دکورپربامونوليدل کيږي چي Ring of roses ته ورته لوبي کوي ياپه ناوکيو (نانځکو) سات تېروي ، ياپې خانته دلوبوکور يا دوکان يا بل هغه شی جوړکړي وي ، چي ددوې له جنس سره مناسب وي . ددوی ډېره لوبه ارزوداده چي انگرېزي ناوکی(نانځکه) چي انگرېزي جامې يې په تن وي، ولري . ځکه ددوی ناوکيانې له زړوگوډانوڅخه جوړي سوي وي اوددوی په شان يې زړې گوډړی په اغوستي وي.

د پنځم څپرکي لمنليکونه

(۱) دلته مولف د Leech Wives اصطلاح راوړې ده . مطلب يې هغه ښځې دي ، چې "ژورې" ورسره وي . ژوره (Leech) چې په پارسي يې « زالو » بولي . يو راز چنجی دئ . دناروغ تېې نه يې دنواوزوب دزيېښلوله پاره وراچوي . (م.ع)

(۲) مولف دلته « مرجني » د بوټونو په نامه بللي دي . مرجنه يا پڼه ، چې په پارسي يې « پيزار » بولي ، له څرمني څخه جوړيږي . په جوړولو کې يې مبخ نه کاروي ، بلکې په غښتلې سږنسې يې کنډي . « چاراشه » او « دوبېلی » يې دانواعو نومونه دي . په کندهار کې دمرجنډوزی صنعت پخواني سابقه لري . دملتان مرجني ډېرې ظريفې او قيمتي دي (م.ع)

(۳) افغانان په ودونوکې شرعي حد (څلورښځې) مراعاتوي. ښاري نارينه زياتره په يوه واده اکتفاء کوي - خوخانان اوسرداران له دې امره مستثنی دي اوترڅلوروزياتې ښځې هم کوي اوشرعي حيله ورته برابروي (م.ع)

(۴) داتیوري اوس دعلمي څېړنوپربنیادېوه مردوده تیوري ده . افغانان په مجموع کي اریایان دي.(م.ح)

(۵) دادفرانك مارتین خپل برداشت دئ. واقیعت داسي نه دئ (م.ح)

(۶) له کافرانو څخه دمولف مراد نورستانیان دي . نورستان چي پخواني نوم یې کافرستان و . په ۱۸۹۵ م کال (۱۳۱۳ ق) دامیر عبدالرحمان خان په فرمان دسپه سالار غلام حیدر خان لخوا فتحه او اوسېدونکي یې داسلام په مقدس دین مشرف سول (م.ح)

(۷) دلته له بنوونخیوڅخه مرادجوماتونه اومدرسي دي .

(۸) په متن کي (Rubarb)راغلی دئ چي دمولف ناسمه اوربدنه څرګندوني :

(۹) له دغوآلاتوڅخه دمولف مرادطبله یازېربغلي ده.

(۱۰) مولف په دغسي مواردوکي د (Wild Afghan Tribes)ترکیب راوړي چي ماد "غرنیوافغاني قبیلو "ژباړه ورته مناسبه وبلله .

(۱۱) یورازجاروته ورته آله ده چي له سپنسیوڅخه جوړه سوي اودخونوغولی په پاکېږي.

(۱۲) ما (هوتك) اوربدلي دي . چي جوړه دسیاسنګ په شاوخوا کي هم جوړېده .

(۱۳) دغي آلې ته دکندهار پښتانه پوك یا پوپکه وایې (م.ح)

شپږم څپرکی

دودونه او رواجونه

(ادامه)

خرافات. شاپېری اوپېریانیان . یوه نادره افسانه. فالبینان . داقلیم بدلولو له پاره دکورپریامونو باندې دماشومانو سندریزه دوعا. بېلابېل خواړه اودتمباکواستعمال . دامیرلوی طبیب. نصوار. په ژمي کې دتودولوطریقه. وخت څه رازتېرېږي؟ . دېېلابېلوطبقو ودونه . جنازې .

داخلک ډېرخرافاتي دي اوپرروېو. ارواوو. شاپېریواو پېریانیانو باندې کلکه عقیده لري. زیاتره نکلونه یې (ددوی خبره) دهمدغو ښو اوبدو ارواوو په باب دي . پردغوکیسوباندې زیات باورلري ان تردې چې نارینه لادشپې لخوا یوازې کوم ځای ته ځي، احتیاط کوي. که یوسړی دشپې له خوا په یکړسر (یوازی) روان وي، عموما به یې لوړی ږغ واورې بیا به یې وینې . ځکه دتګ په وخت ښه په لوړاواز سندرې وایې یاپه خوله شپېلکی کوي.

زه چې کله په مهمانخانه کې اوسېدلم، یوه شپه ناوخته ځای ته راغلم ځکه له امیرسره مې څوساعته تېرکړي وو . کله چې له دروازې څخه کورته راتلم ومې لیدل چې یومهتر (دآسونو روزونکی) له سرای څخه زماخواته راروان دئ اوغیرعادي ږغونه اوشپېلکی له خولې باسي . زه چې یې ولیدلم، شپېلکی یې بندکړ. زه په تعجب کې وم، چې ولې یې دعادت پرخلاف شپېلکی کاوه خوچې خوني (کوټې) ته راغلم په علت یې پوه سوم، چې داکارېې دیوه عصبي شاك(ېېري) له امله کاوه اوراته څرګنده سوه، چې زمایوه هندوستاني نوکرپه ټوکو کې مخ توړکړی یایې خپل طبیعي رنګ یې زیات تورکړی و ، شونډوته یې سپین رنګ ورکړی ، پرسترکو یې هم دسپین رنګ کړی کښلي وې . دوې پوستینچې (۱) یې پرچپه مخ اړولي وې داسې چې دپوستکي ببره خوایې برسېره سوي وي، لاسونه یې دیوې اړښې یې دبلي پوستینچې په لستوڼو منډلي وو او د پوستینچې تنې یې کلکی پرملاباندې غوټه کړي وې. د پسه د

پوست ببره خولی یې پرسرکړې وه . ده وروسته ماته همغه شان جامه واغوسته
چې په زړه پوري نه ښکاریدله . زماد کوټو د دهلېز په دروازه کي داووتنو محافظ
گارډخای پرځای و، هندوستاني نوکرپه داسي حال کي چې پرلاسو اوزنگنو یې
تگ کاوه، ددغه گارډ خواته ډېرنزدې ورغلی و اوپه ډېرلوړاواز یې وریاندې
رمباړې وهلې وې. سړي په دې فکر،چې واقعي پېری ورته راغلی دئ، خپل
توپک وغورځاوه اوپوستینچه وال دگارډ دخونو اوبهرنی دروازې پرلوري په منډه
ولاړ. له ساتونکو څخه یوتن په دغه حال کي چې نوریې تېښته کي وو، بیده و
اوکله چې دنورو په غالمغال راوېښ سو، راپاځېد، سترگې یې بلا(پېریان) ته
موښلې اوچې سدیې په ورسېد، دی هم په منډه سو. پېری وروسته دبرنډې په
څنگ کي یوې بلې کوچنی کوټې ته ولاړ. داکوټه دچایدارانو وه (هغه کسان
چې چای برابروي) . چایداریوازې پخپله چورتونو کي ډوب پریوه وړوکي
ټغرناست او کړکی ته یې څنگ لگولی و (ډډه یې وهلې وه) . کله چې دغه بلا
ددروازې له لاري ورته راننوته ، بې له دې چې په خوریدویا تېښې کېدوکي دي
رهی ووهي ، خان یې له کړکی څخه لاندي وغورځاوه اوله خوني څخه سملاسي
و.ت. نورخلك چې له دغي بلا سره مخامخ سول، دامیرنوکران وو، چې دخدمت
له پاره ټاکل سوي وو اوتل به زما دناستي په کوټه کي تیارحاضرو. کله چې
یې دغه بلا په یوه دروازه کي په سترگه سوه ، دوی په منډه ترېلي دروازې په
تېښته سوه اوپه تېښته کي یې مېزونه اوچوکی ټولې سره گډوډې کړې وې .
بلاپه بله کوټه کي له نورونوکرانو سره مخامخ سوې اوبیا نوتری تم سوې وه .
وروسته ټول نوکران سره راغونډ سول اوخپل تاثرات اولیدلی حال یې سره بیا
ناوه . په دغه حال کي زه هم وروړسېدم اوټوله کیسه یې راته بیان کړه .
ډارېدلي کسان ډېرخجالت اوشرمېدلي و اوهریوه غوښتل ثابته کړي، چې دی په
تېښته کي لومړی تن نه و. دی څکه وتښتېدچې نوریې تېښته کي سول . په
هرصورت دبېري اوډار اغېزه ان پخپله پرېلا (هندوستاني نوکر) لاهم دومره وه ،
چې څوشپې پرله پسې په تنهایی سره بهرته نه ووت اوان په یکړ سردباغ په هابل
سرکي خپلي کوټې ته نه تلی .
په عمومي توگه داسي تصورموجودو، چې شاپېری په شاوخـــــواغرونوکي

د مولف په کورکي دافغاني ساتونکو او نوکرانوډله ـ پخلنځی يې شاته دئ

اوسي. سره له دې چي ددوی په عقيده شاپېرۍ په مجموع کي بې ازاره وي، خو خلکو دشاپېريو له استوګنځايو څخه ځان ليري ساته . شاپېرۍ داسي ښوول کېدې چي له دوولس څخه تر اتلسو انچوپوري يې قدونه دي، ډېري ښکلي جامې اغوندي اوشانه ورانه پخپلي مشري پسې وي . دتګ په وخت کي نځاوي کوي . خلکو باوردرلود، چي شاپېرۍ له انسانانو څخه ډارېږي اوځانونه ځني پټوي . يوازي يې هغه کسان ليدلای سي، چي له لاري څخه په ګوښه ځايونو کي بيده يا پټ وي . ويل کېده چي شاپېرۍ په ماشومانو کارنه لري خودا عاقلانه نه ده چي ماشوم دي دشاپېريو استوګنځايوته پرېښوول سي ځکه هغوی به يې ترخپل افسون (جادو) لاندي راولي اوښايي دغلاسوي ماشوم مخ اوښه دخپلو ماشومانو په شکل ور واړوي ، چي داکاربيا دماشوم مورو پلار ته دبدي طالع (نحسيت) سبب کيږي.

په ماوراالطبيعه موجوداتو کي چي خلك ډېرځني ببرېږي اودېولونه توضيح کېدونکو ښښنو پېره پرهغه باندي اچوي ، يوهم شيطان دئ. شيطانان هغه ارواوي دي، چي دهغوکسانو دډارونکو يامبالغه آميزه بيانونو له مخي چي فکرکوي شيطان يې ليدلی دئ . په بېلابېلو څېروڅرګندېږي . ددوی په فکرشيطانان ترلمرلوېدووروسته دهربوټي ياګاري ترشاپټ وي . دوی په دې باورهم دي، چي شيطانان په شپه کي دانسانانو دډارولو اودخپلو بدشکله څېرو دښوولو له امله دهغوی دخوب خونو ته هم ورځي . همدغه علت دئ چي خلك دخوب پروخت سراوټول بدن په تلتك يا روجايي کي پيچي . دوی په خونه کي يوازي نه بيديږي . هرومروبه څوتنه يوځای وي اوکله چي به مي ورته وويل زمونږ په هيوادکي هرڅوك دخوب جلاکوټه لري اوکه ممکنه سي، ماشومان لاهم دشپې په جلاکوټه کي يوازي بيدوي ،زياتره به هك پك راته پاته سول . دوی وايي چي په جلا کوټه کي يوازي دشيطان له ببري څخه نه څملي ، ځکه ..ای څوك ساتي ، بلکی وايي چي په موږکي دتنهابيدېدلو رواج نسته اودا عاقلانه هم نه ده ، ځکه که په شپه کي څوك يوازي بيده وي ښايي روې دي ورته راسي . زمايوه نوکر يوسهارپه ډېريقين سره راته وويل چي برايي شپه يې چارپايي (کټ) له مخکي پورته اوله ده سره يوځای په هواخرڅېدله . تـردې اندازې، چي

په پای کي ورسره سربداله سو اوپه همدې وخت کي يې ډېرعجيب وغريب ږغونه اورېدل . کله چي ماورڅخه نوري پوښتني وکړې ، راته يې وويل، چي ده ستر کي پټې نيولي وې اونورڅه يې ونه ليدل . شك نه وچي ده خپل سرپه تلتك کي پېچلی و. په هرصورت ، ده دبلي کوټې غوښتنه وکړه اوپه هماغه کوټه کي يې له بياالستوګني څخه ټه وکړه . داراته ځرګنده نسوه چي ده ته نورو نوکرانو د ساتېري په مقصد داچل جوړکړی و اوکه دهاضمې دخرابوالي حمله پرراغلې وه اودغه تکليف يې ورته پېښ کړی و . له هغه کوټې څخه چي دی پکښې بيده و، وروسته دنورو نوکرانو له خوادګدام کاراخيستل کېدی . هغه نوم چي دې کوټې ګټلی و، ددې سبب سوچي نورنوکران پکښې له بېدېدلو څخه ډډه وکړي .

بل وخت دشپې له خوازما ددفتردکوټې دچت ټوکرراشيوه سوی و. دايوه عادي پېښه وه خکه هغه خاوره چي دختو له بام څخه دچت پرمسطح ټوکر راتويېږي ، څه موده وروسته دومره وزن پيداکړي، چي دټوکره يوسرپابل سر، ژرياپه خنډ راخطاسي اوټوکرمخکي ته راولوېږي. اوکله چي زه دخرابی دکتلو له پاره ورغلم ، خلکو راته وويل چي دابېله شکه دشيطان کاردئ خکه په ټرلو کړکيو اوقلف دروازه کي داکاربېله شيطانه بل څوك کولای سي؟ ددغه رازمنطق په مقابل کي دلايل ويل بې فايدې وه.

دشيطان په باب يوافغان يوه بله کيسه هم راته وکړه اوهغه داسي چي يومابنام له ملګرو سره تربانډاورروسته کورته راروان و. کورته دتګ لارېې په هديره کي تېره سوې وه (دلته هديرې دانګلستان په شان دېوالونه نه لري) دشپې ناوخته و چي دی قبرونو ته ورسېد . په هديره کي ديوازې تګ تصوريې غمړي وتښتول خوبيايې هم تګ ته دوام ورکړ. کله چي قبرونو ته ورنزدې سو، ويې ليدل، چي مخې ته يې له مخکي څخه کوچنی لمبې راپورته سي اوبيرته ورکي سي . دې پېښي سخت وبېراوه اوګامونه يې چټك کړل چي ژرترقبرونو ووزي . خوچي ګوري ،مخې ته يې لو اشا (۲) ودرېده. دبل انسان په ليدوسره دده ژبه بنده سوه اوکله چي ورنزدې سو، ګوري چي دسړي سرپه شال کي پېچلی دي(ديخني په موسم کي دشپې له خواعموما شال پرسراچول کيږي) اوستر ګي يې دستورويه شان خليږي. هرڅومره چي و اشاته ورنژدې کېږي په هماغه اندازه

هغه جګېږي ترڅوچي د ده ترسراوړي اوتري تم کيږي . دی مخ ښني رااړوي اوشاته په منډه ښغلي خوهغه کوړچي دی ښني راوتلی و دپيښني له ځای ځخه دده ترکوړډپرليږي و، ځکه نوده له خانه سره وپتيله چي بيرته پرهديره ورغبرګ سي. کله چي هديرې ته رسيږي بيا هماغه اشا پرپيښيږي خوداځل ډېره عصباني وه . ده وغوښتل ښني راوګرزي چي په دغه وخت کي بيهوښه کيږي اوترسهاره پور ي بياپرهوښ نه راځي . سهارګوري چي هديرې ته بيخي ورځرمه پرلاپروت دئ . په دې ډول دی وژغورل سو.

يوبل افغان راته وويل چي يوه شپه دی په ګندمک(۳) کي په يوه سرای کي بيده و اويېله دې چي دوېښېدلوپه علت دې پوه سي، له خوبه راويښ سو اوپرځای کښېنوست . په دغه وخت کي دهغې کوټې يودېوال چي دی پکښې و، له مخه ليري سواوددېوال ترشاده وليدل چي دګوره والاوو (انګريزي عسکرو) يوه ټولی راروانه ده . دعسکروهيڅ ږغ وروږغ وکړپ وکړوپ نه و اومخونه يې دسپوږمۍ په شات تك سپين او هيبتناکه ښکارېدل. داسړی هم دده په قول ترسهاره پوره بيهوښه و.

خلك دسفنج په باب عجيبه وغريبه افسانه لري . دوی وايي چي انګريزانو لويي خاورين مرتباني واخيستلې اودغرو په لوړو څوکو کي يې کښېښولې . شاوخوا يې ډبري پرراوګرزولي اومرتباني يې داسي پټي کړې، چي يوازي خولې يې ښکارېدلې . ورروسته نودوی(انګريزانو) دغټوګاروترشاخانونه پټ کړل اوتر هغو ورته پټ ناست وو، چي اوريخي دغروسرونو ته راورسېدلې او ورو ورو مرتبانوته ورشيوه سوې . کله چي داوريخي يوه کوچنۍ ټوټه مرتباني ته ددننه سوه له خلکو ځخه يوتن ورو ورو وخوځېد اوژر يې دمرتباني سر په سرپوښ پټ کړ. مرتباني يې د درو ورځو له پاره هماغسي سرپټې پرېښوولې اوپه دغه ـ کي اوريځ مړه سوه . کله چي يې مرتباني ماتي کړې ، ووريخي يې ټوټې ټوټې ښني راواخيستلې اوبازارته يې داسفنج په توګه خرڅلاوته وړاندي کړې. «سفنج» او «اوريخي» فارسي نوم يوراز دئ اوشايد هماغه دافساني دمنځ ته راتګ عامل وي(۴)

دخلکوپه منځ کي د فال کتونکو (Astrologers) بازاربنه تود دئ . ديوه

سفرياکوم بل نوی کارډپيلامې له پاره دبختوري ورځې دښوولو په باب ددوی پرېښګويي باندې کلکه عقيده ستهٔ .اميراوډشاهي کورنۍ غړي هريوځانته فال کتونکي لري چې دهري مهمي چارې دپيل کولو له پاره دبختوري ورځې په باب مشوره ورکوي اوپرځنګ يې دراتلونکو پېښو اټکل هم ورته کوي. خوددوی پېشګويي ترکومه ځايه چې مااورېدلي دي، مبهمې اوناڅرګندې غوندې دي .
البته دوی داميردراتلونکو پېښوحالاتو دلوستلو لازم مهارت لري . فال کتونکي دخوبونو تعبير هم کوي ځکه خوبونو ته دخبرداری ورکولو دعلايمو اودخلکو دلاربښونو په سترګه کتل کيږي . داچې اميرترځلوروښځوزياتې چې قرآن اجازه ورکړې ده، نوري ټولې ښځې طلاقې کړې، دهمدغه شان يوه خوب نتيجه وه .
حتمي نه ده چې دراتلونکو حالاتوډپيشګويي کولو له امله دې هرڅوک هرومروعزت اوثروت ته ورسيږي . ماده‌يواډديوې ليري سيمي درې تنه وليدل، چې پريوه ټاکلي نېټه باندې يې په هيواد کې ديوې ستري فاجعې پېښګويي کوله اودهمدې له پاره ځوميا شتې وړاندې داميرحضورته راوستل سوي وو .
داميرحالت چې تل پريوه قرار نه وي . ددغو خلکو دوړاندې کېدو پروخت دبدشګون لورته مايل نه و اوحکم يې وکړ چې پېشګويي کوونکي دې ترهغه وخته په زندان کې وساتل سي چې دوی دفاجعې دپېښېدو له پاره ټاکلې دئ .
که يې اټکل سم وخوت ، مکافات دې ورکړه سي اوکه نه ، مړه دې سي .
پېشګويي سمه ونه ختله اوداميرحکم پرځای سو.
فال کتونکي دخلکو تالې ګوري اوپه ورقوباندې دراتلونکي په باب خبري کوي . دوی دغه راز دراتلونکوپېښو دپېشګويي له پاره دجادو (Black art) له نورو وسايلو ځخه هم کاراخلي . دوی په ډېري تېزۍ سره نومونه اوبختونه بيانوي اوکه يووخت ددوی له پېشګوييو ځخه يوه رښتياوختله ، نوبيا ددوی هري وينا ته په هروخت کې دحقيقت په سترګه کتل کيږي اوکه يې پېشګويي دراتلونکو واقعي پېښو پرخلاف ثابتې سوې ، بياهم خلک پېشګويي کوونکو نه ملامتوي . اوپرځای يې پړه پرخپلو ځانواچوي ځکه پېشګويي ګانې تل لږياډېري مبهمې اوناڅرګندې غوندې وي او خلک فکرکوي چې دوی دفال کتونکو الفاظ سم تعبيرکړي نه دي اوداکار دحادثې دسم پوهېدلو څنډګرځېدلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ . دخوش باوری دغه راز سفسطه یوازي دافغانانو په منځ کي نسته نورهم په اخته دي.

خرافات اومذهبي عقایددنورو هیوادو په شان سره ګډ سوي دي اوکه دیوه ماشوم ذهن اوجسم په هر نسبت وستایل سي ، سمدلاسه باید (نام خدا) وویل سي اوله شیطانه وژغورل سي اونظرنه سي . شیطان نظر (بدنظر) ددوی په فکر په ځینوکسانو کي هم سته اوددې له پاره چي له ناوړه اغېزې څخه نجات ومومي ، دخدای نوم باید وویل سي . دحیرانتیاوړ داده چي دغه دشیطاني نظرښنتنان بیاملامتیږي هم نه، خوبدبخته(نحس) ګڼل کیږي خو دهغوکسانو په باب چي دناروغانو اوشل وشوټو دعلاج مهارت لري ، ویل کیږي چي لاس یې بختوردئ.

دوی یودود (رواج) لري چي ترنوروزیات بایدوستایل سي ، اوهغه داچي ماشومان دکولرا، زلزلو اونورفاجعودمخنیوی له پاره دببلاببلو کوروپریاموباندي سره راغونډوي او په ګډه دوعاوي په کوي داځکه چي ماشومان ترلویانوبې ګناه دي اوددوی دوعاوي سملاسي قبلیږي . دکوروبامونه سره نښتي دي اوداچي ماشومان پرببلاببلو باموپریوه لیکه ولاړ وي اوپخپلو نازکو اوتنکیو اوازونو سره دوعاوي کوي، پرهرچابښه اغېزه کوي . په تېره بیاچي فاجعه دي کولرا وي هرڅوك ددوی ددوعاوو قبلېدوته ډېرهیله من وي . په کابل کي چي دکولرا ناروغي راسي. څومیاشتي دوام کوي اوداوخت تریل هروخت زیات داند ښنې وړدئ .

دکابل داکثریت خلکوخواړه ډېربسیط اوساده دي . اوهغه له وچي ډوډی څخه عبارت دي . وچه ډوډی بیضوي ډوله اوتقریبا دوولس انچه اوږده اونیم انچ پنډه وي . هغوی چي وس یې رسیږي له وچي ډوډی سره مستې اوپنیرهم خوري اوکله کله غوښې ، ترکاري هم پخوي .چینایي شین چای هرکله له خوړو سره یوځای څښل کیږي . دابه ډېرغریب اوبې وزله سړی وي چي دیوې چاینکي چای له پاره دي درې پیسې (نیم پنس) تادیه نه کړای سي اوکه پنیر څښي وباسي خونوبیخي یې باید وس ولري . په دوبي کي میوه پریوانه اوارزانه وي. ترکاري هم دغه راز. کاهو په پراخه پیمانه کرل کیږي . دوې پیسې یوه سړي ته

دپوره اندازې میوې اوترکارۍ درانیولو له پاره سم کفایت کوي اودمېوې په موسم کې اکثره خلك په کوڅوکې لیدل کیږي چې مېوې، کاهو او رواش خوري . رواش په غروکې خودرویه شنه کیږي.

ډېرغریب خلك زیاتره په توتو پايي(ژوندکوي) اودژمي دمصرف له پاره يې وچوي . هزارګان چې ډېرسپماکوونکي خلك دي، دذوبي په میاشتو کې له ونو څخه له رالوېدلو توتوپرته بل څه نه لري، چې ژوند په وکړي . توت ټولول عام دي . دتوت خورك چاته تبه پېښوي په تېره بیاهغوکسانو ته چې ورسره عادت نه وي ، تبه يې ډېره سخته وي چې زیاتره څني مري .

کوچیان چې له جبسي(چتې) توکم څخه دي (۵) کورونه نه لري په هیوادکې له خپلورمو اوابښانو سره تل سفرکوي . په تجارت بوخت وي ، له یوه ځایه بل ځای ته مالونه اوسامانونه لېږدوي . دوی ډېرسرسخته توکم دی . دجوارویه ډوډۍ(سوړسك) دمېږواوبزو په شیدو ، پنیراووښو چې اومه يې خوري ،ژوند کوي. دوی دهیواد دنورو خلکوپه نسبت سابه چې خودرویه شنه کیږي، په زیاته اندازه خوري.

دکلیوالو افغانانو خواړه اصلا ښوروا و ډوډۍ ، مستې ، شلومبې ، دپېروي شیدې اومېوه ده . دپېروي شیدې ددوی دخوښې خواړه دي اوبوافغان کولای سي په یوه ناسته کي ښه کافي اندازه وڅښي .

که یواوښ ، غوایانورڅاروي ناروغ سي اومړینه يې حتمي وي، غاړه يې ورپرې کوي (حلالوي يې) اومروجه دوعا وربانديي واي چې حلال(خوړلوته قانوني) سي. غوښه يې یاپلورل کیږي یادڅښتنانو له خواخوړل کیږي . مایووخت یومرګي حاله اوښ ولید چې ببخي هډوپوست و، د رود پرغاړه يې دښارخواته راپه مخه کړی و اوغوښتل يې مارکېټ ته نزدې يې ووژني چې غوښه يې ښه ترابسمباله سي . داسې ښکاریده چې غریب حیوان بایدپه هره لحظه کې چې يې څښتن وغواړي ، راچپه اومړسي.

دلوړي طبقې خلك اومعتبره کسان ډېرخوندورخواړه خوري چې سرېي پلواوکباب دئ . دارروستی يې غوښه په مرچ اومالګه کې ښه اخته کوي اوبه سیخانوکې يې پراوربانديي کړوي . (د پسه ورون چې پراور وکړول سي،هم یوراز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغريبانو د واده مراسم ـ زوم او ناوې ـ ترشايې نجلى دناوي جامې پسي وړي

(دمولف رسامي)

کباب دئ) پلو ډول ډول قسمونه لري اوله وريجو ، مسالواوغوړو څخه جوړيږي . وريجې اوغوړي جلا جلا ايشول کيږي اووروسته بياپه غاپ کي سره گډيږي . ترشي باب ، اچار، شيريني باب ، ميوه اوډوډۍ هم خوړل کيږي . دغه رازترغذاوروسته چاى هروخت تياري اوله چايوسره چلم هم په دوره کي وي . ټول بايد دغه تمباکو وڅکوي . کابليان هره ورځ زياته اندازه چاى مصرفوي اوهروخت چي وروړسيږي ، څښي يې .

ښځي دنارينه وو په شان چلم څکوي . چلم(Hookah) ته ورته دئ خونل يې دغبرګ پدوروړنه بلکي سيده وي. تمباکو ددوى دخپلي مځکي وي اوډېرتوندبوى لري ترزياتي اندازې دسوځېدونکي گوډېبوى ته ورته وي.

افغانان هرغټ، چاغ سړى غښتلى اوقوي سړى بولي . اوچاغښت دروغتيا اوښکمرغى دواړونخښه دي. ټول خلك چي وس يې ورسيږي، ترپزې پوري خورك کوي اوپه نتيجه کي يې زياتره نارينه اوښځي تراندازې زيات چاغ(پنډ) دي. داروانباد اميرلوىطبيب(۶) دومره خپټورو، چي پرلارې تللاى نسواى اوپراوړو په يې وړى . يويل سړى دومره پنډ و چي دخپل ځان کاريې لاهم نسوکولاى . مينځيانو به دکوچني ماشوم په شان لمباوه . ددغه سړي به باب ماته وويل سوه چي يووخت يې دخپل بدن ډېرکرغېړن بوى احساس کړاوهرڅه چي يې وکړل ، بوى ورك نسو . په پاى کي بوى دومره ناوړه سو، چي مينځيانو ته يې حمام ته دېېولو اوغسل کولوسپارښت وکړ. کله چي يې له حکم سره سم لمباوه . مينځيانوته ځرګنده چي دتعفن(بدبويي) سبب هغه مړه چونګښه وه چي دده دخېټي په يوه درزکي بنده سوې وه . هيڅ شك نه و چي دادي دسړي وروستى غسل واى اومرګ ته دي يې رسولى واى.

نصوارکول په ښتمنو خلکو کي عام دي. غريب خلك محلي تمباکو کاروي، په ناسمه توګه يې ميدوي اوپه خولو کي يې اچوي . نورکسان بياداسي هم سته چي له هندوستانه دراوړل سوو نصوارو دکولو وس لري . دوى دېزې نصوار غوره کني .

يوازې په لويو کوروکي بخارۍ سته هغه هم دهغو محدودوشتمنوکسانو په کوروکي، چي دژمي په مياشت کي دخونو دتودولوله پاره دزياتي اندازې لرګيو

د رانیولو وس ولري . دټولوکوروددروازې اوکړکۍ سمې ایښوول سوي نه وي اودباد چلېدل هغه خوني لاپه نه زغمېدونکي توګه سړوي چي غټ اوړیکښې بل وي . یوازي هغه کسان مستریح وي چي په پوستینونو کي ناست وي .
دسونګ موادو دلګښت لږولواوشپې وورځي له خوادخانونو تودولو له پاره خلك مجبوردي«صندلۍ» ولري . دایوډول مربع شکله لرګین مېزدئ چي دخوني په منځ کي ایښوول کېږي . ترمېز لاندي یوکوچنۍ سوری لرونکی اوسپنیز بکس (منقل) پروت یا پرېښوولاړوي اوسکاره پکښې سوځي پرمېزدپاسه یوغټ تلتك غوړېدلی وي چي میزاوداورمنقل دواړه یې پټ کړي وي اوټولو اړخونو ته دومره غزېدلي وي چي دخوني دفرش زیاته برخه یې نیولې وي. په اوسپنیز منقل کي سکاره تازه کېږي اوکله چي ښې سکروټې سي ترمېزلاندي یې ږدي. داورتودوخه دتلتك ټولوبرخوته خپرېږي اوډېرزیات یې ګرموي . تردغه رازپوښ لاندي ، سکاره ورو ورو بلېږي اواوږځوساعته دوام کوي . دتلتك پرشاوخوانرۍ نیالۍ اوبالښتونه ایښوول سوي وي . دخوب پروخت یا د ورځي له خوادناستي په وخت کي کارترې اخیستل کېږي . تردغه تلتك لاندي ټوله کورنۍ ، پلار، مور،زامن اوماندینې ګاني یې، لوڼې ، ماشومان . عمه ګاني وخاله ګاني او نورخپلوان دشپې له خوا بیدېږي اودځوېیسو سکروټه بیه ډېري سړې شپې تودوي . دصندلۍ یوتاوان دادئ چي داورپه لوګړی سرکي دسکرو دودزیات وي اود Nausea ، سردرد اوکله کله دخپه کیدلو سبب کېږي. کوم کسان چي دورځي له خواهم له صندلۍ ځخه کاراخلي اودباندي سړې هواته وزي اوراوزي، زیاتره دروماتېزم په ناروغی اخته کېږي . صندلي بل اخلاقي تاوان هم لري اوهغه داچي ټوله کورنۍ ، نراوښځي په یوه کوچنې چاپېریال کي تریوه تلتك لاندي بیدېږي . همدغه علت دئ چي ځیني کسان صندلي«دشیطان بازۍ ډګر » بولي . عسکرهم په خپلوکوټوکي له صندلۍ ځخه کاراخلي . دوی په تلتك کي داسي ناست وي چي پښې یې قات، سراونوربدن یې په بېروکوټونوباندي پټ کړی وي . په دي ډول دډېرسخت ساړه بادپه مقابل کي دځان مدافعه کوي . کله کله هغه ساتونکي عسکر، چي پیره کوي ، دیخنی له لاسه ترمرګه ورسیږي .
په کابل اونوروولوبوښارونوکي وخت د «لمریزګړی» Sundial (۷) په واسطه

تناکل کیږي خوبیاهم دوخت دورځني توپیردمعلومولو له پاره په فارس کي چاپ سوي جدولونه موندل کیږي . ددغوګړیو په واسطه دوخت معلومول په تخمیني ډول دي څکه ګړی دنوروعرض البلدو له پاره جوړي سوي اوهغه دواقعي وخت پرځای دمقناطیسي شمال پرلورعیارسوي وي . یوه ورځ مادواقعي وخت ترمعلومولو وروسته امیرته وویل چي دغرمي توپ(۸) ترځپل وخت شل دقیقې وړاندي وویشتل سو، خوامیروویل چي دابنه کاروسو څکه پرخلکو به دماپښین لمونځ نه قضاکیږي . هره ورځ خلکو ته دغرمې وخت دتوپ ویشتلوپه واسطه اعلامیږي اوهغوی چي ساعتونه اوګړی لري ، وړباندي عیاروي یې . په نسبتي توګه ډېرلږخلك دساعت وخت ویلای سي . زیاتره یې دیوساعت یانیم ساعت وخت په توپیرچندانې پروانه کوي. دغه بې پروایي دعدودنو په برخه کي هم سته .خلك په عمومي ډول ترشلو پوري حساب کولای سي اوترهغه لوړعدد په«تومن» سره ښوول کیږي . له تومن سره نوراضافي شمېرعددونه هم بیانیږي . ځیني خلك حتی داوونی ورځي نه پېژني اوبایدورته وویل سي چي پلانی ورځ ترنن دومره ورځي وروسته ده .

په افغانستان کي مینه اواده کول داروپایي هیوادو له جالبو پېښوسره دزیاتواړخونو له مخي توپیرلري . یوغټ توپیریې ذادئ چي نارینه دواده ترورځي وړاندي خپله نجلۍ لیدلای نه سي په داسي حال کي چي هغه به یې ماندینه وي.په افغانستان کي نارینه دخپلو مېرمنواودکورنیو دښځوپه باب خبري نه کوي اوله سړي څخه دهغه دماندینې په باب پوښتنه یورازسپکاوي ته ورته عمل دئ اوله هغې سره دیورازاشنایي څرګندونه ده . په دغه رازشرایطوکي په دي باب دیوه نارینه احساس دمستقیم پوښتلو له لاري څرګندېدلای نه سي چي دی له څه رازنجلۍ سره غواړي واده وکړي . په دې برخه کي چي راتلونکې مېرمن به یې څه ډول ښځه وي ، دنارینه دتشویش ، هیجان اواندېښني تصورځوك کولای سي . څکه ښځي دنارینه وو په څېردرنګ اوبڼې له مخي توپیرلري . یوه ډېره بدعمله ښځه به دحوري په شان ښکلې وي خویوه ډېره بدرنګه به بیاپه افکاروکي ډېره ناولې نه وي .

دمعتبرو خلکو په منځ کي دهلك ونجلۍ دکوزدوېښي مستثنی دي څکه

هغه دکورنیو دمشرانو له خواتنظمیږي . کله کله خوانان هم له هغې ښخي سره داړیکو ټینګولو چاري پخپله تنظیموي چي بایدواده ورسره وکړي. معمولاً نارینه دبلې ښځي دغوښتلو ارزوله خپلوملګرو سره مطرح کوي چي دغه اراده يې دېرژردخلکو په منځ کي تیتیه سي . بیانوده ته دخلکوله خوادنجونو پېشنیهادونه کیږي اودیوې یابلې په باب مباحثه څه اسانه کارنه دئ څکه راتلونکی خسردخپلي لوردښکلا اوباکفایتی په بې ساري اندازه لوړوي اودهغې په بدل کي دپیسو یانوري مبادلي غوښتنه کوي . دنارینه په باب مهمه نه ده چي ازادخیاله وي که تندخویه .

په هرصورت ، کله چي جریان دې حدته ورسېد ،چي نارینه دنجلۍ دکورنۍ ددریغ اودهغې دراتلونکوغوښتنو په باب ډاډه سو اوزړه ته يې ولوېدل چي دنجلۍ پلارخپلي غوښتني وروستۍ اندازې ته راکمې کړي دي ، بیانوښځینه خپلواني ورلېږي چي نوري ستونزي وڅېړي . ددوی پرېکړه دنوروم‌سایلود ډاډمن حل سبب کیږي اومعامله سرته رسیږي . کله چي تړون بشپړسو ، بیانو دکوزدې محفل اوژرياوروسته دواده مراسم جوړیږي .

د واده مراسم او په هغه کي دلګښت اومېلمستیا موضوع د تړون کوونکوکورنیو په بډایي اودریغ اړه لري . دشاهي کورنۍ دغړو اونورولوړرتبه خلکوپه نظرواده د درو ورځوتماشه ده چي یوزیات شمېر خپلوانواودوستانو ته بایدپکښې مېلمستیاورکړه سي . دغه راز په نڅاګرونجونو ، موزيك اونوروشیانوباندي زیاتي پیسې ولګېږي . که څه هم لګښتونه داشخاصودثروت اوبډایي له لحاظه توپیر سره لري خوپه ټولوحالاتو کي هدف داوی، چي داړوندوخواوو ډېرزیات عزت اودرناوي وسي .حتی که په پورووي که په دار، باید ډېره ښه تماشه جوړه سي . په دې برخه کي دوی دلندن دشاوخواخلکو سره دومره زیات توپیرنه لري . کله چي دواده مراسم پای ته ورسیږي ، ناوې په یوراڼدولی(جوپان) کي دزوم کورته بېول کیږي . پخپله زوم له خپلوزیاتو خپلوانو اودوستانو سره چي پراسونو سپاره وي ، له ناوي سره بدرګه روان وي اودلاري په اوږدوکي دټوپکو ډزي کوي. ددوی په مخ کي دډول اوسورناډله رهي وي اودهغوی په مخ کې نڅاګرنڅاوي کوي . دټوپك ډزي دپخوانیوختویادګاردئ. پخوا چي به یوسړي

دخپلوملګرو په مرسته غوښتل خپله ناوې دوسلې په زورياپه کوم بل چل ترلاسه کړي نوبه يې دآس پرخين خپل مخ ته کښېنوله اووبه يې تښتوله . خپلوان به يې په تعقيب وربسې روان وو.

دغريبوخلکو ودونه دغه رازننداري نه لري اوناوې وزوم دواده مراسمو ته په پښوخې اوراخي ، څکه دوی دملاراوستلو وس نه لري اودوی پخپل نکاح خای ته ورخي(۹) . دوی په کوڅه کي کله کله ليدل کيږي ، زوم دمخه اوناوې په پسې وي(ښځه ترنارينه وړاندي اوحتی څنګ پرڅنګ تلای نسي) اوبه هغې پسې يې يوې نجلی ملګري يااله دوستانو څخه يوې نجلی کالي چې په يوه بوخچه کي تړلي اوپرسريې ايښي وي ، ورسره اخيستي وي . دوی په مخ کي يوسړي له ډولك (محلي ډول) سره اويوبل له نری تولکي سره روان وي . دواړه خپلي هڅې کوي چي له خپلووسايلو څخه په ممکنه اندازه اوازونه وباسي اوبه دې ډول دواده جريان ژوندی اومست وساتي . په دې ډول هغوی دزوم دغريبانه کورپرلورلاروهي .

ماته په کابل کي وويل سول چي په څينوافغاني قبيلوکي دواده يوپخوانی رواج سته چي ددوی له رواجونوسره توپيرلري. په هغوی کي که کوم نارينه وغواړي له يوې نجلی سره واده وکړي ، ده ته اجازه ورکول کيږي چي دنجلی له پلارکره دخه مودې له پاره ژوند وکړي اوله نجلی څخه دماندينې کارواخلي. که په نجلی کي دمورکيدلونښانې څرګندي سوې ، نويې ودوی اوکه څرګندي نه سوې ، سړی آزاد دئ چي واده ورسره کوي اوکه تړې جلاکيږي اوبل خای دکومي بلي داسي ماندينې تلاښ کوي چي دکورنی جوړولو وړتياولري (۱۰) په افغانانو کي دزوی پيداکيدوهيله ډيره قوي ده . په داسي حال کي چي دزوی زيږيدل له ستري خوشالی سره يوځای وي ، خودنجلی داپه خاموشی سره تيريږي. دنجلی پلارډيره ناخوښي څرګندوي اوپه دغه وخت کي نه غواړي خپله ښځه ووينې اوکله چي يې دوخت په تيريدو سره قهرسوړسو، بياورسره ګوري.

دمړي ترښخولووړاندي مراسم داروپايانو مراسموته ورته دي ، يوازي دومره توپيرلري چي مړي بايد په هماغه ورځ چي مړسوی دئ. ښخ سي اوکه يوڅوك په شپه کي مړسو، بايد په سبا سهارخاورو تــه وسپارل سي .کله چي څوك مړسي،

د بډایانو د واده مراسم ـ ناوې په ډولۍ کې (د مؤلف رسامي)

ملایان ورته راوستل کیږي. هغوی مړي ته غسل ورکوي (داکارمعمولاًدورځرمه وبالې پرغاړه سرته رسیږي) ، دښځېدلو په ټوکرکي یې پېچي اوښځېدلو ته یې تیاروي . دغه ټوکرته«کفن» وايي چې زموږ«Coffin» (۱۱) ته ورته لغت دئ . له تابوت څخه کارنه اخیستل کیږي . کله چې مړی ښځېدلوته تیارسي، ملایان مړي ته دوعاوي کوي چې په هغه کي دمړي ټول خپلوان اونورحاضرکسان ورسره یوځای برخه اخلي.خپلوان یې مړی ددې له پاره گوري چې شخص رشتیاهم مړدئ کنه ؟ وروسته دمړي جسد پرچارپایي وړدي اودهدېرې پرلارنږدې مسجدته یې وړي . هورې مړي ته لمونځ ورکوي اونوریې نودښځېدلوځای(هدېرې) ته وړي . په هدېره کي یې قبرمځکي له مځکي تیارکړی وي . مځکه یې ددریو فوټوپه اندازه کینلې ،په منځ کي یې دمړي دجسدله پاره لحدجوړکړی وي . ددې له پاره چې دقبرډکولو په وخت کي خاوره پرمړي ونه ولوېږي ، پرلحد باندې دډبروغټې ټوټې ږدي . مړی په لحدکي پریوه بغل پرېباسي ، داسي چې مخ یې دمکې پرلوروي چې په دې ډول دقیامت ورځ په اسانی سره وروېښي . وروسته قبرډکوي . دمسلمانانوپه عقیده دقیامت ورځ له مکې څخه پیل کیږي . د قبر پر سرباندې ددرو فوټو په اندازه هواره ډبره جګه دروي . دغه ډبره زیاتره زیړه اوناتوږلې وي مقصد هره ډبره چې شکل یې ددغه ځای له پاره مناسب وي ، ورباندې دروي . دمهمو کسانو پرقبرونوباندې منظمې توږل سوي ډبرې چې دمړي نوم پکښې کینل سوی وي، دروي . داکارددې له پاره کیږي چې دخلکوقبرونه په نخښه سي. خینې دغه ډبرې دامیرمرحوم له خواخپل تعمیرته نقل سوې څکه یوخوې کیفیت ډېرښه اوبل یې رنگ ښکلی سپین و . په دې ډول دادود په عمل کي له منځه ولاړ(۱۲)

تر ښځېدو وروسته دمړي خپلوان اودوستان دمتوفي شخص په کورکي سره راغونډیږي اوهورې یې دکورنی له خواعزت کیږي. ټولو هغوکسانو ته چې دتسلیت له پاره راغلي اوفاتحه (مړي ته دوعا کول) یې ورکړې وي ، چای اوخواړه تهیه کوي. فاتحه کورته دراتگ په وخت کي دوردده . دمړي دمراسمو اودغه رازد وادە دمراسمولگښتونه خورازیات وي اوډېرکسان یې نبستمن کړي دي .که یې په وس پوره وي که نه ، هغه کوي چې تر نـــورو کسانو یـا خپلو

گاونډيو زيات او ښه لګښتونه وکړي ، ځکه نواوسني اميردېولو دغه رازلګښتونو دبنديدو قانون راويوست اوحکم يې وکړ ،چې ددغوغمومي مراسموپرځای دي ،خصوصي مراسم جوړسي اويوازي دي دمړي خپلوان پکښې مبلمانه سي .

کله کله داسي هم پېښيږي چې مړی شخص دومره غريب وي چې دکفن رانيولو له پاره يې کافي اندازه پيسې چې صرف يوشلينګ يازيات وکم کيږي . موجود نه وي . خپلوان يې مجبورسي بازارته ولاړسي اودرانيولو پيسې يې له بل چاڅخه وغواړي . داحالت اوس زيات پېښيږي ځکه خلک کال په کال نېستمن کيږي .

دشپېرم څپرکي لمنليکونه

(۱) پوستينچه يوراز ژمنى واسکټ دئ ، چې داستر پرخاى يې د پسه يا اوزګړي پوست ګنډلى وي . دغزني پوستينچې مشهوري دي . (پښتو ژباړونکى)

(۲) د « اشا » کلمه په کندهار کې د (بلا ، ګړ حيوان) لپاره کارېږي . جمع يې « اشاوي » دي . شاعر وايي :

پورته که هرخونه پرسبدلي ماجراوي يو
پټ ترلباسولاندي مرږدغسي اشاوي يو

(۳) ګندمك کابل ته نږدې ديو کلي نوم دئ . امير محمديعقوب خان په همدغه ځاى کې له انګرېزانو سره ملي ضد تړون وکړ (۱۸۷۹ ع ــ ۴ جمادى الثانيه ۱۲۹۶ ق) . دغه تړون د ګندمکتړون په نامه يادېږي . (پښتوژباړونکى)

(۴) دغه خبره ماته معلومه نه سوه ـ اوريخي ته خوپه پارسي«ابر» وايي؟ (تحقيق غواړي)

(۵) افغاني کوچيان له جېسي توکم سره نژادي اړيکي نلري . (م . هوتك)

(۶) دغه طبيب حکيم عبدالرشيد نومېدئ (م.هوتك)وګورئ : (At the court of the Amir دوهم چاپ ۲۶۴ لندن ۱۹۰۱م کال) (م.ه)

(۷) دغه انګرېزي لغت ته يې په انګليسي ـ پښتو قاموس کې کښلي دي « لمريزه ګړى (چې دسيوري له مخه د درجو په اساس وخت ښيي) ، دلمر ساعت . »

(۸) دغرمې توپ دافغانستان په زياتره ولايتو کې ويشتل کېدى . په کابل کې دتوپ ويشتلو ځاى اوسني باغ وحش ته مخامخ دګذرګاه سړك وخنګ ته د غره پر سر جوړ سوى و . (ژباړونکى)

(۹) دا رواج مادچاله خولي نه دئ اورېدلى . (م.هوتك)

(۱۰) دادودهم مادبل چاله خولي نه دئ اورېدلئ . ښايي مقصديې«ګردني» وي اوګردني ترواده دمخه له ناوي سره يوځاى کېدلو ته وايي . البته دګردنو په وخت کې دهلك ونجلى نکاح تړل سوې اوپه اصطلاح مېږه وماندينه سوي وي(م.هوتك)

(۱۱) Coffin دمړي تابوت ته وايي (ژباړونکى)

(۱۲) دا دود له منځه نه دئ تللئ اواوس هم دقبرو دسرشنختې خورا ښکلي جوړوي او په خوشخطه ـلك باندي دمړي لنډه پېژندګلوي پکښې کينل سوې وي (ژباړونکى)

اووم څپرکی

امیرعبدالرحمان

دحکومت جوړول ـ له قدرت څخه ناوړه استفاده ـ دامیرخواړه ـ دچینلو اوبه اوTaster ـ دجګړې له پاره تیارعسکراواسونه ـ دامیرعادتونه ـ دامیرمشغولا ـ ملګري اونور ـ دانګریزانوپه نسبت د امیر احساسات ـ داپرهدوپاخون اودBoer دجګړې په باب دامیر نظریات ـ دامیرجګړه پیژه چلبازی

په افغانستان کي دحکومت سیستم مطلقه شاهي دئ . له بڼه مرغه دنړی یوازي په یوڅوبرخوکي دغه رازحکومتونه سته ، څکه دغه رازحکومت دېربڼه شیان دېرو خلکوته نه ورکوي .

په افغانستان کي لاامیرپرته بل څوك داعدام حکم نسي ورکولای . له ده پرته بل څوك دهیواد دکورنیو چارو اوله نوروهیوادو سره دسیاسي اړیکو په ارتباط هیڅ رازمهمه مسله نه حل کولای اونه پکښې ګوتي وهلای سي . له بېلابېلووزارتو اودفترو څخه ټولي مهمي راولاړي سوي مسالې دوروستي قضاوت له پاره باید ده ته وروړل سي . دهیواد په بېلابېلو سیموکي ددولتي خدمت له پاره ټول افسران اوسرکاري مامورین دده له خوا ټاکل کیږي اومقرریږي . ټول بندیان په هرتورچي تورن سوي وي باید دده له خوامحاکمه اوبندورته وټاکل سي . ددغووظایفو پرڅنګ یوزیات شمېرنوري مسالې هم سته، چي دی باید پاملرنه ورته وکړي . په هغوکي یوازي دجاسوسانو دړپوټونولوستل څوساعته وخت نیسي . له دې څخه څرګندیږي یوڅوك چي دغه ټول وظایف مخ ته وړي ، هري مسالې ته پاملرنه کوي اودهیواد دګټو په ارتباط هیڅ یوه مهمه موضوع له نظره نه اچوي ، باید دهري مسالې داساسي ټکو په درکولو کي دزیات سرعت اودبېسارو کاروله پاره دپوره مهارت څښتن وي.

امیرعبدالرحمان یواستثنایي لایق سړی اوداسي شخص و، چي خپل ټول

وخت اوپاملرنه یې هغه کارته چي سرته یې باید رسولی وای ، په خوښی سره وقف کړي وه ، هغه کارچي له بسترڅخه دراپاڅېدو بیاتربېرته څملاستلوتروخته پوري یې دوام کاوه . له دې سره سره یې بیاهم ټولوکاروته پخپله رسېدګي نسوای کولای . دبامسولیته مامورینو نسته والی دامیرډېروخت ضایع کاوه . هغه وخت چي دهیواد په خیراوښېګڼه پوري تړلومسالو ته بایدوقف سوی وای. هغوی دموضوعاتو دتحقیق اوفیصلې په باب نه صلاحیت درلود اونه کفایت .په هرصورت دادحیرانتیا خبره نه ده چي امیرخپلومامورینو ته دډېرصلاحیت ورکولو په برخه کي محتاط و. ځکه هغوکسانو چي دکوچنیو مسالو په باب دقضاوت واك درلود ، له خپل واك څخه یې په سپین سترګي سره ناوړه استفاده کوله اوزیانمن سویوخلکو دمامورینو له بېري څخه امیرته عرض نسوای کولای . په عمومي توګه دوی حق په جانب هم وو. یوه موضوع چي غواړم اشاره ورته وکړم داوه چي داوښ یوښېښتن دښارقاضي ته دسرکاري محصول دنه ورکولوپه ارتباط وړاندي سوی و. پرسړي حکم وسوچي محصول بایدورکړي خوپه څنګ کي یې داوښ دښېښتن دوه نوراوښان هم ضبط سول ځکه قاضي پخپله داوښانو تجارت کاوه .طبیعي وه چي داوښ ښېښتن دغه ټول جریان اوبې عدالتی لمسولی و اویوه مامورته یې رشوت ورکړ،چي امیرته دده عرض لیکلی ورسوي . په داسي پېښوکي چي یوسرکاري مامورمنځګړیتوب کوي درشوت ورکولو هڅه باید هرومرو په منځ کي وي . قاضي ته داټول جریان پرخپل وخت ټکي په ټکي رسېدلی و. دی سمدلاسه دربارته ولاړ اوموضوع یې د امیرمخي ته کښېښول اوورته څرګنده یې کړه چي دایوبخوانی مجرم دئ اوددې له پاره چي داعلیحضرت ترفیصلې اوجزا دمخه ونه تښتي ، ځکه یې دوه اوښان دضمانت په توګه څني واخیستل سول . امیرته دعارض لیك تردې لېږوروسته ورسېد خودامیرذهن اړول سوی اوامیرپه قهرسوی و. ده ته دسړي په ربوټ کي داسي وبربښېدل، چي غواړي دمحصول تحویلولو په انتقام کي دقاضي حثیت اوشخصیت زیانمن کړي ځکه یوافغان تل دموضوع په باب مبالغه کوي . سړی بندیخانې ته واستول سو اوټوله شتمني یې ضبط سول . ددوو اوښانو دبېرته ترلاسه کولوپرځای یې خپل هرڅه بایلول .

امیرته که هرچا لومړی بیان اوشکایت وکړهغه یې ګټې . دافغان مغزاوذهن لومړی وارانطباع اخیستلو اوبې ځایه پلویتوب ته بیخي چمتو دئ ، په دې کې بیا ری نه وهي چې ددغه سړي په وینا کي څومره حقیقت پروت دئ . په دغه رازمواردوکي چې دلوړ قدرت دخاوندانو پرخلاف عرض وسي، وعرض کوونکي ته زیاتره سترې فاجعې پېښیږي . دغه سبب دئ، چې خلك دمامورینو پرخلاف عمل کولو کي زیات احتیاط کوي . که په رشوت ورکولو اوکه په کومه دسیسه اوچل وي هرراز فیصله چې ترلاسه کولای سي ، ترلاسه کوي یې اونور خان غلی نیسي .په داسي حال کي چې مامورین سره پرسیږي اوبدایان کیږي اوپه پرله پسې دسیسه بازیو سره دومره په خان غره سي، چې په لوبه ګټي ترانداز زیات ټوپ ووهي .آخرله مخکي وورشتـل سي اوهرڅه له لاسه ورکړي اودژوند وروستی شپې په زندان یادجلاد په پنجو کي تېري کړي.

امیرمرحوم یوه ورځ ماته وویل چې دی پرهیچاباورنه لري اودومره بدګومانه دئ چې خپل ښی لاس دکیڼ لاس په کړو نه خبروي . دادحیرانتیا خبره هم نه ده څکه داسي کسان چې پرچاشاوخوا راغونډوي، هرومرو بایدهمداسي احساس ولري .

بل شی چې هیواد ته ډېرزیان رسوونکی دئ ، دادئ، چې دخلکو دښېګڼې په ټولو چاروکي له همدغومامورینو سره سلا مشوره کیږي . امیرپخپله دخلکودنظریاتو اوغوښتنو دمعلومولوبله هیڅ راز وسیله په لاس کي نلري اومجبوردئ هغه څه ومني، چې مامورین یې ورته وایي . داکار مامورینوته ددې موقع برابروي، چې هرڅه دخپلو ګټو اودلچسپیو له مخي وکړي اودهمدغه خاني ګټو اوشخصي منافعود په پام کي نیولو اغېزه ده، چې زیات شمېرخلك دمامورینو ددغه شان سلوك له امله کال په کال دخپلي مځکي له کرني اوزراعت څخه خواتوري کیږي اوکوم بل ځای دکومي بلي دندې په تلاښ ګرزي.

خلك وایي چې دافغانستان امیراوخلك سره بېل دي . هلته عامه اوشخصي خزانې سته چې دواړه دامیرپه واك کي دي خوپخپله یې خصوصي لګښتونه اوهغه لګښتونه چې حکومت یې باید تادیه کړي ، سره بېل کړي دي . مګردغه سره بېلوالی بس پرهمدې ځای پای ته رسیږي اوسخته ده چې ځـــــوك دي یې

توپیرولیدلای سي. ماته ویل سوي وو، چي امیردحکومت سر دئ . خوزه چي اوس گورم نوویلای سم چي دی هم سرهم بدن واوهم نورهرڅه و. پوازي دولایتونو مامورینو اووالیانو دهغومسایلو دتعقیب تکلیف نه ورکاوه چي دهغوی خپلي شخصي گټي پکښې وي . دحکومت په گوداموکي په عمده توگه وسلې اومهمات دي، چي پخپله په هیوادکي جوړسوي یاله کوم بل ځای څخه پېرودل سوي دي . پردې سربېره دورځنۍ اړتیاوړمالونه هم پکښې خوندي دي. دغه راز هغه ارزښتناك سوغاتونه پکښې زېرمه دي، چي دهیواد دبېلا بېلو برخومشرانو له امیرسره دکتنې په وخت کي راوړي یادنوروحکومتو له خواوررسېدلي دي . له دې ټولو څخه ستره زېرمه جوړه سوې ده . په شخصي گوداموکي ټول هغه نادر سامانونه غونډ دي، چي له هندوستانه رالېږل سوي اویوڅه یې داسي سامانونه دي چي هورې هم نه پیداکیږي . داړتیاووړرځنیو سامانوپرته نورډېرلږمواد گوداموته ځي اوبیرته ترې راوزي . زیاتره شیان چي اېښوول سوي دي، وریسې هېرسوي دي . دگودامونو موادنه امیرته معلوم دي اونه یې گودامدارانو ته. څکه دموادو لیکلی ثبت په منځ کي نسته . پوازي هغه مواد کاغذ ته رسیږي چي واقعا ارزښتناك وي.

امیرمرحوم له ماڼیو سره خاصه مینه درلوده . دده داستوگنې ماڼۍ چي دخان له پاره یې جوړي کړي وې ، دهیواد لومړۍ درجه ودانۍ دي چي په ډېرلوکس اروپایي ډول سمبال سوي وې . ډېرښه مېزونه وچوکۍ اونورټول فرش ولوازم یې په هند کي ورته موندلي اوبایې پخپل هیوادکي ورته جوړکړي دي. ده ډېرټینگارکاوه، چي ټول شیان پاك وستره ومنظم وساتل سي . «وا» دهغه بدبخته غلام بچه په خان، چي په دې برخه کي به یې لټي کړې وه .

دده خواړه په حکومتي پخلنځیو کي پخېدل. دغه پخلنځي دومره زیات ښارل کېدل ،چي بې له مسوله کسانو څخه نورهیڅوك ورننوتلای نه سوای . کله چي به یې ډوډۍ غابونه له پخلنځي څخه قصرته وړل اومشراشپز اوڅوتنه نوروعسکربه بدرگه ورسره مل وو (ټول غابونه په یوه پلا وړل کېدل ، نه په څوپلا) اوکله چي به غابونه دامیرمخې ته کښېښوول سول . داداشپز وظیفه وه چي له هرغاب څخه څکه وکړي او وښيي چي خواړه له زهرو څخه خالي دي . له

امیرسره تل څولورر تبه مامورین په ډوډۍ خوړلوکي ملګري اوډیوکوچنۍ مېزشاته چي سپین ټوکرپرهواروي ، ناست وي . ددغه مېزمخ ته پرمځکه باندي یواوږد ټوکرغوړېدلی اودپاسه وربانديبل سپین ټوکر هواروي . دټوکره (دسترخوان) پردواړو خواوو باندي مامورین چارزانو یاپردوو ګوتو ناست وي (پلتۍ یې وهلې وي) دامیرپه ګډون ټول کسان په ښي لاس ډوډۍ خوري، لاسونه تر ډوډۍ دمخه اوروسته پرېولل کیږي . دپلوونو اوکبابونو په شان ډېرښه اوګټورخواړه پاخه وي، چي پرټولو باندي یې مساله باب دوړولې وي . وچه ډوډۍ معمولاً افغاني (نان) وي (هوارکېک) . امیرسپینه ډوډۍ خوښوي . داډوډۍ دکوچنۍ ټیکلي په اندازه پخه سوې اوانګرېزي هغې ته ورته وي .

که یوانګرېز له امیرسره مېړۍ خوري ، بېل مېز ورته ږدي اویوهندوستاني اشپزاومرستیالان یې په انګرېزۍ طریقه خدمت ته تیاروي . دڅښلو له پاره نومړۍ اختیارلري شراب انتخابوي اوکه نورمشروبات، چي امیریې دهمدغه وخت له پاره په ګدامونوکي زېرمه ساتي . که څه هم دی پخپله هروخت له خپلې مذهبي عقیدې سره سم اوبه څښي .

دامیردڅښنګ اوبه دده دنورو خوړو په شان په ډېره جدي توګه مراقبت کیږي . یوتن خاص ددغه کارله پاره ګومارل سوی وي اودهغې خوني کلي یې په واک کي وي چي دغه شیان پکښې خوندي وي . دچایومراقبت هم دغه رازوي اویوبل تن مسول لري . یوبل حکیم(ډاکتر) دټولو درملو دګډولواوامیرته پخپله دراوړلو مسولیت پرغاړه لري . ددغه خلکو مقامونه دپیسو موندلو اومعتبرۍ مقامونه نه دي ، بلکي ډېرکړاونه ورسره مل دي. که امیرپه بدن کي کوم نوی درد احساس کړي، بیانودغه کسان ډېراندېښمن وي اوترڅو چي دامیردرد ارامېږي اوداخبره ثابتیږي چي دایو طبیعي درد دئ اوپه خوراک وڅښاک کي دغفلت کولو نتیجه نه ده ، ترهغوپوري ددغوکسانو رنګونه الوتي وي اونه پوهیږي، چي امیربه ددوی دله منځه وړولوله پاره کوم کوم چورتونه وهي .

اوسنی امیرهماغه جریان تعقیبوي چي پلاریې تعقیباوه خوبه یوه یادوو برخوکي دهغه پرخلاف دئ اوهغه هم له نیکه مرغه پرنه څه شمار دي . دمحافظت ټول تدابیر په زیات شدت سره ترسره کیږي اودامیر دخوراک اوڅښاک

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیرعبدالرحمان او مامورین یې د ماښامنی ډوډۍ پرمهال (دمولف رسامي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسول کسان ډېره سخته څارنه کوي .

امیرمرحوم له احتیاطي تدبیرونو څخه یوداو چي دخپلي پاچهی دقلمرو په هره څنډه کي یاکه لازمه وي ترهغه بهردجګړي یاسفرله پاره په هره شپه کي تیارو . ددغه مقصد له پاره خواسونه (چي په هروڅوساعتوکي بدلېدل) شپه وورځ دقصر دروازې ته په څرمه طبیله کي زین کړي ولاړ وو اودسپرېدلو له پاره يې دوازي دتانګ تړلو ته اړتیاوه . په نوروطبیلو کي یوشمېر چټکي غاتري (کچري) دسفریه وخت کي دخزانې دچلولو له پاره تیاري ساتل کېدلې. دامیردبستر (کټ) سرته یوه الماری، چي دښیښې دروازې یې وې، ولاړه وه . په هغې کي دده ډېرښه توپك دکارتوسوله قطیو سره خوړندوو اوتربالښت لاندي يې دوې دري ډکي تمانچې پرتې وې . په دې ډول امیرهروخت داضطراري حالاتو له پاره امادګي درلوده . پردې برسېره دسواره وو څوکیداره ټولی چي د «حاضرباش» ګارډنومېده، دتل له پاره شپه وورځ ترقصردباندي له امیرسره دملګرتیاپه مقصد تیاره حاضره وه . دغه ګارډامیر دڅوورځو له پاره موقتي ساته ، دوی باید دسفرله پاره هره لحظه آماده وای خکه یې نوبه وظیفه کي ولاړو کسانوته په روڼ سره؟ هوسایي زمینه ورکوله . دامیرژوند له ماجراوو څخه ډك ژوند تېرسوی و . دې ژوند ورته ښوولي وه اوپرخلکو باندي دده دواکمنی تجربې هم تایید کړې وه، چي په هروخت کي دهرراز پېښي له پاره تیاراوسېدل دهوښیاری کاردئ.

دادامیرعادت و چي دشپې زیاتره برخه یې په کارتېرولـه اودسهار ترڅلوروبجوورواندي یې استراحت نه کاوه . وروسته به نودورځي ددولسو اودووبجو ترمنځ وېښېدئ .. ترکالیو اغوستلو اومړی خوړولو وروسته یې دربارکاوه . دشپې له خوازیاته بیداري یې ښایي دپاڅون یادکوم خیانت له بېري عادت سوی وي. خکه په دغه راز حرکتونو باندي تروږخي ، چي ټول خلك ویښ وي،په شپه کي زیات لاس پوري کیږي . کله کله یې عام دربار په سلام خانه کي کاوه چي ترارګ دباندي په باغچه کي دحاضرینو له پاره دیولوی مخصوص دالان په شکل جوړه سوې ده . په دغه وخت کي هرڅاچي غوښتلای ، دوراندي کېدو اجازه لرله اوهرڅه چي یې ویلای ، اورېدل کېدله . کـــــوم کسان، چي

غوښتل يې اميرته شخصا عريضه وړاندي کړي ، دشاغاسي(۱) په واسطه چې وظيفه يې اميرته دخلکو حاضرول و، رهنمايي کېدله .خودمخه تردي چې اجازه ورکړه سي يې لومړی بايد دوی په دروازه کي دګارډ دکپتان اودغه راز دنورو اړوندو کسانو موافقه ترلاسه کړي وای . امير ډېرپرکاره سړی و. ټول ليکونه به ، چي وررسېدل ، کتل به يې اوترڅوچي بېدېدئ خواب به يې ورکاوه . په دي کي به يې.ری نه واهه، چي نورڅه کارونه يې ترلاس لاندي دي . هره ورځ چي به يې جامې اغوستې ، خلك به ورته راسرسول . يابه يې خپل شکايتونه ورته اوړول ، ياپه دمحاکمې له پاره ورته راوستل کېدل . دغه راز به يې دهيواد له بېلابېلو برخو څخه دقومونو اوقبايلو استازي منل اوخبرو ته بې غوږ نيوه . ترڅوچي به يې يوکارسرته ونه رساوه ، بل يې نه پيل کاوه . کوښښ يې کاوه دهري ورځي کارپه هماغه ورځ پای ته ورسوي .

اميرپه حرامسرای کي له خپلو ښځوسره ډېرلږوخت تېراوه اودايې عادت ګرځېدلی و . کله کله به يې يومابنام هغوی ته

ورويوست . په مجموع کي يې دښځو په باب نظرډېراوچت نه و.کله کله خوبه په څرګنده توګه دښځي دژبې ، درواغوويلوته دهغې دمېلان ، په هر ارزښتمن کارکي دهغې دنه قابليت اوددروغجني ميني په باب رغبده . (دلته دوې کرښې له ترجمې پاته دي . م . هـ)

دامېرمشغوليتونه اوساتېری محدود اوساده وو .دی به په پسرلي اوددوبي په سرکي څواوونۍ په خپلودوبنيو (تابستاني) ماڼيو کي اوسېدئ اود ازادي هوا اودګلانو له ورمه به يې چي دی يې زيات لېوال و،خوند اخيست . باغ بالا ته به چي دپغمان پرلورله ښارڅخه څلورمېله واټن لري ، زياتره تلی . داماڼۍ په دوبي کي دده دزړه دخوښي ماڼۍ وه اودژمي ترراتګ پوري به پکښې اوسېدی کله چي به ژمی سو، بيرته به دښارګرموماڼيو ته کډه سو . اميرپه هره خونه کي چي و، زيات ګلان به يې درلودل . په ژمي اوپسرلي کي چي په کابل کي ګلان نه وي، ده ته به يې لـــــه جـــلال آباد اونــــــورو هـــــــغو سيمو څخه ګلان راوړل ، چي

ترکابل به ښېټې پرتې وي اوتوده آب وهوابه يې وه . يوه ورخ زه له اميرسره ناست وم اودي دخپلو گلانو په باب رغېدي . يوگل يې دبوېبدو له پاره وشکاوه خوهغه ښه بوی نه درلود . سملاسي يې باغوان راوغوښت . هغه په داسي حال کي راغی چي رنگ يې الوتی اوزنگنونه يې رپرېدل خکه دخپلوورغوښتلو په سبب نه پوهېدی . بې له شکه چي هغه ډېرېبرېدی اوغالبا به يې دنوروپه شان زيات احتياط کاوه، چي اميريې په ببره باندي پوه نسي . کله چي اميرسرراپورته کړ اوباغوان يې وليد . دگلانو دنه بوی کولو پوښتنه يې تري وکړه .باغوان خواب نه درلود يوازي يې پروچوشونډو ژبه تېره کړه اوبخښنه يې وغوښته . وروسته اميرډېاکلو لاروچارو په باب چي بايد کارتري واخلي ، ورته ورغېدی اوخبرداری يې ورکړ،چي که راتلونکي کال گلان ښه ورم ونلري بيانو «زه پوه سه اوته» . وروسته يې رخصت ورکړ، چي خپل کارته ولاړسي .

کله کله اميرهغه چمن ته پرآس تلی يابېول کېدی، چي دهيليو ښکارخای دئ . خودده دپاچهی په وروستيو څوکلونو کي به يې دغه تفريح ډېره لږکونه خکه په دوامداره توگه دنقرس په ناروغی اونورومريضيو اخته و. دده کورنی تفريح شطرنج و اوپه هغه کي يې دومره مهارت درلود چي په دربارکي ډېرولږوکسانو ورسره سيالي کولای سولای . بل ساتېری يې دکيسو اورېدل اوکول و. دغه راز يې په خينو فارغوموختوکي دشپې ترډودۍ وروسته ، دمخه تردې چي بيرته دي ددولت دمشروظايف پيل کړي، له يوه يابل سرکاري ماموسره ټوکي ټکالي کولې . په دغه وخت کي به دوی پرامير راتاوسوي اوده به پخپله په ټوکو اوحاضرو جوابی کي برخه اخيستله .

ددربارټوکمارداميرپه نوکرانو کي يو په رسميت پېژندل سوی غړی و اودنورو په شان به ملبس گرزېد . کله چي به داميرطبيعت خته و دده وظيفه اميرته ټوکي کول اودهغه خوشاله کول و . دهغوکسانو له پاره چي طبعه يې سمه نه وي، ټوکي اوکيسي اودنکل دبيان په ترخ کي دلاس حرکتونه ډېراغېزمن وي. دابه ښايي دهغوهڅونتيجه وه چي په ژوند کي دښخوداغېزمنتوب دراتېتولو په مقصد کېدلې ، خکه ښخي هيڅکله په دغه راز ناستوکي حاضري نه وي . نارينه له نارينه وو سره يو خای ناست وي اوله خپل کورپرته بل خای ښخي نه

وینني . ټوکماران دشهزاده ګانو په ټولی کي هم وي دغوکسانو ته دامیرله
خاطره چاځه نه ورله ، کنه دهغوی ټوکي دعسکرو په یوه بارك کي لاهم
مناسبي نه وې . دامیرملکري مجلسیان یاغلام بچه ګان زیاتره دخانانومشرانو
زامن دي. دغه هلکان امیرته بخنبل سوي اوډده دخدمت له پاره روزل کیږي .
کله چي لوی سي ، بیانو ملکي ونظامي منصبونه ورکول کیږي . دغه کسان
امیرته تل حاضروي ، نوري بېلابېلي دندې هم لري . ځیني دځراغونو ومشالونو
دځای پرځای کولو مسول وي. ځیني دغالي، ځیني بیادکتابوکاغذونو اوځیني
نوربیا دوسلو اونورو شیانو چاري پرمخ بیایي. هريو یې په خپله ځانګړې برخه
کي دموادو دساتني اوصفايي مسول وي . په وظیفه کي غفلت اونورجرمونه
سملاسي مجازات کیږي اواکثره ډېرسخت . په یوه پېښه کي له یوشمېرهلکانو
څخه جامې وایستل سوې ، دونو پرتنو وتړل سول اودژمي دشپې زیاته برخه یې
هورې تېره کړه . په بله پېښه کي دیوګدامدار پزه دځینو شیانو دغلا په تورپرې
سوه . ټولو هلکانو باید پاکي جامې اغوستي وي اودامیرپه حضورکي باید پټه
خوله وي یابې له ږغ ورروغه تېرسي. دهغوی جامې ځل وبل اوزیاتره یې رنګه
بخمل وي، چي دسروزرو ښایسته پټې اودپردوپه شان اشې درلودې . خولی
اوبګړی یې ډېري قیمت بهاوې . اوسنی امیرچي ساده جامې اوپیکه رنګونه یې
خوښیږي، پخپلو نوکرانو توري جامې اغوندي، چي دپادریانو چوخې ته ورته
دي . دغه چوخې یې دترکي افسرانو دچوخې په ډول اوترهغولږڅه اوږدې ګنډلي
وي . رسمي مامورین زیاتره دغه رازجامې اغوندي البته پرته له هغوکسانو چي
دیونیفورم اغوستلو مقام ولري . هغوی پرجامو باندي په طلایي پټو ډېرخوشاله
کیږي . دامیرعبدالرحمن په دربارکي ډېرو زیاتو سرکاري مامورینو اودغه
رازغلام بچه ګانو بخملي جامې اغوستلې، چي دددرباریه ورغ به یې دوی ته
مردانه ښه ورکړې وه.

له ۹۷ وروسته(مطلب ۱۸۹۷ دی . م.هوتك) انګلستان اوانګرېزانو ته
دامیراحساسات بدل سول اوچاچي په دربارکي دغه حالت کوت، ځانونه یې له
دغي وضعي سره سمبالول . په دغه وخت کي سردارمحمدعمرخپل میرېزی
ورورسردارامین الله ته وویل، چي دپلار حضور ته دي له انګرېزي پاپېچو سره نه

خي او احتیاط دي کوي، چي په دغه راز مواقعو کي هیڅ رازانګرېزي جامې وانه غوندي . امیرانګلستان ته دسردارنصرالله خان دهیت د۹۵ کال دسفرله ناکامی څخه ډېرزیات مایوسه و . دغه سفراصلا په لندن کي دیوافغاني استازي دهاکلو په نیامت سوی و. څرنګه چي داکار دهند دحکومت دمشرپرسردمعامله کولو معنادرلوده ، څکه نودانګرېزي مقاماتوله خوا رد سو. امیردغه رازدهند دحکومت هغولیکونو هم پردرولی و، چي په سرحدکي داپرېدیو د۹۷ کال داګست په بغاوت کي دده دلاس لرلو په ارتباط ورته لېږل سوی وو . ده له دغولیکونو څخه یولیك په عام دربارکي چي له همدې امله دټولو مخوروکسانو په ګډون جوړسوی و،ولوووست . په هغه کي په څرګنده اشاره سوې وه، چي ددغي رازېښنوبیا تکرار به دده دتاج وتخت دبایللو په بیه تمام سي . ددغه لیك ترلوستلو وروسته یې خپل خلك په دې وغندل ، چي دی یې وخپل متحدته شرمولی دئ . په دغه وخت کي یې زه ورغوښتم اوداپرېدیو بغاوت اودغه رازدهغوستونزو په باب څو ساعته راته ورغېد ،چي سرحدي قبایلوده ته پېښ کړي دي. په خاص ډول دهډې ملا، مولوي نجم الدین اخندزاده (۲) ته ډېربه قهروخکه چي دبغاوت اصلي لمسونکی و. ده وویل تخت ته دده له رسېدلو راهیسي بغاوتونه لږسوي دي اوهرپاڅون دموټ په زورکښېنول سوی دئ (هغه کسان چي امیرپېژني، په دې ښه پوهیږي چي د «موټ زور» څه معنا؟) اوددې معنا دانه وه، چي نورنو دبغاوتونو مخه ونیول سوه .داخلك نه یوازي داچي ډېرسرکښ دي، بلکي ټول ډېرمتعصیب هم دي . امیرپه دې باب چي نومورې دپاڅونونو په لمسولو کي برخه لري، زیاته کړه ، کله چي خلك یووار وپاڅېدل اولږڅه برېالیتوب ته هم ورسېدل، بیانو دهرچاترکنترول وزي . دافغانانواوسرحدي قبایلو ترمنځ پخوانی شخړي اوبدی هم سته چي باید حل سي . نوپه دې ډول هرپاڅون ده ته پخپله یوه خطره ده . پردې سربېره ، دهیواد په یوه برخه کي چي یوپاڅون منځ ته راسي ، هغه به بې له شکه په نورو برخوکي ورته پاڅونونه اوبغاوتونه زېږوي . دادده دهېینګي اداري اودهغو خلکو په وړاندي، چي دخلکو دلمسون په تلاښ کي دي ، دسختو روشونه نتیجه ده، چي هیواد یې ارام ساتلی دئ .

اميرووېل دهډې ملاهيڅوك نه پېژني، چي دكوم هيواد دئ خكه دده اړيكي ناڅرگندي دي . دشېرعلي په پاچهي كي ملا ته اجازه ورکول سوې وه چي له خلكو سره دخپل زړه دخوښي کارونه وکړي اوپخپله خوښه بغاوتونه اوپاڅونونه ولمسوي . په هرصورت ده (امير) پخپله څېړني وکړې دملا دفعاليتو لاري چاري يې كشف کړې اودهغه دنيولو ترتيبات يې برابرکړل .خوملاته پرخپل وخت ټول طلاعات ورسېدل اوسرحد ته وتښتېدى . هورې يې سمدلاسه شينواري اونورقبايل دده پرضد وپاڅول اوڅومياشتي يې ښه تكليف وركړ. هغه و، چي دڅلورو زروتنوپه وژني سره قبايل آرام سول . ددغو ټولو عملياتو مسول همدغه شخص و.

اميرووېل دهډې ملا په قبايلوكي سترنفوذ لري .ده دجلال آباد اولغمان سيموته خپل استازي لېږلي، هورې يې ددريو زروتنو په شاوخوا كي خلك لمسولي اوله خان سره يوځاى کړى وو .خودجلال آباد والي په ځبرسو اودخلكو مخه يې ونيوله . كله چي له خلكو څخه پوښتنه وسوه : تاسي دچاپه اجازه دغه جهاد (مذهبي جګړې) ته روان ياست؟ هغوى په ځواب كي ووېل دوى ته دملااستازو ويلي وو چي اميردغه اجازه ورکړې ده . اميرووېل چي دهغوى په مشرانو كي څلورتنه شيخان اودوه تنه ملايان، چي دجهادزرغون بيرغ يې له خان سره گرزاوه . دكابل په زندان كي دي اودى پوهيږي چي څه بايد وسره وسي؟ نورمشران يې تښتېدلي دي.

په همدغه وخت كي و،چي اميرته له هندوستانه دوه تنه مهاجرراوستل سول اودوى داميردعفوى دهغه فرمان له امله بيرته هيواد ته راستانه سوي وه ، چي څوكاله مخكي دټولو هغوكسانو له پاره صادرسوى و چي له هيواده وتلي وو. خواميرووېل هغو دووتنو درواغ ويل او ده ته په ډاګه سوې وه، چي هغوى دايوب خان مخبران وو اوغوښتل يې دده ددرباړټول رپوټ هغه ته ورسوي. ده ووېل ايوب خان اويعقوب خان دواړه هركال خورا ډېري پيسي دده دكارو په باب داطلاعاتو دترلاسه كولو په لاركي لگوي . خواميرووېل «كه دوى دغه پيسي ماته راكړي زه به هره اووني اوهره مياشت خپل رپوټ چي رشتيا به هم وي ، ورلېږم .خكه له ماپرته بل هيڅوك خبرنه دي، چي زه څه كوم . ان زماډېرباوري

مامورین لاپه مهمو اسرارو خبرنه دي »

دامیرغتبه هیله چي زیاتره یې په دربارکي زماپه مخ کي څرگندوله ، داوه چي خپل هیواد دټولومنابعو دپرمختیا له لاري شتمن کړي اودنورو هیوداو سطحي ته یې ورسوي . ببله شکه که دده روغتیایي حالت سم واى ، په دې لارکي به یې ډېرڅه کړي واى. دى زیاتره پخپله خونه کي ایشارو اومجبورو دخپلو مامورینو پراطلاعاتو تکیه وکړي خوهغوى ثابته کړې وه، چي دتکیې وړخلك نه دي .

ده ماته وویل دهند له حکومت څخه په یوه رارسېدلي لیك کي ورته لیکل سوي دي، چي زه دشلموکالو راهیسي ورته وفاداریم خوپه هماغه لیك کي بیازیاته سوې چي زه زیاتي وسلې اوجنگي مهمات رانیسم (پېرم) اودانگلستان پارلمان به بنایي پردې کاربدگومانه سي . ده وویل زه دغه دوې خبري تعبیرولاى نه سم اوترمنځ یې فیصله نسم کولاى . زه دې هیواد ته دپاچا په توگه بې له وسلو راغلم اودانگلستان له خوادامیرپه حیث ومنل سوم اودیوه واکمن په توگه مي لومړى کارداو، چي جنرال رابرټس(General Roberts) سره له کابله وکندهارته دده په مارش کي مرسته وکړم . وسلې ورته برابري کړم ، دلاري په اوږدو کي ټولوملکانو اونورمخورو ته امرونه ورکړم، چي انگرېزي لښکرته دکمپ لگولو اجازه ورکړي اوپه هیڅ ډول ددوى مزاحم نسي . که دانه واى ، انگرېزان بې له کومي ستونزي په دومره چټکۍ سره کندهارته رسېدلاى نه سواى.له انگرېزانو سره دده دټرون پراساس ، داضروري وه ، چي هغوى ده ته عصري وسلې برابري کړي واى اودیوه متحد په توگه یې دهغوى اوروسیې ترمنځ ددرېدلو توان موندلى واى . خودهغوى له خوادوسلو ورکولو پرځاى ده پخپله جنگي مهمات پېرودلي دي اواوس ورته ویل کیږي، چي داکاربايد ونکړي . کله چي روسانو کشك ته خپله داورگاډي پټلۍ راوغزوله اوله ده څخه یې وغوښتل چي له دې لاري څخه تجارتي کټه ترلاسه کړي . ده دهماغه لیك کاپي دهندحکومت ته ولېږله اوپوښتنه یې ترې وکړه،چي څه رازجواب ورکړي . هغوى ورته وویل «هیڅ جواب دي نه ورکوي» خودى په جواب ورکولو کي مجبورو ، کنه ده ته ستونزي یاجگړه پېښېدله . څکه یې نوروسانو ته جواب

ورکړ چې دوی داورګاډي پټلۍ دده له مشورې پرته غزولې ده که دوی دامشوره پرخپل وخت کړې وای ، ده به هم له خپلوسوداګرو اوخلکو څخه دهغوی نظریې اوغوښتنې پوښتلې وای.اوس چې دوی اورګاډي پخپل سراودخپلې هوساینې له پاره غزولې ده .دده هیواد یې نه غواړي څکه ددوی اوښان اویابوګان ددوی د خپلو اړتیاوو له پاره کافي دي . ده ویل ددغه جواب کاپي یې د هندحکومت ته ولیږل چې په جواب کې ورته ولیکل سول، چې ښه کاردي کړی دئ . ده ویل دی انګریزي مقامات ددغولیکنو له امله نه ملامتوي څکه دوی دپارلمان تراثرلاندي دي اودده په نظرپارلمان لکه دکابل عمومي حمام داسې ځای دی چې پکښې دپرخلك په یوارګډي خبري کوي اوپه یوه غټه خونه کې د اوازونو انعکاسات دیوه سړي خبره دبل سړي له هغې سره ګډوي اود اوازونو په تخریشېدو سره دوېناوو مطلب له منځه ورکیږي .

د (Boer) (۳) لویه جګړه په دغه وخت کې پیل سوې وه . امیرویل ده خوښېږي په دغه باب فکرونه وهل اواندېښنمن دئ چې روسان ښایي له دغې جګړې څخه ګټه واخلي اوږهندپرلور راوړاندي سي .خوکله چې به ده خپل ځان دهغوی پرځای تصورکړ، (څکه ده په روسیه کې دتبعیدډېرکلونه تېرکړي واوددوې په چلند اوپالیسي پوهیده)، له افغانستانه به ډېره واهمه ورته پیداسوه . څکه له دوی(افغانانو) سره جګړې دعالم اسلام دعمومي پاڅون معنا درلوده، چې هرومرو به اسیایي روسیې ته ورغځیږي . دوی ددې کارله پاره کافي لښکرنه درلود . هغه مسلمان هیوادونه چې دوی نیولي وو، په بې امنی کې وو، خلکو یې له فتح کوونکو څخه کرکه درلوده اولکه افغانان داسي وو، چې ځان مرګ ته ورکوي خودبل غلامي نه مني ، نه غواړي چې ددوی ښځي اوماشومان دي څني واخیستل سي .دابه ډېرسخته وي، چې په یوه وخت کې دي هم دغه شان پاڅونونه مات سي هم دي له افغانستان وهند سره وجنګیږي.

دBoers جګړې په باب ده ویل کله چې یې دلښکرودتلفاتو شمېرواورېد ،ډېرغمجن سو. ده په جګړه کې ډېري تجربې درلودې اودهغو بېلابېلو تصویرو او نخښوله مخې، چې ده لیدلي وې،فکرکاوه ، چې دجګړې

ترتيبات ښه نه ووڅکه بايران په شيوه کې وو اوپښ وو خوانگرېزان پرهواره مخکه ورباندي ورتلل . څرنگه چې دانسانانو بدنونه له پولادوڅخه جوړسوي نه دي ، نودامکنه نه ده چې دعصري وسلودگوليو دباران په وړاندي دي چې په هره دقيقه کې ورباندي اوري، ودرېږي. ده ووېل دی دانگرېزانو مرستې ته پنځوس زره لښکري استولای سي خودده خلك له بېړيو سره نابلد دي، که يې په هغوکي ولېږي مورال يې کمېږي (وارخطاکيږي) .انگلستان بايد تل په دې پوه سي چې دی(امير) تيارديْ ، چې له دوی ياهندسره اوږه پراوږه وجنگېږي . ده يووخت ماته کيسه وکړه چې دی په روسيه کې و اودروس وترکانو جگړه دتودېدو په حال کې وه . له ده څخه وغوښتل سوه چې له خپلو پلويانو سره يوځای دروس په لښکرکي جگړي ته داخل سي . راته يې ووېل چې اوربدلي مودې ته يرلوی جنرال وې اومونږ غواړو چې ستاقوتونه وازمويو.خودی دروسانو له پاره جنگېدو ته مايل نه و په تېره بياچې دده دهم دينه اوهم مذهبه سره جگړه وې. نو يې جواب ورکړچې ستاسي پرخوا دجنگېدوپه وخت کې به زما دزړه ورتوب اواستعداد معلومولو موقع برابره نه سي خکه ټول روسان زړه ور اوښه جنگيالي دي اودی به دډېرو زړه ورو په منځ کې يو وي . دابه ښه وي چې تاسي ماته ددښمن په خواکې دجنگېدو اجازه راکړئ اوهغه وخت به ماپخپل وړاندي دجنگېدلوپه حالت کې ووينئ ، زماليافت به درته څرگندسي اوښه تراقضاوت به وکړئ. ده ووېل چې هغوی بياهيڅکله ترې دغه شان غوښتنه ونه کړه .

اميردتېرو حالاتو په باب دخبروپه ترځ کي ووېل چې يوڅاته ددغه راز تشويشونو زغمل سخته ده . ددې له پاره چې دی له روسانو سره هم دخپل هيوادپه گټه اوهم له انگلسيانو سره دتړون په اساس جنگېږي ، بايدکافي اندازه پياوړي وي .خوله دې سره سره ورته ويل کيږي چې تازيات مهمات پېرودلي دي. ده هڅه کړې ده له خپل متحدسره ډېرښه چلندوکړي خوورته ويل کيږي چې تاقبايل دهغوی پرضد وجگړې ته لمسولي دي. بياهم ده دخپل هيواد په گټه په زره کې ډېراصلاحات اوريفورمونه درلودل خومامورين يې صادق خلك نه وو اوده نه سوای کولای دخلکو واقعي غوښتني اونظريې ځان ته څرگندي کړي . ددې له پاره بايد ده قوانين بدل کړي وای ، پرهـــــغوی يې فشار راوړي وای

اومرسته يې ورسره کړي واى چي خانونه اصلاح کړي او پرڅنګ يې بايد بياهم زيارايستلى واى چي خلك يې په سوله ، امن اونېکمرغۍ کي ژوند وکړي .

سره له دې، اميرعبدالرحمن يواستثنايي لايق سړى و. ده ډېرلږ حتى هيڅ تعليم نه وکړى يوازي دخپلو سرګردانيو په سخته مدرسه اودخپلو ماجراوو په تاريخ کي روزل سوى و. چي بياوروسته اميرسوى اوهيجان آوره داستان يې جوړکړى و. دى بې له شکه دافغانستان ډېرپياوړى واکمن و . خکه کله چي دى پرتخت کښېنوست په هيوادکي تربل هروخت زياتي خپل سرى او بې قانوني وې . دچاسرپه امان کي نه و . هيچاخان خوندي کولاى نه سواى .خوچي دى مړسو، يوه مسافرپه يکړسرکولاى سودهيواد له يوه سره تربل پوري په امن کي سفروکړي . دغه راز دى په شخصي لحاظ هم ډېرزړه وراوباجراته سړى و اوهغه څوك چي دده پرخلاف جنګېدلي وو، پوهېدل چي که له ده سره چابدکړي واى په ډېري بې رحمۍ سره يې غچ اخيست .

ماته يې کيسه کوله چي يووخت دى دخپلي کورنۍ له نورو غړو سره په جګړه کي و اوپرته له څوملګرو نورڅه ورپاته نه وو . په يوه کلي کي يې يوې کلاته پناه وړې وه اودده يوه ملګري په نامردۍ سره خيانت وکړ اودده دپناه ځاى خبريې دښمن ته ورکړ . دښمن دشپې له يوزيات شمېرلښکرسره راغى اوکلايې محاصره کړه. په دروازه کي يې دده دتسلمېدو له پاره چيغي پورته کړې . دده دخپل سړيو اواسانو له پاره زېرمه نه درلوده اودسړيو شمېرهم بيخي زيات وو، خکه نوجګړه کول بې فايدې وه . ده پتيبلې وه چي له دغي ستونزي څخه په هره وسيله چي وي، بايد ووزي خکه دده نيولو دمرګ معنا درلوده . نوبې يولوى پوستين واغوست چي سرترنوکه پکښې پټ و . دغه رازپوستينونه معمولا دشپې لخوااغوستل کيږي اوسروبدن ټول په پټوي . دى دکلاپه بغل کي تريوې کوچنۍ دروازې ورووت ، تمانچه يې په لاس کي ترپوستين لاندي نيولې وه اودباندي په لښکرو ورګډ سو هغوى فکرکاوه ، چي داد دوى له خپلو خلکو څخه يو تن دئ .په پاى کي ده هغه ځاى ته ځان ورساوه چي دښمن يې ولاړو اودده دنيولو انتظاريې کيښ . څوك نژدې ورسره نه وو. دى دشا لخواورغى اوټينګ يې کړ .تمانچه يې پرڅټ ورونيوله اوامريې ورته وکړ، چي ښوروونه خوري،که نه ځاى

پرخاى يې وژني . يرغمل سوى دښمن يې دهماغي كوچني دروازې له لاري كلاته بوت، چي دى ترراوتلى و. دلته يې دده دژوندي پرېښوولو شرط داكښېښود ، چي دكلاله دېواله خپل لښكرته امروكړي چي له كلاڅخه كافي اندازه ليري سي . په دې ډول ده ته دتېښتي زمينه برابره سوه روغ رمټ له خپلو ملګرو سره راووت (۴) اميرد كركترپېژندني مهارت هم درلود اوداسي چاله فوټو (تصوير) څخه دهغه كركترپيانولاى سواى ، چي ده به هيڅكله ليدلى نه و. اوكوم قضاوتونه چي يې زماپه مخ كي دخلكو دتصويرونو له مخي كړي دي ، زياتره يې صحيح هم وو.ده Gladstones (۵) ، Bismark (۶) اومك موهن (۷)Mc Mahon ډېره ستاينه كوله اوويل يې چي دوى دخپل وخت سترخلك وو . يوڅوتنه جنرال دده دستاينې وړ وو ، نوريې زياتره غندل . خودجنرال وايټ General White له خوايې دليډي سميت Lady Smith دفاع د بويرجګړې يوه ډېره ځلانده كارنامه ګڼله

داووم څپرکي لمنليکونه

(١) په متن کي يې Shagrasi ليکلی دئ چي سم نه دی . شاغاسي يا ايشك اقاسي يو دولتي لقب و ، چي د دربار دوزير معادل يې بللای سو . شاغاسيان دبارکزو له قومه ټاکل سوي وو .

(٢) مشهور مجاهد ، عالم او مرشد ملانجم الدين اخوند دجلال آباد د هډې اوسېدونکی و خکه نو (دهډې ملا) باله کېده . علامه حبيبي مرحوم يې « کاکړ » بولي (پېښليك ـ ٢١٩ مخ) په کابل کي د هغه وخت دبرتانوي استازي دخولي خبره ده ، چي ملانجم الدين اخوند له ډېرو سترو متنفذو انګرېزي ضد روحانيونو څخه و اوترېولك زيات پيروان يې درلودل . په ١٨٨٧ ع کال چي د مشهور مجاهد ملامشك عالم د زوی ملاعبدالکريم اندړ په مشري دغلجيو پاځون دتکوين په حال کي و ، نوموړي ملانجم الدين ته هم بلنه ورکړه سوه ، چي له دغه پاځون سره يوځای سي . په ١٨٩٧ ع کال کي د انګرېزانو پر ضد د خپلواکی غوښتني يو لو ی پاځون د ډيورنډ دکرښي په شاوخوا کي د ميشتو قبايلو لخوا پيل سو . ددغه پاځون مشري د داخوندملانجم الدين(دهډې ملا) ، د سوات داخوند او د ملا پونده (دده نوم محی الدين و) په لاس کي وه . ملانجم الدين اخوند شينوارو د « پاچا » په توګه اعلان کړ خو ده ئه وکړه . اميرعبدالرحمان خان دده له نفوذه ېرېدی . ده ته يې دهډې او نورو ګاونډيو کليو دبخښلو پېشنهادوکړ خو ده د « رد » جواب ورکړ . ملانجم الدين اخونددژوندپه وروستيو کلونوکي سوات ته کډه سو خو دوفات پروخت په هډه کي و او هوري ښخ سو (١٣١٨ ق دروژي يوويشتمه) .(م.ه)

(٣) بوير (Boer) دهغوهالينډي بزګرانونوم و ، چي په اوولسمه پېړی کي يې دجنوبي افريقادGood hope راس ونيوه . هغوی افريقايي مريان پخپلوکروندوکي وګومارل . انګليسانودغه خای دناپليوني جګړو په دوران کي اشغال اوتربشپړکنټرول لاندي يې راووست . په ١٨٣٣م کي دانګليسانوپه امپراتوري کي مريېتوب منعه سو اوزياتروبويرانو (Boers) دبرتانوي واکمنی څخه سرغړاوه . دوی شمال ته ولېږدېدل اوهوري يې دوه خپلواك دولتونه جوړ کړل . بويرانو په ١٨٩٩م کي دانګرېزانوپردوومستعمرو (Natal) او(Cope) باندي بريدوکړ. انګرېزي لښکرو ته له کاناډا،استراليا اونيوزلينډ څخه ملاتړي قواوي ورسېدي . دوی دبويرملکي تاسيسات اوفارمونه وسوخل اوډېره مرګ ژوبله يې وکړه . داجګړه د١٩٠٢ کال په مي کي پای ته ورسېده . (پښتوژباړونکی)

(۴) داپېښه په تاج التواريخ کي راغلې ده . (ژباړونکی)

(۵) ګلېډ ستون (١٨٩٨ ـ ١٨٠٩) دانګلستان مشهورسياستمدارو ، چي څلورواره دهغه هيواد دمشر په توګه ټاکل سوی و . (م. هوتك)

(۶) بسمارك (١٨٩٨ـ١٩١۵م) دجرمن امپراتوری لومړی صدراعظم و (م. هوتك)

(٧) دادجنوبي افريقا په Natal کي يوښارګوټی و ، چي دسرهانري سميت دمېرمني په نامه نومول سوی و . انګرېزانو ته دبوير په جګړه کي ددغه ښاردفاع د درو زرو تنويه قرباني تمامه سوه .جنرال وايټ ددغه محاذ مشري پرغاړه درلوده . (م. هوتك)

اتم څپرکی

امیرعبدالرحمن (ادامه)

دامیرزامن اوله هغوسره دده سلوک ـ شهزاده گان . وظایف یې اودربارونه یې ـ دشاهي کورنۍ غړونه دحکومت لخوا دوړوړی تهیه کول ـ مامورینوته تنخواوي څه ډول ورکول کېدې؟ ـ دملکي اونظامي القاب ـ ددربارژوند اومامورین ، دقانون محکمې ـ دامیردوامداره ناروغي ـ مړینه اوښخول یې ـ دپاخونونو اوازې ـ دوګړو واهمې ـ دکورنیو خزانو ښخول ؟ دامیرحبیب الله تاجپوښنې ـ دنوي امیرلخوا دریفورمونو ژمنې ـ ساتېرې

دامیرپنځه زامن ژوندي دي، حبیب الله (اوسنی امیر)، نصرالله(لندن ته چي استول سوی و) دوی دواړه دیوې موردي ، امین الله ، دچترالی ښځي زوی ، محمدعلي دترکستانی ماندینې زوی چي زیاتره په ترکستان کي اوسي اودده په باب لږڅه اورېدل کیږي اومحمد عمردملکې سلطانې زوی . امیرکه څه هم له زامنو سره دمهربانی سلوک کاوه خوله هغوی سره هیڅکله نژدې نه و .له هغو سره یې چلند دپاچاپه شان و ، نه دپلار وزوی . که به دوی کومه ګناه یاپه وظایفوکي غفلت وکړ ، په سزا کي به امرورته وسو،چي دربارته دي نه راځي اوله دوی څخه به دلږیاډېروخت له پاره خپه و. وروسته به یې خوک پسې ولېږه اودبیرته راتګ امربه یې ورته وکړ . بیابه نودغه مجرم راغی ، دپلار په پښوکي به ورولوېد اودبخښني له امله به هغه ته دده دلاس مچولو اجازه ورکړه سوه.

امیرخپلوزامنو ته لوړدولتي منصبونه له مناسبو تنخواوو سره ورکړي ووخوپه هیڅصورت ورته اجازه نه وه، چي دنفوذ خاوند یادنامحدودو اختیاراتوښتن سي . ډېرو سرکاري مامورینو دامیرترزامنو زیات قدرت درلود اوله شهزاګانو سره یې سلوک ډېرمودبانه نه و، په تېره بیا دامیردپاچهی په وروستیو شپوکي . سردارحبیب الله تش په نامه دلښکرمشراودټولوورکشاپونو عمومي امرو، سردارنصرالله دټولو دفترواو میرزایانو مشرو اونوروهم کوچني مقامونه اشغال کړي وو.

شهزاده گانو خپل خانته دربارونه جوړول ،چي زیاترو مامورینو اوافسرانو به یادخپلو وظایفو په ارتباط یاشهزاده گانو ته د «سلام» له امله برخه پکښې اخیستله .دوی ټولوجلا جلا کورونه درلودل چي دښارپه نوي برخه کي یې موقعیت درلود . دوومشرانو شهزادگانو یې ترښاردباندي هم کورونه درلودل چي ددوبي یوه برخه به یې پکښې تېرولە . سردارنصرالله چي له لندن څخه تراستنېدلووروسته یې تنخواه ډېره سوه ، دځان له پاره دهغه کورپه شان نوی کورجوړکړ، چي په لندن کي دده داستوګنې په وخت کي پکښې اوسېدی(په پارك لین کي ډورچسټرهاوس) (۱) داکور دنظم وترتیب اوسامان ولوازمو له مخي دکابل ترټولو ښه کورو . کله چي بشپړسو ، امیرخوورخي دشهزاده دمېلمه په توګه پکښې تېري کړې اوډېرپه خوشاله وځکه امیرښه معماري خوراډېره خوښوي اودده خپلي مانۍ هم دختو اوخښتو په ودانیو کي چي په هیواد کي مروجي دي، یوازنۍ ابتکاري مانۍ وي

دشاهي کورنۍ ټولو غړوته چي په مجموع کي دمحمدزوکورنۍ ده، دحکومت له خوامعاش مقرر و . څلورسوه روپۍ (تقریبا۱۲ پونډه ولس شلنګ) دهرهلك پرسراودرې سوه هري نجلۍ ته دکاله ورکول کېدې . زیات شمېرته یې له شاهي پخلنځي څخه خواړه هم رسېدل خودغه کارداوسني امیرپه رژیم کي بندسوی اوپرځای یې پیسې ورته منظوري سوي دي . ددغه کاراساسي علت دخوراکي موادو قلت اوپه نتیجه کي دهغوګراني وه .

دحکومت مامورین اوله امیرسره نورمربوط کسان دکاله له دوو سوو څخه ترشپږو زرو روپیوپوري تنخواوي لري . که څه هم زیاتروته یې له خپلوشخصو، مځکو څخه عایدهم رسیږي . دوی ټول ترخپل څرګندعاید دزیاتو پیسو ژوند کوي اوبالابود یې له هغولارو څخه برابروي، چي دوی پخپله ښه په پوهیږي . معمولا هرڅومره چي څوك پست (Rascal) کیږي هغومره یې عاید ډېریږي . پخوا دمامورینو معاشونه په هیوادکي له بېلابېلو مځکو څخه ، مالیو دبراتونو په واسطه ورکول کېدل اومقامات مجبورو چي دغه مالیې پخپله راغونډي کړي . په دې ډول به حکومت ته دمالیې دافسرانو لګښتونه سپمېدل . مګرپه نتیجه کي به ترټولو لوی مقام دغه ټول براتونه رانیول په خورا لــــــوېه فیصدي به یې

تخفیف پکښې راووست ، چي ټول به دده پخپله ګټه اودهیواد دمنفعت پرخلاف وو .دده اجتهانو به کروندګروته دژوند له پاره هیڅ هم نه پرېښوول . داکاربه ددې سبب سوچي هغوی خپله یوه ټوټه مځکه خوشي کړي اودبلې دندې په تلاښ کي سي . مالیې دراغونډونکو له خوادعمده پلورني دغه لوټ اوتالان دخزانې داوسنې ټیټ حالت یوسترعامل دئ .

مامورینو نه دهغوی له کارپاځانګي سره سم لقبونه ورکول سوي دي خوبرسېره پردې زیاتره یې بې له دې چي له یوې پوځي قطعې سره دي ارتباط ولري دکلونل یابریګېډیرلقب هم لري . دغه کسان ملکي افسران نومیږي . دلښکرټولوافسرانواورسمي مامورینو ته په کال کي یوواردجشن پروخت یاامیرته د «سراج الملت والدین» دلقب ورکولودکالیزي پرموقع یوه مېلمستیا ورکوله کیږي . پردغه موقع ټول نارینه دربارته حاضریږي اوورروسته دمانښام ډوډۍ ورکوله کیږي . څرنګه چي په ماڼۍ کي هغوی ټول نسي ځایېدلای، یوه ډله یې په ځرمه باغچوکي کښېني اوهورې دماښام ډوډۍ ورته ایښووله کیږي .

په کابل کي له اوسېدونکو انګلسیانو سره دمامورینو چلند دامیرطبیعت اودانګرېزي حکومت په نسبت دهغه برخورد منعکسوي . که داسي پېښه سي چي امیردهند دحکومت په مقابل کي متعصب ښکاره سي ، معنا یې داده چي دهغوی لخوا دده دتوقع پرخلاف زیات ټینګاروررسره کیږي . په کابل کي که له اوسېدونکو انګرېزانو سره هم دده خوابدي محسوسه سي ، اوورسره ټول مامورین بیادخپل مشرپه تعقیب دګستاخۍ ترحده بې نزاکته سي .بل وخت چي بیادانګرېزانو قدرت زیات سي ، مامورین هم دخدمت په وړاندي کولوکي له افراطه کاراخلي . ددوی په خپلو منځوکي هم، که یوتن دامیرپه نزد په لوړمقام وعزت کي و، دوی ټول یې پخپل نوبت په درناوي کي برخه اخلي خکه هیڅ یوله دوی څخه دزیاتې مودې له پاره دعزت څښتن نه وي . هریو یې دعزت له څښتن سره غوړه مالي کوي خوپه زړه کي بیاکرکه ورسره لري . دعین غوړه مالۍ په وخت کي دهغه دنسکورېدو له پاره دسیسې کوي .

دهیواددقانون محکمې،که دانوم ورته مناسب وي ، پردوو ډلووېشل سوي دي . ددوی د مذهب په ارتباط دعوې او سرغړوني په لومړي سرکي دخان ملا (۲) په

محکمه کي فیصله کیږي ، که دهغه ترواك تېره وه بیا ومشرسردارته محول کیږي اوترهغه وروسته امیرته وړاندي کیږي . له قانون څخه سرغړوني دکوټوال په محکمه کي فیصله کیږي اودده ترقدرت تېرموضوعات بیاهم مشرسردار ته حواله کیږي اوکه دده ترصلاحیت هم لوړه وه ، بیادده په واسطه امیرته وړاندي کیږي . داشخاصو ټولنیزي دعوې ددوی دسیالانو په واسطه حل وفصل کیږي . دعوامو داپه عوامو اودخانانو اومشرانو داپه خانانو . اوسني امیردغه رازمحاکمو ته مخصوص حکم هیات (جوري) ټاکلی دئ. دغه هیات پرهغو دعوو غورکوي، چي پخوا به ده ته (امیرته) وړاندي کېدلې.هیات ته ځانګړی صلاحیت ورکړه سوی دی اوخپل برداشتونه اونظریات بایدتایید له پاره امیرته وړاندي کړي . اوسني امیردغه رازیوه شورا (پارلمان) هم جوړه کړې ده، چي تقریباددېرشوډیپارتمنتونو مشران پکښې غړیتوب لري . هغوی دریفورم اړوندقوانین څېړي،له څېړني اوخبرواترو وروسته، چي داکثریت په رایه هربدلون پکښې راغی ، هغه لیکل کیږي اوامیرته دمنظورۍ له پاره وړاندي کیږي . امیربیاهغه تصدیقوي . شورا پرهغو دعوو هم غورکوي چي داثبات له پاره یې دېرغوراوپلټنه په کاروي . دشورا اجراآت دنورو دعوو په شان امیرته دمنظورۍ په مقصد وړاندي کیږي . یوبل حکم هیات(جوري) دهغوبندیانو ددعوو له پاره ټاکل سوی دئ، چي بې له محاکمې بندیان سوي وي . په کابل کي دغه راز بندیان زښته ډېردي اودهرراز بندیانو مجموعي شمېردشلو دېرشو زرو په شاوخوا کي دئ . هیات ته امرسوی، چي دهرکېس بشپړرپوټ امیرته ورکړي .

دامیردنقرس ناروغي دده دژوند په وروستیو لسوکلونوکي ورو ورو زیاتېدله اوډېرلږتګ یې کولای سوای . هرځای چي به تللی باید وړل سوی وای . په وروستیو دوودروکلونو کي خوبېخي پرپښودرېدلای نه سوای او ان په خونه کي لا په شاوړل کېدی . ورو ورو ورسره کمزوري کېدی هم، اودناروغی حملې به ډېرژر ورباندي راتلې . ناروغي یې ورو ورو مغزهم ونیو اوداسي حالت ته ورسېدچي کله کله به یې مغزسم کارکاوه . په دغسي شرایطوکي دی مجبوروچي پرخپلو مامورینو نورهم زیاته تکیه وکړي ، چي په نتیجه کي دحکومت اختیار په تېره بیا دهغو دووتنو په لاس کي ولوېد ،چي دامیردناروغی

په وخت کي يې دده زيات باورترلاسه کړی و . دوی کولای سوای دامیرذهن هرهغه لورته واړوي، چي ددوی خوښه وي . دې خلکو دومره قدرت ومونډ ، یايې غصب کړ، چي هرڅه گويادوی وو. تردې اندازې چي په پای کي دومره په ځان غره سول ، چي ببخي له خلکو بېل سول . له دوی څخه يوتن خودومره زړه ورسوچي دسردارحبيب الله دنوي کور ترکاڼان يې له خپلو گاډيو سره په زور له کارڅخه بوتلل اوداکاريې دامیرپه نامه وکړ. په داسي حال کي چي امیرهم په داسي حالت کي نه و، چي دخپل زوی شکایت دي واوري . هغه هم که په زوی کي يې دومره جرات وای، چي دخپل پلارپه وړاندي دغه شان مسايل طرحه کړي . دغه سړي وروسته له هغه چي سردارحبيب الله اميرسو، دېرژرله کاره وايستل سو. (۲)

په نتيجه کي د ۱۹۰۱ کال په پسرلي کي پرامیرعبدالرحمن باندي ناڅاپي دزړه حمله راغله اوداسي فکرکېده چي نوريې نوآن تمام سو.خو دی شپږمیاشتي لانورهم ژوندی و اوداکتوبر پرلومړی نېټه مړ سو. داسي ويل کېده چي پښې يې څوورخي وړاندي لامړې سوي وې اوداسي بدبوی يې کاوه چي په خونه کي يې چاځان نسوورته نېنگولای . دامیرترمړینې يوه ورخ دمخه چي نورنو دده دجوړېدو هیلمه پاته نه سوه، سردارحبيب الله اوسردارنصرالله له يوشمېرنورو لوړرتبه مامورینو سره جرگه سول ، چي دامير له مرگ سره سملاسي ديوگام اخيستلو په باب فیصله وکړي . څکه کله چي په خلکو کي دامیردمرگ خبرديوه واقعيت په توگه خپورسوی وای ، دبغاوت اوستونزو پېښېدل حتمي وه اوداسي اټکل کېدی، چي ملکه سلطانه به اردودځان ملگري کړي اوخپل زوی محمد عمرپه دامیرپرځای پرتخت کښېنوي . دې زيات نفوذ درلود اوپه خلکوکي دمحبوبيت څښتنه وه . په دغه جرگه کي فيصله وسوه، چي سردارحبيب الله به د خپل پلارجانشين وي اوکله چي اميرمړسي ، دی به سملاسي دارگ مستحکمه ماڼۍ، چي خزانه اودعصري وسلو گودامونه پکښې دي، اشغالوي . څکه دهغې نيول به عملا دی پرحالاتو کابوکړي اوکه احيانا عسکر بغاوت هم وکړي ، لکه څرنگه چي يې خطراحساس کېده ، دهغه دمخنيوي امکانات به ترهغه وخته وي، چي حالات سمیږي اونظم ټېنگيږي .

دامیردمرګ پروخت چي دشپې پېښ سو، ټول شهزاده ګان اومخور مامورین دباغ بالا مانۍ په انتظارخانه کي حاضرو. دوی هورې دخپلي شورا په بلنه له ماپښین څخه لاحاضرسوي وو، څکه شورا ته څرګنده سوې وه، چي امیرنورژوندی پاتې دلای نسي. کله چي رابلل سوي کسان حاضرسول اودامیرمرګ ورته اعلان سو. له حاضرومامورینو څخه یوه تن دفقیدامیرخولی دسردارحبیب الله پرسرکښېښوله اودامیرپه توګه یې وښاکه. ټولو حاضروکسانو په رون سره لاس ورکړ، خپل بیعت یې ورسره اعلان کړ اوامیرېې وباله. یوبل مامورڅرمه خوني ته چي سردارمحمدعمرپکښې ناست و، ولاړاونوموړی یې ورسره راووست، ورته یې وویل چي نوی امیرته بیعت ورکړي اوده همداسي وکړه. خپل بیعت یې دنورو په شان ورته اعلام کړ. دغه ماموریخپل دغه کارسره دملکې سلطانې سخته دښمني اونفرت وګاټه.

نوي امیرورسته له خپلواکثرومامورینو اوپلویانو سره ښارته ولاړ، ارګ یې اشغال کړ اودهغه ځای دلښکروله برګېټ (ډګرمن) سره یې کارونه سمبال کړل. دغه برګېټ دېرژرد ډګروالی (کلونل) رتبې ته لوړسو. سردارنصرالله خان هماغه شپه په باغ بالاکي تېره کړه، چي ارګ ته دټول فرینچر، غالیواوګېڼو اونوروسامانو دلېږدولو څارنه وکړي. ده په هماغه شپه ټول شیان په ګاډیوکي رانقل کړل اوپه سهارېې دامیرجسدهم ارګ ته راوړ اوددې له پاره چي دامیردمړیني دخبرپه خپرېدو اودهغه دجسدپه لیدو سره دکوم احتمالي پاڅون مخه نیوله سوې وي، له مړي سره یې دسپرو یوه پیاوړې قوه بدرګه کړې وه.

په دابله ورځ دملکې سلطانې مېزوچوکۍ اونورسامانونه دارګ له حرامسرای څخه ددې خپلې مانۍ، ګلستان سرای ته چي دارګ دېوالوته څرمه وه، نقل سول اوپرځای یې دنوی امیرمېرمنې په ارګ کي ځای پرځای سوې. وروسته نودامیردمړینې په ورځ له هراروپایې سره چي کوم اووه کسیزګارډ و، هغه دممکنواضطراري حالاتو په پام کي نیولو سره دوه چنده سواوداردل ټولی یوبل ګارډ هم وښاکل سو. اردل ګارډ دشاهي مانیو اوحرم سرایونو بهرني ساتونکي دي اودمهمو کسانو څارنه هم کوي.

په کابل کي د ټولوطبقو خلکو دا انتظاردرلود، چي دامیرمړینه به دعمومي

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیرعبدالرحمان

اړودوړ له پاره چي اردو به يې په مخ کي وي ، يوه اشاره وي اوپه دې کي شک نه و، چي دټولو خلکو داانتظار، هسي يوګومان هم نه و.خلکو د دغسي اړودوړ په مقابل کي دخان دساتني په غرض خپل جواهرات اوګڼې دکورو په چتونوکي ښخي کړي وې اوځومره چي يې وس درلود ، د اوړو، خوراکي موادو اوتېلو کافي اندازه يې زېرمه کړي وه . چاچي په کورونوکي وسلې درلودې ، داړودوړ په وخت کي يې دکوردمحافظې په غرض آماده کړي وې . له شاوخوا غرونو څخه يوزيات شمېرخلك دکابل شاوخوا سرکونو ته راشيوه سول . وحشي څېرې يې وې ، عجيب وغريبې جامې يې اغوستي ، تېرونه اوزړې پلټه يې وسلې ورسره وې . څکه دامېردمړينې خبرېردوی هغه شان اغېزه کړې وه لکه پرتپوسانو باندي چي دمړه سوي حيوان دلاښ ليدلو له امله کيږي . دوی له ډېروليرو فاصلو څخه په لږوخت کي خانونه دچوراوتالان له پاره رارسولي وو . داهغه خلك دي، چي دکابل اوسېدونکي هرکله داله ګولي دپېښېدو په وخت کي ، له هغوڅخه په واهمه کي وي . څکه هغوی په زرګونوتنه لڅ لغړخلك دي ، بې له ژونده بل هيڅ شی له لاسه نه ورکوي اوژوندهم هغوی ته ډېرلږ اززښت لري . بېلای اونېستمن ته يې دکابل غريب اوسېدونکي په ثروت اوشتمي کي شهزاده ګان ښکاري . دوی آن کورونه په دې خاطرچپه کوي چي له لرګيو څخه يې پخپلو ودانيو کي کارواخلي . دغه کورچي زه پکښې اوسېدلم ، يوخل ددغوخلکو له خواله خاورو سره برابرسوی اوحکومت له سره بيا ودان کړی و .

ماته وويل سوه، چي دامېردمړي دتښتولو له پاره هم يوه دسيسه جوړه سوې وه اوهغه داسي، چي دامېرمړی قبرته دوړلو په لارکي چي ترکابل دباندي په هاشم خان کلا کي جوړسوی و، وتښتول سي ، ټوټه ټوټه سي اوسپوته وغورخول سي. (داديوه مسلمان له مړي سره ډېره ستره شيطاني معامله ګڼل کيږي) . له کابل څخه دکلای هاشم خان پرلورسړك اودلاري شاوخوا غونډۍ په دغه ورځ ددوبجو په شاوخواکي دزياتوسړيو دراغونډېدوله امله توري ښکارېدې، دوی دجنازې تېرېدلو ته منتظروو اوکله چي دجنازې وخت رانزدې کېدی پرټولوخلکو باندي ديوه پټ هيجان عمومي فضاخپره سوه، چي په يوه څغلند نظرددوی له چابکو چابکو حرکاتو اوڅېروڅخه چي ددوی دسرې سيني له عمومي روش څخه

يې توپيردرلود ، معلومېدلای سوای . په هرصورت ، مقاماتو ددغوښولو خبرونو له رسېدو وروسته دفقيدامير مړی دهاشم خان کلا پرخای دبوستان سرای ماڼی په ختيځه څنډه کي فقط ترارگ دباندي دملکي سلطاني دماڼی په څنگ کي ښخ کړاوورځ بې له دې، چي کومه ناوړه واقعه دي پېښه سي، تېره سوه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامیر دمرگ پروخت په کابل کي شپږتنه اروپایان اوسېدل مېرمن ډالای (Mrs. Daly)، ښځینه ډاکتره ، یوجرمنی مستر فلیشر Mr.Fleischer(په ۱۹۰۴ کي هلته ووژل سو) دده مېرمن ، ماشوم اونرس یې اوزه پخپله . موږ پخپلو منځوکي پردې مسالله خبري وکړې، چې دکوم اړودوړ په صورت کي بایدڅه وسي؟ که څه هم دمسلې په باب په بشپړه توګه ورغږېدو خوله ښاراوهیواد څخه مو دتېښتي هیڅ راز وسیله نه درلوده اوداسي ښکارېده چې دخپلو خانو دساتني له پاره مو ، بې له دې چې داړودوړ دپیل په صورت کي ټول یوځای په یوه کورکي راغونډ سو، بل هیڅ نسو کولای . که مو ددغه کارله پاره کافي وخت درلود نوترڅوچي ممکنه وي باید هغه کورخپل مورچل وګرزوو اودفاع وکړو. څکه پراروپایي اوسېدونکو باندې به په دغسي حالاتوکي ترټولو لومړی برید کیږي اوکله چې نظم له منځه ولاړسي بیانو محافظین هم دپردیو دساتني له پاره له خپلو خلکو سره جنګېدلو ته نه چمتوکیږي. موږ پوهېدو چې که لښکرامیرته وفادارپاته سي ، بغاوت په اسانی سره ارامېدلای سي. خوکه لښکردامیرپرضدراوپاڅېد ، نوداروپایانو محافظین به بې له شکه دکافرانو په ویشتلو پیل وکړي اوچې رشتیا سي یومحافظ دمېرمن ډالای یوه نوکرته ګواښ هم کړی و،چې دجګړې له شروع کېدوسره سم به واردواره داروپایانو نوکران ووژل سي، بیااروپایان پخپله. ما دمارتیني هینري توپك یوه اندازه کارتوس له ورکشاپ څخه دګارډ له پاره اخیستي وو اوله خان سره مي لرل، چې که خلکو پردوی برید وکړ، کاربه ترې واخلم اودجنازې پروخت دوی (محافظین) ډېرتلولي وو،چې زه باید سملاسي هغه کارتوس ورته ورکړم . خومادا غوره وګڼل دمخه تردې چې دوی ته هغه وسایل ورکړم اودخان اوخپلونوروملګرو له پاره یې په لوی لاس خطرناك وګرزوم، باید دحوادثو مسیرته وګورم اودوی ته ووایم چې ببغمه اوسئ،هروخت چې وغواړئ، کارتوس به پرخپل وخت درته ووېشل سي. بې له شکه چې عسکرپاڅرن ته تیاروو اودې کارته یې په هغه صورت کي زړه ښه کاوه، چې یوځایې لاربنوونه پرغاړه اخیستې اومخکښ سوی وای . هري ټولی انتظاردرلودچې پاڅون به نوري ټولی پیل کړي اودوی ورسره یوځای کېدوته تیاروو .خو ددوی ترمنځ یووالي نه و او په هیڅا کي دا جرات هم نه و،

چي مخکښ دي سي. دجنازې په ورځ زماپرکوردګارډافسران ددې له پاره راتاو سول، چي وګوري آیا ټول حفاظتي تدبیرونه نیول سوي دي ؟ او یو څو ساتونکي یې پرېام باندي دګاونډیو کورونو دڅارلو په غرض ځای پرځای کړل. دوی راته وویل چي هرراز ناڅاپي پېښنو ته باید تیاروواوسم. ځکه له ټولو هغو اوازو څخه چي ددوی غوږوته رسېدلي وې، څرګندېده چي زه اوددوی یوزیات شمېر به ترشېې دمخه ووژل سو. دغه راز پراروپایانو باندي دحملې په صورت کي دناڅاپي ستونزودمخنیوي له امله مااونورو اروپایانو ته وویل سوه، چي په کورکي پاته سو اوپه هیڅ صورت بازارته ونه وزو.

دامیردښخېدو د ورځي په داسېاچي د ۱۹۰۱ کال داکتوبر دریمه وه، د امیرعبدالرحمن مشرزوی سردارحبیب الله، چي په دغه وخت کي ۳۲ کلن و، په رسمي توګه امیرسو. مراسم دارګ ماڼۍ تردېوالوبهرپه سلامخانه کي دټولو شهزاده، ګانو مامورینو ، داردو لوړو افسرانو، مخورواوخانانو په ګډون سرته ورسېدل.رنګه جامې نه په سترګه کېدې . شهزاده ګانو، مامورینو اونورټولو توري جامې اغوستي وې . یوازې دیوڅوتنوسپیني اویوڅوتنوبوري جامې په تن وې . افغانان دپاچا دمرګ په وخت کي دتوروجامو اغوستلو دودلري اودرې ورځي یې اغوستي وي. مراسمو دوې برخي درلودې ، مذهبي اوملکي.

مذهبي مراسم دمسجد جامع دمشرملاله خواترتیب سوي وو. ټولوحاضرو کسانو په دوعاوو کي برخه واخیستله اوپه دې ډول مراسم پیل سول . وروسته نوملادسپین ململ (ډاګې) لونګۍ دسردارپرسروتړله، په داسي حال کي چي قرآن اودپیغمر (ص) متبرکات (چوخه اووربښته) اودکوم زیارت جنډه یې ورته ورکړه ، دی یې دافغانستان دمستحق اومنتخب امیرپه توګه اعلام کړ. دغه جنډه فقیدامیر (امیرعبدالرحمن ـ م.هـ) دترکستان له یوه متبرک قبر څخه راوړې وه. دټولودغه شان قبرونوسرته خادې ښخي اوبیرغونه اوربنکۍ باندي خوړندي وي. فقید امیرچي له روسیې څخه کابل ته راروان و پرلارې یې دغسي یوځای ته نژدې کمپ وهلی و. دشپې یې خوب لیدلی و چي دافغانستان دتخت ګټلو په هڅه کي به بریالی سي، ځکه یې دزیارت جنډه دیادګار اوتعویذ په توګه ورسره رااخیستې وه.

ملکي (غیر پوځي) مراسم دسردارنصرالله له خوا (دنوی امیرسکه وروړ) جوړسوي وو اونوي امیرته یې دفقید امیرخولی ورپرسرکړه . دغه خولی له تورقره قل پوست څخه جوړسوې اوپربوه خوایې دالماسو ستوزي نښتي و. کله چې فقید امیرته د «ضیاالملت والدین» لقب ورکول کېدی. دغه خولی دشاهي کورنۍ د غړوله خواورته دتحفې په توګه وراندي سوې وه. بیاد فقید امیرکمربندترملاوروتاړه اودهغه توره یې ورته تقدیم کړه . دنوی امیر پخوانی خولی، توره اوکمربند سردارنصرالله ته اودسردارنصرالله پخوانی خولی ، توره اوکمربند سردارمحمدعمرته چې دفقید امیرکشرزوی و ورکړه سول . وروسته نو امیروېناوکړه اوپه هغې کي یې وویل، چې غواړي هیواد یوموټی وساتي، د بهرني تېري مخه ونیسي اوداسي ریفورمونه پیل کړي چې دهیواد خلک یې نېکمرغه سي. دی به دغه راز هغه منفوراستخباراتي سیستم له منځه یوسي چې تردغي ورځي پوري جاري و اوهیڅوک په امان نه وو .وروسته ټولو حاضرو کسانو له امیرسره دبیعت لوړه پرقرآن باندي وکړه اومراسم له معمول دود سره سم په ډوډۍ خوړولو سره پای ته ورسېدل . دڅواروېنو له پاره ښاردهیواد دبیلابیلو سیمو په خلکوډك و . دقومونو خانان ، دښارو والیان ، دکلیو ملکان اونورټول امیرته دبیعت ورکولوله پاره راغلي وو اوهغوکسانوته ، چې بیعت ورکاوه له معمول رواج سره سم «خلات» یا ددرناوي چپنه ورکول کېده . دایورازچوخې دي چې له نصواري ، شنو یازرغونو ټوکرانو څخه روغي سوي اودپاسه ورباندي دطلایي تارخامك سوي وي . په راغلوکسانوکي خیني خلك دومره بې وزلي اوغریبان وو چې کالي یې ترګوډېولږڅه ښه اوددغه غونډې له پاره یې پرېولي اودبوټونو پرځای یې دابتدایي څرمني چاروغي په پښوويې . دوی چې به په بازاروکي له خپلوخلاتونه سرګرزېدل، ټول به شرمندوکي اوبوڅه مغروربښکارېدل . په کابل کي زیاتره ګنډونکي په پرله پسې توګه دهغو خلاتونو په ګنډولو بوخت وو چې دامیرپه غوښتنه خلکوته دعزت لپاره ورکول کېدل. خیني خلاتونه ډېرارزښتناك دي اوله سنګینو کشمیري ټوکرانو څخه چې په لاس ګنډل سوي وي ، خوراګڼ خامکونه اوګلابتوني اووربښمیني پټې باندي کار سوي وي. دغه راز خلاتونه په سلګونو روپۍ بیه لري.

دهیواد ټول غټ ملایان په کابل کي راغونډ سوي اوټولو ته خلاتونه ورکول سوي وو. نوي امیردوی ته ډېره پاملرنه کوله. ملایان دټولني یوه ډېره اغېزمنه برخه ده اوکولای سي دخلکو ذهنونه هرهغه لوري ته کش کړي چي ددوی خوښ وي. دري ځلورتنه ډېرسپین ږیري اوبزرګوار ملایان وګومارل سول، چي دفقید امیر قبرته ددوعا اوختم له پاره پاته سي . وروسته دځینو خلکو له خولې واورېدل سول چي له قبرڅخه شنې لمبې راوتلې اودادده دروح دعذاب څرګند ثبوت و. په هرصورت ، قبرته دنامعلوموکسانو له خوادرې ځلورځله دبې حرمتی په خاطر اوروورته سو اوپه خلکو کي اوازه سوه ، چي دامیردروح ټودوخه د اورونو سبب سوې ده . دفقید امیرپه شان دیوه لایق واکمن له پاره دامګنه نه ده، چي خپلسري خلك دي په زورسره سمي لاري ته راواړوي اودخان په مقابل کي دي دهغوی کرکه اونفرت ونه پاروي .هغه کسان چي له ده څخه په ژوند دارېدلي وو، دده دنامه په سپکاوي کي یې هیڅ نه سپمول . څکه دی مړ و اودغیچ اخیستلو واك یې نه درلود.

عسکریاهم مطمین اوارام نه وو. په هماغه ورځ چي سردارحبیب الله دټول لښکرپه مخ کي دامیرپه توګه اعلام سو، دمومندزیوټولی جګه سوه اودجنګ چیغي یې وکړې خونوروټولیو یې ملاتړ ونه کړ اوخه ترڅې جوړه نسوه . داردل ټولی خلکو ته چي دهرراز ناآرامیو اوپاڅون پرخلاف وو ، څوڅوواره دنورو ټولیو له خوا بلنه ورکړه سوه چي له پاڅون سره یوځای سي اوورته ویل کېده چي که دوی داکارونکړي ، نورڅوك هیڅ هم نسي کولای. څکه دوی غواړي چي پاڅون بایډ عمومي وي اونه غواړي چي یودبل پرضد وجنګیږي بلکي هدف یې داوسنی واکمني کورنی لیري کېده اودبل حکومت جوړېده دي. مګراردل ټولی خپل پاچاته وفاداره پاته سوه اوپه پاڅون کي یې له ګډون څخه انکاروکړ.خوله دې سره سره زیاتره یې ناراض اودنورولښکرو خواته یې میلان درلود . زیاترو یې په ډاګه ویل چي که انګرېزهیواد ته راسي، دوی به داوسني واکمن له پاره ونه جنګیږي بلکي وسلې به کښیږدي .

نوي امیردلښکرداراموله له پاره خپله توجه ددوی ټولو دمعاش زیاتولو ته واړوله او زه پــــه ورکشاپوکي غورېدلم، چي ځیني عسکر په دې باب مشوري

کوي،چي که امیرخپله ژمنه پرځای نه کړه اوکه دمعاش زیاتوب کافي نه و دوی باید څه وکړي؟.په دې کي هیڅ شك نه وچي داغوښتنه دټول لښکر وه . ددوی معاش دمیاشتي اته کابلي روپۍ و (پنځه شلنګه و اته پنسه) اویوه سېري راته وویل، چي دی دمیاشتي تردوولس روپیو په کمه قانع نه دئ . اوکه دغه اندازه معاش ورنه کړه سي، دی به له نورو کسانو سره یوځای سي. دعسکرو معاش دېرژردمیاشتي لسوکابلیو روپیو ته جګ سو خودمعاش دازیاتونه کافي ونه بلل سوه اوناراضیودوام وموند . په راتلونکي اخترکي، چي سردارنصرالله دامیردناروغۍ له امله دهغه پرځای لښکر معاینه کاوه اوخلکو ته یې له معمول سره سم دامیرسلامونه وویل ، هیچایې علیك ونه وایه. دځوشیبو له پاره حالات نازك سول خوسردارنصرالله خپلي معاینې ته ادامه ورکړه، ځکه هیڅ چي ګویانه وي پېښ سوي . مراسم بې له دې چي کومه بله ناوړتیا دي پېښه سي ، پای ته ورسېدل.

نوي امیر دریفورم دېري ژمني وکړې خوپرځای یې نه کړې . تخت ته دده درسېدو په دابل کال وچکالي راغله ، واوره ونه اورېده . داکار د هغو اوبو دکمښت سبب سو، چي په غروکي دواورو له ویلېدو څخه راځي اوپه پسرلي کي دکرني له پاره ضروري دي . په نتیجه کي حاصلات لږسول . وچکالي دوام وکړ اویوزیات شمېر خلك له لوږي مړه سول . وروسته بیاد خوراکي موادو دکمښت پرځنګ دکولراناروغي هم راغله اوپه یوځواوونیو کي یې په زرګونو تنه ووژل . په خلکو کي عمومي ناراضیتی زیاتي سولې. ځکه داټول آفتونه یې دامیرله بدشامته ګڼل . دامیردوژلو له پاره دسیسې کشف سوې اوامیرخان په ارګ کي خونډي وساته . کله کله به یې ځان ښکاره کاوه . زیات وخت یې په حرم سرای کي تېراوه اودمخبرانو رپوټونه یې پخپله لوستل . حکومت یې خوشي کړی و چي خپل کارونه پخپله وکړي .دې کارنارضایتی نوري هم پسې زیاتي کړې. دغه راز له دې بېري چي څوك خیانت ورسره ونه کړي ، له مخصوصوکسانو پرته یې بل چاته اجازه نه ورکوله چي ده ته حاضرسي .دهغوخلکو له پاره یې چي کوم شکایت یې درلود ، یوسیستم جوړکړ چي شکایت کوونکي بایدله کوټوالي څخه یوټاپه سوی کاغذ یا د عرض پاڼه رانیسي ، خپل عرض پرولیکي

اوژمنه سوې وه چي دغه راز عريضو ته به پاملرنه کيږي . دغه رازعريضې به په هغه بکس کي اچول کېدې چي دکوتوالۍ مخ ته به دهمدې مقصد له پاره اينښوول سوی و. کوتوال به هره ورځ هغه را غونډولې اواميرته به يې وړاندي کولې . خوخلکوشکايت کاوه چي دغه رازعريضوته دسملاسي جواب ورکولوله ژمني سره سره ، بياهم دوی پرټاپه سوي کاغذ پيسې ورکړي. خوجواب ترلاسه نه کړي ،که جواب ترلاسه هم کړي هغه داسي گونگ وي، چي نه دمنظورۍ معناورکوي نه دنامنظورۍ . په نتيجه کي داسيستم هم بې اعتباره سو. خلکو استدلال کاوه ، چي ولې پرداسي يوه ټکټ پيسې ورکړي چي په غالب گومان سره يې ستونزه نه په حل کيږي.

دفقيد اميردوخت داکارډېرکټورچي هغو خلکو ته په اجازه ورکول کېده له اميرسره وگوري چي پرسرك يادجمعې په ورځ (دمسلمانانويکشنبې) له مسجد څخه دراتگ پروخت به له اميرسره مخامخ کېدل .دې کاربه خلکو ته جرات ورکاوه . فقيد اميردخپلي پاچهۍ په لومړي سرکي دومره وړاندي ولاړچي ټولو خلکو ان جاروکښانو ته يې د «ورور» خطاب کاوه . نوی امير دااجازه نه ورکوله اوياعلان يې وکړچي که هرڅا پرسرك باندي ده ته عريضه وړاندي کړه ، بندي کيږي به . اوله ځينوهغوکسانوسره چي له دغه امرڅخه يې سرغړونه کړې وه ، همداسي و هم سول . په نتيجه کي خلکو ځانونه له خپل پاچا څخه بېل احساس کړل خکه له هغه سره يې خبري نسوای کولای ، ليکلي عريضې يې مستردېدلې اودوی بايد بې له دې چي دغورکولو اميددي ولري ،هرهغه څه زغملي وای چي ورپېښېدل، زړونه يې وختل .ځکه اميرصاحب دوی هېرکړي وو اوددوی په غم کي نه و . افغانان په ډېروشيانوکي ډېرزيارکښ خلك دي اوبې له شکه ددوی ديني عقايدو له دوی سره مرسته کړې چي له حالاتو سره ځان سم کړي. ددوی په عقيده امير روحاني مشردئ اودوی دهغه احترام په هرډول چي وي ، بايد وکړي . نورخلك به دغسي شرايطوکي مسايل پخپلولاسوکي نيسي خوافغانان ډېرقبېلوي خلك هم دي . دوی دخپلو خانانو له لاسه ځکه خوريږي ، چي يودبل پرضد يې پاروي .

اوسني اميرله سپورټ سره هم مينه لري اودخپل غټوالي په تناسب چي قديې

ترپنځه نیم فوټو یوځه زیات پنډ (پریړ) چارشانه سړی اوپښې یې لږځه لنډې دي، خوبیاهم ښه تمرین کولای سي. دده اصلي مشغولتیا اشپزي ده اودامشغولیت دهیواد په زیاترو خلکو کي عام دئ. ویل کیږي چي دی ترخپلو اشپزانو لاهم ښه اشپزي کوي. دجمعې ورځ په خانګړې توګه دغه مشغولیت ته وقف سوې ده. دده ټول ملګري دخوړو په تهیه کولوکي مرسته کوي اوکله، چي خواړه پاخه سول، ټول یو ځای سره کښېني اوپه ګډه یې خوري. امیردغه راز کله کله خپله دسپوګاډۍ چلوي اوکله لاچکراوښکارته هم ځي. پخوا چي میلې زیاتي وې، دی به هرکله دځو ورځو له پاره بهرته ووت. خرله کومه وخته چي پاچاسوی دی، دپرلږ ښکارکوي اویوازي کوم مازیګر ووزي.

یووخت چي دکولرانارو غي پای ته رسېدونکې وه، دی په پل بګرامي کي خپل ښکارځای ته ووت چي کابل دشمال ختیځ په شپږمیلي کي پروت دئ. هورې به یې څاوروني تېري کړې. ملګرو افسرانواومحافظینو یې شپې په شهرېو کي تېرولي خکه هواسړه وه اوژمی راتلونکی و. په دغه وخت کي یوسرکاري پیل مست (لېونی) سو اوخپل خاوند (Mahout)یې وواژه، مخ یې پرکمپ ونیو ټول خلك چي په مخه ورتلل ځني تښتېدل. دامیرشاغاسي، چي دده له خپلوانو څخه و، اوپخپله هم یوځه بدمغزه شانته سړی و، امیرته وویل چي دی به پیل ووژني. توره یې کش کړه اوآس ته یې ورټوپ کړه. پرنورشلوتنوسپرو یې ږغ وکړچي په ده پسې سي اوپه ګډه پرپیل باندي برید وکړي. پیل هم ددوی پرخوا حمله پیل کړ. افغاني اسونه دپیلانو په مقابل کي درېدلای نه سي اوکله چي یې ولیدل، پیل وربانډي دبرید په حال کي دئ، هري خواته سره تیت سول اوپه یوڅو دقیقو کي میدان خالي پاته سو. پیل به کله په یوه اوکله په بل پسې منډې وهلې. په داسي حال کي چي دتېښتي دلاري موندلو په غرض دسړیو اواسونو قهرجن اوعصباني تلاښونو، له ویالوڅخه ټوپونووهلو، له کوچنیو بوټواونیالګیو سره ټکرېدلو دتماشا کوونکو له پاره له خطرسره سره، یوڅندوونکې صحنه جوړه کړې وه. په پای کي پیل یوې ژوري کنډي ته وروښوېدی او هورې پکښې بند سو. دپاس له خواپه ښاخونواوونوکي پټ سو اوپه دې ډول په دام کي ولوېد. له څه مشورو وروسته فیصله وسوه، چي پیل ته

بایدڅلورپونډه کافور، څلورپونډه تریاك اوڅلور پونډه چرس ورکول سي چې مستې يې ورآرامه کړي اوهمداسې وسوه. په دابل سهارپېل مړو. دداسې نتیجې انتظار چانه درلود. که څه هم له دغې اندازې درمل سره دانتیجه طبیعي وه .افغانان دواقعي علاج له پاره پرزیات مقدار درمل باورلري.

امیرحبیب الله خان له ټینس اوکرکیټ سره هم مینه لري په تېره بیا له کرکیټ سره څکه ددوی ملي لوبې (توپ بازی) ته ورته ده . توپ بازي هم په توپ اولرګي سره کیږي . داشپزی پرڅنګ دامیر بل ساتېری Magic Lantern (۴) دئ . دهغه په زرګونوسلایډونه لري، چې څني يې دنړی دډېرو جالبو ځایونو عکسونه دي. ماامیرته دسینما یوماشین ورکړ چې دوې شپې پرله پسې يې دارګ ددرباریه یوه خونه کې ایښی و . دسینماماشین په انتظارخانه کې ایښوول سوی و اوتماشاچیان ددربار په یوه بله لویه خونه کې ناست وو. ددې دوخونو ترمنځ دهلېز باندې يې لنډه پرده ځړولې وه چې تصویرونه ورباندې لوېدل. په اول مابنام چې هرڅه آماده سول ، امیر هغې خونې ته راوبلل سو چې مامخکې سامانونه پکښې سمبال کړي وو. امیرله ماڅخه وغوښتل ، چې خپل کار ور وښیم . ماهمداسې وکړه. وروسته دی بلې غټې خونې ته ولاړ، چې نمایش وګوري اودمخه تردې چې تماشې ته دشروع کولواجازه ورکړه سي ، پرداخلېدو باندې يې فیس کښېښود. پرچوکی باندې ناستو کسانو باید لس روپۍ اوپرېښوولاړ باید پنځه روپۍ ورکړي وای . کله چې مادغه خبره واورېده . فکرمې کاوه چې ماته به هم ددغه ساتېري جوړولو په عوض کې خپله ونډه راورسیږي ، خوامیرهغه ټولې پیسې خپله واخیستې اودادده دهغو خاصیتونو یوه بېلګه وه چې خلکويې په باب خبرې کولې .

داتم ځپرکي لمنليکونه

(۱) ډورچستر په نامه يوه سيمه دلندن په لويديځ کي پرته ده . چي د Lord Dorchester نامه ته منسوبه ده .لارډ ډورچستر (۱۷۲۴ ـ ۱۸۰۸ م)دانګلستان يو زوړ جنرال و چي د کاناډا د کيوبيک ايالت په نيولو کي يې ميړانه ښوولې وه او د همدغې سويې له امله دجنرالي رتبې ته رسيدلی و . نوموړي پر نورو دندو سربېره . دوه واره دکاناډا د ګورنر جنرال په توګه کار کړی و (م.ع)

(۲) «خان ملا» د قاضي عبدالرحمن بارکزي کندهاري لقب و ، چي د اميرعبدالرحمان خان په اداره کي يې د قاضي القضات مقام درلود. خان ملاقاضي عبدالرحمن د قاضي محمد سعيد « خان علوم » زوی د قاضي محمد اسمعيل (ژړي نيکه) لمسی او د قاضي نصرالله خان کړوسی کېدی . قاضي نصرالله خان د لوی احمدشاه بابا د عصر فاضل او علمي شخصيت و.دکابل په زاړه ښار کي د « خان ملا يا خان علوم » په نامه يوه کوڅه سته . چي دقاضي محمد سعيد نامه ته منسوبه ده .

(ددغي درنې او علمي کورنۍ په باب وګورئ: کانديد اکادميسن محمد اعظم سيستاني ـ دونابغهٔ سياسی و نظامی افغانستان در نيمهٔ اول قرن نزدهٔ ميلادی ـ صفحات ۶۸ ـ ۷۸ ـ چاپ ۱۳۷۱ ش)

(۳) دغه حالت د دې کتاب تر ليکلو نژدې يوه نيمه پېړۍ وروسته بيا تکرار سو. د کابل ښکلی ، ودان او تر زياتې اندازې عصري ښار چور او له خاورو سره برابر سو . داسي ښکاري چي ددې خلکو عادت په دې يو نيم سل کاله کي دومره زيات بدل سوی نه دئ (م.ع)

(۴) مېجک لانټرن دلومړني پروجکټورنوم دئ. چي د۱۶۵۰ م کال په شاوخوکي اختراع سوی و. داوولسمي پېړۍ په پای کي دغه راز پرجکټرونه په هوټلونواومانيوکي دکوچنيوسينماګانو په شکل اينښول سوي و اودالکين څراغ اويوه کمزوري شمع په واسطه چلېدل .زياتره يې دپيرياناتو، دېبانو او شيطانانو ننداري ښوولې (م.ع)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم څپرکی
زندانونه او بندیان

کوتوال او کوتوالي ـ پولیس د ښاغلو په توګه ـ د زندانونو بیان ـ له بندیانو سره د چال چلند او د هغوی د زولنو بیان ـ د بالاحصار زورځاه ـ استخباراتي سیستم ـ د سرېو غاړي پرېکول ـ دروغ رېوتونه ـ فانه او شکنجې.

په ختیځ کي د کوتوال مقام له لرغونو وختونو څخه یو لوړ مقام دئ. په ځینو هیوادو کي ،کوتوال دا اعدام امر هم ورکولای سي خو په افغانستان کي یوازي امیر د سترو سزاګانو واک لري . د کوتوال یوه وظیفه د ټولو عمومي او خصوصي اعدامونو د سرته رسولو څارنه ده .د غه راز د هغو شکنجو اداره کول دي، چي خلکو ته د هغوی پر جرمونو باندي د اقرار کولو او د هغوی د ملګرو د نومونو ښوولو لپاره ورکول کیږي .همداشان د ټولو سزاګانو او جریمو د سم عملي کېدو څارنه ده . پردې سربېره د ده وظیفه د ټول ښار د انتظاماتو تعقیبول ،د پولیسو اداره کول ، خان ته د ټول ملکي او جنایي قضیو (دعوو) ورغوښتل ، د کوڅو د کلانترانو (ملکانو) د رپوټونو اخیستل او څېړل او د زېرېدنو او مرګونو د ریکارډ ثبتول دي.

د کوتوالی دفتر د ارګ بازار د ګومبتي په څنګ کي جوړ سوی دئ . د غه بازار د ښار تر ټولو نوی بازار او د ارګ ماڼۍ ته نږدې بازار دئ . په کابل کي که څوک ډېر ښه مالونه غواړي رانیسي ، همدلته مونډل کیږي . د کوتوالی د لوی دفتر پر څنګ د کابل په بېلابېلو کوڅوکي د کوتوالی (پولیسو) یو شمېر مرکزونه هم سته چي په اصل کي د تښتوونو د مخنیوي په مقصد او هیواد ته د ټولو واردسوو مالونو د ګمرکي محصول د ټولو لپاره د ګاونډیو ولایتونو د پولو پر ټولو اصلي لارو باندي جوړ سوي دي. په دې ډول پولیس کولای سي هیواد ته د ورراتللونکي او وتونکي شخص څارنه وکړي . په کابل کي ګمرکي محصول د یــــوې مخصوصي ادارې له خوا، چي د همدغه مقصد له پاره جوړه سوې ده،

راغونه یږي. دپولیسو په هرمرکز کي پرحوالدار (Sergeant) سربېره دکوټوالی دسپاهیانو اووه کسیزګارډ سته . حوالداران بایدلیك لوست وکولای سي. خوډېر لږیې باسواده وي اوخپل دوست یاملګری یې ورسره وي اوټول رپورټونه لیکي . ترحوالدارپه رتبه کي یوشمېر نورلوړ افسران هم سته خو دوی ټول ، افسران اوسپاهیان له چوکی څخه دګټې اخیستلو اودفترته له حاضرسویو کسانوڅخه دپیسو اومالونو تروښولو (اخیستلو) اودخان حق په جانب ښودلو معمول دودپالي. دیرچاله پاره چي په یوه پېښه کي ګیرسوی یاله قانون څخه په سرکښی متهم سوی وي ، دکوټوالی سپاهیانوته دځان خلاصولو په مقصد بډي ورکول عام کاردئ اوهر سپاهي یې په هغه صورت کي کوي، چي لوړو مقامونو ته دخبرورکرلوکوم شاهد نه وي اوده ته ستونزي پېښي نسي.

په کابل کي پولیس پخپله ترټولو غټ غله دي اوهرڅه لوی وي که وړ، چي په ګوتو ورسي، اخلي یې . خو که بل څوك پرغلا وویني ، یایې شك پرراسي ، ډېرزیات ځنځېږي. ښایي پرخپلو امتیازونو باندي به یې تېري ګڼي. پولیس به په بازارکي دتېرېدلو په وخت کي له دوکان څخه ډك موټ مېوه یاکوم بل څه اخلي اوخوري به یې خودوکاندار بایدهیڅ هم ونه وایي. که کوم دوکاندارډپولیسو ددغه شان عمل په وړاندي غالمغال وکړي، ډېرژربه یې پرضد کومه دوسیه جوړه سي اودی به پکښې راګیرسي . که یې داتهام له پاره بل څه نه وي ، په دې تور یې متهموي چي کاڼي (وزنونه) یې کم وو. څرنګه چي په کابل کي دقیق فلزي وزنونه (کاڼي)، چي دحکومت په ورکشاپونو کي دي جوړسوي وي ، ډېرمحدوددي اودوکانداران په سوداکي دوزن کولو له پاره بېلابېل کاڼي دسړك دغاړي له کاڼو سره الیش کړي وي، نودوکاندار په همدغه دوسیه باندي کوټوال ته دمحاکمې له پاره بوزي. کله چي دغسي باوري اسناد وړاندي سي ،څرګنده ده، چي دوکاندار ته درنه جریمه ورکول کیږي او د کوټوالی سپاهي ته په راتلونکي کي نورهم درناوی کیږي . په کابل کي، چي زیاتره غلاوي سوي دي، دکوټوالی د سپاهیانو لاس پکښې وي. دپولیس په توګه ددوی موقف ، دوی ته داامکانات برابروي چي ډېرډك دوکان یاکورپه نخښه کړي او دځښتنانو دتګ اوراتګ ډېرډقیق معلومات ترلاسه کړي.

دکوتوالی ګارډ باید په هرودوو اوونیو کي دبېلابېلو ستېشنونو ترمنځ سره الیش سي. څوکه څوك وغواړي په هغه ستېشن کي پاته سي چي کارېې لپراوعوایدېې زیات وي ، پاتېدلای سي. داکارونه هغه کسان سره تنظیموي چي دکوتوال دباور وړ وي . دغه سپاهیان دکوتوال له خوا دسزاګانو اومجازاتو دعملي کولو اودګزموکولو له پاره مقرر سوي او ټاکل سوي کسان دي. ځیني خوان سپاهیان په وحشتناکوسزاورکولو کي له ګډون وروسته ډېرناروغ سي مګرورو ورو ورسره عادي او زړه یې سخت سي او څه موده وروستهېې دنورو پرکړاو،ان دکوم بدمرغه پرمرګ او شکنجو ورکولولا هم زړه نه خوږېږي .

ترښاردباندي هم دبېلابېلو قطعو دعسکروګارډونه وي .دغه شان ګارډونه زیاتره دارګ پرشاوخوا اودښارپه نوې برخه کي ځای پرځای وي . داوسنۍ امیرپه وخت کي دغه ګارډونه اودکوتوالی دا، دواړه په شمېرکي زیات سوي دي اوپه څینو ځایو کي خودشپې له خوا پرهروسلومتروباندي یوولاړوي .دکوتوالی ستېشنونه هم په دې وروستیو وختوکي پرټولو سړکونو باندي اوترښاربهرترتقریبا څلورومیلو پوري ددې لپاره جوړسوي دي چي دبې اجازې وتونکو مخه ونیسي . ګویا اوس څوك ترښاربهران پنځه یاشپږمیله لاهم له اجازې پرته سفرنسي کولای. په لیري ستېشنونوکي کله کله دکوتوالی پرسپاهیانو باندي دشپې له خوا دپیرې پروخت دتوپك اخیستلو په مقصد برید کیږي . دیوتن وژل سوي سپاهي مړی خوپه بابر کي (له ښارڅخه صرف دوه میله جنوب لورته) ټوټه ټوټه سوی هم و اوغالبا به له دې امله و، چي د ژوندي پاته کېدلو له پاره یې ښه جګړه کړې وه اوځیني یرغلګرېې ټپیان کړي وو.

دکابل زندانونه دهمدې مقصد له پاره جوړي سوي ودانۍ نه دي بلکي له هرحکومتي کورڅخه چي مناسب موقعیت ولري، دزندان کاراخیستل کیږي اوجیلخانه ځني جوړیږي . کړکیوته یې کلکي میلې ورکړي وي چي دبندیانو دتېښتي مخه په ونیول سي اود بهردروازه یې ډېرټینګه اوقلف وي . دکوتوالی یو سپاهي دننه پیره ولاړ وي . په دغه راز کوروتو کي دبندیانو دشمېر په نسبت ځای ډېرخي نامناسب وي خومقامات هغه ته نه پاملرنه کوي اونه یې د پاك او سوتره ساتلو له پاره مرسته کوي . ان ددغو بندیانو څارویو دسم استوګن کولو

پرمفکوره دلاسه لاخاندي هم . دناروغيو دمخنيوی فکرخوپه مطلق ډول وجودنه لري اوبنديان په يوه داسي کورکي د رمې په شان سره راغونډ سوي وي، چي بنايي دشلو يادېرشوکالوراهيسي ترې زندان کاراخيستل سوی دئ خوهيڅکله هم پاک سوی نه دئ . په نتيجه کي بنديان هرکله په لويه تبه اونورو ناروغيو اخته کيږي . پوازي همدا تبه دبنديانو په سلوکي اويا ـ اتيا له منځه وړي اوعجيبه داده، چي ولې ټول نه مري.

پوچاچي څوکاله يې په بنديخانه کي تېرکړي وو، ماته بيان کاوه، چي دی ، پلاراويوشمېر نورخپلوان يې په ځنځيرونوسره تړلي اوله يوې ليري فاصلې څخه يې کابل ته په کوم سياسي تور راوستلي اودلته يې زندان ته اچولي وو . دادېره نادره خبره ده، چي ددغه راز اتهام بنديانو غوردي سملاسي وسي. دوی څوکاله همداسې پراته وواودخوشي کېدو اميدخويې کوروته نه درلود . خپلوانو اودوستانو يې اميرته له دې بيري عرض نه کاوه، چي دوی پخپله په بلا کښېنوزي . هغه خونه چي دوی پکښې اچول سوي وو ، بېخي وړه وه اوله نورو بنديانوسره ددوی شمېر تقريبا دېرش تنه و .دشپې چي به بيدېدل ، په هغه صورت کي خايېدلای سوای چي ځنګ ځنګ يوه ليکه غزېدلي وای . دبيت الخلا انتظام بيخي و، نه . په دغه وخت کي لويه تبه هم په ګډه سوه چي يوپه بل پسې يې له پښو اچول. دده پلار اويوشمېر ورونه و دتره زامن يې له نوروسره يوځای ښخولوته يوړل. دی پخپله له تبې څخه څو اوونۍ ناروغ و، خو روغ سو اوکله چي ناروغي پای ته ورسېده، ددوی له راغليو کسانو څخه پوازي پنځه تنه پاته وو. ډېرژرېې نوربنديان ورته راوستل اوخونه بياډکه سوه چي له دغوبنديانو څخه څني په تبه اخته کېدل اومره کېدل.

په هغه وخت کي يو شمېر بنديان په پټه توګه ايستل کېدل اوتقريبا هره شپه به يو سړی غوښتل کېدی اوله خپلو بنديانو سره به تلی اوبيايې هيڅ درک نه معلومېدی . دې کارنوربنديان په وحشت کي واچول خکه هيڅوک نه پوهېدئ چي څه پېښيږي اوبنايي دده نوبت به هم دابله شپه راسي. په پای کي فشار دومره زيات سو چي هغوی بغاوت اوتېښتي ته چمتو سول . خکه دتېښتي په تلاښ کي مــــــــر کېدل هيڅکله تردې بدترنه و، چي څوک دي دمرګ ورسېدو ته

منتظر ناست وي . خکه نوبوه شپه ددروبجو په شاوخواکي کله چي پیره دار کهاله ورته معلوم سو اونورعسکر زیاتره بیده وو ، دوی ترکوټې راووتل اومخ پردروازه رهي سول . په دغه وخت کي یوبل پیره دار ولیدل اوډزیې پروکړ ، یوتن یې وویشت خومخکي له دې چي توپك دي بیاډك کړي ، یوغټ پښتون چي دبندیانو لارښوونه یې کوله ، پرزنګي پورته کړ ، دمخکي یې راوویشت اوملایې ورماته کړه . بیا یې توپك څني واخیست اوبه برچه یې وواهه. په غالمغال باندي نورپیره داران راویښ سول اویوه کوچني جګړه ونښته . څوتنه پیره داران ووژل سول اونورونښتېدل . خوځيني بندیان هم په دغه اخ ودب کي ژوبل سول .دزندان دروازه اوس بې پیرې وه اوبندیانوفراروکړ. خوتښتېدلوپیره دارانو نورکسان خبرکړل اوبندیان لاپه کوڅوکي زیات لیري تللي نه وو، چي پیره داران وروررسېدل ، مخ وشایې ورته ونیوله اوله لنډ اخ ودب وروسته له زوره ولوېدل اوبیرته زندان ته راوستل سول . له دې امله څوتنه چي هغه غټ پښتون هم پکښې و ، په دارسول. پرنورو یې دومره درانه خنځیرونه واچول، چي ترلاندي تلای نسوای. سري راته وویل چي څوکلونه همداسي تېرسول . په پای کي دده دوستانو امیرته عرض ورساوه .څرنګه چي دده پرخلاف کوم ثبوت نه واوهغه والي چي دی یې بندي کړی و ، پخپله په دارسوی و، خکه نو دی خوشي سو. مګرصحت یې ډېرخراب سوی و اویوڅوکاله وروسته مړ سو.

بندیانوته دحکومت له خوادورخي دوې وچي ډوډی ورکولي کیږي (هره یوه یې نیم پونډ وزن لري) ، یوه سهاربله په شپه کي . داډوډی هیڅکله کفایت نه کوي اوکوم بندي ته چي ددوستانو یاخپلوانو له خواخواړه اوپیسې ونه رسیږي، حال یې ډېرخراب وي. په هرصورت بندیان پخپلو منځوکي په تېره بیاغریب خلك ټول ډېرښه وي اویو څوك چي دخورك له پاره خواړه ولري ، که څه هم لږ وي له هغه چاسره یې شریکوي چي هیڅ ونه لري . بندیانوته یې په پښوکي زولنې اچولي، چي پرښنګرو (بجلکو) یې تړلي سوي وي ، ددوی دحرکت مخه نیسي اودتېښتي له پاره هرراز تلاښ یې شنډوي .لاسونه یې یوازي هغه وخت ولچك وي، چي یو سړی اعدام ته بیایي، یا کومه مخصوصه سزاورکول سوې وي . نور وخت لاسونه ازادوي. په ټولو حالاتوکي له بندیانو سره دهغوی د پیره

دارانو سلوك ډېرخشن وي .كه كوم بندي دپيره دارامرسملاسي پرخاى نه كړي دتوپك په تېره څوكه يې پرنازكه ملاباندي دخبرداري په مقصد وهي. تركومه خايه چي ماليدلي دي، فكركوم چي دكوڅې دسپي ژوند دبنديانو په مقايسه ډېرخوشاله ژونددئ .

په ټولو زندانوكي ترټولوبد اوترټولووحشتناك يې په بالاحصاركي يوزوړڅاه دئ . دايوپخوانى څاه دئ ،چي په ډېره كي كيندل سوى دئ. دبېخ خواته يوڅه پراخ دئ اوپسور يې پنخلس ، شل فوټه كيږي . دڅاه پرخوله باندي يوه كوډله ده چي دسپاهيانو يوه پيره پكښې ساتله كيږي . په دغه ترمخكي لاندي غاركي هغه انسانان د تل له پاره اچول كيږي، چي ډېرغټ جرمونه يې كړي وي (البته دمقاماتو په نظرغټ جرمونه) اوهوري پسې مري. دمړو جسدونه چي له ژونديوسره يوځاى پراته وي ، تري راايستل كيږي. البته په څاه كي د روغتيا ساتني انتظام نسته ، بنديان ورشيوه كيږي اوهغوى چي وروليږدل هوري پسې پاتيږي . دورخي يوځل خواړه (وچه ډوډۍ اواوبه) په رسۍ ورځړول كيږي . ډېرلږكسان داسي پكښې وي چي په لنډه موده كي دي يې مغزوصحت له لاسه نه وي وركړي. زياتره بندي سوي كسان ډېرژرخپل ژوندته له دې لاري خاتمه وركړي، چي خپل خانونه له ډېرو سره ترهغه وختنه وهي ، چي بې هوښه اوپسې مړسي. څكه يوازيتوب اوبيري دوى ټول ليونيان كړي وي .دڅاه بېخ تياره دئ اويوازني روڼادڅاله خولې څخه ورځي.هلته هيڅ بندي دبهرني دنياړغ نه اوري . تعفن اودهوا چټلتيا ترانداز زياته وي اودا پخپله كفايت كوي چي دمرگ سبب دي سي. دلته يو سړى سته چي ويل كيږي چي په دغه څاه كي يې پنخلس كاله ياتردې زيات تېركړي دي . خوهغه ښخي چورلېوني دئ اوپه خپل ماحول خبرنه دئ . كله چي اميرمړسو (مراد يې اميرعبدالرحمن دئ ـ م.مـ)، اوسني اميرامروكړ هغه كسان، چي په دغه څاه كي دي، راودي ايستل سي اوده ته دي حاضركړه سي. دري تنه پكښې ژوندي پاته وو. دهغوى څېري دكتلونه وي څكه مخونه يې دمړويه شان تك سپين اوښتي وو. سترگي يې په روڼاكي ديدنه كاوه ، دسرونو ږيرو وريښتان يې اوږده اوجړسوي اوپرمخونويې راځوړند سوي وو. دوحشيانواوځناور په شان ښكاريدل .دگوتو نوكان يې دومره اوږده سوي وه چي

دبانښې هغې ته ورته ایسېدل . امیر یې دخوښې کېدو امرورکړ خودوې دري اونی وروسته یې بیرته امروکړچې ودي نیول سي اوښاه ته دي واچول سي.امیر دنوروکسانو شهادتونو په دې خبره قانع کړی و، چې ددغو بندیانو په دغه شان بندي کولوکي یې دپلار عمل عادلانه و.

کله چې فقید امیرله روسیې څخه هیوادته راستون سو، له ځان سره یې دروسیې له استخباراتي سیستم سره علاقمندي راوړې وه اودخپل حکومت له سیستم سره یې ملګرې کړه .په نتیجه کې له هروځلورو تنوڅخه یوتن یې رپوټچي (مخبر) و، او امیر ته یې مخصوص رپوټونه لېږل .دا مخبران په ټولو طبقاتواوړتبوکي موجود وو. دهرغټ کور په نوکرانوکي یویادوه مخبران وو اوهرڅه چې یې لیدل یا اورېدل ،رپوټ به یې کاوه . څرنګه چې دهیواد رسم ورواج داسي دئ چې نوکران له بادارسره په یوه خونه کي ناست وي .دوی دروازې ته نزدې دذې له پاره کښېني چې دخپل مقام ټيټوالی په وښيي ، نورنو دوی ته اجازه سته چې دخپل بادار اودهغه دملګرو په خبروکي خپله نظریه څرګنده کړي. څرګنده ده، چې دوی هرڅه په هروخت کي اوري اوکه یې بادار له کوم مېلمه سره خصوصي خبري کوي، دی باید ترخوني دباندي ووزي، چې داپخپله غیرمعمول ودبدګوماني کاردئ او باید امیرته یې رپوټ ورکړه سي . امیردخپلو زامنو په کوروکي مخبران لري، دغه راز دهغوی دحرم په ښځوکي یې لري اوان دخپل حرم په ښځواودخپلو ماندینوپه منځ کي مخبران لري. دده زامن اوماندینې یې بیاپخپل روڼ سره دده په نوکرانوکي مخبران لري اودټولو هغوکارونو خبرورکوي، چې ددوی په ارتباط کیږي. دایوډیرپرمصرف سیستم و داسي سیستم چې مخبرانوټرې په ټګی سره ناوړه استفاده کوله اودهغو کسانوپرخلاف به یې دروغجن رپوټونه جوړول، چې ددوی به ورسره جوړه نه وه یابه ترې ډارېدل اوبه یوډول به یې له لاري ایستل.دغه راز به دوی دقضاوت په وخت کي دبل چاله دښمن سره ورته چلندکاوه.

دفقید امیرپه نظر ترټولوسخت اونه بخښونکی جرم داوچې یوڅوک دده یاد ده دهیواد په باب دهندحکومت ته لیکلی رپوټ ورکړي . دانودده هغو مخبرانو ته تیاره میله وه، چې غوښتل به یې خپل کـوم دښمن له لاري لیري کړي . دوی به

کندي ته دخپل حریف دورغورځولو له پاره ددسیسې جوړولو په مقصد بې له دې، چې دامیر له غېږ اخیستي څخه دي بچ سي، ښه پوره اندازه چالاکي ښودله اوپردې کارېې ښه پوره غورااووخت لګاوه . ددغه راز دسیسوپلان به معمولا داسي جوړېدئ، چې امیرته به یې سرپرسر رپوټونه لېږل . داچې څه راز دوی انګرېزي حکومت ته دپلاني سړی رپوټونه درك کړل اوپه ثبوت کي به یې جعلي لیکونه اورپوټونه چې ګویا دوی موندلي وو، وړاندي کول اوداسي به یې ښوول چې تورنو کسانو دالیکونه په هندوستان یا کوم بل ځای کي خپلو دوستانو ته لېږل. ددغو لیکونو مسودې به یې له لازمو لاربښوونو سره کاپي کولې اوامیرته به یې ځواوونی وروسته استولې . په دې وسیلو به دوی امیرته له بېلابېلو ځایونو څخه دلیکونو لېږل تنظیمول اوټاکلی شخص به یې دانګرېزي جاسوس په توګه متهم کاوه . کله چې به یو لیك په بل پسې امیرته رسېدی اوبوه به دهابل تایید اوتصدیق کاوه، طبیعي وه، چې امیربه هم وخښمېدی اودېره موده به تېره سوې نه وه، چې متهم به زندان ته ولاړ اوهورې به پسې ورك سو اوبته به یې بیا په ندرت سره لګېده . معمول داسي و، چې دغه راز خلك به دشپې له خوا یاپه زهرو یاپه برچو یاهم دغاړي په پرې کېدو له منځه وړل کېدل.

دسړی دحلالولو (دغاړي پرې کولو) طریقه ډېره ښاده خو تاثرآوره وه . دووتنو به دسړي لاسونه ټینګ کړل او سربه یې دشاخواته کش کړ .بل تن یې پښې نیولې ، که به دقربانی سړی غښتلی و دووتنو یې پښې نیولې . ټاکلي افسر به خپله توره دسړي پرغاړه مخ وشاته تېره کړه اوترهغوبه یې تېروله چې پرهاربه ښه ژورسو. وروسته به سړی پرمخکه وغورځول سو اوهغه شان ترېکي به یې پیل کړې له چرګ، چې یې په عین شرایطو کي کوي. وروسته به مړسو . په ځینو حالاتو کي به یې که امیرحکم کړی وای سرله تن څخه ورېرې کړ.

په نوروکېسونو کي چې پرسړي باندي دغاړي پرې کېدو حکم سوی وي قبرېې مخکي له مخکي لاتیاروي .کله چې دچړې کارخلاص سي، سملاسي یې قبرته ور غورځوي او په یوم سره خاوري پرواړوي . ګویا ترمړینې دمخه یې ښخ کړي.

دامیرېـــــــــه نظرجعلي رپوټ سترجنایت دئ اودکشفېدو په صورت کي یې

عاملين سملاسي اعدامیږي . په ځینو حالاتوکي چي یو څوك په غلطۍ سره ووژل سي، مجرمین یې زاړه ښاه ته په اچولوسره په خپله جزارسیږي . زه یووخت دامیرپه دربارکي ناست وم چي پنځلس شپاړس تنه بندیان اونورکسان راوستل سول. بندیان په جعلي رپوټ ورکولو تورن وو . نورکسان یې هغه خلك وو، چي رپوټ یې په باب تهیه سوی و. شپږ اووه تنه بندیان د «فانۍ» ورکولو په شکنجه محکوم سول . « فانه» داسي ورکول کیږي: دلرګي یوه پایه (ستن) چي تقریبا شپږانچه پسوررولري ، په اوږدو باندي پردوو برخو باندي چول کیږي . دواړي برخي یې بیرته سره یو ځای اینسوول کیږي اوپه اوږدو باندي یې نیمایي برخه په رسی تړل کیږي چي وروستـه داسي ایسي لکه دتوکرانو غټ موری . دپایې تړل سوی سرپه ځمکه کي ښه مضبوط ټینګیږي .سره جلا سوې برخه یې دسطحي و خواته وي.د هغه چاپښه چي غواړي شکنجه یې کړي ، دپایې په لوړ سرپوري په نریو رسیو داسي تړي چي پرپښه اوپایه دواړو راوپېچل سي اودV په شان یولرګی دسرله خوا په درزکي ایږدي . کله چي دغه لرګی دکښتې خواته په سوټك ووهل سي. دپایې دواړه پلې سره پراخیږي اونری رسی په قوت سره کشیږي اودشخص پښه له پایې سره کلکه نښلوی . کله چي غواړي دشکنجې دغه آله استعمال کړي ، V شکله لرګی ترهغه وخته کښته ټك وهل کیږي، چي نری رسی پرپښه باندي یوڅه فشار راوړي . په دغه وخت کي هغه څه پوښتل کیږي چي دقضیې په ارتباط یې دتورن شخص له خولې څخه ویل مراد وي .که تورن له خبرو کولو څخه ډډه وکړي، V شکلـه لرګی یوڅه نورهم ټك وهي او پرپښه باندي دنری رسی فشارلاپسي زیاتیږي. لرګی ترهغو پوري په سوټك ټك وهي چي تورن ټول هغه څه رسواکړي چي پرې خبروي (زیاتره خوله زیاتي شکنجي څخه دخلاصون په مقصد هغه څه وایي، چي دی په خبر نه وي) اوکه دپښې پنجه عملا له پښې څخه پرې سي ، بیا یې دابلي پښې ته شکنجه ورکوي . ډېرداسي کسان ستـه چي خپلي پنجې یې له لاسه ورکړي اوپه راتلونکي ژوند یې په کړاو وي ، خو پرهغه څه یې اقرار نه وي کړی چي په خبروي . له دې څخه دیوافغان دزغم اندازه لګېدلای سي. دیوه ربښتیني افغان غوره توب دادیٔ چي دمرګ ترپولي درد وزغمي . او لـــــه خولې سپوڼ ونه باسي .اوځیني همداسي

ډوي.دشکنجې بل ډول داسې دئ چې دسړي سر په لندو اوږوکې وپوښې اود اوږو څنډې داسې سره راغونډې کړې چې پياله غونډې شی جوړسي . په دغه پياله کې ايشېدلې غوړي توېوي. کله چې ماغزه په ايشېدو پيل وکړي ، ددرد اوکړاو تصور يې کېدلای سي ! دشکنجو نورډولونه هم سته خوتشريح کېدلای نسي.

کوم کسان چې يې اميرته راوستلي وو ، د «فاني» له شکنجې ورکولو وروسته په سختۍ سره پرپښو درېدلای سول . پښې يې په گوډړانو وربېچلې وې. يو يې دازموينې په وخت بېهوښه سو ، خواميرووېل چې خجالت دئ اوپرېږه دارانو يې امروکړ ، بېرته يې پرپښو ودروي. هغوی دټوپکانو په تېره څوکه په سختۍ سره وواهه ، لغتې يې ورکړې اوهغه بېرته پرهوښ راغی خومرگي حاله ناروغ ښکارېدی اودرېدلو په وخت به زنگېدی . په پای کې ديوشمېر زياتومتناقضو شهادتونو تراورېدلو وروسته حکم وسو ، چې يوڅوتنه دي په دار خوړند اونورپاته دي بنديان سي . دانو دمجازاتو له پاره يو مبهم تصميم و . نه محکومينو څخه يوتن دتېرېدلو په وخت کې اميرته ښکنځل وکړل اوورته وېې ويل ، په داسې غضب اخته سې چې فکريې نسي کولای. پيره دارانو پرخوله بادي څوواره په سوك وواهه اوکش يې کړ. اميروزته په وحشتناکه توگه غابنونه چيچل چې داکارتل دقهرپه وخت کې کوي . خوله څو شېبو وروسته يې زمسل ، ماته يې مخ راواړاوه اودنورو موضوعگانو په باب وږغېد .گويا غوښتل يې هرهغه څه له دماغه وباسي چې پېښ سوي وو . څوڅوتنه په مرگ محکومول اوددکشولو په وخت کې دهغوی خبروته غوږنيول ، اميرته کومه نوې خبره نه وه . زياترو خلکوبه داعدامېدو په وخت کې ښکنځل ورته کول څکه انتقام اوغچ اخيستنه دهغوی دکرکتر يوه ملي خانگړتيا ده.

لسم څپرکی

شکنجې اوداعدام ډولونه

دامیراوسپنیزه واکمني ـ په وربښتانو څېرول اوپه ژوندپوستول ـ په لرګیوباندې ترمرګه وهل ـ سږي ټوټه ټوټه کول ـ له غره څخه لاندې راغورځول اوپه قفس کې له لوږې وژل ـ له ښځو څخه ښوروا پخول اوپه نارینه وباندې تراعدام دمخه څښل ـ دلوخ لیږکولو اولوږې سزاورکول ـ Saffold Scenes ـ په ژوندوني ښخول ـ دصابون دېګ ته اچول ـ لاسونه پرې کول ـ ړندول ـ ددرختو پرکږو سوو ښاخونو تړل اوسره شلول ـ په توپ کې الوزول ـ په دارځړول اونور.

امیریووخت دخپلو خلکو دسرکښه کرکتر اوله دې بابته دستونزوپېښولو په باب خبري کولې . ویل یې هغه کسان چې سزاورکول سوې ده ، ارام سوي اوقانون ته یې غاړه ایښې ده . نوموړي زیاته کړه چې دخپلې واکمنۍ په دوره کې یې تریولك تنوزیات اعدام کړي دي.خوبیاهم یوڅو نورکسان لاسته، چې فکرکوي دده قوانین ماتولای سي . امیرخکه پرخپلو خلکو باندې ددوی له کرکتر سره سم لکه څنګه چې لازمه وه اوسپنیزه واکمني کړې ده ، چې نظم ټینګ سي . یوه ورځ په باغ بالاماڼي کې دربارجوړو. ډېرنوعسکرباندې، چې کوم جرم یې کړی و ، امروسو ، دامیرحضورته راوستل سي. امیردحالاتو تحقیق وکړ او یوه افسرته یې لارښوونه وکړه چې نوموړی شخص ماڼۍ ته ورڅرمه غونډۍ ته بوزي اوسریې ورپرې کړي . داکاروسو اوکوم دوه تنه کوچني غلام بچه ګان چې ددغې تماشا له پاره ورسره تللي وو، په داسې حال کې بیرته راستانه سول، چې دمخ بڼې یې سپینې الوتې اوغړي یې ریږدېدل . دالومړی وار و، چې دغه راز یوه پېښه یې کتله . کوموکسانو چې دامیر په خدمت کې زیاته موده تېره کړې نه وي، له دغه رار پېښو سره عادي نه وي.

په هرصورت امیرډېرو کوچنیوجرمونوته دمرګ سزا ورکوي . که به یوچاکوم بل څوك وواژه ، امیر به پردې خبره هروخت نه خښمېدی ، چې یو چاکوم بل څوك وژلی دئ . غضب به یې هغه وخت ترکنترول ووت، چې وژل سوی شخص به ده پېژاندی او پرګسران به و. په داسې حالاتو کې به عموما حکم وسو، چې

قاتل دي په کومه خاصه وحشتناکه توګه ووژل سي . له غلام بچه ګانو څخه یوتن پرامیر ډېرګران اوقدرت واختیار له مخي یې ترفیع ورکړې وه او په دې توګه دنورو په وړاندې مغرور اوکبرجن سوی و اوخان ته یې دښمنان ښه ډېرکړي وو ، یوماز یګر دیوعسکرله خواپه داسي حال کي وویشتل سو چي د شیرپور چونۍ په شاوخوا کي یې پرآس چکرواهه. کله چي یې عسکرامیرته راووست ، امیرفکروکړ، چي دی به له غلام بچه سره دښمني نلري اوضرور به کوم بل چا لمسولی وي. څکه یې نو تحقیق څني شروع کړ، چي چادغه عمل ته لمسولی یې؟ عسکرله جواب ورکولوڅخه انکاروکړ. دې کارامیرلاپه غضب کړامریې وکړچي سړی دي دماڼۍ په باغچه کي دسرپه وربښتانو وځړول سي اوهره ورځ دي څومربع انچه پوستکی څني شکول کیږي ترڅو اقرار کوي.

سړی په دریمه ورځ بې له دې، چي دبل چالخوا دي یې پرلمسونه اقرار کړی وي، مړ سو. خو دخلکوپه منځ کي دیوه جنرال نوم اخیستل کېدلی، چي په دغه وژنه کي یې دلمسوونکي رول څکه لوبولی و، چي نوموړی غلام بچه دامیرپه مخ کي ورته په سپکه کتلي و اوده یې په انتقام کي داکارکړی و.

یوه بله پېښه دهغوکسانو له خپلوانو سره دامیردسخت چلند نمایندګي کوي چي دامیرله غېج اخیستنې څخه تښتېدلی وو. یوبوډا سړی یې امیرته راووست. زوی یې له ملکه تښتېدلی و . دبوډازوی اودوه دري تنه نورپه دې تورن وو.چي خزانه یې وهلې ده اوهندوستان ته یې دتېښتي عزم کړی و. کوتوال ددوی په نیت غوږېدلی و اودتېښتي په ټاکلې شپه له نورو شلوتنو سره دهغه کورپه دروازه کي ورته ناست و.چي اوسېدونکوته یې زین کړي اسونه دتېښتي له پاره تیاړولاړوو. دبوډا زوی اونورملګرو ته څرګنده سوه ، چي کوتوال له خپلو سړیوسره ورته لارنیولې ده ، نویې دناڅاپي راوتلو فیصله وکړه . نابېرمه یې دروازه پرخلاصه اوله تورو اوتوپانچو سره یې برید پروکړ . کوتوال زره ورسړی نه واودکوتوالی سپایان هم عموما بې زړه کسان وي. بنایي علت یې دا وي ، چي دبېلابېلو توکمونو خلك سره راغونډ سوي دي . په هرصورت سپایانو له هغه ورروسته چي یودوه تنه یې چپه سول ، بریدکوونکو ته لارورکړه اوخوانانو خپلو اسونو ته ورروغورځېدل، چاچي یې مخه نیولې وه ، هغه یې رانسکورکړل .

اسانوته يې پونده ورکړل اوبيايې درك معلوم نسو. دهلك پلار چي په کورکي پاته و ، دکوتوال لخوا نيول سوی اوامیرته وړاندي سوی و. خوهغه په دي هڅو خبرنه و، چي زوی يې تښتېدلی دئ . امير ته يې دبخښني لپاره زاری کولې اوويل يې، چي بې گناه دئ اونوروپه تورمتهم کړی دئ . اميرهغوخوانانوته دېرپه غضب و ،چي تښتېدلي وو خپله لکړه يې پورته کړه اوبېدايې په وواهه اوپرنورکسانو يې هم حکم وکړچي وهي يې . داميرپه مخ کي بوډاترهغوپوري ووهل سو چي ساه يې ورکړه . مړی يې دوي ورخي پرکټ (چارپايي) باندي په بازارکي دنورو دعبرت اخيستلو له پاره پروت وو. اميرتل دهغوکسانو نزدي خپلوانو ته سزاورکوي چي له مجازاتو تښتېدلي وي. زياتره کسان خانونه په دي خاطر تسليم کړي ، چي خپلوان يې خوشي سي.

په لرگيو (لښتو) وهل عامه سزا ده . سړي پرمخکه باندي پرمخي غزولي وي اوپرشا (ملا) يې په لرگيو وهي . دوه عسکريې يوې خوااودوه بلي خواته ولاړ وي اوپه داسي حال کي چي نورو کسانو ورته سړی ټينگ کړی وي ، دوی دلرگي واري پرکوي . کله کله اميرحکم کوي چي مجرم ته دي دمرگ تروختته وهل ورکړه سي . يوترکانې چي دامير دماڼۍ په نوي برخه کي دکارامرپرسوی او پروخت حاضرسوی نه و، يوسل وپنځوس لرگيه ووهل نسو اويوه ورځ وروسته مړسو . کله کله خودلرگيو گوزارونه دومره درانه وي چي دملاهډوکي يې ورمات کړي اوانسان داسي له اخ وبوخه واچوي، چي لږ شمېر گوزارونه يې دمړيني سبب سي.

اوسني امير دکوتوالي پنځلس تنه سپايان په دي خاطرپه لرگيو ووهل ، چي په وظيفه کي يې غفلت کړی و اودخپلو لوړو افسرانو دبې قانوني اجراآتو رپوټ يې ورکړی نه و. اته تنه يې خای پرخای ترلرگيو لاندي مړل سول اونوريې څواووني دبنورخوړلونه وو. هغوی يې په زندان کي ساتلي اودټپونو دعلاج غم يې هم نه خوړل کېدلی . په يوه وروستي پېښه کي داميريو نوکرکوم بدکارکړي اوملامتيا يې پريوه بل نوکراچولې وه . دا خبره کشف سوه . دغه سړی يې اميرته په داسي وخت کي راووست چي دارگ په باغچه کي دنوي ماڼۍ دموقتي چت پـــه جوړولو بوخت و. سړی يې په لرگيو دومره وواهه، چي تقريبا بېهوښه

سو. بيابې نو دماښې چت ته په کشولو پورته کړ اوله هغه ځايه يې لاندي راوغورځاوه . تردې وروسته يې پښې په رسۍ وروتړلې اوترکوټوالۍ پوري يې په کشولو بوت خودژوند څه پکښې پاته نه و. له چت ځخه چي يې راوغورځاوه ، لاژوندی و.

اوسنی اميردبرو سواسي دئ اوغواړي، چي دده شاوخوا دي هرڅه پاك اوسوتره وي. نه يوازي كوراوباغچه بلكي ماڼۍ ته دورتلو سړكونه هم بايد پاك اوجارو سوي وي . يوه ورځ دی دارگ باغچې ته دکوچنی دروازې له لاري تلی اووېې كتل، چي ددروازې شاوخوا مځکه جاروسوې نه وه . هوري معطله سو او د خايونو دجاروكولو مسول تن يې راوغوښت . دهغه شخص پرځای يې مېرمن حاضره سوه اووې ويل چي دمېړه يې سخته تبه وه اودراتلو نه و او داپه ناروغ دومره مصروفه سوه چي پخپله يې دځای جاروکولو ته وخت ونه موند اودغه راز لکه څرنگه چي تاسي مي هم وينئ ،كوچنی مي هم په نس دئ . اميرورته په خواب كي ورويل، چي دی به يې له عذابه خلاص کړي اوامريې وکړ، چي ښځه دي پرگېډه باندي پڼخوس لرگيه ووهل سي . دده له امرسره سم يې ښځه پرمځکه باندي پر شاوځملوله اووېې وهله . ښځه سمدلاسه مړه سوه.

اميرمرحوم هغوکسانوته په سزاوركولوكي دېرسخت ژړی و چي دده دمړيني خبربه يې په درواغو ورکړې و . كله چي ۱۹۰۰ کال دکولرا ناروغي خپره سوه . اميرپغمان ته چي دهندوکش په لمن کي پروت دئ ، داستوگني له پاره كډه سو. اميراودده کورنی له کولرا ځخه سخته دارېدله اوكله چي كولرا جاري وه ، سمدستي له سيمي څخه ووت. دناروغی دختمېدو پروخت دوه تنه له پغمانه كابل ته راغلل اوپه بازارکي يې اوازه خپره کړه، چي اميرپه دغه ناروغي مړسوی دئ .کله چي اميرخوورځي وروسته ښارته راستون سو، دادوه تنه يې ونيول اوحضورته يې وروغوښتل اوورته يې وويل كاشكي ستاسي اوازه رښتياسوې وای خودپلار ترخوله به هم تېره وای . وروسته يې امروکړ،چي خلك بندپربندپري کړئ اوتوټې يې په بازارکي دنورودعبرت له پاره وځړوئ . يوبل وخت بيايوچادده دمړيني خبرپه درواغو سره خپورکړ. ده امروکړ چي سړی دي د اسمايي غره ته وخېژول سي اوهوري دي په هغه بـرخه کي ، چي سيند پکښې

لیدل کیږي اوخورا لوړ پاڼ دئ ، په یوه بهرل کي واچول سي اولاندي دي لمني ته راورغړول سي . یوه بله ورته پېښه چي په ډېروحشت سره اجرا سولې ، دیوه زاړه ملا وه . ده ویلي یې وو، چي امیررښتینئي مسلمان نه دئ . پرده هم امرسوی و چي له هماغه غره څخه دي راشیوه سي. کله چي دی دکوتوالی سپایانو له پانه را ارتاوکړ،جامې یې په یوه تېره ډبره کي بندي سوې اودده دراشیوه کېدومخه یې ونیوله . سپایانو یې بیرته وخېژاوه اودوهم وارېې په بریالیتوب سره را ارتاوکړ.

امیر دمېکاډوMikado (۱) په شان له ډراماتیك شهرت گټلو وروسته تل هڅه کوله،چي سزاوي له جرم سره متناسبي وي. سره له دې چي کله کله به چا فکر کاوه ، په جرم کي زیاته مبالغه سوې ده. دمثال په توگه یو سړي چي له څوبې وزلو ماشومانو څخه یې مړی غلاکړې اوهغوی ته یې هیڅ ورپرې ایښې نه وو، په بازارکي په یوه قفس کي شوم وساتل سو. خوددې له پاره چي سزایې جرم ته ورته وي ، دورخي به یې دوه درې خله ورته ډوډی اواوبه دومره نزدې ایښوولې چي لاس به یې نه وررسېدل. دې کارته یې ترهغو ادامه ورکړه چي سړی له لوږي مړسو.

په یوه بله پېښه کي یوسړي اوبوې ښځي یوله بل سره زیاته مینه درلوده دواړه واده سوي وو اوغوښتل یې یوځای سره وتښتي اوبه راتلونکي کي یې دخوښیو ارزوگاني ترسره سي. هندوستان ته درسېدوپه وخت کي چي غوښتل یې هورې گډ ژوند وکړي، ونیول سول اوبیرته راستانه سول . امیرددوی دسزا په باب امروکړ څرنگه چي سړی پرښځه باندي ډېرمین و اوغوښتل یې څومره چي ممکنه وي هغومره یې په بشپړه توگه ترلاسه کړي، څکه یې ښځه دایشېدلو اوبو په یوه ستردېگ کي ژوندۍ واچوله اوښورواېې څني پخه کړه. دغه ښوروا یې په سړي په زوروچښل اووروسته یې دارته وخېژاوه . په دغه راز جزاورکولو کي دامیر مراد داو چي مجرم ته نه یوازي په دې دنیا بلکي په هغه دنیا (آخرت) کي هم جزاورکړي. څکه دقرآن له څرگندوونو سره سم ، سړیخوردجنت له نعمتونو څخه بې برخي وي.

یوبل سړی او ښځه په نامشروع عمل کي سره نیول سوي وه ، دامیرلــه حکم

سره سم چي په ظاهره يې دوی ته دژوند ترپايه ديوځاى اوسېدلو اجازه ورکړې وه ، داسمايي غره سرته وخېژول سول او هورې يې شاپه شا په رسۍ وتړل اوترهغه وخته يې هورې وساتل چې له شرم اولوږې څخه مړه سول . سپايان يې وربانديې پيره درولي وو . چې څوك يې له جزاڅخه دژغورلو په برخه کي مداخله ونه کړي . لومړی ښځه مړه سوه اوسړي ته يوه بله ورځ هم دژونديې پاته کېدلو اجازه ورکړه سوه اوپه دې ډول يې په سفرکي مرسته ورسره وسوه .

په عادي قضيو کي چې نراوښځه سره ونيول سي ، لکه په دا تېره پېښه کي ، پردواړو حکم کېږي چې ددار ځای ته بوتلل سي دارته دآماده کېدو له پاره دسړي په غاړه کي رسۍ اچول کيږي. دی تر هغوولاړ وي چې ښځه په بوری کي واچوي . دبوری خوله وتړي اوسپايان دبرچووارونه وربانديې پيل کړي . کله چې دښځي چيغاري ودرېږي معنايې داده چې مړه سوې ده . وروسته سړی چې دخپلې معشوقې مرگ يې په سترگو کتلی وي ، دارته خېژول کيږي. که دواکمني کورنی خپلوان په دغه شان قضيو کي ونيول سي ، نارينه يې بنديې کيږي اوهيڅوك نه پوهيږي چې څه وربانديې وسول . دومره پوهيږي چې بيابه يې څوك نږغ وانه وري .له ښځي څخه ياسترگي ايستل کيږي ياپې پزه پرې کيږي اويادې ته ورته نوري جزاگاني ورکول کيږي. ترجزاوروسته ددې خوښه چې مري اوکه بې له علاجه پهطبعي توگه روغيږي. زياتره مري اوويل کيږي چې که دچا زړه پروسوځي نوبې په زهروبانديې دوژلو په لاره کي مرسته ورسره وکړي اوښايي دابه يې ډېره مهرباني وي چې ورسره کړې يې وي.

دنارينه له پاره داعامه مساله ده، چې که يې پرماندينې بانديې دبې وفاتوب گومان راسي، پزه يې وربرې کوي .کله يې لاپه غاښو خني شکوي چې وتړلوته ددې دبې وفاتوب نخښه سي اوخپله ښکلا پکښې بايلي. البته داپه هغه صورت کي چې اشنای (نامشروع يار) يې معلوم نه سي اوناوړه عمل له پاره يې ثبوتونه هم په منځ کي نه وي.

په هغه رازقضيوکي چې نارينه پرنجونو ياښځوبانديې په تېري کولوتورن وو ، اميريه جزاگانوورکولوکي ډېرسخت چلندکاوه. په يوه پېښه کي درې تورن نارينه ترزني پوري ښخ سول اوترڅوچې مړه کېدل ، همداسي پاته وو. وروسته يې سپي

ورخوشي کړل چي وي خوري یاځومره چي تري ورلای سي ، یوي سي. په سپیوباندي دخوړلو سزا دمرګ ترنورو سزاګانو بدتره ده خکه په دې صورت کي جنت ته دتللو ټولي هیلي له منځه ورسره ځي . امیر په ځینو قضیوکي هغه چاته چي دبربسخنوکي اوله خپلو ښځوسره زیات وخت تېرولوته مایل وي، اوپه دې توګه یې سرکاري وظیفه پرخوشي کړې وي ، د «ګناه دمخنیوي په مقصد» کافور ورکول . خکه داسي فکرکېدی ، چي کافوردناریښه وو جنسي خواك کمزوری کوي. په بېلابېلو کارخانوکي ددولتي پیسو دلوټولو دمخنیوي له پاره، فقید امیر هغه شخص چي دصابون ددوکانومسول اوپه غلا باندي تورن سوی و، دصابون ایشېدلي دېګ ته ژوندی وروغورخاوه چي دغلاسوو موادو کمی په پوري کړي .کله کله خوامیردایشېدلو غوړیو دېګ ته هم خلك اچول .دا داسي جزاوه، چي دګناه په نوعیت یې اړه نه درلوده .

دغلاپه جزاکي یوه معموله سزا چي دامیرله خوابه د «دارولو» پرځنګ ورکول کېده ، دلاس پرې کول و . کابل ته زمادلومړي ځل ورتګ په وخت کي (۱۸۸۹) یې ماته داستوګني له پاره دورکشاپونو ځنګ ته په یوه باغچه کي خیمې راکړې وې . ددوبې وخت و اویوه ورځ له یوتن کارګر سره له لویې دروازې څخه دوتلو دوخت په تلاښي کي دانسان دلاس په اندازه دغرمني یوه ټوټه ګیرسوه، چي ترکوټ لاندي یې پټه کړې وه . امیر حکم وکړ،چي د نورو د عبرت لپاره دې په کارخانه کي دننه په دار وځړول سي.خو دهغو انګرېزانو په منځګړتوب چي په کارخانه کي یې کارکاوه ، امیرپه سزاکي کمښت راووست اودسړي دلاس پرې کولو امریې وکړ. لاسونه دقصابانو په واسطه پرې کیږي اوکله چي لاس پرې سي معمولا یې دوینو دبندولو په خاطرپه ایشېدلو تېلو کي ورغوټه کوي . دغه کارګریودوې ورځي وروسته مړسو.

یوه بله معموله سزادخلکو ړندول دي. داسزا عموما هغوکسانوته ورکوله کیږي، چي له بندیخانې یاله هیواده یې د تښتېدلو هڅه کړې وي . له بندیخانې اوهیواده تښتېدل تقریبا ورته جرمونه دي.

ددغې سزادعملي کولوطریقه داسي ده، چي دسترګو نینك په نشتر وهل کیږي اووروسته د نایټریك تېزابو څاڅکي پکښې اچول کیږي . ددې له پاره چي

ړندېدل حتمي سي، وروسته كلسيم اوكسايډ (quicklime) هم پرزياتيږي.
دغه رازېپ درد بايد دزغملو نه وي . په يوه پېښه كې يې پنځلس تنه يوځاى دشېرپور په چونې كې چې معمولاً دغه راز سزاوي پكښې عملي كيږي ، ړانده كړل . په دريمه ورځ دغه خلك په داسي حال كي وليدل سول چې يوله بله يې په خنځيرتړلي اوپرمخكه باندي يوه ليكه ناست وو . دوى بل ځاى ته د تللو قدرت نه درلود، چې طبيعي ضرورت پكښې رفع كړي اوپه نتيجه كې دومره په مرداريو لړل سوي وو، چې بيان يې نسي كېدلاى. دري تنه يې مړه سوي وو خوله نورو ژونديو كسانو سره لا تړلي پاته وو. خيني ژوندي هم بېهوښه پراته وه . په داسي حال كي چې نوروكسانو زګېروى كاوه اوخانونه يې له مخ وشاځخه پرډېرو باندي وهل.

دتېښتي سزاهروخت ړندېدل نه و .دپنځوتنو كافري هلكانو يومثال به بيان كړم . دغه هلكان دهغي ټولى غړي وو، چې له كافرستانه دراوستل سويو بنديانو ځخه هغه وخت جوړه سوې وه چې دغه سيمه داميرله خوافتح سوه . دوى هڅه كوله هندوستان ته وتښتي ځكه كابل اوپه زورسره يې محمدي (ص) شريعت خوښ نه و. خو دوى باالفعل نيول سوي اوبېرته راوستل سوي وو. اميردسزاوركولو په توګه پركافري ټولى حكم وكړچې منظم ودرېږي اوهلكان دي دخپلو ملګرو په مخ كي په برچو ووهل سي. دې كاردكافرو په منځ كي ښه پوره اندازه نارضايتي څرګنده كړه اواميربه غالبا دډېروسختو ضروري اقداماتو فكركړي وي.

داعدام يوبل شكل چې البته دډېرنادركارتري اخيستل كېږي ، دادئ چې ددوو نيالګيو سرونه يوبل ته راغبرګوي اوپه مځكه كي يې تړي . د اعدامېدونكي سړي يوه پښه اويولاس ديوه نيالګي په سر پوري اوبله پښه وبل لاس يې دبل نيالګي په سرپوري وتړي . كله چې داكارسرته ورسېد، هغه رسى چې نيالګي په تړل سوي دي، يودم غوڅوي اودتړل سوي شخص بدن سره شليږي(٢) داعداملودغه دري عام روشونه معمول دي : په توپ كي الوزول، په دارول او په برچووهل. وروستى ډول يې زياتره په بنديخانوكي دشپې له خوا سرته رسيږي . اعدامېدونكي كسان دمحافظينو په واسطه يـــــوګوښه ځاى ،

دمثال په توګه دبالاحصار يوې ګوښه برخې ته بېول کېږي اوهورې په برچوژل کېږي . مړى يې وروسته يوه زاړه ځاه يا خرمه کندې ته غورځول کېږي اوخاورې وربانديې اړول کېږي.

کله چې پرچابانديې په توپ کې دالوزولو امروسو، هغه چاته يې وروليې، چې هره ورځ دتوپ په ويشتلوسره دغرمې وخت اعلانوي . دغه توپ دشيرپور چونۍ ته نږدې پريوه کوچنۍ غونډۍ پروت دئ . (۳) هورې محکوم شخص توپ ته داسې تړي، چې شا يې دتوپ ميل ته برابره وي. دتوپ په ټک سره يې دبدن زياتره برخه سره ټوټې ټوټې کېږي . په توپ کې دالوزولو له سزا څخه مراد دنورخلکو په زړونوکي دبېرې اووحشت ايجادول دي، خوشك نسته چې داعدام ترنوررو ډولونو يې مرګ غوره ځکه دئ چې ناڅاپي اويوه شېبه دئ .هغو کسانوته، چې حکومت سرمايه غلاياوخوري ، دغه راز سزاورکول کېږي اوامين نظام يادارډو دتادياتو مشرPaymaster کله کله په دغسې مواقعو کې مرکزي عنصروي. دغه راز دلويولارودغلواوسپاهيانو دژوند ورځې دتوپ په واسطه پای ته رسيږي.

ددارله پاره له معمولي زندۍ ځخه کاراخيستل کېږي .محکوم شخص دمغزي ماتېدلو له بېرې يې دپاسه راځوړندوي نه، بلکې ديوه څرخ په واسطه دارته خېژوي اوترهغو ځوړند وي، چې دزندۍ له امله مړ سي . له دوه رازه دار څخه کاراخستل کېږي . يويې د T په شکل دئ اوبل جګ دئ . دغه دارهغه کسان ځوړندوي چې غواړي تردابلې ورځې پورې يې لاځوړند پاته کړي . مړى ددې له پاره پردار بانديې پرېږدي چې نورو ته اخطاروي. ددار بل شکل دمېز دڅوکاټ په شان يوڅوکاټ دئ چې دسرلرګي ته يې ليرې کېدلای سي. دڅوکاټ بازوګان په مځکه کې ښخوي . دمربع پرهره څنډه بانديې دلرګيو درې څلور دانې څرخونه (غرغرې) نصب سوې وي چې دهغو په منځ کې رسۍ تېرېږي اودشخص بدن ځوړندوي. کله کله پېښيږي چې څوتنه بايد په يوه وخت کې اعدام سي اوددې له پاره يې ددار تمبې دومره غټې کړې وي چې دشپاړسو تنو له پاره کافي وي. دهغوکسانو ،چې په دارمحکوم سوي وي، داعدام په وخت کې سترګې نه ورتړي.لاسونه يې پــــــه بدن پورې ترځنګلو لوړ اوپښې يې ترزنګنو

لوړي په رسۍ تړل سوي وي . کله چي يوځوک خوړند سي، لېځي يې پورته وکښته کيږي اوددې له پاره تلاښ کوي چي له غاړي ځخه دزندۍ حلقې ليري کړي . داکارترهغودوام مومي، چي شخص بې سده (بې هوښه) سي. دايوه ډېره دلخراشه منظره وي چي ځوك ديوچادهغه بې ګټې تلاښ تماشا کوي چي دزندۍ کېدوددرد دکمولو له پاره يې سرته رسوي. يووخت يوه پنځه افغان چي دارته يې خېژولی و، هڅه وکړه هغه رسۍ وشلوي، چي پرلاسونو اوغاړه يې تاوسوې وه . ځان يې سره کش کړ بيرته يې خوش کړ، غالبا به يې مراد داو، چي دغاړي په پرې کولوسره دشکنجې زجرپای ته ورسوي . خو دغاړي پرځای رسۍ وشلېده اودی لاندي راولوېد .شل دقيقې ياځه زيات ددار په بېخ کي بې سده (بېهوښه) پروت و. بيايې بله رسۍ له بازاره راوړه، دوباره يې خوړند کړ اواعدام سرته ورسېد . په يوه بله پېښه کي يې يو سړی په دار خوړانداوه اورسۍ درې واره پرې سوه . هروار به يې بله نوې رسۍ له بازاره راوړه . کله چي دريمه رسۍ هم وشلېده ، هغوکسانو چي نزدې ولاړوو، وويل چي دا دسړي پربېګناهی باندي دخدای له خوايوه اشاره ده اوسړی بايد خوړند نه سي. داعدام مسول افسر ، اميرته دپېښې دځرنګتيا اوځانګړتياپه باب يوايلچي واستاوه اوغوښتنه يې وکړه چي شخص دي وبخښل سي. خوداميرپيغام بيرته راغی، چي سړی بايد لکه ځرنګه چي امرسوی دئ، په دارخوړند سي .دوی ته بله لارپاته نسوه ، بې له دې چي سړی يې دځلورم وارله پاره دارته وخېژاوه . اوترهغوخړېدی، چي مړسو.

دجرمونو په وړاندي نېټې سزاګاوڼي ، پرهغو برسېره چي پورته بيان سوي ، دامير دطبيعت په سموالي ياناسموالي اړه لري اوبېلابيل ډولونه لري ..په ځينو حالاتوکي پزې پرې کيږي ، ږيري يې ورشکول کېږي ، سړی دځوورځو اوشپولپاره ځای پرځای بې له دې چي وښوري ، درول کېږي . په سترګوکي نصوار اچول کيږي اودامير دخپګان اوقهرله احساس سره سم نوري بېلابيلي لاري په کاراچول کيږي . اميرشيرعلي به هرهغه قصاب چي دلږوزن په ورکولو محکوم و، ددوکان ددروازې ځنګ ته ګوش مېخ کاوه . (په غوږکي به يې مېخ ورټك واهه).

په یوه پېښه کي دامیرپه وړاندي ناحقه شاهدي ورکول سوې وه اوکشف سوه. پرهغو جاسوسانو، چي ددغي ناحقه شاهدۍ اودهغې پرسر دپیسو اخستلو خبرېي راوړي و، حکم وسو چي په ارگ بازارکي دي له لمرختوڅخه ترلمرلوېدو پوري اته ورځي په پښو خوړند سي .خوخلکو اشنایان درلودل اودپیسو قدرت دېر زیات و، ځکه نو دپولیسو سپاپانو دوی ته اجازه ورکړه پرځپلمو سینو (ټټرونو) باندي تر هغو پوري پرمخکه دمه وکړي، چي افسر به له سترگو نهامبدی. کله چي به افسر تېرسو، دوی به بیرته پښې کښته کړې . خوله دغوټولو چلونو سره سره بیاهم خلك ځوواره بېهوښه سول . ددې سزاعجیبه برخه داوه ، هغه سړی چي ناحقه شاهدي یې غوښتلې اودهغې پرسرېې پیسې اخیستي وې ، صرف یولږڅه جریمه سو.

په کابل کي ویل کیږي، چي دامیر په دماغ هیڅوك نه پوهیږي.اودابه ډېره جالبه وي، چي ځوك په دې دلیل پوه سي ، ولي غټ مجرم ته ترهغوکسانوچي ده جرم ته امرکړي وي، لږسزاورکول کیږي ؟

یوه بله سزاچي څومیاشتي په دربارکي یوه لویه مسخره وه ، داسي وه : یوغلام بچه څوواره له امیرڅخه غوښتي وه، چي ماندینه وروغواړي . په پای کي امیر «هو» ورته وویل . امیرته دامعمولي خبره وه چي له خپل حرم څخه یوه مینځه(وینځه) یوگران غلام بچه ته واده کړي. ددغه هلك واده په معموله توگه وسو. دواده په شپه دماښې په باغچه کي دزوم ونناوي له پاره یوه لویه خرگاه (غټه خېمه) ودرول سوه. ټوله شپه دټوپکو په ډزو اودعوتونو تېره سوه . په پای کي زوم خیمې ته ولاړ چي دلومړي خل له پاره خپله ناوې مخامخ ووینې (ناوې ترهغوپوري زوم ته نه ښکاره کیږي چي دواده مراسم پای ته رسېدلي نه وي) په خیمه کي تیاره وه ، خودی ورووړاندي سو. لږشیبه وروسته په څغاسته اوچیغو راووت اودامیر حضورته یې ورمنډه کړه . ویل یې چي لویه بدمرغي ورباندي نازله سوې ده ځکه له چاسره چي ده واده کړی دئ . ښځه نه ده بلکي «شیطان» دئ . وروسته څرگنده سوه امیرددې له پاره چي دهلك اصرار ته یې سزا ورکړې وي ، پـه پټه یې بل غلام بچه ته امرکړی و چي جامې واغوندي او د واده په شپه دنجلۍ رول ولوبوي.

دلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) ميکاډو د جاپان دامپراتور لقب و ، چي دبهرنيانولخوا ورکړه سوی و (م.ع)

(۲) دغه عمل ته يې په محلي ژبه شغه (شقه) کول ويل. (م.ع)

(۳) دغه توپ په وروسته وختوکي دده مزنګ نوآباد ته مخامخ دکابل سيند پرجنوبي څنډه د
چهلستون دسرك پرغاړه ديوې غونډی پرسر ايښوول سوی و. (م.ع)

یوولسم څپرکی

په کابل کي داروپایانوژوند

د کابل ژوند۔ کورونه اوباغچي ۔ ساتونکي (گارډ) او د « غازیانو » لخواخطر۔ ماندینوته ورکول سوي تخصیصي (Allaowances) ۔ نوکران او دوکه بازي

زما څخه به تل داپوښتنه کېده ، چي « په کابل کي دي خان یوازي نه گاڼه ؟ » دې پوښتني ته په مثبت خواب ورکولوسره به مي تل دهغو ستومانوونکو گړیو یاد ذهن ته راغی ، چي تر کارورړسته به مي په یوازیتوب کي تېرول . د کابل دژوندیوازیتوب ترټولوبدترین یوازیتوب دئ اوپرېوچاباندي ددغه رازڅوکلن ژوند اغېرلهېره زیانمنه ده . خوله هغې څخه دراپیداسوي دوامداره ناروغی اټکل ترهغو څوك نسي کولای،چي مدنیت ته بیرته راستون کسوی نه وي . دافغانانو او اروپایانوترمنځ ټولنیزه راکړه ورکړه نسته او په دې لار کي چي ډېر سي ، نو هغه مېلمستیاوي یا کالیزي ته دداسي چالخوا ورغوښتل دي ، چي انگرېزانو ته ښه نظر لري . داپه عمومي توگه یوه داسي پېرزوینه ده ، چي دمجراورکولو انتظار یې کېدلای سي .

په ژمي کي تردوبې یوازیتوب ډېرسخت وي . ورځي لنډي وي او مانښام له څلوروبجو څخه د بیدېدلو تر وخته پوري تمامېده نلري . په تېره بیا چي ژمی پسې اوږدسي . څکه د وخت تېرېدلو لپاره له لوستلو پرته بل هیڅ شی نه وي . دورځي چي څو ساعته به لوستلو بل کارنه وسي ، سړی ډېر ستومانه کېږي . سخته خولاداوي چي دلوستلو لپاره نوی کتاب نه موندل کېږي . زماهغه کارډېر خوښ دئ ، چي دپلان او نقشې کښلو تیاري ته اړتیا لري . دغه تیاري زه دشپې لخواسرته رسوم اوپه هغه باندي وخت ډېر ژر تېرېږي . کله چي د ساتېري او خان مشغولولولپاره بل څه نه وي ، زه خپل دېوالي ساعت راواخلم ، سره ټوټه ټوټه یې کړم ، پاك یې کړم او یا یې له کاره وباسم . بلهکارچي ماشپې ته پرې ایښی وي ، هغه دهغو کاني ډېرو څېړنه ده ، چي امیر ته دهیواد له ټولو برخوڅخه استول سوي وي . نوموړی دا ډېري ماته رالېږي او زه څکه په خوشاله

يم ، چي راته دوخت تېرولويوه وسيله وگرزي .

په کابل کي به څوك خانته پخپله ساتېرى برابروي . داسي څوك لږ وي ، چي خانته يې ساتېرى نه وي برابرکړى . که نورڅه نه وي ، ترازيکي ټوکي جوړوي . په جمعو اورخصتيوکي ورځ په ښکار سره تېرېدلاى سي . ددوبې په زياترو مياشتو کي ترښاردباندي کروندو کي کرکان (مېزان) او شنې کوترې موندل کېږي او په ژمي کي په چمنانو کي ښه پرېمانه هېلى او تاروگان پيداکېدلاى سي . چمنان (چمنونه) په کروندو کي دځمکو هوارې ټوټې دي ، چي تر يوې اندازې په اوبو پټې وي او د مرغانودښکارلپاره وابنه او لوخي پکښې پرېمانه وي . دمرغانوښکار زيات کېږي ، ځکه يې مرغان ډېر تورندوکي وي. څرنگه چي ويشتل يې سخت دي ، له دې امله يې يوښه سپورټ منځ ته راوړى دئ .

فقيد فليشر (Fleischer) چي په کابل کي زماداستوگني په وروستيو دريو کلو کي اوسېدى ، زياتره جمعې زماسره ملگرى کېدلى او موږبه په چمنانو کي د ورځي تېرولوتمرين کاوه . (نوموړى د ۱۹۰۴ کال په نومبر کي هندوستان ته دتلوپه لاره کي دخپل افغان بدرگه افسرلخوا ووژل سو) . موږبه اته يا لس تنه سپاهيان دساتونکوپه توگه ، چي تل ضروري دي ، له ځان سره ملگري کول . داخلك په ښکار کي زموږډېرپه درد خوړل . موږبه دغرمې ډوډۍ او دغه رازچايجوشي او دچايو نورضروري مواد له ځان سره اخيستل ، چي په دې توگه په ښکار کي ښه مېلمه په جوړه کړلاى سو . له ښکارڅخه به تشه موږ نه راستنېدلو . داسپورټ په ورځني ژوندکي يوه ډېره ښه تنوع وه . په پسرلي کي چي دهېليو اوتاروگانو ښکارختم سو او مېزان به هم نه راتلل ، موږ به د بوريو توپکو (Rifles) دتمرين لپاره ځغلندهدفونه جوړول . داهدفونه (نښانونه) به دژوندیو هوسيو يا پيشي پړانگ په اندازه وو ، چي پرکاغذو باندي به په بدرنگه توگه رسم سوي اوپه يوه سپکه گاډۍ کي به پريوه چوکاټ باندي مېخ سوي وو . يوه سړي به دغه گاډۍ په يوه اوږده رسۍ باندي په يوه لنډه فاصله کي په ډېره چټکۍ سره کشوله . دگاډۍ مخي ته به موږ دنازکز بوټو او ونويوه کتاره جوړه کړې وه ، چي هدف په صرف په ټاکلو وقفو کي معلومېدى . دا کارپه اتيا ـ سل متري کي دگرځندي ښکارله پاره يوښه تمرين و . د بوري توپك

له ښکارځخه چي به ستړي سولو ، بيابه موږبه رود کي دسيمه ييز گردي تور په واسطه ماهيان (کبان) نيول . کابل ته دځرمه رودونو کبان لږ او واړه دي/او که څوك غواړي دېر کبان ونيسي ، بايد څوميله بر ولاړ سي . موږ تر دريو انچو غټ ماهي دېر نادرېيولي . زياتره به چي په توركي ونيول سول ، واړه به وو . خوچي پاخه به موكړل ، دېرخوندور اوتك سپين به ښكارېدل . ماهي چي هرڅومره غټ و ، هغومره به بې مزې و .

په کابل کي زماداستوگني په لومړيو وختوكي به ماپه شاوخواسيمه كي د آس په سپارلۍ اورده مزلونه كول .عمومابه يوازي وم.داهغه شپې وې ، چي اميرعبدالرحمن ښه په زوركي و اودابه خوشي حماقت واى، چي چادده يوه «پرنگي»ته په بده كتلي واى.په هرصورت ماته داسي ځرگنده سوه ، چي زه دخپل كار په معمولي لاركي دېر سپور تللى وم، خكه يې خوا راووهلړ . بيا مي نوبايسكل پيداكړ اوپه شاوخواسيمه كي به مي خغلاوه . داكار هم ورو ورو راته بېخونده كېده،خكه په لاركي به دكتلو وړ نوى شى اوپه مزله كي به هم كوم خاص هدف نه و . ورخنى كارراته تر تمرين و سپورت كولو زيات كافي و، چي دروغتيالـه مخـي مـي روغ وسـاتـي . تـردي وروسـتـه بـه كـه پـه راخـرمـو كروندوكېډمرزانو ښكار ميسر كېدلى ، نو زيات مازيگرونه به مي په باغچه كي تېرول . خكه راته معلومه نبوې وه ، چي ترلمرلوېدو دوه ساعته وړاندي به يوزيات شمېر شنې كوترې دوې دوې ، درې درې دباغچې دپاسه په هوا تېرېدلې اوپه داسي حال كي چي تولـه ورخ به ښې مړې سوې وې ، كروندو او غرونوته به د بيدېدلو خايونو ته ستنېدلې . دې كار زمالپاره دېرښه او اسانه ساتېرى براېراوه. مابه زياتره مازيگرونه ، چي كوم بل تردې ښه كاربه مي نه درلود ، په باغچه كي منتظرناست وم،يوه يابلـه كوتره به په روڼ سره راتلـه . دا يودېرښه تمرين و ،خكه شنه كوتره په الوتلو كي دېره تېزه (گړندى) وي، مخ پرتندې دسړي دسردپاسه تېرېږي .موږ دټېنس ميدان هم جوړكړ اوپه وروستيو دوو كلونوكي به مودژمي ترراتلو پوري زياتره دورخي لخواد ټېنس لوبه كوله .په كابل كي څوك ددسمبرترپايه پوري ټېنس كولاى سي . كله چي واوري اورېدل پيل سي ، لوبه هم ترراتلونكي اپريل پوري نوره بنده سي .

دغه کور چي زه پکښې اوسېدلم ، شپږخوني لاندي اوشپږباندي درلودې . ټولي کړکی منځني غولي ته پرانيستي وې .شاوخوا ته يې پخلنځی ، دنوکرانو کوټې ، غوجلمونه ، حمام او نور واقع وو . مادکوربهرني لوري ته هم کړکی جوړي کړي وې ، چي په دې ډول مي نه يوازي دباغچې منظره ليدلای سوای ، بلکي دشاخوا کوټو هم ورسره په پوره اندازه روڼا وموندله او داوسېدلو وړ وګرځېدې . داکور اساسا حرمسرای و ، چي دامیرشيرعلي ځو مېرمني پکښې اوسېدلې . په هغو ودانيوکي چي ښځمني اوسي ، رواج داسي دئ ،چي مخ يې د کور دننه غولي ته وي . له همدې امله يې دکورو پر بامو هم جګ جګ دېوالونه راتاوسوي وي ، چي ښځي وکولای سي دمازيګر له خوا ببله دې چي نورنارينه يې ووينې ، له آزادي هواڅخه مستفيدي سي .

موږټولوکوروته خرمه باغچې درلودې . زمادکورباغچه ترټولو لويه وه . کورمي هم غټ و او ده افغانانوته نژدې دښاريه يوه بهرنۍ برخه کي ، چي مځکي يې پرېمانه دي ، پروت دئ . ماله باغچې څخه ښه پوره ګټه اخيستله او هر رازترکاری ، پتاټې ، کرم ، ګلپي ، بادرنګ ، ختکي ، ګازري ، سابه ، روميان ، نخود ، لوبيا او نوي ترکاری پکښې کرلې اوښه په موج کي وې . مادغه رازمځکني توت هم کرلي وو ، چي ښه پوره حاصل يې ورکړ. خودباغچې له ونو څخه مي ګويا هيڅ ميوه نه اخيستله. دکوټوالی اووتنوسپايانوبه چي دکوريه بهرنی دروازه کي يې پيره کوله ، زياتره ميوه له پخېدلو سره سم وړله . داکاربه يې دشپې لخواکاوه يابه چي زه پرکورنه وم او دوی به پر ګيرولای نه سول. له دې سره مي نه غوښتل چي دغلاسوي مېوې پرسرخان ته تکليف ورکړم .يووخت مي ديوې ونې په ګڼو ښاخوکي يوه منه وليدله،چي پاته سوې وه . سپايانوته مي وويل دامنه زماونډه ده خوزه غواړم ځو ورځي يې لاپه ونه کي پرېږدم ، چي ښه پخه سي . له دوی څخه مي وغوښتل،چي پام پرکوي او ځوک لاس ورنه وړي. دوی وويل « بچشم » (پرسترګو).خودابله ورځ بيامنه نه وه اوټول يې پرشکولو ناګاره وو . په داسي حال کي چي له دوی پرته بل ځوک باغچې ته راتلای نسول . داخبره مي خکه ياده کړه چي دکوټوالی سپايان ، چي کوم شي ته يې لاس ورسېږي ، صرفه نه پرکوي . خکه نـــود غله د نه کشفېدلو

امکانات منځ ته راځي. یوبل وخت یې زما دآس کیزي (ملونه) غلاکړل .
څرنګه چې داکارجدي و او ماهمدغه یوه دانه درلوده ځکه مې نو پیره داران او
دهغوی حوالدار راوغوښت اودغلاموضوع مې ورته څرګنده کړه . ورته ومې ویل
زه ترسهارپوري لاګورم، که ترهغه وخته پیدانه سوه نوبایدامیرته خبرورکړم . په
سهارکي یوه سپاهي هغه پیداکړه،چي دباغچې په ګټو وابنوکي غورځول سوې
وه اوماته یې دثبوت لپاره هماغه ځای هم راوښود. ماورته وویل،چي زماټینګ
ګومان دئ دکوریه شاوخواکي کوم شیطان یاپېریان سته،چي زما دشیانو د غلا
کولوعادت لري . دادښکمرغي ځای دئ،چي مادی ویېژاند. کنه فکربه مې کاوه
،چي سپایان داشیان غلاکوي او «بدنامي» به دوی ته وراوښتله . دوی ماته په
اریانۍ سره کتل،چي آیا زه دملنډو په توګه وایم ، که مې رشتیا مقصد همدا
دئ . ډېره موده بیاله کوره بل شی غلا نه سو .
دکوټولي پیره دارانوماته دغلادعادت له امله ډېري ستونزي پېښي کړې .
دوی چاته داموقع نه ورکوله،چي لاس په لاس یې پرغلاګیرکړي . کله چي به
مې هڅه کوله پرغلایې ګیرکړم . دوی به زماپریوه یابل نوکرتاوانول . ټولوبه
شاهدي ورکړې . یوه به ویل مانوکرولید ، چي غلایې کوله.بل به یوځوك
راووست،چي غلاسوي شیان ورباندي پلورل سوي وو . اوداسي نوري شاهدۍ به
ورکول سوې . له هغه څخه به یوه لویه قضیه جوړه سوه . زه پوهېدم چي که
نوکرانوته دغلازمینه برابره سي ، کوي یې.خوماداسي انتظام ورته برابرکړی و
چي هرسړی دخپلوشیانومسؤل و . هرڅه که به ورکېدل بایدده یې غم خوړلی
وای . ځکه مې نسوای منلای ،چي یونوکردي پخپله یوشی غلا کړي او ودې
پلوري . ځکه په دې صورت کي یې بایدپلورل سوي شي دوه چنده بیه تادیه
کړې وای . په دغه وخت کي چي دغلاوو دبندولوپه هڅه کي وم اوکله کله به
پېښېدلې، دسپایانوپه ډېره بده ډله پرپیره ولاړه وه اوکوټوال زماپه هڅو
سملاسي خبرېدلی . ځکه یې زمادنوکرانوڅخه یوتن دعمومي باغچې له چای
پلورونکي څخه د دووپیالوغلاکولوپه تور جبل ته اچولی و . دکوټوالي یوسپاهي
چي پرماپیره و، شاهدي ورکړه ،چي نوموړی نوکریې په بازارکي
پردوکانداراباندي د هماغو پیالود پلورلوپه حال کي لیدلی و. دوکاندار او پیالې

دواړه يې دشاهدپه توګه حاضرکړل . قضيه اميرته وړاندې سوه . پرنوکربانديې دبندي کېدلو حکم وسو اواميرماته وليکل،چې دنوکرانوپه استخدامولوکې احتياط وکړم . خکه يوخوکلچي غل وي يو وخت قاتل کېدلای هم سي.ده ته داډېره خطرناکه ده چې زماپرشاوخوادې دغه رازکسان واقع وي.په دې ډول کوتوال غوښتل داميرذهن زمادنوکرانوپه نسبت خراب کړي اودده دسپيانو دغلا په برخه کې زما شکايت خکه نه اورېدل کېدی،چې دوی ټولوبه زماديوه نوکر پر متهمولو باندې قسمونه خوړل. دچايودپيالودغلاپه بابزه پوهېدم،چې نوکربېګناه دئ .خکه تردغې ټاکلي غلاخوساعته مخکې لادوی دواړه زماسره وو. له هغه وروسته يې ټوله شپه زماسره دکتابودالمارۍ په جوړولوکې مرسته کوله. بالاخره مانوکرله جېله راخلاص کړخونوموړی دسپايانوددښمنۍ له ببېري بيرته زما نوکرۍ ته رانغی.په هرصورت دوی خپل دغچ اخيستني دود ته دوام ورکړ. هغه داچې تورن سړی يې پسې پرې نښود اولږه موده وروسته يې بيرته جېل ته واچاوه اوهورې دنورو کسانوپه شان تری تم سو .

دحکومتخدمتګارو اروپايانوته دسپايانوورکول سوی ګارډدعزت او درناوۍ ګارډبلل کېږي . دوی بايدداروپايانودټولوکارونوربوټ هم ورکړي. داچې دوی څه کوي ، چيرته خي ، څوك ددوی کور يانوکرانو ته ورځي او ددوی اړوندکسان څوك دي ؟ اساسا داټول ددې لپاره کېږي ، چې څرګنده سي بناېي دی (اروپايي شخص ــ م.هـ) مخبروي اودهندحکومت ته رپوټونه لېږي . خودغه راز بياداميرته داهم څرګندوي ،چې نوموړی اروپايي څه راز شخص دئ؟ ګارډ له هغو بريدونو څخه داروپايانودژغورلو لپاره ضروري دئ ، چې د متعصبينوياغازيانوله خواکېږي .دوی په همدې نامه (غازيان) بلل کېږي او شاوخواپرېمانه دي . ددوی لخواخطر اوس ترفقيدااميردواکمنی تر وخت زيات دئ . دامتعصبين(Fanatics) په دې کې ری نه وهي ، چې دپرنګي دوژلوپه صورت کې به دوی پخپله يوه ياځو شپې وروسته ووژل سي.خکه دوی تردغه راز وژل کېدلو وروسته جنت ته پرتلو ، پر حورو، دشيدوپرشيندونو او نورثوابونوکلك باور لري . پرماباندې يوه ورځ ماپښين په ورکشاپ کې دغه رازبريد وسو. زه د پښو پرګوتو ناست وم.بنايانو ته مې ، چې ديوې کړې (دابښ) تاداويې ايښاوه ،

لاربنوونه کوله . غازي زماشاته راغی، په دوا ړولاسو کي یې دنهه پونډیز توپ تش اوسپنیز کارتوس و ارله ډېري نژدې فاصلې څخه یې یوه دانه پخپل ټول زور څما پرخوا ارتاو کړه . ده زماسرپه نخښه کړی و .خو له ښه مرغه دکارتوس د راغورځولو په شېبه کي زه ولاړ سوم اودسرپرخای مي کارتوس داوږوپه منځ کي ولګېد. دکارتوس یوې څنډې مي دنیم انچ په اندازه شمزی راوتوړله . دګوزارله امله زه یوه شېبه بېخي بېواکه سوم خوزما سپاهي ، چي په دغه ورځ یوازي راسره و،دمخه تردې چي غازي ددوهم کارتوس واروکړي ، زنیاوه . لاسونه ئې ترشا ور واړول اوپرمخکه یې راغوځارکړ.کارګان دمعجزې په شکل پر راغونډسول . غازي یې دومره سخت په لغتو وواهه چي ډېر ژر بېهوښه شانته سو. وروسته مي دورکشاپونودګارډ دقطعې کپتان ته حال ورکړ اوسړی مي په پیره دارخانه کي واچاوه،بندي مي کړ اودامیرحکم ته معطله سوم . ده ته یې داسي سزا ورکړه،چي لاسو په منځ کي د دوولسوانچوپه اندازه یولرګی ورکړ،په خنځیرېې وتاړه اوشپږمیاشتي همداسي پاته و .پردغه سزاسربېره ورته دعمري بندجزاهم ورکړه سوه . په مسلمانانوکي پرنګي وژل ډېرغټ جرم نه دئ او دسړي دوستانوډېرژرېږدې بریالي سول ، چي دبندموده یې یوکال یاترهغه لږي مودې ته راټیټه کړي . خوماله خپل نفوذ څخه کاروا خیست اوددوی هڅي مي ناکامه کړې . ترحملې څو ورځي وروسته مي ډېر حرکت نسوکولای او دفلج کېدلو بېره موجوده وه . خکه شمزی مي لږڅه ټپي سوې وه مېرمن ډاليMrs.Daly زماعلاج په زیات دقت او مهارت سره وکړاو زه ډېر ژرعادي حالت ته را وګرزېدم. امیردډېري خواخوږی په څرګندولوسره خپل شخصي حکیم (ډاکټر)راولېږه چي زما زړه امتحان کړي . نوموړی درې ورځي راغی،چي وګوري ناروغي مي څومره ښه سوې ده؟ وروسته بیرته له امیر سره په پغمان کي یوځای سو .امیردکولرا ناروغی دخپرېدوله امله چي زمادټپي کېدوپه شپوکي یې شیوع موندلې وه،خپل درباریغمان ته لېږدولی و . نوربرېدونه هم راباندي وسول خوهیڅ یو یې ددغه وارپه شان نه و .داخل بېخي وریاخني بچ سوم .داواقعې په کابل کي زماداستوګني په وروستیودریوکلونوکي پېښي سوې.په دغه وخت کي فقیدامیر ډېر بې سبکه سوی او اوسنی امیرلاپخپل هیوادکي د تقدس درجې ته

رسېدلی نه و.

يوه بله واقعه چې دکابلي بې عقلي اوحسادت ترې ښکاره ېږي ٥ په باروت خانه کي پېښه سوه . دغه ځای ته زه دامیرله هدايت سره سم تللی وم ، چې کارونه يې سمبال کړم . اميرويل ،چې په کابل کي جوړسوي باروت تربهرنيو باروتو دتوپونو ميلې ډېري ښه دي . دباروت خانې مشر دشاهي کورنۍ د زيات شمېر غړو له ډلي څخه و . دده پر سرباندي زما مقررېدلو دی په خښم کړی و . له دې امله يې دباروت ګډولو دکارخانې په باروتوکي پټاکی اېښی وې او زمادورتګ په وخت کي يې خلاصه کړې وه . دباروت ګډولو په وخت کي تل دچاودني امکان سته او له دې امله دی اوملګري يې دباندي ووتل . زه يې په شاپ کي يوازي پرېښوولم . ماته حالات سم ښکاره نسول . دباندي راووتم او دکارخانې درولو امر مي ورکړ . وروسته چې ماته دپلټني اجازه راکړه سوه ، په دې پوه سوم چې خبره څه وه؟ مقام اتو ته مي په دې باب هيڅ ونه ويل اوپه رپوټ کي وښوول چې دباروتوانداز داسي تنظيم سوې ده ، چې دمسولوکسانولپاره يې دعايد يوه منبع جوړه کړې ده . زه پوهېدم چې همداخبره دهغو مقصدولپاره کافي وه .

اروپايانوته داحق سته چې کابل ته خپلي مېرمني ورسره بوزي او مېرمنوته يې داميرلخوادژوندکولو سخاوتمندانه اسانتياوي برابري سوي دي . خوکابل ديوې ښځي لپاره دژوندځای نه دئ . هلته دساتېري وسايل نسته اوددې لپاره په عمل کي ګويا هيڅ ټولنه نسته . يوڅومحمدودي ښځي چې له يوې مياشتي ترېلې پوري بې له خپلو مېړو څخه بل څوك نه ويني ، آياپه خوښۍ سره ژوندکولای سي؟نتيجه داده ، چې ښځي يوازيتوب ته ورټېل وهل کېږي اوداکاريې روغتيايي حالت ورخرابوي اوزريې ناروغي ښکاره ېږي .

دماشومانولپاره آب وهواډېره ښه ده او هغوی ښه وده پکښې کوي . افغانان له ماشومانوسره زياته مينه لري . دوی په دې عقيده دي ، چې ماشومان له هرنژاده چې وي ، دبلوغ سن ته تررسېدلو وراندي ټول مسلمانان دي . اروپايي ماشومان چې هرځای خي ، په ښه سترګه ورته کتل کېږي . کله چې په کوڅو او عمومي باغچو کي د خپل ورځني چکرلپاره وزي ، يوه لويه ډله يې تعقيبوي او

تحسینوي یې . ناوکیاني (نانځکي) ورکول کېږي او هره غوښتنه یې دقانون په شان ترسره کېږي . ځکه نوکله چې یې له محافظینوڅخه بیرته خپلو کورونو او مور و پلارته بیایي ، دوی ډېر خواشیني او معمولاپه چیغو ژاړي . په زور وجبر سره یې له ساتیري څخه راوستل نه خوښېږي.

په کابل کې داروپایي ښځونوکړي ښه نه ده .ځکه یوخوډېرزیات مراقبت غواړي اوبل یې دمعشوقې په توګه له ملګرتوب پرته دکارکولو زمینه هم نسته . محلي خدمتګاراني او نوري ښځې چې له دوی سره په تماس کې وي ، داشنایی او ملګرتیاچلندورسره کوي او مسولیتونه یې ورلږوي ، چې داددوی په کریډیټ کې نه راځي. په کابل کې زماداستوګنې په لومړي پړاوکې چې کومې انګرېزی مېرمنې راوستل سوي وې، زیاتره یې په لږ،یاډېرخپګان سره بیرته ولېږل سوې.جرمنی نرس چې د Mrs. Flaisher لخوا راغوښتل سوې وه ډېر ژر هغه وظیفه خوشې کړه ، چې داورته استخدام سوې وه او داوسني امیر حرم ته ولاړه .خپل ځان یې دامیردګراني ماندینې په واک کې ورکړ. ورته یې وویل ، غواړې مسلمانه سې.کله چې مسټرفلیشرپه هغه ناوخته دامیرمانۍ ته ددې لپاره ورغی ، چې ښځه که دیوې ورځې لپاره لاهم وي ، دستونزي دلیزي کېدو تروخته بیرته کورته بوزي . دامیر لخواورته وویل سوه ، چې دی نوموړې ښځه دکور ستنېدلو ته مجبوروﻻی نسي . هروخت چې یې خپل زړه وغواړي ، ستنېدلای سي . خوښځې له بیرته ستنېدوڅخه انکاروکړ . په نتیجه کې مېرمن ډالي ته ځان ډېر غټ ښکارېده ځکه مېرمن فلیشر او ماشوم یې هماغه شپه اودابله ورځ بې له نرسي تېره کړه . دغې جرمنی نرسې په پای کې مېړه وکړ، چې ګویا دایې ددین اړولو اصلي علت و . که څه هم په لومړي سرکې داکاریوڅه مشکل ښکاره سو، ځکه کله چې امیرخپل نوکران راوغوښتل او پوښتنه یې ځني وکړه چې څوک غواړي له دې سره واده وکړي؟ له بده مرغه کله چې یې ددې مخ ته وکتل،هیڅ کوم داوطلب حاضرنسو. دافغانانودواده کولو درواج دغه یوه ګټه موږ ولیده . امیرپه پای کې هغه یوه کافري افسر(۱) ته وروبخښل .دافسرتنخواه یې ورزیاته کړه اویوکوریې داستوګنې لپاره ورکړ.

په کابل کې کلیساوي اوپادریان نسته.ځکه نـــومېرمن فلیشرخپل ماشوم

دخپل مېږه په لاس عيسايي کړ (۲) زه او مېړمن ډالي دسپانسرانوپه توګه ورته ولاړوو او اميريې يوه فرمان کې ماشوم ته نوم ورکړ. دپاچاهرليکل سوي امر ته فرمان Firman ويل کېږي .

کوموانګريزانوچي پخوايې په کابل کې ژوندکاوه، پخپل هيوادکې دخپل تولنيزموقف له بابته متاسف نه وو. يوې ښځي، چي ديوه انګريزي مامور ماندينه وه، په دې خبره چي پلارېې وزير و او سيمه ييمېز ترجمان بياداخبره د «صدراعظم دلور»په توګه ژباړلې وه، سمدلاسه دربارته اجازه وموندله اونورو ښځو ددې لپاره چي دخپل شخصيت دټيټېدلومخه ونيسي ، خپل خانونه هماغه موقفو ته لوړول . په نتيجه کې دايوه منسجمه ډله سوه ، چي کله کله به يې دملکې سلطانې ددربارملاتړ هم کاته .

دکابل نوکران دکورله عمومي کارونوپرته دبلې هيڅ ښې نه دي . په انګريزي اشپزۍاو دميز اوډلو په چل خو کورټ نه پوهېږي . ماله خان سره يوهندوستانی اشپزاوخدمتګار بوت . داوبو راوړلو، جاروکښي ، دشيانودپاکولو او داسانودمراقبت له پاره مي يوهزاره استخدام کړ. دغه خلك له ځومياشتونوکرۍ وروسته خپل کار زده کولای سي . خودوی بيا کله چي په کارپوه سي اوپرکار باندي دکومارلو وړ وګرزي، هرومرويې دومره پيسي سپمولي وي ، چي خپل کوروکلي ته ددوی دستنېدلولپاره کافي وي . دی هورې ديوه ړوکي بزګرپه توګه کار پيل کړي . ځينو هزاره ګانو، چي کله کله به يې زماله اشپزسره همکاري کوله،ډېر ژرديوشمېرانګريزي کتغونو پخول زده کړل او ښه به يې پخول که دوی زياته موده په کابل کې پاته کېدلای،بې له شکه به ښه ماهراشپزان ځني جوړېدلای.هزاره ګان کلك خلك هم دي اودګارډله سپايانوسره کله جګړې کوي . ددغوجګړوپه نتيجه کې دښمني اوبدنيتي ښه پوره ډېري سوې او زمايوزيات شمېر نوکران ورك سول . زه وروسته پوه سوم ، چي ماته يې مخبري کولړاو اطلاعات يې راته راوړل . په بنديخانه کې بيا په يو شکل دشکلونو ترور سوي او له منځه وړل سوي وو . په جېل کې دا راز کارونه عام دي .

يوهندوستاني نوکر، چي زماسره دکابل ـ کندهارپه سفرکې ملګری و ، ځومياشتي وروسته په شرابو روږد او دايم الخمر سو. تل به يې هغه اومه الکول

چنبل ، چې دحکومت په شاپونو کې تصفیه کېدل اووروسته بیاپه بېلابېلو لاسي صنایعو کې کارخنې اخیستل کېدې . دغه الکول په بازار کې پرهندوانوباندې خرڅېدل. ماده ته زیاته موده وکتل . کله چې پوه سوم ، کار ورځ په ورځ ورانېږي اونه یوازې دکورکارونه په سمه توګه سرته نه رسیږي ، بلکې یوه زیاته اندازه غلاوې هم کېږي، نومې په هندوستان کې خپل یو دوست ته لیك وکېښ . نوموړي بل سړی دده پرځای راولېږه . ما دده یوه اندازه پیسې ددې لپاره ور ساتلې وې ، چې په شرابو او ښځو یې ضایع نه کړي . دی ددغو کارونو دپرشوقې و . دغه رازمې دلویې دروازې سپایانو ته امرکړی و ، چې دشپې لخوایې پرې نږدي دنوروهندوستانیانوکورونوته ولاړ سي، ځکه هوري قطعه بازي او شرابخوري کېدلې اوبدې ښځې پکښې ساتل کېدلې . دې ټولو اقداماتو چې دسړي دناوړوکارونوپه بندولوکې مرسته ونه کړه او بل نوکر هم راوړسېد ، نومې هندوستان ته دده دستنېدلولپاره دپاسپورټ سربښته وکړه اوده ته مې وویل، چې خان چمتوکړي او په کوم کاروان کې ، چې زړه یې غواړي سفر وکړي . ده ته مې وویل ، چې ترتګ یوه ورځ وړاندې راسره وګوري،ځکه غوښتل مې سېمول سوي پیسې یې بیرته ورکړم . په همدې وخت کې دی ولاړ اوله خینوملګرو سره یې استوګنه غوره کړه . دوې دزې اوونی تیري سوې اویومابښام د خدایپامانی لپاره راغی ، راته وېویل ، چې سباسهرهندوستان ته روانېږي . مخه ښه مې ورسره وکړه اودلاري اجازه اوپیسې مې ورکړې او دی ولاړ . لنډه موده وروسته خبرسوم، چې دی هندوستان ته نه دئ تللی ، پیسې یې له یوې بداخلاقې کونډې سره په واده کولو لګولې دي او زماله پخوانې دښمن ، کوټوال سره هره ورځ ګوري .کوټوال مغه ځوك و، چې غوښتل یې ددغه هندوستانې په واسطه له ماسره دامیر په مخ کې روغه جوړه وکړي. ده کوټوال ته زمادغچ اخیستلو په خاطر زیات دروغ ویلي وو .خوځرنګه چې هیڅ یوه یې ثبوت نه درلود ،ځکه نوامیر غوږ نه پر ونیو . په پای کې کوټوال نوموړی شخص په جبل کې واچاوه اوزماپرخلاف قضیه کې دده دلاس لرلو په باب دهندوستانې داقراردمخیوې لپاره یې همداجبل دېره ښه وسیله ګڼله . څو اوونی وروسته یې دسړي سر ورېږې کړ او تن یې هیسته وغورځاوه . زه څــــو

څو میاشتي په دې خبره هیڅ خبر نه وم خو وروسته یو چا دکوټوالکدسپاهي له خولې راته ټول جزییات وویل. داچي څرنګه دغه سپاهي یوه شپه له نورو څو تنوسپایانو سره ګومارل سوی و، د نو موړي هندوستاني سر وریږي کړي . داچي څرنګه یې له تنه کالي وکاږي او څرنګه یې وروسته په یوه کنده کي وغورځوي اوخاوري پر واړوي . ده وویل هندوستاني چي کله پوه سو، موږ یې وژلو ته بیایو، چیغي یې اسمان ته رسېدلې . ماته دده ډارن حالت رامعلوم و ،خکه مي زړه ته داخبره ولوېده،چي ده به څومره چیغي وهلي وي .

کوم هندوستاني نوکران چي ماپه کابل کي درلودل ، ټولو یې لېړیاډېره غلاکوله اوعموما به یې هغه وخت کوله، چي نوکري به یې پای ته ورسېده یا به زه مجبور سوم له کاره یې وباسم اوپرځای یې بل یو ودروم. زه دکورچارو ته له شپې پرته بل وخت فارغه نه وم اوڅرګنده وه ، چي ستومانه به هم وم . دغه راز کارونه دشپې څه ، چي دورخي لاهم سخت وي . ماله مجبوریته د نوکرانوهرراز بیان مانه. داچي دڅاروپو او آس لپاره څومره خوراکي مواد پېرودل سوي او مصرف سوي دي ، بې له دې چي پوه سم آیاداټول موادڅاروپو ته رسېدلي دي که نه؟ خوپه زړه کي مې پوره باور و ، چي وررسېدلي نه دي . نوکرانوزماله دغه وضعیته ترنورو ښه ګټه اخیستله . دنوکرانو وهلو ټکولو ښه نتیجه نه ورکوله اوپرځنګ یې په هغوی کي دغچ اخیستني یوراز روحیه رازېږوله،چي اغېزه یې په ځینو کوچنیوشیانوکي څرګندېدله .داچي دکور وظایف به یې هېروله خوداسي به یې ښوولهَ ، چي دصاحب دخوشالولو لپاره هرڅه کوي . دغه رازجزاګاني که څه هم ورې به وې خودوی به پرخان ډېرولې . په دغه شان غچ اخیستنو کي محلي نوکران اول لمبردي (۲). کله چي په وظیفه کي وړوکي غفلت وربه ګوته سي ، خوراډېري توبې باسي . خو نوکر و بادار دواړه دواړه پوهېږي ، چي داخوشي ټکي دي او مخکي سنجول سوي کینې ترې ثابتېږي . نوکرپه خواشینی سره شاته کېږي او کله چي کافي اندازه لیري سو ، په ډاډه زړه ومسي . په داسي حال کي ، چي بادار یې ولاړ وي او له دې بابته خان ته په قار وي ، چي ولي یې دخپل وقار له بایللو پرته نوکرته دسرزنش اراده ونه درلوده . هغوی ، چي محلي خلك نه پېژني او داسي ښکاري ، چي په ټولــــو

ختیځو هیوادو کې به همداسې وي ، ښایې د دوباره انتقام اخیستلو په لټه کې سي .
خو ښه داده مخکې له دې ، چې موضوعات دغې اندازې ته ورسیږي ، نوکر باید بدل سي او نوی سړی ومونډل سي . د نوکر بدلول به بیا یوبل تاوان لري او هرچا چې زیات نوکران بدلول ، ډېر ژر پوه سوي دي ، چې دښه سړي پیداکول ورته سخته ده اوپه سیمه-ییزونوکرانو کې هر راز خلك سته . په ختیځ کې دانګرېزانوعمومي تجربه داسې ښکاري ، له خینو کسانوپرته چې له خپلو نوکرانوسره نورو بده ګوزاره کوي، زیاتره یې د ښه چلند خلك دي. عمومي نظرغالبادهغو کسانوپه باب چې سیمه ییز خلك ښه ورته معلوم نه وي ، داسې دئ، چې بادار یې له بې وزلو نوکرانو سره ډېر ناوړه او له انصافه لیري چلند کوي .
که څوك غواړي له بازاره دې ارزانه شی رانیسي ، هندوستانی دې نه پسې لیږي . دوکاندار په هندوستاني پوهیږي ، چې دا دکوم انګرېز نوکر دئ، ځکه نوهرشی تر نورو دوه چنده زیات ور بیه کوي . هندوستانی او محلي سړی دواړه چې سودا وکړي یوځه هرومرو پرزیاتوي . خودمحلي سړي کمېشن ترهندوستاني لږ وي اودایې لابله ګټه ده ، چې له دوکاندار څخه ترهندوستاني په لږ بیه سودا اخلي. مایووخت بازارته دسودا لپاره زما یوغریب هزاره نوکر ولېږه . دغه بیچاره سړي زما څخه هومره پیسې واخیستلې، څومره چې دوکاندار ترې اخیستي وې . دوکانداردافکرکاوه،چې یوغریب هزاره دخپل خان لپاره سودا ځني اخلي . ددغې بیې له مخې ما دنور نوکرانو سوداپنجولاي شول اود کمېشن د ډېربدلو مخه مې په نیوله .دغه «دستوري»یا دسوداکمېشن په ټولو هغونوکرانوکې، چې دبهرنیانولپاره سودااخلي،دیو راز حق په توګه پېژندل سوی دئ . کله چې نور نوکران دهزاره غریب په دې کارخبرسول ، چې له ماڅخه یې عین هماغه د دوکانداربیه اخیستي ده اوخان ته یې هیڅ نه دي اخیستي، نویې له ده سره ډېرناوړه چلند کاوه . خودځومیاشتونوکرۍ او نصیحت له لارې نورو نوکرانو تل ددغه شان حماقت مخه نیوله . په هرصورت ماته هزاره ګان تل تر نورو هندوستاني نوکرانو په « دستوري » اخیستلوکې باانصافه او دبازارپه سوداکې ارزان پېرودونکې ښکاره سول . هندوستاني نوکــــران تل تر وروستی اندازې پورې هڅه کوي او عمومادخپلوسرانو طبیعتونوپهخاطر، دچاخبره له ډېرې څخه غوړې باسي . دې کار ددوی جیبونو ته سخته صدمه ورسوله . خوله شرمه یې څه نه ویل ، ځکه مادبازار سودا ددوی له لاسه وایستله اوپرځای مې نورداسې غریب نوکران وټاکل ، چې تردوی یې ښه کار کاوه اوغلایې هم لږ وه .

دولسم څپرکی

په کابل کي داروپایانو ژوند

(ادامه)

بې قانونیت ـ خواړه ، خاروي، چرګان اونوررروزل ـ دشهزاده ګانو او نورو کسانو لخوا سوغاتونه ـ په کابل کي وچکالي (famines) ـ کولرا ـ دملاحج اوزیارت ـ دکورله بام څخه کاراخیستل ـ کاراودکار ساعتونه ـ ساتیرې ـ هندومعامله ګران اوزاړه قیمتي شیان ـ له امیراوشهزاده ګانو سره دجشن لیدني کتني ـ دجوري هیات په واسطه داړوپایانو ازمویل ـ لیکونه ـ دپوستې بیه ـ ترجماني ـ

دامیرعبدالرحمن ترمړیني وروسته په بازارکي ښه پوره بې قانوني خپره سوه ،چي هغه هم زیاتره دخلکو په کاروکي دعسکرو دمداخلې له امله وه ـ عسکري خلکوالبته ټولویې نه، دامیرترمړیني وروسته ددېوال دچرګانو په شان اسمان ته کتل اوهریوه کوښښ کاوه ، خان داسي وښیي چي ګویا دهیڅا پروانلري ـ له دې امله زه مجبورسوم له هغه نوکرسره خپل ساتونکي ملګری کړم، چي بازارته به دورځني سوداله پاره تللی ـ داهم په دې مقصد چي څوک یې ونه خوروي اوټول پېرودلي شیان ترکوره پوره راورسوي ـ

دوکاندارانو هم لـــه دغي بې ثباتي څخه ګټه اخیستله، په وزن کي

يې کمې راووست اوله نورو لارو چارو څخه يې پله گټه زياتوله ـ دوى بې له شکه په دې فکررو ، چې تراله گولې وړاندې څومره يې وس وي خپل کاروکړي . داله گولۍ انتظارېتولو لاره ـ يوه دوکاندار داورلگيت له درزن څخه چې دوولس قطى وې ، نيمى ايستلې وې اوددې له پاره چې دوه چنده گټه واخلي ـ دغه نيمى يې دپوره په بيه ورکاوه ـ دغه نيم درزن يې زما پريوه نوکر هم خرڅ کړى و ـ کله چې يې چلبازي کشف سوه ، له نوکرسره ملگري عسکردوکاندارپه خوله کې وواهه اودوه غابنه يې ورواېستل ـ دوکاندارکوتوال ته عرض وکړ اوهغه موضوع دعسکرومشرافسرته وړاندې کړه اوکيسه زما دجيب په څوروپيو پاى ته ورسېده ، چې عسکرمې په راخوشې کړ ـ البته داکاررشوت ورکول اوفساد و . خوماهغه څوك يوازې پرېښوولاى نه سواى ، چې په ډېره مېرانه يې زما دمنفعت له پاره ځان ته جنجال پېښ کړى و ـ دى يو ساده افغان عسکرو ـ اودغه شان خلك معمولا ډېرمخلص وي ـ صرف هغواوامرو ته گوري ، چې ورکول سوي وي ـ يووخت ماخپل دغه شان عسکردورکشاپ په مشرپسې واستاوه ، چې ورته ووايي ، زمادفترته راسي ـ دورکشاپ مشرپه سپين‌سترگى سره حال راولېږه ، چې گويا مصروف و اووروسته به راسي ـ ما عسکر ته وويل چې كه بيانه راتلى اوهمداسي يې درته ووېل ، ترويره يې ونيسه اورايې وله ـ عسکر ولاړى اوسمدستي يې سرى تررېره نيولى راووست ـ ددوى دووغالمغال دنوروکارگرانو پاملرنه هم ځانو ته اړولې وه اويوه لويه ډله ددې له پاره ورپسې راروانه وه ، چې وگوري ماجراڅه رازپاى ته رسېږي ـ البته مانه غوښتل ، چې زما امردي ټکي په ټکي عملي سي خواغېزه يې پرنوروکارگرانو داوه ، چې بيامې نوبل چاته دوهم وارسرى ونه لېږه ـ

په بازارکې کې ښې غوښې نه پيدا کېدلې . معمولا يې غټ ترکستاني پسونه حلالول . دغوپسونو غوښه سخته وي اوپه خوړلو کې يې چنداني مزه هم نه وي . له دې امله ماخـــان ته کوچنى هزاره

کي پسونه چي welsh sheep ته ورته دي ، رانیول . دپنځوسو شپیتو مېږیوه رمه تري جوړه سوه اوهزاره جات ته مي ولېږل. هوري وابنه هم ارزانه وو، هم پرېمانه. نور وري يې هم راوزېږول . وخت په وخت يې ماته اته ، لس تنکي وري، چي ماد حلالېدو تروخته مرولای سول، رالېږل. اوبه دي ډول مي ډېره ښه غوښه ترلاسه کوله. هرپسه ماته په متوسط ډول په دوه شلینګه تمامېدی. نه مي پروښو پیسي ورکولې نه پررووزنه .هغه چاچي مارمه ورسپارلې وه ، دمېږو شیدي اخیستې ، کوچي بې خني جوړول اوخپل مزدېې په جوړاوه. مادغه رازچرګي، هېلی، بتي ، پیل مرغان او چرګان کښېښول . څرنګه چي خواړه يې ارزانه دي، ماته ګران نه تمامېدل. چرګو ماته هرځومره چي مي غوښتل ، هومره هګۍ تهیه کولې . دوې غواوي مي ساتلي وې ، چي شیدې او دګیلګیانو (خوسیو) دغتېدلو پروخت يې غوښه راکوله. ددې خای غواوي د زیاتي مودې له پاره ښه اندازه شیدې نه ورکوي خکه مي لازمه وګڼله، چي دوې غواوي وساتم، چي په دې ډول زما دورخنۍ اړتیااوکوچوله پاره پوره اندازه شیدې راکړي. اوړه معمولا ارزانه وي خودتېروځوکلونو په بهیر کي يې بیه ورو ورو جګه سوې ده . او اوس يې بیه تر پنځو کالو وړاندي درې چنده سوې وه . کله چي زه له کابله راوتلم په روپۍ شپږپونډه پلورل کېدل (پونډ تردرې نیم پنسو په لړبیه)

چای ،قهوه ، دقطیو (دبلیو)مواد ، تنباکو ،شراب اونورله هندوستانه باید ترلاسه سي . معمولا يې پراغوښتلو او رسېدلو درې میاشتي وخت تېرېږي . داچي ولي دومره اوږده زمانه پر تېرېږي ،علت يې په کرایه کښانوکي دئ. لومړی ستونزه يې داده، چي یوځوک به له پېښورڅخه کابل ته دمالونو راچلولوله پاره هڅوي اودوهمه ستونزه يې پرلاربانديې دمالونو دخنډخبره ده، چي څواووني نیسي،زیاتره داسي پېښه سي، چي یوځوک خپل ټول اوښان ،اسونه اونورڅاروي له پېښوره رابارکړي ،خوددې بارنیمه برخه که دجلال آباد

ابلو له پاره وي اوکه دورانډي وړولوله پاره ، ټول تسليم کړي. دی
بيرته دنوربارله پاره پېښورته ستون سي. داتګ وراتګ ځوواره ددې
له پاره تکرارسي، چي کابل ته دخپلو ټولو څارويوپه اندازه پوره
بارزېرمه کړي . کله چي داکاربشپړسو، بيانومخ پرکابل حرکت کوي .
له پېښوره ترجلال اباده سفرپنځه شپږورځي اوکابل ته دتياری له پاره
نورسفرونه هم زيات وخت نيسي . اوس نوکه ديوچاتنباکو يانورڅه مخ
پرتمامېدو وي ، دتازه مال تررارسېدلو پوري انتظارکول
دېرستومانوونکی وي . په تېره بياکله چي له پېښوره چاته ليك راسي،
چي مالونو ځواوونی مخکي حرکت درکړی دئ . خوکله چي مالونه
راورسيږي ، سړی يې په رسېدلو ډېرخوشاله سي اوټولي ستوماني ترې
هيري سي . زياتره پېښيږي چي مالونه پرلاري، هغه وخت چي
بکسونه دهواد خرابی له امله دبېلابېلو سيمو په
سرايونو (کاروانسرايونو) کي پراته وي، وراسته اوخوساسي، خوچاره
نسته . سړی بايد داچانس قبول کړي.
کله چي دخيبرکوتل شاوخواقبايل وپاڅېدل اودتيراه دکمپاين اړتيا
منځ ته راغله، دکابل اوهندوستان ترمنځ تګ راتګ يومخ بندسو
اومونږ په کابل کي له هغوشيانو څخه بې برخي سولو، چي ژوند په
هوساکيږي . دڅښلو له پاره هيڅ نه وو ، ان چای اوقهوه هم نه وه .
دڅکولوله پاره څه نه وو .دې حالت ځومياشتي دوام وموند .زه داړتيا
په وخت کي په نه څه گوزاره کولای سم اوډېرنه خواشيني کېږم . که
څه هم په دغسي حالاتوکي ډېره تقاضانه کوم خوکه تنباکو اوسگريټ
نه وي، نو داسي ښکاري چي بايدژرېې دچارې کولوپه فکرکي سم .زه
بايد تل هغه وخت په يادولرم چي دخيبرکوتل بندو، اميراوشهزاده
گانو تل دموادو دکمښت په وخت کي زما سره ډېره ښه مرسته کوله
خوپه دغه راز حالاتوکي دوی پخپله هم له کمښت سره مخامخ وو.
دغه رازاميراوزامنو يې ماته هروخت مېوې اونورسوغاتونه رالېږل،
هغه مېوه چي په کابل کي به لارسېدلې نه وه، خو دوی تـــــه به له

نوروخایوڅخه استول کېدله. په تېره بیاکله چې به یې په پسرلي کې ماته مخکني توت راولېږل، ډېربه ممنون سوم،څکه دامېوه به په کابل کې لاپخه سوې نه وه . په پسرلي کې تل ترکاري لړوي څکه دتېرکال حاصل مخ پرخلاصېدووي اودنوی کال دالارسېدلی نه وي . مابه زیاتره وخت څواوونی بې له پټاټو ژوندکاوه اودا داسي کتنغ دئ، چې زما په فکرزیاتره خلك یې که دمابنسام په ډوډۍ کې ونلري ،چنداني پروانه په کوي . خو په هرصورت ، کله چې زه ددغه ځای له شرایطو سره بلدسوم ، نومي ددغه شان کمښت دمخنیوی له پاره بندوبست وکړ .

د۱۳۵۳ کال په وچکالۍ کې چې په زرگونو تنه له لوږې مړه سول، دبازارزیاتره موادپه ټپه ورك سول . خیني شیان خوپه هیڅ بیه نه موندل کېدل. اوړه په گنج(منډيي) کي نه پیداکېدل اوزه مجبورسوم له حکومت څخه دخان اوخپلونوکرانو له پاره یوه اندازه غنم رانیسم اواوړه یې کړم . حکومت یوډېرپوېرانیست، چې هره ورځ پکې یوه ټاکلې اندازه اوړه پرخلکو پلورل کېدل څکه بل ځای هیڅ شی نه پیداکېدی . دادحکومت یودوددئ، چې دتنگسې له پاره گودامونه ډك وساتي . ډېپوته درسېدلو په وراندې تګ کې دخلکو بیروبارداوټېل ماټېل دومره زیات وو ، چې هره ورځ دغنمو دونډې ترلاسه کولوپروخت دډېپو ترېرانیستلو دمخه ډېرکسان په تېره بیابنځې، مړې یاترپښولاندې مرگي حاله کېدلې . پرېې وزلو باندې فشارخورازیات و. میندې اوپلرونه چې دکورهرڅه یې دخوړو رانیولو له پاره پلورلي وو، مجبورو، له لوږې څخه دخپلو ماشومانو دچیغو ، دهغوی دورځ په ورځ کمزورې کېدلو اوتښتېدلو اوپه پای کې دوروستۍ ورځې دمړکېدلوننداره وکړي او دوی پخپله به په دې خاطر ژوندي نه پاته کېدل، چې څه به یې خوړل اوماشومانو ته به یې نه ورکول ، بلکې له دې امله به ژوندي پاته وو، چې مقاومت یې درلود اویوڅه پیاوړي وو.

زماترلاس لاندې زياتره کارگران وربي وو. يووخت خولايوتن دکارپه وخت کي بېپهوښه سواوکلمه چي مي دبېپهوښۍ علت وپوښت ، راته څرگنده سوه، چي دخوروخو په اوږدوکي يې تقريبا دوه انسه ډوډۍ خوړلې وه . له ټولودغوکسانو سره مرسته ممکن نه وه خوهغوی ته مي چي زماکارگروو اوزه پوهېدم چي ډوډۍ ته اړتيالري ، دورځي يووار خواړه ورکول . يوه ورځ مي يوځوك وليد چي زما لخواورکړه سوې ډوډۍ ترکوټ لاندي پټوي .سړی له لوري ډېرپوست و اوزه حيران وم، چي ولي دغه ډوډۍ خوري نه . خووروسته راته ورېل سوه، چي دی په کورکي يووړی ماشوم لري اودخوړو رانيولولپاره پاره په کورکي څه ورپاته نه دي ، چي وېې پلوري . ده ووېل، چي دماشوم موراويوه بلـه ښځـه هم پـه کـورکـي شـومـه نـاستـه ده . خـودی دهغوپروانلري . يوازي يې په ماشوم زړه کښانده دئ . په کابل کي ښځوته هيڅ ارزښت نه ورکول کيږي اودناريته لپاره داښه خبره نه ده چي دښځي پرمرگ وژاړي . که څه هم موريانورېې وي . خودهرناريته خپلوانوپرمړينه باندي بيايه رينگټ ژاړي .

يوه بله ورځ دکارگرانو يومشرراته راغی، بې له دې چې دمعمول پـه شـام سـلام واچـوي ، راتـه يـې وويـل، چـي دی يـومسـلمـان دئ اوهيڅکله يې له يوه غيرمذهب سړي يا پرنگي ځخه دمرستي غوښتنه نه ده کړې . خودده په کورکي درې تنه کوچني ماشومان شامه پاته دي، چي ورو ورو مرگي حاله کيږي. دوستانويې هيڅ مرسته نه سوای کولای . له خانه سره يې وېتيبل چي خپل ماشومان ووژني ، غم بې ورلنډکړي اووريسې خپل ځان هم ووژني . خودماپښين دلمانځه په وخت کي يې په زړه کي وروگرځېدل، چي يووارباېدپرنگي ته ولاړسي . پـه دې ډول دلـمـانـځـه تـراداکېـدوورورستـه سـملاسـي راغـی .دده ويناموډبانه نه وه اودهغوکسانوزاريو ته ورته نه وه، چي ماته دمرستي له پاره راځي اومعمولا مي د «حضور» په نامه يادوي . خوماداسړی پېژاند ،چي له هغومتعصبومذهبي کسانو ځخه و، چي په دې ملك کي

خوراك‌پردي اوكافرورته ترحيوان لاهم سپك ښكاري . په هرصورت
ماده ته دري روپۍ بې له كومي ملاحظې وركړي .دى بې له دې چې
مننه وكړي ، راځخه رهي سو اورروپيوته يې په ښخونديسره كتل . په
كابل كي دري روپۍ دېرځه دي كه څه هم ارزښت يې ترنيم كرون لږدئ
. ماپه دي گيسه كي نور رې و نه واهه. دوې ورځې وروسته سړى
بيرته راغى . له سره يې بگړۍپورته كړه اوماته يې دوعاوكړه .
داكارديوه مسلمان له خوادېرزيات صميميت اوپېرزوينې ښكارندوى
دئ ، چې د لامذهبه په وړاندي يې وكړي . ده وروسته راته وويل،
چې تازما دماشومانو ژوندوژغورى اودده داهم . ځكه دى چې لومړى
خل ماته راتلئ ، له ډېره غمه چورلېونى سوى و . ده زياته كړه، چې
ماته دپرنگيانو په باب ډېري ښېري سوي دي. خودى به اوس تل
دادوعا كوي، چې دوى مسلمانان سي اوترمړينې وروسته جنت ته
داخل سي .

په دغه كال پروچكالى سربېره دكولرا (وبا) ناروغي هم راغله .
مرگ ومړينه بيخي زياته وه، ځكه خلك كمزوري اوخواړوته اړوو.
ددوى دخوراك سيستمونه ښخي بې نظمه دي هرناوړه اوچټل شى،
چې په لاس ورسي ، خوري يې اودلوږي مخه په نيسي . هره ورځ
دهديرې پرسړك جوپې جوپې انسانان روان وو اومړي يې پراوږو وړل
اوزياتره چې مي پيژندل ، راته راتلل اوويل يې چي نن موزموږدواړو
يواشنانبېخ كړ. خوسباياله ورځ به يې دى پخپله هغه ځاى ته يوړ.
كولرا په ټولوطبقوكي خپره وه . ان دشهزاده گانو حرم لاهم په اخته
سو. دسردارنصرالله خان گرانه مانديته په همدې ناروغي مړه سوه .
په نوركسانو كي داميرېوډېرگران غلام بچه هم وبا وواهه اومړسو.
څوتنه لوړرتبه افسران ددې ناروغۍ له امله مړه سول .

دشاهي كورنۍ غړي له كولراځخه خاصه بېره لري اودغه شان له
زلزلې څخه هم ډېره واهمه كوي . پخوادناروغۍ له شيوع سم به
مرحوم اميراودده كورنۍ دټولوماموريتو اومتعلقينو په گډون له ښاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکابلی ښځي جامې

وتل اوپغمان ته به تلل . کله چي دري کاله دمخه په ۱۹۰۰ کال کي دکولرا ناروغي خپره سوه . مرحوم امیراوټول متعلقین یې سمدلاسه ووتل ، په گاډیوکي بارونه ، خیمې اونورشیان چلیدل ، خلك پراسونو باندي سپاره اومنډي یې وهلې ، بارچلوونکي په وارخطایي سره روان وو ، نوکران اوعسکرویه پښو وریسې ځغستل . دغي صحنې دالوتکي دبې نظمي الوتني (flight) بڼه اخیستې وه . انگریزان شاته پاته وو اوچي مرخومره یې وس و، نه یې سپماوه .(په دغه وخت کي Mr Daly اوزه یوازني اروپایان وو.) مېرمن ډیلي خلورمیاشتي دکولرادناروغانو په علاج کي تېري کړې . ډېروکسانو ژوندیې وژغوره . ماخپل خان دبې دوده باروتو دجوړېدوپه یولړتجربو مشغول کړی و، چي له نېکه مرغه ډېرپکښي بریالی وم اواساسي دلیل یې داو چي په دغه وخت کي یوازي وم اومزاحم مي نه درلود .

کله چي د۱۹۰۳ کولرا راغله اوسني امیردخپل پلاریه شان سمدلاسه فرنیچراوغالی اونورشیان پغمان ته ولېږل اویه دابله ورځ یې خیال و، چي دی هم وریسې رهي سي خوپه دغه وخت کي چي والی دده په تصمیم خبرسو، سملاسي ورغی اوورته یې وویل چي که دی له ښاره ووزي ، ښایي عسکراوخلك بغاوت وکړي ، ځکه ناراضي خورازیاته ده . امیردحالاتو په باب دوالي نظرومانه اومجبورسو دارگ په ماڼۍ کي پاته سي . هوري یې خان په دووخونو کي محدود کړ اوصرف پنځو شپږوتنو ډېرو محرمو درباریانو اونوکرانو ته یې دکتلو اجازه ورکوله . چاچي به ورسره کتل ، له ماڼۍ ځخه دبیرته وتلو اجازه ورته نه وه . ځکه دمیکروب راوړلو بېره ورسره وه . سردارنصرالله خان هم مجبوروو په ماڼۍ کي پاته سي ، ځکه امیرله ښاره بهرنه ووت، زیاتره وخت یې پرخپل جای نماز (مصلې) تېرواه . ماته هغوکسانو چي له ده سره پاته وه ، وویل کله چي دده گرانه ماندینه په کولراباندي مړه سوه، دی ددغي ضایعې له امله اوله دې امله ، چي ښایي بل واربـــــه پرده هم ناروغي حمله وکړي ، له ډېره

غمه بالکل لېونی شانته و.

دشهزاده اودغه رازدامیرېږه پرځای وه اودناروغی واهمي ددوی ېږه لاورزیاته کړي وه . په دغه کال یوډېرستراومنلی ملاحج ته، دمکې د زیارت لره روان و. کله چي هندوستان ته ورسېداومدینې ته دتګ په نیامت بندرته ولاړ، هورې یې واورېدل چي یوروحاني سړي دعیسی(ع) ددوهم وارراتګ تبلیغ کوي اوویل یې چي یوبل - St John رالېږل سوی دئ (له سینت جانه یې مراد ښایي مهدي « ع » وي . ژباړونکی) چي دعیسی(ع) دراتګ خبرورکړي اوتیاري ورته ونیسي . ملادغه روحاني ته،لا چي خلکو یې په باب عجایب بیانونه کول ، دلیدلو له پاره ورغی . دده دپیغمبری خبري دومره ډاډه وي ، چي ملایې هم اړولی اودې ته نزدې کړی و، چي دروحاني خبري ومني . یوه ورځ چي«پیغمبر» دملادحج دتګ په اراده خبرسو، دی یې دننه کوټې ته بوت اوملابیا وروسته بیان کاوه، چي دوی دواړو هورې مکه ولیده اوملاځپل ځان دکعبې پرشاوخوا دګڼوحاجیانو په ډله کي ولید، دننه حرم یې وکوت اوهورې یې دکتلو هرڅه ولیدل .ده وویل چي دننه حرم ته له رسېدو وړاندي یې په بېلابېلوځایو کي ټول ضروري عبادتونه پرځای کړل. داچي دملاددغه تصورله پاره څه رازدم وجادو یا کوم تاثیرراغلی من واقع سوی و، بېله خبره ده اوبېل اړکل غواړي.خوملاپه مرګ لاهم له خپلي دغي عقیدې نه اوونښت، چي دی مکې ته تللی و اودده لارښود واقعي پیغمبر و. مسلمانان په دې عقیده دي، چي دبېلابېلو نبیانو (موسی «ع» عیسی«ع» محمد «ص») دینونه دخپل وخت وزمان رښتني ادیان وو اوخدای«ج»نوی دین دبشریت له نویوغوښتنو سره سم نازل کړ. په دې ډول دیهودیانو دین دعیسی«ع» تر راتګ پوري حق دین و اودعیسی«ع» دین د محمد «ص» تربعثت پوري رښتیني دین و. دغه نوی شخص به،که یې څوک پرخبروغوررونیسي ، دمحمدي دین لارویان خواشیني کړي. ځکه دی وایي، چي مسلمانان باید عیسیانو ته د ورون ــــــــــو په شان

درناوی وکړي او دکافرانو په سترګه باید ورته ونه ګوري. داکاربه دانګرېزانواوروسانو دتېري پرضدداميراساسي وسله ،جهاد (مذهبي جګړې) ته زيان ورسوي . له همدې امله کله چي اميرپه دغوټولو کیسو خبرسو ، ملايی بيرته راوغوښت . ملاهيواد ته راروان سو اوله راستنېدو سره سم يې دنوي دين تبليغ پيل کړ.خوکله چي دهيواد سرحدته راورسېد ، ونيول سو اوبندي يې کابل ته راووست . اميرهغه وازمويه . خودملاپه معقولو جوابونو کي اميرداسي څه ونه موندل چي دواقعي دين پرخلاف دي وي اودهغه له مخي دي يې کافروبولي اودمرګ مستحق يې وګڼي . دقران له مخې کله چي يومسلمان مرتد سي ، بايد پـه ډبرو ووژل سـي. مـلا يـې دازمـويـښـت لـه پـاره سردارنصرالله خان ته، چي په ديني چاروکي ترملازيات عالم دئ ، ولېږه . خوشهزاده هم دملاله خولې داسي ونه ايستل، چي په محکوم دې کړي . نو يې دډېرو ستروملايانو دوولس کسيزه وفدورته وټاکه اودهغوی ازمويښت هم داسي اتهام په لاس ورنه کړ، چي دهغه له مخي دي سړی ووژل سي . هغوی خپل رپوټ اميرته ورکړخواميروويل چي سړی بايد محکوم سي . هغه بيا ملايانوته ولېږه اوورته يې وويل، چي هغوی بايد داسي کاغذلاسليك کړي ، چي په هغه کي دغه شخص کافراودمرګ مستحق بلل سوی وي . داخل دملايانو اکثريت تاييدکړه، چي سړی بېګناه اوددين پرخلاف نه دئ. دووتنوچي دنصرالله خان رفيقان وو اودهغه لخواورسره خبري سوي وې ، دمرګ فتوا ورکړه . ددغودوومـلايانو په پيداکولوسره اميرهغه محکوم کړاووربسي يې سنګسارکړ. دمخه تردې چي ملا داميرله حضورڅخه وژنځای ته بوزي ، ملاپېشګويي وکړه چي هيوادته به يوسترمصيبت راسي اواميروسرداردواړه به په مبتلا سي . دملادوژني دورځي په مابنام دنهوبجو په شاوخواکي دباد اودوړو يوسترتوپان راغی اودنيم ساعت له پاره وچلېد. وروسته لکه ناڅاپه چي پيل سوی و، همداسي ناڅاپه ودرېد. د شپې له خوا دغه رازتوپان يـوه غيرمعمولي پېښه وه

اوخلکو ویل چي داملا روح و چي تېر سو . وروسته کولر اراغله اودا ناورغي ورستيو څلوروکلونو کی پېښه نه وه اودا هم دملا له پېشګويي سره وتړله سوه اواميروشهزاده زیات وېرېدل . دوی دوارو خپل مرګ پکښي ولید . دغه رازدشهزاده لیونتوب، چي دهغه دګراني ماندینې دمړيني پروخت ورته پېښ سوی و ، هم له همدې پېښي سره وتړل سو . وژل سوي ملازیات شمېرپیاوړي پیروان درلودل اوهغه دوه تنه ملایان چي دده دوژلو فتوايې ورکړې وه ، دده دپیروانو له غچ اخیستني څخه دپرسخت ډ ربدل. هغوی لوړلي وه، چي غچ به يې اخلي .

په دوبي کي مادخان له پاره پربام خېمه دروله اوپکښي بیدېدلم . خېمه ترکورهم ډېره تازه وه هم سړه . ددوبي شپې ډېري تودې اوشمال (باد) ډېرکم یاهیڅ نه وي . څرنګه چي دکورو بامونه هموار اوبه دېوالونو محاط دي، خکه نوخلك معمولاً ددغه شان مقاصدو اودشپې لخوادناستي له پاره کارځني اخلي . دغه راز ښځي هم دتازه هوا داخیستلو په مقصد استفاده ځني کوي. دوی ته دباندي وتلو اجازه نسته اوډېرمحدود کوروند، هغه هم یوازي دبډایانو کورونه په څنګ کي باغچې لري . په هغوکي ښځي په تنهایي سره ګرزېدلای سي . پردغسي باغچوباندي چي ښځي استفاده ځني کوي، باید دومره چګ دېوالونه راتاوسوي وي ، چي دوی دګاونډیانو له لیدو پرته په خلاصه پښه وګرزیدلای سي. دکورغولي (انګړونه) معمولاًکوچني اوچټل وي او دفضله موادو دبوی له امله دساتیري وړنه وي . زه چي مازیګرله کاره یاکوم بل ځایه راستون سم (دکاروخت له وختي سهاره ترمازیګره وي)، ښه زیات وخت پربام باندي تېروم اوځان دهغو نیالګیو په کتنه و روزنه مشغولوم ، چي پربام باندي په ګلدانیو کي ساتل سوي وي . دګلدانیو نیالګي ترهغه وخته، چي مخکي ته انتقالیږي ، دوچېدلوبرچانس لري. ما په هغوکي ښه وختي لاتخمونه پاشلي دي څکه زه بایددسلات مـوادتیار

ولرم بې له دې چې مارکېټ ته دهغو درارسېدلو تروختـه دي منتظرپاتـه سم. پربام باندي کلـه کلـه خپـل سات هم تېرروم .. ډول ډول کاغذبادونـه (ګوډي) پـه هواکوم ، چې نزدې اوسېدونکي سمدلاسه زماتقلیدپیل کړي . خوزما کوردښهردروازې اواسمایي غروترمنځ پروت دئ اودناڅاپي دوړواوبادو له امله، چي په دغه تنګي کي زیاتره چلیږي، زیات شمېرکاغذبادونه له لاسه ورکوم.

کابل دلرغونو نادروتورو، سپرونو، پلتـه یي توپکونو، زغرو اونورشیانو دکلکسیون دشوقیانو له پاره ښه مناسب ځای دئ . ځیني دغه رازشیان ښېځي زیات لرغوني وي . له هغوعربي لیکونو څخه، چي پرزیاتروتوروباندي لیدل کیږي، چاته داسي چورت ورلوېږي، چي ښایي دغه توري به په پخوانیو صلیبي جګړوکي کارسوي وي. داسي سکې هم موندل کیږي، چي نېټه یې دسترسکندرهغه زمانې ته رسیږي، چي نوموړي به دهندوستان دفتح کولوپروخت دلاري داوږدو په بېلابېلو سیموکي خپل والیان مقررول . داکاربنه پوره پوهه اومعلومات غواړي، ځکه جعلي شیان هم په دغه ځای کي پلورل کیږي .هندوان چي ځوسوه تنه یې په کابل کي اوسي ،ددغونادروشیانو زېرمي لري. خوارواپایانوته یې دسپایانو له ببري نه راوړي ځکه څه چي یې کتلي وي، له کورڅخه له وتلو سره سم بې بیرته په قی کوي . کله یې سپایان په دې خبره ګوابنوي ، چي دعوه ورته جوړوي ، یایې پرنګیانوته دا اطلاعاتو رسولو رپوټ کوي. په داسي حالاتوکي نوبیاله دوی څخه چي، سپایان هرڅه غواړي، د «نه» جواب نسي ورکولای . ماددوی له خولې دغه خبراوربدلي دي.

په لويو جشنونوکي به اروپايان عموما دامير اوترهغه وروسته دشاهزاده گانو دربارته دسلام له پاره ورتلل . په دغسي مواقعوکي دربارډنورو وختونو په شان نه وي . په دغودرباروکي داميرپه گډون ټول حاضرين ټوکي ټکالي کوي اوخوشالي ددغي ورخي دود وي. خني مامورين به پرمخکه ناست وو اوشطرنج به يې کاوه اوامير به کله له يوه اوکله له بل سره شرط تاړه اوکله کله به يې دچال په کولوکي مشوره هم ورکوله . اميربنه شطرنج بازو. دده په دربارکي ډېرولږوکسانو له ده سره سيالي کولای سوای . ددربارټوکي به هم په لوړه سويه وې . زياترو به په کيسواوټوکو باندي خنداوي کولې . مرحوم اميربه په دغسي محافلو کي زياتره خپل خاطرې بيانولې اودهغوخايو اوسړيو په باب به يې خبري کولې ، چي ده په روسيه کي ليدلي وو. يوله دغوکسانو څخه يوروسی سوداگرو، چي اميربه تل ددغه سوداگردښه سلوك اوارېکو په باب ږغېدی. دغه سوداگريووخت اميرته په پور ورکولو سره نوموړی له ستري شرمندگی څخه ژغورلی و. اميريووخت ماته وويل، چي ده له يوساعت ساز سره څه موده په دې نيامت کارکاوه، چي داکسب خني زده کړي . خکه دمشغولاله پاره يې نورڅه نه درلودل . ده به دساعت سازدماندينې په باب ډېري جالبي کيسې کولې . داچي هغې څه رازپرخپل مېره باندي په ډېرسخت ډول حکمراني کوله. خودامیردظرافت قوت ډېرپراخ و اومکرري کيسې نه خني بېخونده کېدلې .

داوسني اميردجشن دورخو دربارده دپلاردوختو خوند اوشخول نلري خکه دی ټول وخت دخپل دربارپه زموخت نظم اونسق باندي لگوي اوله خپلو متعلقينو پرته له بل چاسره کارنلري . اصلا خوحاضرين بېخي محدود کسان وي. دی ترامیرکېدو دمخه ښه مجلسي سړی و خوله غالمغالي ټوکو څخه يې ښه نه راتله اوددرباريه خوښيو کي به يې له ستوخوټوکو سره مينه نه درلوده . دده ارام ساتېري خوښ دئ ، چي وخت په تېرکړي . له خپل (Magic Lantern) (*) سره ډېره مينه لري اوکله چي يې په کارواچوي ، ساعتونه ساعتونه يې پرپرده باندي دبېلابېلو تصويرو په ننداره کولو تېروي.

اروپايانوته په کابل کي په دې سترگه نه کتل کيږي گنې، چي دوی دغه خای دقوانينو تابع دي. خوکه داسي کاروکړي چي ددغـــــوقوانينو پرخلاف وي

نولکه په ټولو هیوادوکي چي رواج دئ ، بی له شکه به هندوستان ته بیرته لیږل کیږي . خوتراوسه پوري هیڅ اروپایي په دغه شان قانوني ضدعمل باندي محکوم سوی نه دئ . مرحوم امیرډیراحتیاط کاوه ، داسي کار ونکړي، چي نورهیوادونه گوته ورته ونیسي . کله چي یوافغان عرض ورته وکړ، چي له هندي حکومت څخه دده دهغه دپورپه تړلاسه کولوکي مرسته وکړي چي د۱۸۷۹-۸۱ کلونو دانگریزي اشغال په بهیرکي یې لښکروته دموادو برابرولو له بابته پرهغوی باندي و ، امیرله دغه سړي سره دعدالت کولو ډیره ښه لاره غوره کړه اوبې له دې چي پخپل سرتصمیم ونیسي ، دکابل له غټو سوداگرو څخه یې شپږتنه وټاکل، چي زماپه گډون به پرموضوع باندي غورکوي . خودسړي اسناد ، چي په انگریزي ژبه وو ، ددې ښکارندوی وو ، چي دغه ټول پورتصفیه سوی دئ. یوه بله دعوه چي زه پکښي دحکم (jury) په توگه ټاکل سوی وم ، داو ، چي یوامریکایي سوداگرکابل ته دخپلو کارونو دتصفیه کولو له پاره راغلی و . ده پخپلو تړون کي دټاکل سوي معاش دبشپړي ادایني ادعادرلوده اوویل یې دبیزنس اندازه چي دهغه له مخي کلنی معاش ټاکل کیدی، ترهغه څه لږ وه ، چي په تړون کيورباندي موافقه سوې وه.

کوم کارچي ده ته سپارل سوی و ، دتړون ترانداز ي لږوخوډی دهغه لږوالي مسول نه و . په دې خاطربايد ده ته هومره کلني معاش ورکول سوی وای ، څومره چي تړون پرسوی و. . ده خپله ټول کوښښ کړی و اوله حکومت سره خپل تړون ته تل وفاداریاته سوی و. له هغه لیکونه، چي ده مامورینو ته کښلي اوپه پوسته خانه کي قیدو ، دامیر په حکم پرانستل سول اوله هغو څخه داسي څرگندېدل چي نوموړي دامیرپه ژمنوډیرلږباوه سوی و . دغو لیکونو امیرته دده نظریه هم په ډیره گونگه توگه رسولې وه . څکه نو امیرادعا کوله، چي ددغو لیکونو له مخي داسي چاته کارنسي سپارلای، چي پرخپلو ژمنو باندي شکمن ري اوخپلي نظریې درناوی نه کوي . په حکم هیت کي زما اودمپرمن ډیلي حضورځکه لازمي وگڼل سو، چي که نورڅه نه وي سوداگرخوبه د اروپایانو په وړاندي نورهم وشرمول سي. زه باید په هرصورت ووایم چي له لیکونو څخه څرگندېدله ، چي سوداگردامیردمامورینو کرکترپه بشپړه توگه درک کړی نه و.

دلیکونو په باب ، په کابل کې دایوعام کاردی، چې دانګرېزانو مکتوبونه باید قیداودحکومت له خوادګومارل سوو جاسوسانوله خواولوستل سي اومعمولا ترلوستلو وروسته بیرته نه وراستول کیږي . ګوریا دمامورینو په نظردیوه انګرېزشخصي لیک یوبې ارزښته شی دئ . په کابل کې دانګرېزانو لیکونه اوهغوی ته لیږل سوي لیکونه څکه پرانستل کیږي، چې دهغواودهندوستان دحکومت ترمنځ کومه دجاسوسي خبره اوریوټ څانته معلوم کړي. خوداوسني امیرپه وخت کې داکار ترډېري اندازې بندسوی دئ . اوس له دواړوخواوو څخه لیکونه په محافظت سره څي وراخي . په هرصورت په افغانانو کې دپوستې لیکونو ته دیوه ډېرمحرم شي په سترګه نه کتل کېدل . ټول لیکونه به یې په یوه کڅوړه کې واچول ، لاك ومهربه یې کړل اودلیکونو لیست به یې ورسره مل کړ. دپوستې امرینوته امرونه صادرسوي وو، چې یوه پوسته بایدترپوې ټاکلي اندازې زیات وزن ونلري . دپوستو رسوونکو داعادت و ،چې دلیکونو پارسل به یې خلاص کړاوښه ډېرلیکونه به یې دغره په ډډه کې په دې خا طرغورځول ، چې دپلنډي وزن یې سپك سي.

ماته یوچادیوه مهم لیك په باب بیان کاوه، چې دانګرېزي نماینده له خواخپل حکومت ته استول کېدی اوامیرغوښتل هغه ترلاسه کړي . امرونه صادرسوي وو ،پوسته رسوونکي دلاري په یوه ټاکلي ځای کي وژل سوی و اولیکونه بیرته کابل ته راوړل سوي وو. داوژنه اوغلا پرهغوقبایلو تاوان سوه ، چې دهجرم دپېښېدو په شاوخواکې اوسېدل . له دې څخه څرګندیږي، چې نه لیکونو اونه هم دسړي ژوند ته اهمیت ورکول کېدی . په هرصورت امیرلیك ترلاسه کړاوچادده دایمانداری خبره پرخوله هم رانه وړه.

دکابل اوپېښور ترمنځ لیکونه دسړیو په واسطه دپنځومیلو په مزله وړل کیږي. هرسړی (عادي تګ نه کوي) پخپلو پنځومیلوکي مخ وشاته څغلي اوله یوې خوالیکونه وړي اوله هابلي خوایې راوړي . اوبه دې ډول ددغو دووخایو (کابل - پېښو - ژباړونکی) ترمنځ واټن په دریو ورځوو هل کیږي. دپوستې بیه پریوه مثقال باندې چې دانس شپږمه برخه کیږي، څلورپنسه دده اوټکټونه ورباندې ننښلول کیږي. خوله بهرنیولیکونــــــــو څخه په پېښورکي

دامیردپوستي دمشرله خواښکېونه دمخه تردي چي هندوستان ته دي ولیږل سي. لیږي کیږي. افغانستان دپوستي په اتحادیه کي شامل نه دی. خکه نودک بل پرلیکونو باید په پېښوریاکوم بل خای کي دمرسل الیه لخوا پوسته ووهل سي اوبیسي یې تادیه سي.

کله چي مجلې یاورځني اخبارونه کابل ته رااستول کیږي دپوستې لګښت یې یوغټ رقم وي. مایووخت دپېښور اوکابل ترمنځ، چي نژدې دوه سوه میله کیږي پریوه کوچنۍ مجله باندي درې روپۍ دپوستې محصول ورکړ. په داسي حال کي چي دهمدغي مجلې محصول له انګلستانه ترپېښوره یوپنس و. له کابله، چي هندوستان ته لیکونه لېږل کیږي، پته یې باید په پارسي ژبه ونیکل سي اوپرپاکټ باندي باید دافغانستان دپستي محصول پرځنګ دهندوستان ټکټ هم ونښلول سي.

له کوم شخص سره، چي په کابل کي انګرېزان زیات اړیکي لري. هغه ترجمان دئ. دلته څوکسه ترجمانان سته، خوپوتن یې ډېرمهم دی اوهغه دامیر اوانګرېزي اوسېدونکوترمنځ دترجمانۍ له پاره ټاکل سوی دئ. دغه دنده ډېرزیات کارغواړي. پرترجمانۍ سربېره دامیراودهغه دشهزاد ګانو خدمت هم کوي اوټول هغه خطونه، چي دانګرېزانو لخواامیرته اوبرعکس لېږل کیږي. باید وژباړي. له نوروهیوادوسره حکومتي مکاتبات دنوروکسانو لخواچي ددغي دندي له پاره په خاصه توګه ټاکل سوي دي، ژباړل کیږي. او ځکه چي په کابل کي له اوسېدونکو انګرېزانو سره داړیکولرلو جرات نه کوي. دترجمانۍ له پاره په کارده، چي یوشخص باید په چټکۍ سره په دواړو ژبو کي دمعنا ورټولي اوښتني درک کړای سي او دې ته تیاروي، چي که کومه خبره سمه وانه وري. پخپلو الفاظویې سره وراوړي. خکه چي امیردخبرودتکرارحوصله نه لري دغه رازباید دی تریوې اندازې دخبروپه موضوع کي وارد وي اوکه داسي نه وي، نوښایي تخنیکي لغتونه په خینو خایو کي سکتګي راوړي.

دزیاتروانګرېزي لغتودتشریح له پاره دپارسي څوجملې په کاردي. خکه دوی دهغو معادل لغت نه لري. په وروستیو کلونو کي خیني دغه شان معادل لغتونه له نورو ژبوڅخه اخیستل سوي دي. دی باید، مخصوصا ټولي وېل سوي خبري

په چټکۍ سره بې له غلطۍ ترجمه کړي . که داسي نه وي نو له کاره به لیري اوبرخاى به يې بل څوك ودرول سي، چي داکاردده له پاره د همېشني خجالت په معنا دئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیارلسم څپرکی

عسکراووسلې

جامې ـ تمرینونه ـ مشق ـ دامیردباډیګارډانو یونیفورمونه ـ وسلې ـ معاشونه ـ مډالونه ـ دخدمت موده ـ عوضیان ـ بارکونه ـ دژوندلاري چاري ـ په عسکرو کي قماربازي ـ دبېلابېلوقبیلوقطعات ـ غله قبیله اوټولی ـ افسرانواودرتبولوربدل ـ باجه خانې ـ د ۸۱ ، ۱۹۷۹کلونو دجګړې په باب دافغانانو کیسې ـ افغاني لښکردیوه جنګي ماشین په توګه ـ دجګړې له پاره دهیوادحالت ـ دافغاني کرکټردیواړخ بیان .

دافغاني عسکرودیوې ټولۍ دلیدلو پروخت ، لومړی شی، چي دچاپاملرنه وراړوي ، هغه ددوی بې نظمي ، بې سلیقې بڼه اوخپړېدلی رفتاردئ. څرنګه چي هغوی منظم یونیفورم نلري ، نوجامې یې رازراز وي، چي ددوی په غوښتنه اودرانیولو په قدرت پوري اړه لري . ځیني دانګرېزي لښکرو یاداورګاډي دکارکوونکو زاړه کوټونه اوځیني له رنګارنګو ټوکرانو څخه په بازارکي جوړسوي کوټونه اغوندي. دبازاردګنډونکو کوټونو چي په لاس ورسي ، پرځان یې برابرګڼي. ځیني دټوکرانو پتلونونه اوځیني نخې پتلونونه اوځیني نوربیاافغاني پرتوګونه(تنبان) اغوندي . زیاتره افغاني کمیس وپرتوګ اغوندي . دغه جامې په ختیځوسیموکي باب دي . له غرنیو اوسېدونکو څخه جوړې سوي ټولی بیاپوستینچې اغوندي . البته ټولودځرمني کمربندتړلی وي چي پردواړو خواوو یې کځوړي(بغل خولی) ځړېږي. عسکراوملکي کسان که کمربندونلري لکه جامې چي یې نه وي اغوستي اوهرهغه چاته، چي په دغه هیوادکي یې څه موده تېره کړې وي ، بې کمربنده افغان عسکریا ملکي تن ورته بې جاموښکاري . دسرله پاره بګړۍ عامه ده . خوډول ډول خولۍ هم رواج لري، چي زیاتره یې دروسانو عسکري خولیوته ورته دي . توپچي عسکر، چي دوی یې سوار(Sawars) بولي، روسي ډوله جګ بوټونه ، چي ډېري چګې پونډي لري، په پښوکوي اواغوستونکي پکښې بې ډوله دنګ ښکاري . دابوټونه زیاتره پینه سوي اوله سره ترمیم سوي وي . دحیرانتیا ځای دادئ ، چي

دوی دغه بوټونه دوهم لاس رانیسي (پېرودي) ، په داسي حال کي چي ماهیځکله هم کوم سوارنه دئ لیدلی ، چي نوي بوټونه دي يې په پښو کړي وي . دعسکروجامې عموما زړې اوځيري ويري وي ، مايوحوالدارځوواره ليدلی دئ ، چي نوی کوټ يې اغوستی وي. اودغه بايدخوراډېري ورځي سپماکړې وي، چي ددغه کوټ درانیولو وس يې موندلی وي . دی دکوټ په انتخاب کي ډېره پاملرنه کوي.اومعمولا تېزرنگونه (تېزژړاوشين) خوښوي، چي په اغوستلو کي ډېرژرځيرن سي اوسړی مجبوروي، چي په پاکولوئې نيم ساعت ولګوي . دی خپل زاړه کوټونه دخپلي ټولی پرافرادو خرڅوي.

کنډکونه، چي پريوه کرښه ودرېږي، توپک يې ټول کاره نيولي وي . دوی هغه رازتمرين نه لري، لکه په نورو هيوادوکي چي کيږي. ټولی دمارش په وخت کي داسي ښکاري لکه دوسله والو داړه ماروډلو، نه لکه دعسکروټولی .ددې له پاره چي په کلنيو دوومارشونو کي عسکري ټولی ښه وايسي ، دتمرين په ميدان کي مارشونه په کوي اوافسران دعسکروفرد فردپرخپلو خايونو ودروي ـ يودلته وراندي کشوي ، بل هلته شاته پوري وهي. څوپه پای کي يوکوږ وږ غبرگ کتار خني جوړکړي. کله چي تمرين پای ته ورسيږي ، خلك بيامخ وشاته پوري وهل کيږي چي داخل يې ځلورپوره کتاره کړي. وروسته نوبيا مارش پای ته ورسيږي اوټول بيرته دخپلوبارکونو پرلورخوځيږي. پرلاري دمخ يادشاځلورکسيزي کرښي افراد يوبل ته دخبروله پاره سره نزدې سي اوپه دې وخت کي نو هغه لږشانته نظم چي يې موندلی وي ، هم وران سي اوټولی، چي څه راز يې زړه غواړي ، روانه وي واداحالت نو هروخت پېښيږي . (دتمرين پروخت اميراوشهزاده يې دمرستيال په توگه دبېلابېلو ټوليو مخ ته په چټکی سره پرآس سپورتېرېږي.) دکنډکونو هغه افراد ، چي په تمرين يارسم گذشت کي (رسم گذشت يې هم دتمرين په شان وي) په استثنايي توگه پرخط برابرتېرسي اوافسران يې وگوري ، خانونه دومره ډېرسرلوړي گڼي لکه په کومه مغلقه مانوره کي چي يې برخه اخيستې وي. داميرساتورنکی گارډلږڅه روزل سوي کسان دي. دوی ته په تمرين کي داخبره ورښووله کيږي،چي څه رازخانونه پرځلورکسيزه کرښه باندي برابرکړي، دډول له ږغ سره سم ورو ورو مارش وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوداميرپه وړاندي پښې اوچتې پورته کړي . ددغه تمرین تماشا ته، چي دارګ د
ماښې په ټهرني سړك كي سرته رسیږي، دښاریوزیات شمېرمینه وال لاوسېدونكي
راوزي . خودمارش په وخت كي دعسكرو دپښواوچتولوننداره ، چي هرګام يې
څلور پنځه ثانيې وخت نیسي ، نندارچي ته هغه نوي جلبیان وروپه يادوي، چي
داوزګړو په شان ګامونه اخلي (۱) كنډكونه كله كله په رسم ګذشت هم تېرېږي
اودبې ګولیو كارتوسوډزي كوي خوهغه رازكتارونه نسته چي عسكرپكښې
دنښان ویشتلو له پاره روزل كيږي . ځيني توپچي ټولی كله كله دنخښې
ویشتلو تمرین كوي اوداكاردواقعي تمرین په نیت نه، بلكه د توپودازمويلو له
امله سرته رسیږي . كوم توپچیان چي مایې تمرین لیدلی دئ، نخښې سمې نه
ولي. ډېرلږپېښېږي چي هدف ته دي دپنځوسو مترو په اندازه نژدې ځای
وولي.یووخت چي يې جنرال توپ پخپله پرنښان برابركړ اوپه دوه زره متره كي
يې نخښه وویشتله ، دومره خوشاله و، چي څودقیقې يې وړاندي وروسته
ګامونه اخیستل . زه فكركوم چي دنخښې ویشتلوله پاره دعسكرو دنه
روزلوسبب دادئ ، چي په افغانستان كي دهري طبقې سړي كارتوس ته
دكارتوس په توګه ګوري نه دداسي شي په توګه، چي بې له ضرورته هم كارځني
اخیستل كېدلای سي . ترټولولوښه نخښه ویشتونكی ښې مالیدلي دي ،هغه
كاركران دي، چي توپك اوتوپونه له دوكانو څخه دازمويلو په نیت راباسي .
ماپخپله كله كله دتمرین په وخت كي خپل لنډتوپك هغوعسكرو ته دنخښې
ویشتلو له پاره وركړی دئ، چي زماسره به ملګري وو.خوهیڅ یوه يې هدف ته
نژدې ځای نه دی ویشتلی. دغرونو خلك چي له توپكوسره زیات بلددي، ډېره
ښه نخښه ولي . دنخښې ویشتلو په وخت كي توپك پرډبره تكیه كوي او ډز په
كوي.

داميرپلي سپاره باډيګارډان يوازني كنډكونه دي چي خاص ډول يونیفورم
لري اواميرپې تعقیبوي ، چي يونیفورمونه اووسلې يې پاكي وي. پلي ساتونكي
په Lee Metford (۲) توپكواوبرچوسمبال دي اودآس سپاره په تومانچو،
توررواوكارابینونو وسله وال دي . په نورلښكركي يو څوباوري كنډكونه په
Martinis (۳) توپكوسله وال وي اونوريې Sniders لري(۴). توپچي ټـــولی

شپږېن اونهه ېن توپونه لري اويوخودکچروټولی ستـه چي شپږېن او دري پن توپونه ورسره وي . توپونه يې دلنډ واټن دي اوسمه نخښنه نه سي ويشتلای .پلتې يې زياتره نامنظمي وي اوګولی يې زيات اغېزمنتوب نه لري.ګويا توپچي پوخ يې ډېرداورنکی نه دئ . دتوپخانې دوړلو راوړلو له پاره ډېري غښتلي کچري اواسونه لري، چي په غرنيولاروکي ښه بلدي . دترانسپورټ څاروي دلوی لښکرله پاره کفايت نه کوي. هغه توپك چي په حکومتي کارخانوکي جوړسوی وي ډېربدشکله دي اودوه يې په يوه رنګ نه وي . که له هغوڅخه دانسانانو ديوې داسي ټولی پرضدکارواخيستل سي، چي سره نزدې پراته وي ، دنوني (جري وجوك) نيمګړتيابه يې لادومره زياته اغېزمنه نه وي . خوسمه نخښنه ويشتل ديوه توپك له پاره لومړۍ درجه اهميت لري اوپه پټوسترګو نخښنه ويشتل ديوه روزل سوي لښکرله پاره په عمل کي ډېره اغېزه ښندي . ددغو توپکو بله نيمګړتياد باروتوده . هغه باروت چي په هيوادکي دننه جوړيږي ، له دوو درو واروډزي کولو وروسته دټوپك ميل خورازيات خيرن کوي ، داسي چي پاکول يې حتمي سي. که پاك نه سي ، ټوپك سمه نخښنه نسي ويشتلای اوپه دې ډول دويشتونکي روحيه ورکمزوري کوي . Maxim (۵)او Gatling (۶) ټوپك هم په شاپونو (کارخانو) کي جوړيږي ، خودپرزوناسم اچول اوپريوه لاس اويوه اندازه برابر کارتوس نه جوړول ددې سبب کيږي، چي درست کتار کارتوس بې له ناغې نسي ويشتل کېدلای . ناغه هرومرو کوي.

دعسکرو معاش دخوراکي موادو د هماغه وخت دبيو په پام کي نيولو سره، ډېرناکافي دئ .پلي عسکروته په مياشت کي اته کابلی روپۍ ورکول کېدلې، اوکله چي نوی اميرپرتخت کښېنوست ، ددې له پاره چي عسکرراضي وساتي ، معاش يې په مياشت کي لسوروپيو ته جګ کړ (شپږشلنګه اواته پنسه). سپرو لښکرو ته دمياشتي دېرش کابلی روپۍ (شل شلنګه) ورکول کيږي خوآس بايد پخپله خان ته پيدا کړي. ګوياد آس بيه خني وزي . داميرپلي ساتونکي په مياشت کي دېرش روپۍ اخلي اودنورو عسکرو کست(رخه، حسد) خکه په کيږي چي ګوياشاهانه عايد لري . عسکردامیرلخوادهغوی په تنخواه کي ددوو روپيه زياتوب راضي نه سول . دهغوی توقع زياته وه اوويل به يې، چي که

تنخواه ورته زياته نه كړي، دابه وكړي ، هابه وكړي . خوافغانان زياتره په طبعه كي پسونوته ورته دي اوترڅو چي يوبې وړاندي نسي ، ټول څاى پرځاى ولاړوي اوبې له بغاروبل څه نه كوي. دفعال خدمت پرهرمهال باندي دمياشتي يوه روپۍ په تنخواه كي زياتيږي خكه نوعسكرپخپلو مهالونو وياړي . په داسي حال كي چي هغه دوفادارۍ اوستونزونه پېښولو له امله وركړه سوې وو. دغه مهالونه تر زياتي اندازې دسپينو زرو دارزښت له امله دخوراكي موادو د رانيولو په بدل كي گرو (برمته) سول . خكه كاختي ددغومهالونو له وركولو سره سمه راغله . دكاختۍ په جريان كي اوړه نه پيداكېدل اوحكومت دعسكرودتنخواه ديوې برخي پرځاى اوړه وركول . دې كارته يې ترهغه وخته دوام وركړ، چي نوې غله ورسېدله .

دعسكرو دخدمت موده نامعلومه ده اوښايي ترهغه وخته پوري اوږده سي ، چي عسكرنوردبوډاتوب له امله خپله دنده سرته رسولاى نسي . زياترو عسكرو وماته وويل چي هغوى څه دپاسه شل كاله كيږي خپلي كورنۍ يې نه دي ليدلي . خكه درخصتۍ له پاره ټاكلي اصول نسته اوكه يوعسكردخپلوشخصي كارودسرته رسولو له پاره كورته دتگ سخته اړتيا ولري، بايد چي دځان په عوض كي بل څوك دخدمت له پاره پيداكړي . په څينو خالاتوكي دغه عوضي كسان تنكي هلكان وي اوما يوزيات شمېردغه شان هلكان دخدراڼواونورغرنيو قومونو په قطعاتو كي ليدلي دي .دوى به دومره واړه وو، چي ټوپك به يې پرغټ وو. خودوظايفو په سرته رسولوكي به بيادېرهوښياران وو. اوامربه يې ژرسرته رساوه . دابېله خبره ده چي په عملي خدمت كي به نوددغوهلكانو ارزښت څومره وي؟ عسكرمعمولا غريب خلك وي اوڅيني خوبې دځان اوخپلي كورنۍ له پاره له تنخواه پرته بل هيڅ نلري . همداعلت دئ كله چي زاړه اوږيري وسرونه يې سپين سي، وربښتان ددې له پاره رنگوي ، چي دتنخواه اخيستلو اوفعال خدمت كولو په ليست كي پاته سي.

دعسكروباركونه فرش وسامان لكه چپركټونه، چوكۍ اوميزونه نه لري . خلك پرمڅكه بيديږي . هغه كسان دېربختوروي، چي خان ته چارپايي يادتختو كټ برابركړي اودډوډۍ دميز پرځاى يوه زيږه بوريا ولري، چي د خوراك په وخت

کي پرمخکه هواره کړي . هره پیره (دحوالدارپه ګډون داروتنوګارډ) دخان له پاره دېخلې لوښي برابروي . دادحوالداروظیفه ده ، چي دسونګ دلرګیو له پاره تېشه او د ډوډۍ پخولو له پاره تبې برابره کړي . نورلوښي وسامان لکه مسي دېګ ، فلزي چایجوشه اودچایوبې لاستي پیالې دهرسړي لخوا پخپله تهیه کیږي . څرنګه چي په لاس باندي خوراك ددوی دود دئ، ځکه نوپنجو، کاچوغووچړوته اړتیانه لیدله کیږي.

تروظیفې وروسته دوی ډلي ډلي ناست وي ، یا یې ښنګ اچولی وي (ډډه یې لګولې وي) په داسي حال کي چي یوبې رباب ږغوي اوسندري وایي ، بل یې نکلونه کوي اوکیسې وایي. زیاتره عسکرپخواني قماربازان (جوارګر) دي اوسره له دې چي قطعه بازي ډېره سخته منعه ده اوسخته جزالري، بیا هم په دوی کي ډېررواج ده .داکار ډېروجنایتونه لارهواروي . مایو څوك پېژاند ، چي ورقي (قطعې) یې بایللي وې اوخان یې وویشت . که ددوی قطعات(ټولی) بازارته نزدې وي، بیانو بازارته وزي اوهورې زیاتره په خلکو خانونه غرضي کوي اوهغه شان خانونه ښیي لکه عسکرچي یې عموما ښیي. داځکه دوی بل څه لري نه . عسکرمعمولا دخان په کیسه کي نه وي ،ځکه ډېرپیرې اونوري وظیفې یې دغاړي وي چي په هغوباندي زیات مشغول وي. ددوی دپیرې وظیفې سختي ستومانوونکي نه وي. له څرګنده پیرې پرته ، نوربې له خوب ونا ستي بل کارنه لري . دوی دشپې له پاره نوم لري اودانوم په هرودوویادرو شپوکي بدلیږي . دامیرپه پیره دارانو کي دشپې نوم هره شپه بېل نوم اوډېرزیات محرم (پټ) وي .

قطعات معمولا دهغو قومونو یاسیمو په نامه نومول سوي وي چي دقطعې افراد ورپوري اړه لري. دمثال په توګه دمومندو ، خدراڼو(۷)، کندهاریو ،کوهستانیو، اردلو(۸)،اودخپلواونوروپه نومونو وي . بیانو دSappers اوMiners دي چي یو مخي له هزارګانوڅخه جوړي سوي وي اوتوپچي قطعات دي چي توپخانه یخ بولي . له Sappers اوMiners اوکوټوالي(پولیسو) پرته نوردارډوټول افراد پښتانه دي. دکوټوالیو نورو قطعاتو ته یې دملنډوپه توګه د«پنج پدر» نوم ورکړی دئ (د پنخوپلار وخلك).

دامیرسپاره گارد «شاهي رساله» نومیږي.

اودخېل لوېماره قبیله ده اوځرنګه چي ددغو عادتو پرېښوول یې په نورهیڅ رازلاروچارو سره ممکن نه و اودهغوی مشرانو به ویل ، چي ددوی مخکي شاهي دي هغوی اودژوندي پاته کیدوله پاره غلا پرته بله وسیله نه لري ، خکه نومرحوم امیردهغوی یوشمېر په قطعه کي تنظیم کړل اوقبیلې ته یې وښودله ،چي دخپلوهیوادوالو له لوټولو څخه لاس واخلي . که غواړي چي غلاوکړي نوباید هندوستان ته ولاړسي . له پېښوراودهند له نوروسیمو څخه زیاتره غلاسوي ټوپك کیدلای سي ، ددغوخلکوپه لاس وي . اودخپلودهیوادپخوانیو امیرانو ته هم ښه ډېري ستونزي پېښي کړي دي اوهروخت چي ددوی دانتظام له پاره کومه نیمګړي هڅه سوې ده ، دوی یې په وړاندي سخت مقاومت کړي دئ . خوامیرعبدالرحمن لکه دهیواد پرنوروسرکښوخلکو چي و، پردوی هم ډېرغښتلی و.

دکابل خلك دامیرشیرعلي اوداوخیلو دیوه مشرکیسه کوي وایي، دغه مشرېې خپلې قبیلې ته واستاوه چي ورته ووایي غلاوي مه کوي څکه ډېره رسوایي یې پېښه کړې ده . که غلابنده نه کړی ، امیرته که غل په لاس ورغلی ، په داربه یې ځړوي . مشرته وویل سوه چي اودخېل په غلاکي دومره ماهره دي، چي هیڅوك یې لاس په لاس نیولای نسي اوبه ثبوت کي یې ورته وویل چي نن شپه پخپله دامیردخوب شال غلا کوي . که یې لاس په لاس ګیرکړ، بیادي یې په دارځړوي . په دابل سهاردغه مشردامیرحضورته ورغی اودامیرپه مخ کي یې دهغه دخوب شال له تخرګه راوېوست اوامیرته یې ورکړ ، ورته یې وویل ، چي ده خپله وعده پرځای کړه . امیرهك پك سو چي څرنګه یوڅوك دده ترپیره دارانو تیرېدلای سي ، دده خوب خوني ته تللای سي اوهغه شال چي دی پکښې بیده دئ ،.اخیستلای سي، بې له دې چي ویښ دي سي . له دغه وخته ویل کیده، چي امیرشیرعلي نوراودخېل خپل سرته پرېښوول .

د اودخېلوقطعې په خپل وارسره دورکشاپونو پیره هم سرته رسوله . هره قطعه دیوې میاشتي له پاره خپله ډله ټاکي، چي پردغه وظیفه باندي ودریږي . ماته ددوی کپتان یوساده سړی ښکاره سو. ده دکولرا (وبا) دلومړي ناروغی په

وخت کي چي زه هوري وم ، له خپلو سړیوسره مرسته کړې وه . موږهغه وخت سره وپېژندل. دی به زمادفترته دماښام دډوډۍ پروخت راتلی اوزما سره به یې مجلس کاوه . یوه ورځ مې ځني وپوښتل چي پښتوژبه رازده کړه څکه مايې له زده کړي سره مینه درلوده ، څوکوم کتاب مې دلوستلو له پاره نه درلود . کله چي مې دغه پوښتنه تري وکړه ، دی یوڅه ناارامه ښکاره سو اوچوپ پاته سو . یوآن وروسته یې راته وویل، چي دی دڅېړنوونه نسي کولای څکه ورسره بلدنه دئ خودغلا تدریس کولای سي اویه ډاډه زړه یې راته وویل چي «په څو اوونیو کي به داسي غل درڅخه جوړکړم چي هیڅوك به دي نیولای نسي» د اودخپلو قطعه پروخت دامیرله خوامنحل سوه اوهغوی سمدلاسه خپله پخوانۍ دنده پیل کړه . دغه وخت شکایتونه دومره زیات سول چي امیرمجبورسو، قطعه بیرته له سره تنظیم کړي.

داردو دافسرانو لقبونه داسي دي : سپاره سالار (Commander-in-chief) نایب سالار(۹) (دده مرستیال)، جرنیل(۱۰) (General) ، کرنیل(Colonel) ، قومندان(Commandant)، کفتان(Captain)، صوبدار(Lieutenant of foot)، رساله دار(Lieutenant of horse)، حوالدار(Sergeant of foot) اودافع دار(Sergeant of horse) . داردوسترافسران دامیرله کورنۍ یادده له پلویانو Favourites څخه ټاکل کیږي اوترفیع درتبوله مخي نه، بلکي یوازي دده دخوښي له رویه ورکول کیږي . مرحوم امیربه دیوې قطعې دجوړېدو پروخت خپل مخ ته ټول سړي یوه لیکه ودرول اووروسته به یې په ډېرسطحي قضاوت سره هغه کسان، چي ده ته مناسب ښکاره سول، انتخابول اوهغه به یې بیاافسران کول.

دوی دموزیك یوشمېربانډونه(دستې) لري ، چي ځیني یې تاري وسایل اوځیني یې ډولونه لري. دڅېري باجې موزیك باید په یادکړه سي څکه هره وسیله باید پرخپل ځای وساتل سي اوهرسړی ظاهرا خپله شخصي لاره(Tune) ږغوي اوکوښښ کوي چي دده لاره ترنورولوړه واورېدله سي. که څوك نژدې ورته ناست وي دسرماغزه یې ورچپه کوي. دمشکی باجې (Bagpipe) یوه دسته هم سته اوددوی دموسیقی له ږغـــه چاته داسي ښکاري چي ، دوی هغه

کوي سکاټلېنډ ی لاره ورغوي . ددغي دستې غړي دشمالي سکاټلېنډ دغرنیو سیمواوسېدونکوپه شان جامې اغوندي . دسکاټلېنډ ی لمني پرخای یې دشطرنج دتختې په شان کمیس اغوستی وي چي پرېتلانه دپاسه راخړېږي اوزیاتره له خیرن سپین چیټ څخه جوړسوی وي. دغه دسته دشمالي سکاټلېنډ یانودجنګي مهارتونوپه شان ستایل کیږي . اوافغانان یې پرنوروټولو دستوغوره ګڼي اووایي چي دوی په ربښتیاسره شیطانان(Devils) دي.

ماته یووخت یوچاوویل، چي دکابل ښارته څرمه ، دشېردروازې دغرونو په جګړه کي یوه ورځ انګرېزان مات سول اوده دمات لښکرپه منځ کي یوسکاټلینډ ی(Highlander) ولید ، چي ترټولووروسته روان و ، توپک یې په لاس اودشاخواته په نخښه کړی و ، اودخغستاپه وخت کي یې کارتوس ویشتل اوپردښمن یې ډزي کولې . سړي راته وویل، چي دغه سکاټلېنډ ی دماتي پروخت لاهم زړه له لاسه نه و ورکړی. ددغي ورځي په جګړه کي زیاتروښاریانو برخه اخیستې وه اونوموړي شخص هم یوله دغوښاریانو څخه و.

افغانان لکه چي دموسیقی په باب قضاوت دهغې داواز دجګوالي له مخي کوي. څکه په یوه جشن کي زه دملکې سلطانې سلام ته ورغلی وم . موږته یې په باغچه کي کمپ جوړکړی و اودرې باجې یې دېرغولو له پاره رالېږلي وې.دوی راغلل، دکمپ په دروکونجوکي ودرېدل اویودم یې په لوړاواز سره بېلابېلې لارې(نغمې) پیل کړې. دوی هیڅ نه ستړي کېدل، خوشا. خواخلك داسې ښکارېدل، چي دباجې دیومخیزی بندېدو په سوچ کي وو.

افغاني اردودعصري لښکروپه ډراندي دیوه جنګي ماشین په توګه ډېراغېزمن نه ښکاري . افغان دیوه عسکرپه توګه پخپله خورابښه خاصیتونه لري،دی په یوځولپوغنموباندي څوورځي ګوزاره کولای سي اوپه عین وخت کي پوره اندازه ستړیاګاللای سي، پخپل کوسي کي یې خان پېچلی وي اوآخ نه کاږي ، په غرونو کي نه ستړي کیږي ، زړه وردي ، ښه جنګېږي ، هروخت تیاروي اوپرخپلوافسرانو باورلري. دغه رازیې زړه ورتیاخوښیږي اوستایي یې. دډګرمن همیلټن (Lieutenant Hamilton) کیسې دیوه زړه وږېرنګي په توګه ترننه لاهم کیږي . نوموړي له کیوناري(Cauagnari) سره ملګری اوله وژل سوو

کسانو څخه و (۱۱) . ددوی (افغانانو) افسران چې ترده زیات جنگي مهارت اوپوهه نه لري ، زیاتره یې ددوی له منځه ټاکل سوي وي . هغوی دافسرانو په توگه ډېرلږصلاحیت لري اوکوم کسان چې پرخپلو خلکو یوڅه اغېزه لري اوپه یوه سترگه ورته کتل کیږي ، هغه ددوی دخپلي انفرادي وړتیا له امله ده .په دوی کې ډیسپلین ډېرلږدی اوترڅوافسردخپلو اوامرو دسرته رسولو له پاره خپل شخصیت په کاروانه چوي، خلك یې پروانه ساتي . ځکه عسکردخپل آمرپه باب ډېرژرقضاوت کوي. دافسرانولخوانرمي اوښه وضعه له دووشیانوانګېري، یاداچي فکرکوي دخپل ځان له بېري نرمي کوي یاهم دبې عقل خیال پرکوي .

له جنرالانوڅخه یې هیڅ یودعصري جګړې په باب معلومات نلري ځکه دوی یادهغوجگړوتجربې لري، چي په وروستیو کلونو کي دوی دسیمو له هغو وحشي قبایلو سره کړي دي، چي ترافغانانې واکمنۍ لاندي راغلي دي ، یاهم له انگرېزانو سره دوروستی جګړې تجربه . هغه هم کوم محدود کسان چي ژوندي دي . کله چي دوی له یوه بهرني خواك سره دجګړې خبري کوي، دوی دخپلوعسکرواوغرنیو خلکو پرشمېراوپردې خبره تکیه کوي، چي دجهادتلقین اوتبلیغ دهیوادني جګړې له پاره ډېره اغېزه لري. بل عامل داچي سیمه یې ډېره غرنۍ ده اولوړي وژوري لري اودیوه یرغلګرلښکردڅټك اواغېزمن حرکت له پاره ډېري زیاتي ستونزي پېښوي . امیرچي پخپل هیوادکي له اورگاډي سره مخالفت کوي، عمده دلیل یې همداخبره ده، چي نه غواړي دیرغلګرو له پاره سواني پېښه کړي.

افغانان منظمي جګړې ته ډېرنادرځان نیسي ، زیاتره له گوریلایي (چریکي) جګړې سره روږددي. اودیرغل په وخت کي بې له شکه له همدې جګړې څخه کاراخلي . په غرنیوکوتلونوکي داسي ځایونو سته چي یوڅومحدودمصمم وسله وال کسان کولای سي ، یوبشپړلښکرته ماته ورکړي .دیوه مهاجم لښکرله پاره به داډېره سخته وي ، چي ددغه هیواد زیاتوبرخوته درنه توپخانه ولېږي. ددې کارله پاره دغاترو (کچرو) بطریې لازمي دي خودکابل ، جلال آباد اوکندهار پرشاوخواپه هوارومیدانونوکي غټو توپونو ته اړتیا سته ، دومره غټ چي لږترلږه له افغاني توپوسره برابروي . دکابل میدانونو ته خود هغورسول ډېرسخت دي

مگرڅوك يې په دوه پلاوو ورسوي!

افغاني مقامات اوس دخپل لښکرپراغېزمنتوب باندي ډېرباوري دي. دوی فکرکوي چي دلارډرابرټس(Lord Roberts) تروخت اوس ډېرتوپيرپکښې راغلی اوغوره سوی دي اوددې امکان ستـه، چي له هغوی سره ديوې بلې جگړې په صورت کي به ميدان وگټي ،خو که يې ورځ(بخت. م.هوتك) وگرځېدله نوبيابه غالبا له گوريلايي جگړې څخه چي دوی ورسره بلدي، کاروا‌خلي . دوی هروخت چي ددښمن شمېرزيات گڼلی دئ ، له همدې جگړې څخه يې کاراخيستی دئ . ددوی خپل منځي جگړې عموما منظم جنك وي اوترهغو جنگيرې چي يوه خواماته سي، منډې ووهي اونورجنگ پرېږدي . دوی پخپلو منځوکي وايي ، چي مات لښکرتردريو ورځوپوري څغلي اونه درېږي .

دجگړې په وخت کي ښځي نارينه وو ته مهمات رسوي اود«پردې» قوانين نورپه منځ کي نه وي اوداډول اړتياده. دوی ته اجازه سته ، بې له دې چي وشرميږي خپل مخونه لوڅ کړي . په دې خبره هرڅوك خبردي، چي له انگرېزانو سره په جگړوکي به ښځي ترجگړې وروسته په شپه کي دجنگ ډگرته ورتللې اوددښمن دمړيو لاس وپښې به يې غوڅولې اوټپي سوي کسان به يې پسې وژل . زياتره ښځي خوپه جگړه کي هم برخه اخلي. دافغانانو دکرکټرديوې برخي دبيان له پاره به زه يوه کيســه وکړم چي مـاتـه ديـوه سړي لـخـواسـوې ده اودکندهارپه سيمه اړه لري . دده تربورترکندهار څوميله دباندي يو کور درلود (ماداکورونه ليدلي دي جگ جگ دېوالونه پرراتاودي) دشاوخوا قبيلو پر ضد د انگرېزانوله يوې جگړې وروستـه له ډېرو انگرېزانو څخه لارورکه سوې اوپه اصلي لښکرپسې دکندهارپرلور روان وو. يوه ورځ دده تربورته چا ووېل، چي يوانگرېزتردېوالونوهاخواته (ترکلادباندي) ناري وهي. تربورېې دکلابام ته خېژي اوگوري چي يوسکاټلينډی توپك پراوره ولاړدئ اومړی (ډوډی) غواړي. تربورېې خپلي کوټې ته په منډه ځي،توپك رااخلي ، بام ته بيرته راخيژي دېوال ته گونډه وهي، عسکرپه نخښه کوي او ډز پرکوي، سړی چپه کيږي خومړلانه دئ لږڅه ساه پکښې ښوري . تربورېې دتوپك اخيستلو له پاره څکه زړه نسي کولای چي مبادا ټك وربانديي ونه کړي . دوې ورځي يې ورتــه وکتل او ورستـه

دتوپك اخيستلو له پاره وررهي سو. په دغو دوو ورځو كي عسكرداوبو له پاره زارى جگى كولې اوترخوچي ساه پكښې چوڼېدله، څوك له بېري نه ورنزدې كېدلى (۱۲)

د دیارلسم څپرکي لمنلیکونه

(۱) لیکوال دلته په افغاني عسکروباندي په ملنډووهلو سره غواړي خپله انګرېزي برتري وښیي – خو همدي بې نظمو خلکو دنړۍ له ډېرو منظمولښکروڅخه دجګړې میدانونه ګټلي دي(م.هوتك).

(۲) « لي میټفورډ » ټوپك دتورو باروتو داستعمال په وخت کي تر ټولو عصري ټوپك و. چي په انګلستان او تقریبا ټوله اروپا کي کار خني اخیستل کېدی . په جوړښت کي کلاسیکو ۳۰۳ بور انګرېزي ټوپکوته ورته و. (ژباړونکی)

(۳) هنري مارتینیس ټوپك اصلا د سوټزرلینډ داوسېدونکي فریدریك وون مارټیني لخوا اختراع سوی و او د انګلیسي تبعه الکساندر هینري لخوا انکشاف ورکړه سو. له دغه ټوپك څخه دانګلستان په پلي پوځ کي تر ۱۸۹۰ ع کال پوري کاراخیستل کېدی . خیني هینري مارتیني ټوپکونه ان تر شلمي پېړۍ پوري لامروج وو . (ژباړونکی)

(۴) سنایډر ټوپك هم دپلي پوځ وسله وه او دجېکب سنایډر امریکایي لخوا اختراع سوي اوپه انګلستان کي مروجه وه . (ژباړونکی)

(۵) ماکسیم ټوپك د هیرم ماکسیم لخوا اختراع په نونسمه پېړۍ کي اختراع سوی و او د میل په سرکي یې د ږغ ټیټولو آله (Silencer) درلوده . (ژباړونکی)

(۶) ګاټلینګ اصلا ماشیندار و، چي دامریکایي مخترع ډاکټر ریچارډ ګاټلینګ لخوا اختراع سوی و. (ژباړونکی)

(۷)په اصل کي جارجي(Jarji) دئ ، چي مولف په ناسمه توګه اوربدلی و . (ژباړونکی)

(۸) اردل دقوم یاسیمي نوم نه دی(م.هوتك)

(۹)لیکونکي دسپاه سالاراونایب سالارکلمات سم نه دي اوربدلي اودSupper Salah اوNaib Salah په شکل یې ثبت کړي دي

(۱۰) جرنیل یې هم دJinareal په بڼه ثبت کړی دئ ، چي سم نه دئ (ژباړونکی)

(۱۱) لیکونکی دلته هغي پېښي ته اشاره کوي چي ۱۸۷۹ع کال دسپتامبر پر دریمه دکابل په بالاحصار کي پېښه سوه او د امیر داردو اردل ټولی او هراتی ټولی په ډله ییزه توګه په کابل کي د انګلیسانودسفیر سر لویس کیوناري استوګنځي ته هجوم ورووړ اوپه نتیجه کي پخپله سفیر او دهغه ساتونکي ډله ټول ووژل سول (م.ه)

(۱۲) دا به غالبا دمیوند دجګړې دماتو لښکرو بیان وي. (پښتوژباړونکی)

څوارلسم څپرکی

سوداګري اوتجارت

له تخنيکي وسايلو ، توپکراونورو دغه راز سامانونوسره دامیردلچسپي ـ ورکشاپونه ـ دسونک مرادولګښت ـ استادان اوکاريګران ـ دخلکو تنخواه ـ سوداګري ـ هټي وال اوسوداګر ـ دهيوادتوليدات ـ صادرات اوواردات ـ دغلودانوخړوبول و اوداوبوپرسرجګړې ـ کاروانونه اودبارووړلودکرايي ډولونه ـ وزنونه اواندازې ـ ميرزايان اودفترونه ـ پوروته کښنل ـ هندوان اودهغوی لخواپيسي په پورورکول ـ دهيواد سکې وهل اوسکوک.

اميرعبدالرحمن خان له ټولو تخنيکي چاروسره دزړه له کومي دلچسپي درلوده اوله سوداګری اوسوداګرو سره يې بياخاصه مينه وه . دده په نظرديوه سوداګردريغ دده دحکومتي مامورينو له هريوه سره برابرو. دسوداګرشکايت اوعرض چي به ورته وسو، هرومرو يې اورېدو. کله چي ده خپل ورکشاپونه پرانيستل، په دې کارکي يې څرګنده اراده يوزاي دانه وه چي توپونه اوتوپک دي جوړکړلای سي، بلکی مراديې دخپلو خلکو ښوونه اوروزنه هم وه . ده به ويل چي غواړي خلکوته دنوروهيوادو سوداګري ددې له پاره ورزده کړي چي هغوی دنوروملتونو سطحي ته ورلوړ کړي اوپه دې صورت کي به نونه يوازي هغوی اودهغوی هيواد داسي پرمخ ولاړسي لکه دانورچي تللي دي ، بلکي له کارسره دميني لرلو له لاري به هغه عادتونه اوکمزوری هم له منځه ولاړي سي چي ، دبې قانونی اوغلطو کارونو خواته ددوی دتمايل سبب دي. ده به تل داشکايت کاوه له ټولو هڅوسره سره ، چي ده دخلکو له پاره کړي دي ، هغوی بياهم هماغه شان پاته دي اوسره له دې چي ده په زرګونو تنه وژلي دي، خونوروخلکو لکه څرنګه چي دده غوښتنه وه ، سبق ځني اخيستی نه دئ .

دده زوی، اوسنی اميرهم له ټولوتخنيکي شيانوسره ډېره زياته مينه لري اودخپل هلکتوب له وخته راهيسي يې دحکومتي ورکشاپونو دمشرپه توګه کارکړی دئ . دی په اوونی کي يوواروركشاپونه ګوري اوهره څانګه اودهغې ټول توليدات تفتيشوي . په ماشينونو کي دده معلومات ترپلارډېرزيات دئ .

سره له دې هم ځيني داسي مسايل سته، چي اميراو د ورکشاپونو مربوط

مامورین هغه په سمه توگه درك کولای نه سي اوکله کله یې بنه فکرپه بند اوپکښې سرگردانه وي. دمثال په توگه دوی په دې هیڅ نه پوهیږي چي یوې ټاکلې اندازې بخارد تولید له پاره ټاکلې اندازه تودوخه په کارده اوځرنگه چي دوی هره ورځ یوه زیاته اندازه لرگي په بټلرانو کي په همدې نیت سوځوي (دوی دډېروسکاره نلري) ځکه نوهروخت په دې لټه کي دي ، چي دغه مقداررالږکړي اودانجنانو په کارکي بایدکمبوت هم رانسي . یووخت یې فکرکاوه چي دوی دامسله حل کړې ده اوهغه داسي چي په بټلرانو کي یې دلرگیوغټې کوندې سوځولې غټې کوندې ترکوچنیو ټوټورو ورو سوځي اوکله چي دلرگیو دغې ستري کوټې دبخاراندازه اوچته نه کړه ، بیانو داورپرکاریگروبدگومانه سول . هغوی یې ددغې ناکامی عاملین وگڼل اویوشمېریې بنه وډبول اوټکول .

بل وخت دبټلرانو له پاره داور دلرگیو زېرمه تمامه سوه اوترڅو چي دیوې بلې ستري زېرمي دراغونډېدلو اووچېدلو له پاره بندوبست کېده، هره ورځ به یې تازه (لانده) لرگي راوړل ، لرگي به لانده وه اوځرگند ده چي ورو ورو به سوځېدل . بخاربه اوچت نه ساتل کېده . سره له دې چي دلرگیو په اندازه کي کمښت نه راتلی ، خودانجنانو کارترپخوا بدترکېدی . دوی ددغه حالت دبدلون له پاره ډېري هلې خلې وکړې . ټولې لاري چاري یې وپلټلې خوسمه لاره یې ، چي دانجنانو دښه کارنه کولوعلت و، ونه پلټله. دوی حتی سلنډران Cylinders خلاص کړل چي وگوري پستانان pistons سم دي که نه؟ اوکله چي دستونزې دحل له پاره ټولې پلټنې ناکامي سوې ، بیایې داورپرکاریگرانو راواچول اوښه یې وډبول . داورکاریگران یووخت په دې تورن سول، چي دسونگ دلرگو په اندازه ښوولو کي درواغ وایي . تراصلي اندازې یې زیات ښیي اوپاته برخه په بازارکي پلوري . له هغه وروسته یې بدگوماني دومره زیاته سوه ، چي دوی په قصدي توگه سم کارنه کوي اوشیان سره مرداروي . دموضوع اساسي علت دا و کله چي دیوه مامورفکرته دسونك دلرگیو په ورځنی اندازه کي دکمښت راوستلو خلانده نظریه ورغله، له هغې ورځي راهیسي دلرگیو کاریگران دمواداو په تالاکولوتورن کېدل اوداسي ورځ به نه وه چي هغوی ته سزانه ورکول کېدله .

دهغه چادژوند مزه نه وي، چي دداسي ناپوهوکسانو ترلاس لاندي کارکوي.

زه که څه هم دنوروټولوبېلابېلو کارونو په څنګ کې دبېلرانو اوانجنانو تش په نامه مشروم، خودمصرف سوموادو داندازې مسول نه وم . داکاردیوه بل ماموږپرغاړه و. دافغانانوذاتي بدګوماني اوپه کارباندي ناپوهي ددې سبب وې چې نوموړي دې په داراز موضوعاتو کې دچاپرخبره غوږونه نیسي . که څه هم زماسره به مشوره وسوه ، خوزمانظرته څکه دتعصب په سترګه کتل کېده، چې داورپرکاریګرانو مې پوره نه اچوله . کله چې مې دلرګیو دټوټه ټوټه کولو پېښنهادورته وکړ، هغه یې داسي تعبیرکړ،چې ګویازه غواړم حکومتي شتمني ضایع کړم . دحکومت دانجنیرپه توګه زماله ټاکلو لږوروسته ماته یوبل فرمان(دامیرلیکلی امر) راورسېد، په هغه کې یې زه دنورو کارونوپه څنګ کې دبېلرانو اوانجنانو مسول ټاکلی وم. څرنګه چې انجنانو په ډېره بده توګه کارکاوه ، نوراته ویل سوي و، چې هغه بایدډېردقیق وازمویم . باید معلومه کړم،چې دادانجنانو اوبېلرانو نقص دي که داوردکاریګرانو، داسي فرمان نسته چې په دهغه دي بیاژرټول اړوند کسان خبرنه وي او کله چې زه په دابلبه ورغ بېلرهاوس ته ولاړم ، خلك ډېرخپه راته ښکاره سول . دوی به غالبا داسي فکرکاوه، چې دوی ټل پرکارحاضروو اودسونګ دلرګیو دمحدودیت په صورت کې د بخارپرزیاتېدو باندي له خپلو ټولو هلوځلوسره برېالی سوی نه دي څکه نوزمادبریالیتوب چانس هم لږدی . اوپه دې صورت کې به نوبې له شکه ټوله پړه پردوی واچوم. ددوی خپل عادت داسي دئ، چې دکاردناکامی پړه تل پرلاس لاندي کسانواچوي .بېلران مې وکتل .زمااازموینې وښوول چې په بېلرانوکې دننه داهاکو (چوني) اوختیرېوپنډورغ(قشر)جوړسوی دئ . اوخلکو راته وویل چې له هماغې لومړۍ ورځې څخه چې دوی اېښوول سوي دي ، بیایې چاډپاکېدلو هڅه نه ده کړې . تقریبا دوې اونۍ یې ونیوله چې کارونه ټول سم سي. له دې وروسته به، چې هروخت د اور پرکاریګرانوچاپړه اچول ، هغوی به تل ماته دیومسول شخص په توګه مراجعه کوله. دوی درك کړې وه ،چې زه یې په ټکماریو پوه یم او ژمنه یې راسره وکړه ، چې که یې رپــــــــوټ ورنه کړم، په

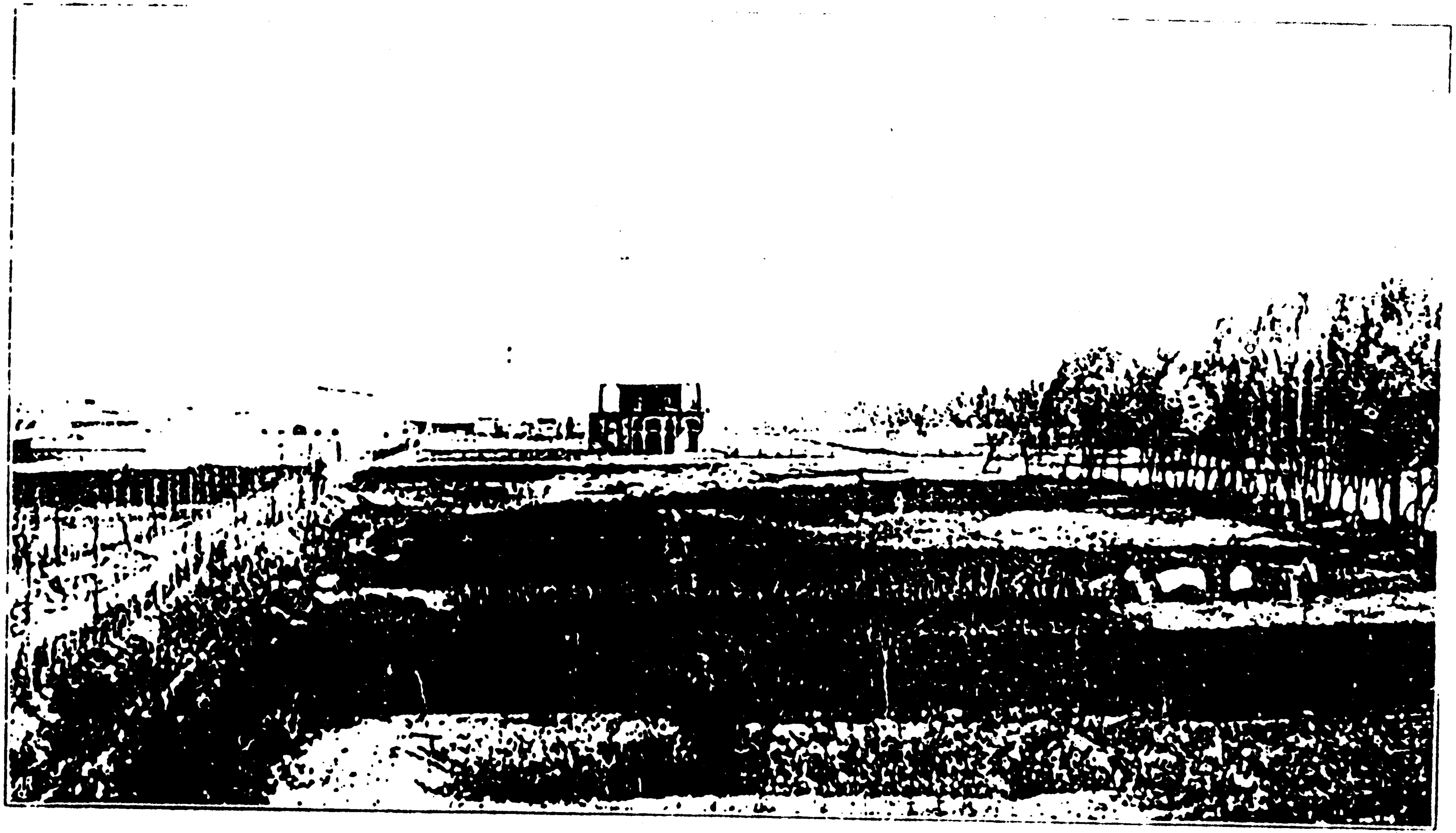

دکابل ورکشاپونو نوې برخه ـ په منځ کې یې دسردارمانۍ اودفتر

راتلونکي کي به کارونه په سمه توگه سرته رسوي. له ډېرو نورو خبروڅخه راته څرګنده سوه ، چي ماته خلکو دکاریګرانو د ملاتړ کوونکي په سترګه کتل .

دداسي چاپه سترګه چي کاریګران له سزاورکولو څخه زغورم اوزړه مي پرسوځي. څکه ماپه ډاګه څرګنده کړه ،چي دزیاتروکسانو تنخواه کافي نه ده اوهروخت چي موقع برابره سوې ده ، دزیاترو کسانو دمزد په زیاتولو کي مي تلاښ کړی دئ . اوداکاربه یوازي زماسره دمینې له امله کېدئ نه دبل څه په لحاظ. خودنورو کاریګرانو تنخواه هماغه دکاردپیل پرېخواني حال پاته وه.

بله نظریه چي دوی درلوده هغه دسایفونو(Syphones) په واسطه داوبودسطحي دلوړولو نظریه وه . یوه ورځ چي له پخواني امیرسره په دربارکي ناست وم، نوموړي داموضوع دهغومشرانو په وړاندي مطرح کړه، چي دهیواد له لیروسیموڅخه دده لیدلوته راغلي وو.ده هغوی ته داسي تشریح کړه ، چي که تاسي یوسایفون سرچپه ونیسئ اوپه یوه ښانګه کي یې اوبه کښته تویي کړئ، په بله ښانګه کي یې اوبه لوړي خیژي. دومره لوړي چي سطحه یې دلومړی ښانګي ترسطحي نه لوړیږي . ده زیاته کړه چي غواړي ددغه شان یوشمېر سایفونو په واسطه دکابل شاوخواهغو سیمو ته ، اوبه ورسوي چي وچي دي ، اوبه نه لري ، اودجاري ویالو ترسطحي لوړي پرتې دي . ده ماته مخ راواړاوه اودخپلې خبري د حوالي په باب یې پوښتنه راڅخه وکړه ماخواب ورنکړ څکه که مي مثبت ځواب ورکړی وای نوبیادا کار زما پر غاړه لوېدی او پـه

عام درباركي بل رازخواب وركول له ادبه ليري كارو، پــــه تېره بياچي خبره داميرله خواسوې وي . څه موده وروسته دورکشاپونو يوڅو تنه اصلي استادان(Foremen) د امير لخوا وروغوښتل سول اوهمدغه نظريه يې ورته بيان کړه . دوی ورته وويل چي په هغه کي به فکروکړي اووبه گوري چي څوك داكاردسايفونونو په واسطه يادداسي پمپ په واسطه چي پخپله كاركوي ، سرته رسولای سي. دوی پرموضوع كولو باندي دغوركولو له پاره څوورځي وخت وغوښت اوبېلابېلې تجربې يې وکړې . زه هم ددوی لخوا په موضوع خبرسوم څکه په يوه يادوو ورځو کي به دوی زمادنظر غوښتني له پاره راته راتلل.

داوسپني اوژېړوېه ريخته گری کي ماته څرگنده سوه چي دسونگ موادو اندازه چي دقالبو په وچولو کي كارترې اخيستل کېدی،دومره لږده چي تقريبا نيمايي قالبونه يې بيخي خراب کړي دي . دادمسولو مامورينو دوهمه مساله وه چي دحکومت دپيسو سپمولو له امله يې رامنځ کړې اوپه دې ډول يې دخانونو تنخواه دحکومت دخيرغوښتونکو په توگه زياته کړې وه . دې موضوع دقالبونو يوه ستره فيصدي خرابه کړې وه اوله ماپرته بل چاپکښې ری هم نه وهلی.

دافغاني مامورينو كارونه چي دبېلابېلو څانگودشاپونو اوكارونو انتظام پرغاړه لري، دMP(دپارلمان دغړو.هوتك) له هغومسافرتونو سره ډېر ورته والی لري، چي په ساړه موسم کي درې څلورمياشتې په هندوستان کي تېروي اوبياكوررونو ته دخپل حکومت دټولومسايلو دتشريح كولو اوچاري سنجولو له پاره څي.

دکابل په ورکشاپونوکې دماشینونودوه سترشاپونه سته، چې په هغه کې تقریبا سل دانې راز راز ماشینونه پراته دي . دوه دکارتوس جوړولو شاپونه دي،چې په هغوکې دمارتیني اوسنایدرکارتوس دجوړولو ماشینونه سته ، دفلزي پټاکیوشاپ، دآهنگرۍ شاپونه ، د بخاردسوټك شاپ ، داوسپنې اوژیړو دریخته گرۍ ځانگې ، دسکې وهلوځانگه ، دگرځنده ژرندي شاپ اودبایلراوانجن خونې. ددې پرځنگ دتوپونو دارابواوبازوگانوجوړولو، دتوپکو دکارتوسو جوړولو، دکارتوسواوتولیو ډکولو ، دتوپخانې ، دکیزو، دکتاروزمو، بوټونو اونورشیانو جوړولو لاسي شاپونه ، دتوپورنگولو، دتوروباروتو دپټاکې دغوزې، دځرمنودآتش ورکولو اوتورولو، دصابون اوشمع جوړولو، دالکول تقطیرولو، دتېزاب جوړولو، دعکاسۍ چاپولو (Electro-plating) دتورواوبرچوجوړولو ، داوږومیډو، دمرمېو جوړولو ، دحلبۍ اومسي کارونو ، ترکاڼۍ، دنخشې جوړولو، رسامۍ ، دکوردفرنیچرجوړولو اونوري ځانگې . په دې ځانگوکې دځلورو پنځوزروپه شاوخواکې خلك کارکوي.

افغاني کاریگران خیرك دي اوکه خپل مغزیوازي خپل کارته وقف کړي، دکورچاري یانورمسایل ورته دکارکولواجازه ورکړي، ډېربنه په زړه پوري اوله مهارته ډك کارکولای سي . داخبره دزیاتې ستاینې اوکریډیټ وړده . اوهمدا دافغاني کاریگرانو بنېگڼه ده . په هغوکارونو کې، چې ډېردقیق پیل اوپای لري، دوی معمولا بریالي نه دي . زیاتره یې سبب دادئ، چې دوی ته دمیچ جوړولو هنراوپه هغه برخه کې دکارکولو لاربنوونه نه ده سوې . اوهمدا سبب دئ، چې خمکنۍ ماشینگنې یې دډاډ وړنه دي.

په خینوموارد‌وکې کاریگرداسې ښکاري چې گویادیوې ناسمې (غلطۍ) لاري په یقیني کولوکې خوراډېرفکرپه کاراچوي اودوام پسې ورکوي . البته په دې کې شك نسته، چې که یوه افغان ته سمه ښوونه اوروزنه میسره سي ، ډېربنه کاریگرځني جوړېدلای سي . زه زیاتره وینم ، یوکاریگر ددې پرځای چې خپل کارپه ښه توگه بشپړکړي، یومخ یې وران کړي . داځکه چې دکارپه دغه برخه کې یې پوهه لږوي. کله چې کارځني وران سي، زه عموما پخپله دکومك بړغ پرکوم . ددوی داخوښه وي، چې کارپخپله سرته ورسوي. پــه دې امید ، چې

دبشپړېدوپه صورت کي به يې له اميرڅخه کرېډيټ واخلي . داچي دوی دمرستي له پاره پرنورورڅ نه کوي، ترډېري اندازې ددوی دمامورينو گناه ده . څکه کله چي يوڅوک دکوم خاص کارله پاره اميرته ورولي، پرڅنگ يې داادعا هم کوي، چي نوموړي دکارپه دغه ياهغه برخه کي په ستونزو اخته و، ده مرسته ورسره وکړه اوپه دې ډول له سړي څخه پخپله گټه دکارکرېډيټ واخلي . په خينوموارد وکي خولاماموړين په دې پلمه دټول کارامتيازخان کش کړي ، چي کاريگردده ترلارښووني لاندي کارکاوه. په هرصورت ددغه شان حکومتي سيستم يوه نتيجه داده ، چي هرڅوک کوښښ کوي خان داميرترنظرښه وايسوي اوله دې لاري په لږڅه باندي دخپل زړه مراد حاصلوي.

په ټولو کارونو کي يواستاد (ښوونکی يافورمن) اودهغه شاگردان (نوی خوان کاريگران) وي. کله چي يوشاگردله استادڅخه ټول کارزده کړي، يافکروکړي چي زده يې کړ، بيانومعمولا په دې لټه کي سي . چي څه رازدخپل استاد لاس له کاره وباسي اودی ځای ونيسي . داکاردوی معمولا اميرته دخصوصي رپوټونو ورکولو له لاري کوي . ورته وايي چي استادې دکارترارتيا زيات مواد غواړي اوکوم مواد چي بالابودسي ، هغه بياپلوري اوخپل دژوند اړتياوي په پوره کوي. ټول گاونډيان يې دده دعوايدو دزياتوب شاهدان دي. دارپوټونه تل ځای ته نه رسيږي . په دې معنا چي استاددي خپل موقعيت له لاسه ورکړي اوشاگرد دي ځای ته ور ټوپ وهي . خودومره اغېزه وښندي چي استادبه بنايي بندي کړي، پښوته به يې زولنې ورواچوي ، دورځي له خوابه دمعمول په شان کارته ورځي اوپه شپه کي به بيرته بنديخانې ته بېول کيږي . ميرزايان به دده حسابونه ورتفتيشوي اودانو دکلونو کارد ئ اواستاد زياتره دحساب ترتصفيې دمخه په حق ورسيږي اومړسي.

افغانان په هرهغه کارچي خطرورسره مل وي، لکه دباروتو جوړول اونور، ډېرېې احتياطه اودخان په غم کي نه دي. په نتيجه کي يې کله کله چاودني پېښيږي سي ، ډېرکسان پکښې ووژل سي اونورېې مياشت ودوې په کارکي وارخطاوي. کله خولاعين بې احتياطي ترهغه وخته دوام ومومي چي بله حادثه پېښه سي او د يو څه مودې له پاره دوی له احتياطه کار اخيستلو تــــه اړکړي .

یووخت د پارې (سیمابو) چاودني خوراډېري حادثې پېښولې. خوکله چي ماورته دتیاریومعمولي لاري چاري ونیوولې، بیاکومه حادثه پېښه سوې نه ده . خیني حوادث دډکو سرپوښونودېیباکه پورته کولو له امله پېښېدل . یووخت دیوه فورمن(استاد) دبې‌احتیاطی له امله شپېته زره پوښه وچاودل. یوځویې دکتلو له پار راواخیستل اوبیرته یې بکس ته وروغورځول. په دې پېښه کي څلورتنه مړه اویوځونوردتل له پاره معیوب سول . یوځوېې په سترگوړانده سول. سرپوښونه یې په سترگو ننوتل اونوریې سوی نه و. دباروتو په یوه چاودنه کي شل تنه مړه اویوزیات شمېرټپیان سول . زیاتره یې له دې امله ژوبل سول ، چي دچاودني له امله پرخلکو باندي دخوني دروند چت راونړېدی اوخلک ترلاندي سول. دبې‌احتیاطی له امله نورحوادث هم پېښ سول ، چي هره یوه یې دیوه یادوو تنو دمرگ یاژوبلي سبب سوې ده . په پای کي امیرماته امروکړ، چي دمقرراتویوليست ورته جوړکړم اودخطردکمولو اوچاودنو دمخنیوی له پاره بشپړي ضروري لارښووني ورکړم . بندیزونه ولگېدل، ضروري کارونه سرته ورسېدل اومقررات عملي سول . له هغه وروسته حوادث هم ورسره ودرېدل.

دکاریگرانو مزدزیاتره دومره دئ چي له لوږي په راوگرزي. په داسي حال کي چي خینو کسانو بیا شخصا امیرته دخینو وړوکارونو په سرته رسولو سره خپل مزددومره زیات کړی دئ ، چي ورسره نه ښایي . ورکشاپونه تقریبا اتلس کاله وړاندي پیل سوی دي اودزیاترو کاریگرانو مزدچي دلومړي وارمقررېدلو پروخت هلکان وو، لاپرهماغه اولني حال پاته دئ. په داسي حال کي چي دوی په کارکي دتجربې موندلو له بابته حکومت ته ډېرستراارزښت لري. دخوراکي موادو دبیوحیرانوونکي جگوالي دوی ته لازیاتي ستونزي پېښي کړي دي .وچه ډوډی چي ددوی اصلي خوراك دئ، اوس تریخوا څلورچنده گرانه سوې ده . یوشمېر کسان سته، چي په خینو ټاکلو ماشینونو کي دشاپونو له هماغه پیل راهیسي کارکوي اوپه میاشت کي اته روپۍ(پنځه شلنگه وڅلورپنسه) جوړوي . داخلك مېرمني اوکورنی لري . کله خوېې لانوربنځینه خپلوان هم دغاړي وي . داچي دوی څه راز ژوندکوي ، پخپله یوه معماده . خوداخلك پرهډوکو باندي لکه څرنگه چي ښایي، وازگه نه لري. نورکاریگر زیاتره هلکان دي چي نـویو کارونو

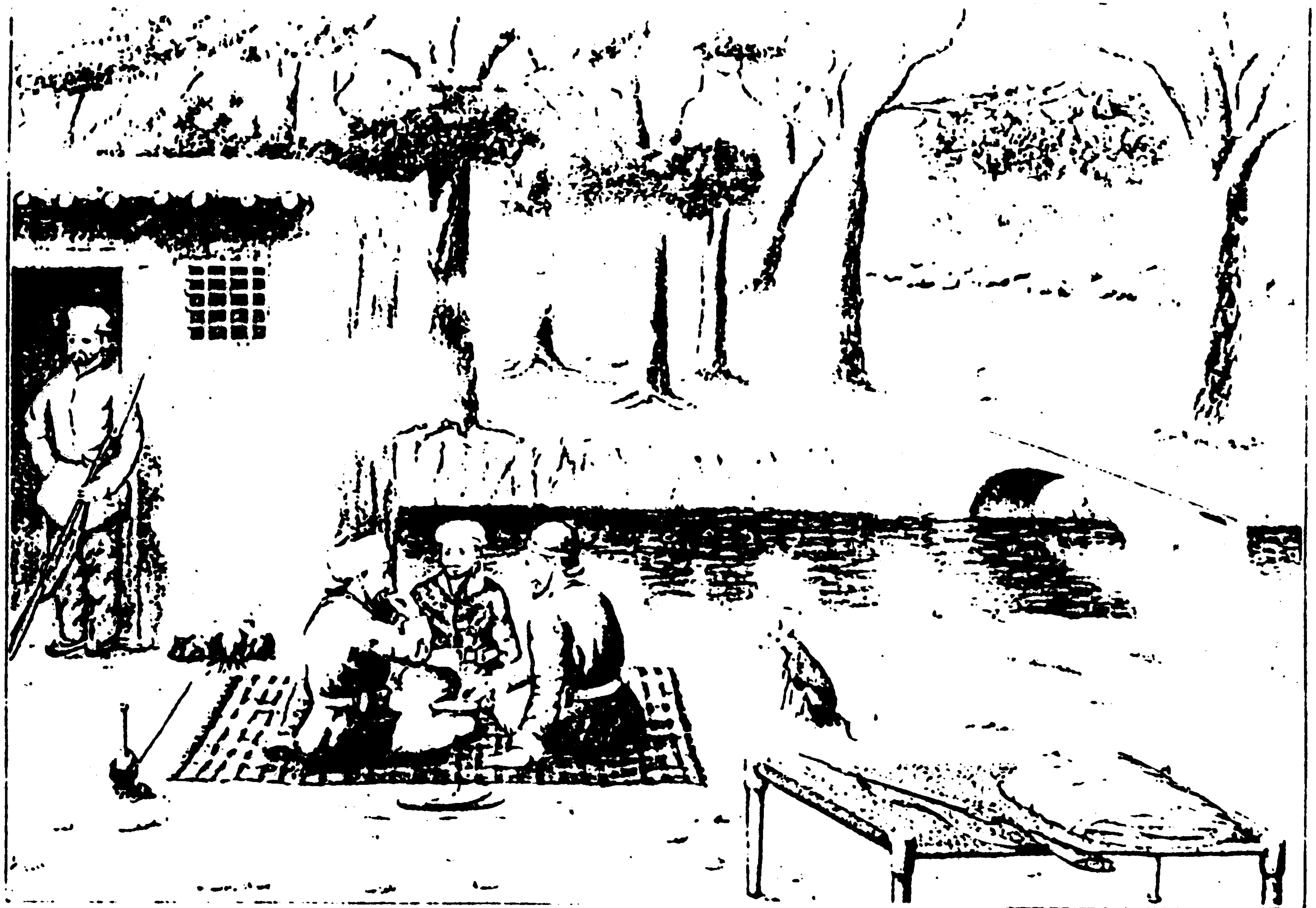

دکابل ورکشاپونوپه باغچه کي عسکر دپیرې او ډوډۍ خوړلوپه حال کي
(دمولف رسامي)

ته گومارل سوي دي اودمياشتي يې په لسو روپيو (شپږشلينگه اواته پنسه) کارپيل کړی دئ .زياتره ماشين کاران اولاسي کاريگردمياشتي شل دېرش روپۍ اخلي.استادان دمياشتي له شلو څخه ترسلوروپيو پوري گټي (ديارلس شلنگه وخلورپنسه ـ شپږشپېته شلنگه واته پنسه).

له حکومتي ورکشاپونوپرته په هيوادکي يوشمېرمحدود کسبونه هم ستنه . دامحدود کسبونه چي په کوچنۍ سطحه چليږي، مسگري، حلبي سازي ، آهنگري، دسرواوسپينو زرگري ،ترکاڼي، دڅرمني کاريگران اونوردي. دهيواددسوداگرۍ زياته برخه وچه ميوه ده، چي هندوستان اوروسيې ته صادريږي . تازه انگورهم هندوستان ته لېږل کيږي ، په وړيو کي يې پيچي اودلرگيو په کوچنيو بکسوکې اچوي . کابل اودهغه شاوخوا سيمي په پرېمانه اندازه دېرښه انگورلري چي دموسم پروخت يې اته پونډه تقريبا په يوه پنس پلورل کيږي . دېرښه انگوريې يوپونډدپنس څلورمه برخه بيه لري . زه له دغوانگورو څخه شراب جوړوم . دوه دري ډوله سره گډوم، چي دري کاله وروسته له ټولو هغوشرابو سره يوشان وي، چي په هندوستان کي عموما پلورل کيږي. څرنگه چي دادخالصو انگورجوس(شربت) دي، ښايي ترزياترو نوروښه وي. زردالوهم په زياته اندازه ستنه . زردالواوانگوردصادراتي وچي مېوې ستره برخه جوړوي. غلې داني هم صادريږي خوپه زياته اندازه نه. څرنگه چي وړل يې ارزانه دي څکه نودزياتو موادو لوی تجارت خني جوړېدلای سي. په کابل کي زياتره مېوې اوترکاری کيږي و دټولو هغومېوې له پاره چي دحاره سيمي لمرنه غواړي ، دکابل آب وهوا ورته په ځانگړې توگه مساعده ده. دجلال آباد اوکندهار په سيموکي تودوخه دومره ده چي دحاره سيمي زياتره مېوې پکښې شنې کېدلای سي . په جلال آباد کي په زياته اندازه گني توليديږي.

وريښيم هم په پوره اندازه توليديږي . اوپه هيوادکي دوريښمودچنجي دروزني له پاره خورازيات امکانات ستنه . همدا اوس وريښم په دريو سيمو کي توليديږي : بخارا ،هرات اوکوهستان . په کوهستان کي دنورو سيمو په نسبت په لږاندازه دي. غالی هم جوړيږي . دهرات اوترکستان دا، ايراني غاليو ته ورته اودکندهاراوهزاره وو دا، کراستي(نيمخی) دي. دهيواد په بېلابېلو سيمو

کي په لاس باندي ډول ډول ټوکران اوپه غزني کي زيات شمېرپوستينونه دپسوله پوستکو څخه جوړيږي . دغه موادزياتره دهيواد دخپلو اړتياوو دپوره کولو له پاره توليديږي اوصادريږي نه. په بېلابېلو سيموکي زيات شمېر اوښان، اسونه ، غوايي اوپسونه روزل کيږي خوډېرلږيې صادريږي . له تېروڅوکلونو راهيسي اسونوته له هيواده بهردخرڅلاوله پاره دايستلواجازه څکه نسته چي ويل کيږي، هغوی دهندوستان دلښکروله پاره رانيول کيدل. دترکستان (۱) سيمه داسونو او مواشيودروزلو له پاره دافغانستان ډېرښه سيمه ده . په دغه سيمه کي خورا زيات سمسورڅړځايونه سته اوله ترکستانيانو څخه چي څوك دهغوی دسيمي دکرني اودمنرالونو دشمتنيو په باب خبري واوري ، نوپه زړه کي بې Eldorado (۲) ور وګرزي، دجلال آباد له شاوخوا څخه دسيند داوبو په واسطه لږاندازه الوارونه(چارتراش لرګي) هندوستان ته دخرڅلاو له پاره لېږل کيږي، خودااندازه ډېره کمه ده ، څکه دافغانستان دزياترو سيمو غرونه اوشاګی ببخي لوڅي دي اوخال خال دلته وهلته محدودي درختي پکښې وي.

په هيواد کي ورياوي(بارانونه) لږکيږي خوپه ژمي کي دواوروتوپانونه اکثره وي . په پسرلي اودوبي کي دکښتونو دخړوبولو له پاره داړتياوړ اوبه په غرونو کي دواورو دويلېدلو له لاري پوره کيږي . دااوبه ټاکلو سيموته دويالو له لاري رسيږي . دغه کانالونه هرکال په پسرلي کي پاکيږي . دويالې دپاکولوپه ټاکلې ورځ ټول هغه کسان چي له دغواوبو څخه کاراخلي ، دډول اوسورنا (يادې ته ورته وسايلو) په واسطه سره راغونډيږي . دوی هره ورځ په نوبت سره کارکوي. له ويالې څخه ببکاره وانبه راټولوي . ويالہ ژوروي اوختېه يې ترپايه ځني باسي(۳)کله کله دکروندګروترمنځ په فرعي ويالو کي داوبودلومړي وارااستعمال پرسردعوي(شخړي) پېښيږي . څکه کوچنيوويالو ته زياتره هومره اوبه نه رسيږي ، چي دکروندګرو له پاره دی کافي وي . څرګنده ده چي جګړه لومړی پردې خبره پيل سي ، چي څوك بايد اول واراوبه ولګوي . له جګړه کوونکو سره عموما اورده يومان(بېلونه) وي اوپه جګړه کي کار ورڅخه اخلي ، چي کله کله سړي هم پکښې ووژل سي . ديامه وراې ډېردروند دي اوژور ټپونه ځني پېښيږي.جګړې کله کله دې اندازې ته ورسيږي چي ځني کسان دنورو درمندونه

په غيج اخيستلو کي وسوخي اوکه پرد غه کارڅوك شاهدي ورکړي، نوبيادواړه خواوي محمکې ته عرض کوي .

دغنمو داوړو کولو ژرندي دويالو پرڅاکلو مناسبو ځايونو باندي جوړي سوي وي اوپه اوبوباندي چليږي ، چي دکارثمره يې ډېرلږ اودهغي قوې څلورمه برخه وي ، چي ژرندي ته ورکول کيږي . ژرندي يې ډېري پخوانۍ او زوړماډل دي. يوه ډېره (پل) پرپله باندي پرته وي اوغنم دهغه سوري له لاري ورسيږي ، چي دپاسنۍ ډبري په منځ کي جوړسوی وي. لومړی واراوړه ډېرغاښچيچن (زيږه) وي اوکه څوك غواړي ښه يې ميده کړي ، بايد دوه دري واره يې ترژرندي وباسي .

په افغانستان کي دمالونو دلېږدونو (انتقال) چټکووسايلو ته ډېره زياته اړتياسته . په اوسني وخت کي دحيواناتو پرشادبارونو انتقال دټولو شيانو دوړولو راوړلو يوازنۍ وسيله ده . اوځرنګه چي ديوه لنډ واټن انتقال له پاره ډېرزيات وخت لګيږي ، ځکه نودکراهي سيستم ګران تماميږي اودسلو ميلو واټن وهل څواونی نيسي . ددغه رازکاربيه دهمدومره واټن له پاره پرسل سېره وزن باندي اتلس شلنګه ده . دابيه په داسي يوه هيواد کي ډېره لوړه ده، چي هرڅه پکښې ارزانه دي. دهرشي وزن اواندازه داسانوڅااوښانو دباروړلو په ظرفيت پوري محدوده ده .

کوچيان زياتره له يوه ځايه بل ځای ته دمالونود انتقال دنده سرته رسوي . دايوه غښتلې اوسخت سرې قبيله ده اوهغو Gipsies ته ورته ده ، چي کورنه لري . دوی دپنځو سوياسلوځاروبو له يوه کاروان سره خوځيږي ، چي اوښان ، اسونه، خره اوپسونه پکښې وي . دوريو کوچنی رمې هم وسره وي . له کاروان سره هرچيرته چي ځي، ښځي اوماشومان ، دکورلوښي اويولږشمېرچرګوړي چي پرخروباندي يې بارکړي وي ، ملګري وي. دچرګوړو پښې يې ورتړلي وي چي ونه تښتي . کوچنی ماشومان که ولري ، هغوی يې هم په يوه کجاوه کي دچرګوروځنګ ته بارکړي وي. دوی اکثره دپسونو غټې رمې لري اوهغه کوچنی ورې چي سفرنسي کولای ، دهلکانو اونجونو په غېږکي انتقالېږي . کله چي پرهرځای باندي واړوي ، زيږې کوډلي دروي ، چي له لرګيو څخه جوړي سوي

اودپاسه یې بورياوي اوواښه وي. (۴)خوکله کله بياد استوګنې ځای دونو اوګاروپه منځ کې وي . دوی ښکلي خلك دي آزاد اودخوندمزلونه وهي. دوی په آزاده هواکي ژوند کوي اوپرله پسې مشق وتمرين هم ورسره کوي . بې له شکه په دغه راز ژوند کي ناروغ ماشومان نسي پايېدلای. همدا سبب دئ چي ژوندي پاته سوی کسان ډېرغښتلي اوپياوړي دي. يوه ورځ چي ماپه يوه دره کي ساختماني کارکاوه ، دغه راز کاروان مي څنګ ته تېرسو. يوچااحوال راووړ چي کوم توندباد يوکوچنی اوښ اخيستی اودکاروان له يوې پيغلې نجلی سره يې جنګولی (ټکرکړی) دئ . نجلی يې ښه ډېره ليري غورځولې اوهوري يې په ډېرشدت سره له تېروتېروسره ټکرکړې ده. ماورمنډه کړه اوفکرمي کاوه چي نجلی به مړه سوې وي . خونجلی له يوڅوشېبو وروسته اوچته راوغورځېده ، جامې يې له دوړو ټك وهلې(وڅنډلې) اوبيرته بې پروا رهي سوه . دکوچيانو ښځې مخونه نه پټوي اوکه کوم انګرېز يې مخې ته تېرسي، خپل مخونه په پوړني(څادر) پټوي . ددرمندونو اخيستلو پروخت، کله چي دکښتوسيمو تودوخه د رمودڅارويو له پاره ډېره جګه وي اوله دې امله نورکارونه نه وي، کوچيان له يوه ځايه بل ځای ته دلوګرو (لوکوونکو) په توګه ځي . کله چي ديوې سيمي کښتونه لوسول ، بيابلې ته ځي . دلووخت په ببلا ببلو سيموکي دمختلفو ارتفاعاتو له امله توپيرسره لري . هغه نارينه چي داوښانو څارنه کوي(چوپان ـ م، هوتك) دشپې له خواخپل اوښان په يوه داسي حلقه کي سره تړي ، چي پزې يې ګويا دحلقې منځنی برخې ته متوجه وي . سړی(چوپان) دحلقې په منځ کي داوښانو ترغاړو لاندي څملي اودهغوپه منځ کي بې خاره Unmolested بيديږي .

چای دهندوستان له لاري وارديږي. که څه هم ډېره دعاموخلکو په باب وي نوهغوی يوازي شين چينايي چای مصرفوي ، چي له چين څخه بمبی ته اوبياپه اورګاډي کي پېښورته اووروسته دکابل سوداګروته رسيږي. دکندهاراوهرات سوداګريې دکوټې له لاري ترلاسه کوي. له پېښوره کابل اوله کوټې څخه کندهارته پراوښانو باندي وړل کيږي . هرکال يوه زياته اندازه چای وارديږي . غريب خلك يوازي غرنی هندوستانی چای کاروي . په نوروېې ، چي يوپوند يې

له دریوشلنگو څخه ترپنځوشلنګو پوري دئ ، وس نه رسیږي . ما یو وخت هغه وکړه په کابل کي د هندوستان شین چای رواج کړم . خوخوندیې چاخوښ نه کړ. دوی په نظر د هندوستانیو چایو د زیاتي کړني سبب همدا (خوند) دئ .

نورواردات‌ي موادنځي مالونه، ټوکران ، وربښم اوبخمل دي. وروستي دوه مواد (وربښم اوبخمل) په زیاته پیمانه د ښځوله خواکاریږي . یووخت سړیواوهلکانو هم وربښمني جامې اغوستلې . د دربار اوسنی فیشني جامې د توریټوکره وي، ځکه نوپه نارینه وو کي د وربښمنو جامو تقاضالږسوې ده . داسانو زینونه اود څرمنو نورمالونه ، مستعملي جامې ، بوره اود کورداړتیاوړ نورموادله هندوستان څخه د سوداګروپرلاس راوړل کیږي. خوددغو موادو تجارت ډېرکم دئ .

په کابل کي دغلودانو. مایعاتو اونوروموادو له پاره مقیاسونه نسته . ټول شیان په وزن پلورل کیږي . وزنونه یې په هندوستان کي له مروجه وزنونو سره توپیرلري اوله نخوده یې جوړکړي دي . نخودهغه مقدارته ویل کیږي چي دیوه نخود (چڼه) په اندازه وي، که څه هم ټول نخود په یوه اندازه برابرنه دي. دهمدانخودوڅلېرویشت دانې یومثقال کیږي . شپږمثقاله له یوه اونس سره برابردي، شپږنوي مثقاله یوپاوکیږي چي ترانګلیسي پونډ لږڅه کم دئ . شپاړس پاوه یوسېراواتیاسېره یوخرواردئ . له حکومتي مغازو پرته په نوروځایو کي دقیق کانې (وزنونه) نه کاریږي. په بازارکي خلك دوزنونو له پاره ببلابېلي ډېري کاروي اوالبته دډېرو اوحقیقي وزنونو ترمنځ توپیرددوکانداریه ګټه وي. داوږدوالي له پاره دوه مختلف یاردونه (Yards) سته چي دوی یې ګزبولي . هغه چي دسروې کوونکو اوبنایانو (ختمګرانو) لخواکاریږي ،نزدې اته ویشت انچه کیږي اوداېل ګز. چي ټوکران اونورمواد په اندازه کیږي، دوڅلوېښت انچه دئ . کروه یامیل چي مایې تقریبا غیرمعینه اندازه وښووله ، معمولاً له یونیم انګرېزي میل (Mile) سره برابره ده.

حکومتي دفترونه دمیرزایانواوکاتبانو لخواکنترولیږي اوهغوی کارپکښې کوي، میرزاته په هیوادکي دتعلیمیافته سړي په سترګه کتل کیږي خودده تعلیم په فارس ادب، یولږ څه زره عربي اودریاضي په څلورو اصولو کي لاهــــم سم

مسلکي نه وي . که په جمع کي خبره وکسر (اعشاریه) ته ورسیږي ، نو بیا دی لاس ترزني ورته ناست اوپکښې ورك وي . زه یووخت حاضروم چي ددوی اتلس تنه سره راغونډوواوغوښتل یې یوه داسي محاسبه حل کړي چي صرف ضرب پکښې و. دوی ټولو مختلفي نتیجې څني راایستلي وې . کوم یوه چي خواب یې حقیقي خواب ته یوڅه نزدې و، خانته د لږ څه سم خواب په خاطرډېرکرېدیت ورکاوه . میرزایان که څه هم له ټولوطبقو څخه متشکل دي، خودوی پخپل ذات کي یوه طبقه ده اوله نورووګړو څخه ددوی دسخت اونرم چلند له مخي توپیرلري. البته ددغه چلند ترشایې پربل چاسخت زړی اوظالم طبیعت پروت دئ . میرزایان ددفترونو دڅانګو مشرتوب ته، دخپلي پوهي اوپه کارکي دمهارت له امله نه رسیږي ، بلکې دې مقام ته هغه څوك رسیږي ، چي په چل وچلبازۍ کي ماهروي. خوان میرزایان کله دیوې قضیې په جوړولو کي دخپلو مشرانو خبروته غوږنیسي ، چي په هغه کي کلمات اومفاهیم په قصدي توګه داسي راوړل سوي وي ، چي ده ته دقضیې دناکامۍ په صورت کي دتېښتي لار خلاصه پاته وي . دغو اړخونوته زیاته پاملرنه کیږي . میرزایان له ټګماریوډك دي اوعادي سړی ژرپه دام کي اچولای سي . دوی حتی یودبل پرضدیاهغو کسانوپرخلاف ، چي زیاتې پیسې لري ، هم په دې خاطردسیسې کوي ، چيٰ په یوه یابله لاریې په خپله کړۍ کي راتاوکړي اوبنه یې ونښتېځي.

کوم کارته چي دوی زیات ارزښت ورکوي هغه دادئ ، چي دهغومامورینو پرخلاف خپله خبره مدلله اوپه اثبات ورسوي ، چي امیرته یې رپوټ ورکړی وي اوپه هغه کي یې نوموړی شخص دلګونو سرکاري روپیوپه خوړلو متهم کړی وي ددغسي قضیو له رپوټ ورکولو وروسته دوی ته معمولا داتهام دثبوتولو کارپه غاړه کي ورلوېږي ، چي داکاردتورن شخص دصورت حساب دسپینولو اړتیا رامنځ ته کوي اوپه دې ډول نوبیادوی ترتفتیش لاندي کتابواوکاغذو کي دراغلو اعدادو او ارقامو پروانه ساتي ، بلکي پخپل فکرکي په هغه څه پسې ګرزي چي څه راز داسي واړه اتهامات پیداکړي اوتورن په متهم کړي، چي ردول یې سخت وي. بیانو ددغو کوچنیو اتهاماتوله پاره، چي ښه یې رنګ ورروغن کړي اوپېسولي وي. په کاغذونوکي ګوري . څرنګه چي هیڅ یومامور د خپلـــو

وظايفو په برخه کي له ګمارۍ اوچل ول څخه خلاص نه دئ ، خکه يې پرضد د
دڅوناوړو قضيو جوړېدل عموما ګرانه خبره نه ده . تردي وروسته نودوی
ارقاموته مراجعه کوي اوزه داسي کسان پېژنم ، چي دهغې اندازې په دوه چنده
پيسو خوړلو تورن سوي و ، چي په واقعيت کي ددوی په لاس کي وې .
داکارډېرساده دئ ، خکه دميرزايانو پرشاوخواڅومحدود تنه داسي کسان وي ،
چي ترشلوپوري يې حساب زده وي . دميرزاکاغذونه د خورا ستر مقدار د
تروښولو (لوټولو) ثبوت ښيي . وروسته داټول کاغذونه اوثبوتونه ! د امير
حضور ته وړاندي اوبه پای کي نوتورن شخص اوکورنۍ يې جېل ته اچول کيږي
.ټوله پيسې اونورجايدادې ضبطيږي، چي رشتيا سي ، ټول جايداد يې نه
ضبط کيږي، خکه دتفتيش کوونکو ميرزايانو لاسونوته بياپه دې‌خاطرچي
دسزادلغوه کولويالبرترلږه دهغې دکمولو له پاره زياروباسي ، ښه پوره اندازه
پيسې رسېدلي وي. ميرزايان ترهغوچي پيسې يې ترلاسه کړي نه وي په
چاباورنه کوي . خکه دوی پوهيږي چي داسي لوبه يې پېل کړې ده چي
يابايدسړی له منځه پکښې ولاړسي ، يايې له خطره وژغوري اويابه ترڅان زيات
فعال دښمن ورته په انتظارکي وي . په هرصورت عوض ومعاوضه تل روانه وي
. خکه هيڅ ميرزا پرخپله چوکۍ دزياتي مودې له پاره نه پاته کيږي اوداسي يوه
ورځ راځي، چي له دسيسه جوړوونکي سره پخپله دده په شان معامله وسي .
ياجېل ته ولوېږي اوياووژل سي . په لوړودفترونوکي ديوه ميرزادکارکولو موده
معمولا دوه درې کاله وي . خکه دپيسو موندلو لاري چاري چي ده ځان ته غوره
کړي وي، دنوروميرزايانو لخواکشف سي . دځانونو له پاره يې ددغي چوکۍ
دترلاسه کولو رخه په زړه کي پيداسي اوبه دي ارمان، چي که يې په ژوندکي
دلږوخت له پاره يوواربخت بيدارسي ، بايد يوڅه وکړي . ددعوړپه جوړولو کي
ميرزايان هغه څه کوي چي نورېې کوي . ناحقه شاهدی ورکوي اوداکارکله
دومره پرمخ ولاړسي چي اميرلاپکښې ورك سي اونه پوهيږي ، چي کومه خواحق
په جانب ده . ددې له پاره چي حقيقت ځان ته معلوم کړي، امروکړي چي ټولوته
دي د فانه ورکولو سزاورکړه سي (٥) . مادوه تنه ميرزايان يوه ورځ په بازارکي
وليدل چي دناحقه شاهدی په توردخلکو په وړاندي فانه سوي وو اودفانه ورکولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکابلي میرزایانو یوه ډله

په لږفشارېږ د برژر اقرار وکړ. دوی د هیواد ترنورو خلکو لږ درد زغملای سي . داځکه چي ګرده عمرپرځای ناست اوپرله پسې چلم څکوي. داسي کوم میرزا به ونه وینې چي څنګ ته یې چلم پروت نه وي.

میرزایان دپیسوجوړولو بېلابېلي لاري چاري لري ، چي یوه یې دګمرکي محصول اونورو مالیاتو دراټولولو وظیفه ده اودوی له دې لاري چي څومره کولای سي ، له خلکو څخه پیسې اخلي . که یوڅوک وغواړي چي دخپلو تادیه سویو پیسویامالونو رسید ترلاسه کړي، اومیرزاته پیسې ورنکړي باید چي ټوله ورځ ورته منتظرپاته سي . کله لاهم څوورځي ورته انتظاروباسي . له هغه چاڅخه ، چي بېوزله وي ، یادوی پوه سي ، چي نورڅه نه په بودیږي ، دیوه پنس معادل لاهم دمنلو وړ ده . که یوڅوک میرزاته دڅو انو له ورکولو څخه ډډه وکړي بایدچي کابل ته ددې له پاره ددو دریو ورځو له پاره سفرپرځان ومني ، چي هلته تریوې روپۍ لږمالیه تحویل کړي اوڅوورځي لاورته انتظارهم وباسي . څکه نوخلك وینني ، چي میرزا ته یې دڅوپیسو په ورکولو کي ګټه ده . که دمیرزا له لاسه کوم لوړمقام ته شکایت وسي ، دده ددفترټول کسان قسم وقران اخلي چي نوموړي شخص کورټ ورته راغلی نه دئ . دغه راز که له حکومتي خزانې څخه یوڅاته پیسې ورکول کیږي ، هم باید ټاکلو میرزایانو ته یوڅه ورکولي سي اوداپیسې څکه اخیستل کیږي ، چي میرزا معمولا دپیسو په شمېرلو کي یوه یازیاتي روپۍ باقي(short) وي اوپه دې ډول دخپل باقي توب سرېه پوره کوي.

امیرمرحوم دحکومت په کارکي څومحدودو ګومارل سویو میرزایانو ته تنخواه ورکوله. ده ویل چي هغوی که تنخواه ولري اوکه یې ونلري، له خلکو څخه پیسې اخلي اوځرنګه چي خلك شکایت نه کوي، نوباید دمیرزایانو غم وخوري . دادچارو اقتصادي اړخ ته دپام اړولو یوه لاره ده . دحکومت مغازه داران ټول میرزایان دي اوداسي ښکاري چي دېرښه شیان ترې راباسي . څکه ښې جامې اغوندي ، پرښواسونو سپریږي اوپه کورکي ډېري ماندینې ګانې اوښځي لري. په داسي حال کي چي ددوی کلنی معاش به په ندرت سره ترلسو پونډو زیات وي. په هرصورت ځرنګه چي دګودامـــــداری کوم سیستم نسته

اوهیڅوك نه پوهیږي ، چي په مغازوکي کوم شی سته اوکـــوم شی نسته ، ځکه نوبه داسي یوه وظیفه کي دپیسو غونډولو کارډېره اسانه خبره ده . خوبه دفترکي ددوی دکارموده معمولا ډېره لنډه وي . ځکه ترلاس لاندي کسان یې غالبا په دې خاطردموادو دکمبوت رپوټ کوي، چي هغوی ته دپیسو لېږونډه ورزسپدلې وي.

که یووخت افغان ته څوك پوروركړي ، بیرته تري اخیستل یې گویا له ډېري ځخه ویني ایستل دي. که بیخي زیات فشارپرې ونه لوېږي ، ددواړو خبرو (له افغان ځخه پورکښل اوله ډېري ځخه وینه ایستل.م.هوتك) سختي سره یوشانته ده . زیاترو ته دپیسو بیرته ورکول داسي سخت ښکاري لکه زړونه چي یې ورسره ایستل کیږي . دتادیې په وخت کي مخ دومره بدونیسي اودومره عصبي سي، چي فقط ته واڅوك په زوراوبېرحمی سره غلا ترې کوي . امیرمرحوم دپوررونو دحصول له پاره یوه لاره راایستلې وه اوهغه داچي دپوروړي کورته به یې عسکرورولېږل. که به په پوروړي څه نه بودېدل ، عسکروبه یې پرکور واړول اودکورښه برخه به یې ځني ونیوله . که به یې په کورکي کوم څه نه درلوده ، سړی به مجبور و هرڅومره ژرچي کولای سي ، ورته برابري یې کړي کنه دتوپك کنداغ ته بایدخان ټینگ کړي . په داسي شرایطو کي پوروړي ځکه سمدستي قانع کېدی چي خان دنابللو مېلمنو څخه ورغوري. هغه مېلمانه چي کوربه یې پردابله ورته رااړاوه اوهره ورځ به یې په ډوډی اوچلم باندي زیاتي روپۍ لگولې . هرڅوك ددغوعسکرو یاماسلانو له لاسه(دوی په همدې نامه یادیږي) حکومت ته عرض کولای سي. خودا عسکرکافي اندازه تجربه لري اوکولای سي دغه شان مراجعې پخپله گټه وځرخوي.

په کابل کي دهندوانو یوه کالوني سته چي څونسله یې هلته تېرکړي دي. دوی هغه شان خلکو ته پیسې په پوروركوي ، لکه په نورو هیوادو کي چي یې یهودورکوي.دوی دغه راز دزرو اوقیمتي ډبروتقریبا ټول کاروبارپه لاس کي لري اوپه وروستیو کلونو کي اکثره کورنی له دې امله چي دژوندداړتیا وو دقیمتونو جگېدوله امله له لوږي څخه خانونه وژغوري ، مجبورسوي دي خپل زیورات وپلوري . هندوکه پریوه شي باندي کومه بیه کښېښوله، هغه باید دنوموړي شي

دارزښت له دوه پردرې برخې څخه هیڅکله زیاته ونه ګڼل سي . خلك چي كله یوپربل باندي کوم شی خرڅوي ، په خپلو منځوكي وايي، چي هندوانوپه دومره پیسو غوښت. معنا داچي ددوی له خواایښوول سوې بیه یومناسب قیمت دئ . ځیني هندوان دخزانې په دفتروكي مقرر سوي دي اوترمیرزایانو هم زیات معتـ خلك اوهم ښه محاسبین دي.

دهیوادپیسې دكابل په هغوضرابخانو كي وهل كیږي چي په عصري ماشینونو سمبال اوپه وركشاپونو كي موقعیت لري. اوكله چي زیاتو پیسوته په عاجله توګه اړتیاولیدله سي، شپه وورځ كاركوي . امیرمرحوم دپیسوزیات شوقي و. كله چي یې لیدل ، عواید كال په كال لږیږي ، نودداسي وسایلو په لټه كي سو چي پیسې په زیاتي كړای سي . هغه و، چي یوه ورځ له دې لاري دپیسو دزیاتولو نظریه ورپیداسوه . دكابل روپۍ دشكل له مخي یوه غیرمنظمه سكه وه اوپه لاس وهل كېدله . خوله سوچه سپینوزرو څخه جوړه سوې وه . امیرمجبورسو داټولي روپۍ راغونډي كړي اوترراغونډولووروسته یې ویلي كړي . ترویلي كولووروسته یې په زیاته فیصدي باندي مس ورسره ګډكړل. دغه مخلوط سپین زرې په نوې ضرابخانه كي له سره بیاضرب كړله اوداسي روپۍ یې ځني جوړي كړې چي څنډې یې ښوی او په ښكلي توګه حك سوي دي. په دې ډول امیردسوچه سپینوزرودپخوانیو روپیودویلولو اوبیاسكه وهلو دمخه ورسره دمسودګډولو له لاري خورازیاته ګټه وكړه اوكله چي دده دخپل هیواد پخوانی روپۍ خلاصي سوې بیا یې ایرانی روپۍ راغونډي كړې، مس یې ورسره ګډكړل . له بده مرغه دایران دیوشاه په وخت كي عین همداكارسوی و اوپه افغاني روپیوكي دمسوبرخه دنوروهیوادو دسكه وهلو ترمعمول ستنډرډ دوه چنده لاهم زیاته سوه. څكه نوامیرحكم وكړچي هغه ایرانی روپۍ دي راټولي سي چي دنوروشاهانو په وخت كي ضرب سوي وي. دكابل په خزانه كي یوه ایرانی روپۍ په یوه كابلۍ تبادله كېدله . امیرددې له پاره چي زیاته ګټه وكړي ، امریې وكړ، چي دهري ایرانی روپۍ په تبادله كي دي تركابلۍ روپۍ یوPice (۶) لږوركړه سي.شاه ددې خبري په اورېدوسره دده په هیوادكي دټولوافغاني پیسو په وړاندي دعین تخفیف راوستلو حكم وكړ، په روپۍ كي د غیرمعمولي اندازې

مسوزياتوب اوبولې نور عوامل ددې سبب سول ، چې په هندوستان کي دهغې ارزښت راټيټ سي اوپنځه کابلی روپی له څلورو هندوستانی روپيو سره تبادله سي. اوس يوه هندی روپی په دوو کابليو روپيو تبادله کيږي.

دخورلسم څپرکي لمنلیکونه

(۱) له ترکستان څخه دمولف مراددافغانستان شمالي سیمې دي چې پخواپه همدغه نامه یادېدلې(پښتوژباړونکی)

(۲) دغې انګلیسي کلمې ته یې په قاموسونوکي په(ودانه سیمه ، له زرونوډکه سیمه، شتمن هیواد) ترجمه کېښلې ده (پښتوژباړونکی)

(۳) دې ډله ییز کارته په اولسي اصطلاح (اشر) وايي(پښتوژباړونکی)

(۴) دارازکوډلې په کوچیانو کې رواج نه دي ـ کوچیان توري کېږدۍ لري(پښتوژباړونکی)

(۵) « فانه» تورن شخص ته د شکنجې ورکولویو راز سزا ده . دلاس دګوتوپه پیوستونو کې به يې لرګي وراینبوول او د لرګیو پر سرو باندې به يې سخت فشار راووست . دفانې په سزا کې دزیاترو متهمینو دلاسو ګوتې ماتېدلې او پسې وچېدلې .(پښتوژباړونکی)

(۶) دپیسو ډېر کوچنی واحد ، چې غالبا به دپول معادل وي (م.ه)

پنځلسم څپرکی

د هیواد جیولوجیکي حالات

دکابل وادي يووخت اورغورخوونكي خوله وه ـ كابل يووخت يوسترجهيل و ـ دسروزرو، مسو، سرپو ـ دډبروسكرواونوروكانونو رګونه ـ سيندونه اوپه هغوكي سره رزـ په جنجال كي دلوېدوله وهمه دحال نه ويلودود ـ دتركستان كانونه ـ دكابل وركشاپوله پاره دسونګ موادو مساله ـ دداخلي زېرمي ختمېدل ـ دكابل په وادي كي دډبروسكاره .

ليري نه ده چي كابل وادي دي ديوه لرغوني اورغورخوونكي غره خوله وي، ځكه دنورو دلايلوترڅنګ دكابل شاوخواغرونو كي دېرداسي ځايونه سته ، چي په هغوكي دلاوا موادو (Lava Cones) له مخي ديوه ولكانيك عمل نخښي ليدل كيږي. دغه رازپه زياتررو ځايوكي دستروكانګريټي بلاكونو په بڼه دكوچنيوډبرواولاوا دګډېدو بسترونه سته ، چي سمدلاسه دكانګريټي بلاكونه خيال پركيدلاى سي. يوځودغه شان بسترونه خوځوسوه متره اوږدوالى اوپسورلږي اوزياتره دغرو په بېخوكي پراته وي ، چي ديوې داسي ستري كلاياماڼي د تاداوونو په شان معلوميږي چي اصلي ساختمان يې نړېدلى اوله منځه تللى وي اودپېړيو پېړيو اوربښتونو يې شاوخواخاوره پريولې اوېوازي يې دكانګريټي بسترونو نښانې پاته سوې دي . داسي ښكاري چي ويلي سوې لاوادغرونو بېخوته رابهېدلې اوله ځان سره يې كوچنۍ ډبري اخيستي اودمځكي سطحي ته له رسېدو سره سم يې ټ‌ن غورېدلې اوپرمځكه باندي سره سوې اوكلكي ګاري ځني جوړي سوي دي.

دكابل دشاوخوا مځكي قشرونه په ډېرګډوډحالت كي دي دځينو شاوخواغرونه اوشاګيو قشرونه جګ جګ ولاړدي . داسي ښكاري چي دهواري سيمي خاوره دي يې يومخي ايسته سوې اوپاى ته غورخول سوي وي اوبې له شكه همداسي سوې ده .

زلزلې ډېري عامي كيږي اوډېري سختي اوزيات شمېرزلزلې معمولا په اكتوبراو نومبركي كيږي. يوه زلزله چي زه پېڅپله يې شاهدوم اوترټولو سخته وه

، دډسمبرپه پای کي وسوه . څرنګه چي دکابل کوررونو دېوالونه له اوموخښتو
څخه جوړاوباموونه يې دېردرانه دي، زياتره کورونه دزلزلې
ې وروسته
دبادسخت توپان راوالووت . د ونو غټې ښاخونه يې ماتې کړل اونږدې وچې
کړکۍ له بېخه وکاږي . دغه باد ديوه ساعت ياڅه زياتي مودې له پاره چلېدی
چي ورسره سم زلزله هم شروع سوه . تقريبا دشپې لس بجې وې، چي زلزله پيل
سوه . زه دمېلمستون يوې کړکۍ ته ولاړوم ، چي له نېکه مرغه دېره ټينګه
جوړه سوې وه . کله چي دکړکيوښوربدل اوزنګېدل شروع سول ، مافکرکاوه چي
دباد له امله دي .دخوني نورکسانوته مي وويل چي که بادپه همداسي شدت
سره روان وي، دېرژربه کړکۍ له بېخه وباسي . په همدې خبروکي ودم ، چي
دخوني غولی (فرش) له يوه سره وبل ته په زنګېدوسو. مادخوني دروازې ته
يوځه چوله ورکړه اوپکښې ودرېدم . ترهغوپوري هورې ولاړوم ، چي مصيبت
ختم سو. دزلزلې په جريان کي د نوني دروازه ترنوروځايومحفوظه وي اوکه چت
راشېوه سي په دغه ځای دخوندي پاته کېدوچانس سته. ددغي زلزلې دوخت
داوږدوالي په باب قضاوت مشکل دئ . خکه سړی زياتره دراتلونکواحتمالاتو
په سوچ کي وي . خوداسي ښکارېده چي څلورپنځه دقيقې روانه وه اوبالاخره
ودرېده. وروسته ماوليده چي دخوني په دېوالونو کي ، سره له دې چي پنځه
شپږفوټه پلن دی ، بياهم غټ درزونه جوړسوي دي . په دابله ورځ مي واورېدل
چي زيات کورونه يومخيزه چپه سوي اواوسېدونکي يې مړه سوي وو.
اميرمرحوم چي په دغه وخت کي دنقرس له امله ناروغ اوپه درباركي ناست
و. کله چي زلزله شروع سوه، له ده سره ناستو کسانو ټولوبهرته منډه کړه اودی
يې، چي د ښور نه و، هورې پرېښوو. اميرله زلزلو څخه دېرېه وېره کي واوپه
دغه وخت کي څوك دده احساس ، چي ځان يې پوازي وموند ، اټکلولای سي .
دی دډېروخت له پاره پرې نښوول سو. څکه درې څلورغلام بچه ګانو دتکانونوله
لړځه ورروکېدو سره سم ورمنډه کړه اودی يې باغچې ته ږراويوست . تکانونو
اميردومره وارخطاکړی وچي له خطره څخه دبچ کېدو په شکرانه کي يې په دابله
ورځ ددريو څلوروسوتنو بنديانو دخوشي کولو امروکړ. زما هندوستاني نوکران

په دغه وخت کي پخپلو خونو کي بيده وو اوپه تکانونو باندي له خوبه راوغورځېدل.په علت يې نه پوهېدل څکه دالومړی وارو چي زلزله يې ليدله . بهرته په منډوسول ، په داسي حال کي، چي نازکي جامې يې په تن وې، په واوروکي پرګونډوسول اوپه لوړآواز يې له دغه مصيبت څخه دژغورني له پاره دوعاوي کولې . په دابله ورځ ټول دتبي له امله پراته وو داځکه چي بدنونه يې لوڅ اوعصبي شاکونه يې خوړلي وو.

کابل ته څرمه په کوهستان کي دغه رازسختي زلزلې کله کله کيږي اوداسونو اخوړونه راچپه کوي . دغه اخوړونه چي له ډېرو او ختوڅخه جوړسوي وي اوځني يې صرف دري ڤوټه جګ اوپه کافي اندازه پلن وي . دزلزلې دتکانونو شدت ددغو اخورونو له چپه کېدلوڅخه تصورکېدلای سي . په ۱۸۹۹ کال فال کتونکو پېشګويي کړې وه چي ددغه کال په هغه مياشت کي به ، چي له نومبرسره برابره دي ، زلزلې وسي . ترټولوسخته زلزله به په يوه ټاکلې ورځ وي چي دوی مشخصه کړې وه . ددې زلزلې شدت به دومره زيات وي چي ټول کابل په وران کړي . دحيرانتيا خبره داده چي دهمدغي مياشتي په پای کي ددوو اوونيو له پاره سرپرسرزلزلې کېدلې اوداسي ورځ به نه وه چي لږترلږه يوتکان دي پېښ نسي .په ځينوورځو کي خوبه لازياتي وې اوشپه وورځ به کېدلې . په هرصورت زلزلې دکال په پای کي معمول دي خوپرله پسې دوام يې دپراستشنايي وي اودفال کتونکو پېشګويي پرخلکو زياته اغېزه کړې وه . کوموکسانو چي خيمې درلودې دښارتردېوالو دباندي يې ووهلې اوپکښې اوسېدل . څکه دوی بشپړباوردرلود چي دپېشګويي يوه برخه رشتيا سوه، نوره برخه يې هم رشتيا کيږي . په داسي کورونو کي ژوندکول ورته حماقت ايسېدی چي په يوه ټاکلې ورځ يې چپه کېدل اوددوی ترلاندي کېدل اټکل سوي و . په هرصورت امير،چي له خپلو فال کتونکو سره يې مشوره کړې وه، امروکړهرهغه څوك به بندي کړي، که دده دحکم ترورځي وروسته ترښاربهرپه خېموکي اوسېده . په دې ډول يې ټول خلك مجبورکړل چي خپلو کورونوته په زورسره ستانه سي. خودامیرله ډاډ سره سره زياتروخلکودکابل دورانېدوټاکلې ورځ په ېېره اوواهمه کي تېره کړه اوپرکراره نه وو ، څکه هماغه ورځ په يوه سترتکان سره پيل سوه او

ټول ښارېي ولړزاوه . په هرصورت نورتکانونه پيښ نه سول اوپه ځومياشتو کي داورروستی تکان و .

ځيني زلزلې چي هروخت کيږي ، يوتکانيزي وي خونوري يې بيالړزانده اوښوررونکي وي. داورروستی ډول يې يودوه واري دشپې له خواسوې ده . په دغه شپه ټول بيده وو، زه په کټ کي غزېدلی وم ، لابيده سوی نه وم اوراته ځرګنده سوه چي ددې ډول زلزلوږغ دمخه تردې چي کورته دې راورسېږي اوويې ښوروي ، اورېدل کېدی چي دجنوب لوېديځ څخه دشمال ختيځ پرلوررروان وه . داډول زلزلې يوې ډېرې درنې بګی ته ورته دي چي په سرعت سره ترکورلاندي تېره سي، کوروښوروي اوترهغو يې ږغ اورېدل کيږي ترڅويې فاصله ډېرېږي اونوريې نورږغ ورك سي.

ترمځکي لاندي داسي نخښي نښانې سته اوځرګندوي چي کابل په يووخت کي ډېرسترجهيل و. دغه وادي يوواري نه بلکي ځوواري په اوبوکي ډوبه سوې ده . خلکو ته هم داکيسه نسل پرنسل رارسېدلې ده ، چي دغه سيمه چي اوس کابل دئ ، يووخت يوډېرسترجهيل واومحيط يې ځوميله پراخ و. له احتماله ليري نه ده چي په دغه برخه کي چي سيند دکابل دشاوخوا غرونو ديوه تنګي له منځه مخ پرهندوستان بهېږي ، يووخت مځکه ښوېدلې اودسيند مخه يې بنده کړې وي، دابوسطح دي يې دومره لوړه کړې وي ، چي شاوخواټوله سيمه دي پکښې ډوبه سوې وي . دغه راز دي داوبو دسطحي جګېدلو دومره دوام کړی وي چي دمځکي دښويېدو له امله په منځ ته راغلي ډم کي نوري دځايېدلو نه وي . ورروسته دي يې موانع ټول ورسره وړي ، وادي دي له اوبو تشه سوې، اوترهغودي وچه پاته سوې وي ، چي دمځکي بل وارښوېدلو درود دپرمختيا مخه بيانيولي وي . له هغو علايمو څخه چي دمځکي ترقشرلاندي دحفرياتو له امله موندل سوي دي، زه دې نتيجې ته رسېدلی يم، چي دامځکه ځوواره ډوبه سوې ده اوبېلابېلو يوپربل ايښوول سويو برخوضخامت ښيي ، چي سېلابونه دزمانې په مختلفوپړاوونوکي کښېښستلي دي. دکابل دشاوخواغرونو په څنډوکي هم داسي نښانې سته چي ښيي ، يووخت دي دغه سخري اوګاري په اوبوپربوللل سوي وي . په ځينو ځايوکي ددغوګارواوګړنګونوپه لاندني برخه کي

داوبوجریان ښوی سوري جوړکړي دي . داګړنګونه (لاښونه) دساحل لاښوته ورته دي اوځرنګه چي په ډېروجګوسطحوکي لاهم ځني دغه راز سوري ليدل کيږي، سړی دې فرضيې ته رهنمايي کوي ، چي دکابل ناوه يووخت ډېره زياته پراخه وه اوترمځکي لاندي زلزلو دي ورو ورو دمځکي ځيني برخي ، چي پخواتراوبو لاندي وې ، راپورته کړي وي. د رودمسيرته څرمه داسمايي غره پرګاروباندي دسيندله سطحي څخه تقريبا پنځوس متره لوړداوبو نښانې سته . دابه غالبا داوبو دځينو جريانونو ارتفاع وي.

له کابله څخه دېرش ميله ليري ، دخوردکابل په غرونو کي دډېرو د سکرونوی نري رګونه موندل سوي دي. دارګونه يوپربل پراته دي اوپنډوالی يې توپيرلري . په ځينو ځايوکي دانچ له شپاړسمي برخي څخه بياتردرانو، نهوانچوپوري رسيږي . دارګونه دخاورودنريو ورغونو په واسطه يوله بله بېل سوي دي . دسکروپنډه برخه ترنري کښته پرته ده . په ځينو ځايوکي دمځکي دقشرپه درې انچه ضخامت کي دکاربوني موادو تقريبا دوولس بېلابېل ډولونه ليدل کيږي اوداښيي، چي دلته په بېلابېلو لنډوپړاوو کي تراوبولاندي کېدو څټک تداوم پېښ سوی دئ .

په افغانستان کي دمځکي قشرډېرزيات سره متفاوت دئ اوپه بې شمېره ځايوکي دکاني ډېرورګونه سته ، چي دفلزبرخه يې غني ده . دارګونه دغروپه بغلوکي راپيداسوي دي . دمسو، سرپو، سپينوزرو، جستو، زربرقو، نيکلو اونورومعدني ډېرو کانونه په زياته اندازه سته . سره زرديوشمېرشمالي سيندونو په ريګوکي پيداکيږي اوويل کيږي ، چي اکسوس سيندهم له دې بابته شتمن دئ . له کندهاره دوه ميله ليري دسروزرو ځلانده ډېري(Quartz) موندل سوي وې . خوهغه ډېري ايستل سوي دي . دډېرو په منځ کي دسرو زرو دهغونمونو له مخي چي ساتل سوي دي ، داسي ښکاري چي دايو ډېرغني کان و. ويل کيږي چي پخوانيو اميرانو ددغه کان ډېره ستره برخه وړې وه (۱) . دمسوډېري چي ماته يې دازمويلوله پاره رالېږلي وې، دمسوله لحاظه ډېري غني وې اوپه سلوکي دېرش، ځلوېښت مس لرونکي نمونې خوبې ډېري وې. ځينو يې لاپه سل کي شپېته مس درلودل او د معدني ډېرو په ځينو رګـونوکي محلي مس هم

موجودو. دسرپوډبري په سلوکي تراوېازيات سرپ لري اوله دې څخه دگوليو جوړولو له پاره داړتياوړسرپ لاس ته راځي . دسرپوخېنوډبروچي ماته يې دازمويلوله پاره رالېږلي وي، په سلوکي لس سپين زردرلودل. دشېردروازې په غروکي دمسورگونه چي دلته وهلته دغروله اوړدو سره سم غزېدلي دي ، پيداکيږي . خوداډبرنري رگونه دي اودنوروڅايودرگونو په پرتله يې فلز هم لږدي. خوفيصدي يې دومره ده چي په کارکولوازري . دکابل په شاوخواکي غرونوکي، په هرصورت ، دمسودومره بډاى رگونه سته ، چي دزياتوکلونو له پاره دي داروپاړتيا وربوره کړي . اوکه دهيواد کانونه په بشپړتوگه وپلټل سي، امکان سته چي دنورو زياتو زېرمو موجوديت دي برملا کړي.

دهيوادخلك په خپلوسيموکي دکاني ډبروموجوديت په باب په خبرورکولو کي ډېرمحتاط دي اوبېرېږي ، چي که داشيان وموندل سي ، اميربه يې درااېستلو کارپيل کړي . په دې صورت کي به دشاوخوا سيموخلك وکارکولو ته مجبوراوډېرلږمزد په بدل کي به دسخت اوپرله پسې کارپه نتيجه کي دخپلو کروندو اوغلودانو له کارڅخه گوښه کړل سي . څکه يې نوکانونه نه ښونېږي . اميربايد دخپل هيواد له منرالي ثروت څخه دگټي اخيستلو په باب فيصله وکړي اوبيووخت به يې بې له شکه وکړي . خودخينو ناڅرگندو دليلو له امله ، اميرغوړه گڼي چي دغه کانونه دي ، چي په ثروت يې پوه هم دئ ، پرخپل حال لاس ناوهلي پاته وي . سره له دې چي ده يوزيات شمېرمعدني کاريگران دټول هيواد دکانونو پلټلواو د ټولو ډبرو او نورو موادو دنمونو راوړلو له پاره گومارلي دي اوڅرگنده سوې ده ، چي داډبري ارزښتناکي دي اودمخکي له معمولوډبروسره په وزن اورنگ کي توپيرلري . داکاريگرزما ترلاس لاندي وو اوماته امر سوى و، چي لاس ته راغلي نمونې وازمويم او رپوټ ورکړم، چي کوم کوم فلزونه پکښې سته . له دې څخه ماته داسي فکرراولېدی، چي اميربالاخره په کانونو کي دکارکولو اراده لري . خوترهغه وخته چي زه له هيواده راوتم ، په دې برخه کي يې هيڅ ونه ويل اوکوم اقدام يې ونه کړ. دمسوله ډبرو څخه په حکومتي چاروکي کاراخيستل کيږي . اميرته ثابته سوې ده ، چي دده خلك ډېرخيرك دي او هرکار چي ورښوول سوى دئ ، هغه يې زده کړى او پــــرمخ يې

ببولی دئ . ده زمانپرهغه رپوټ بشپړباوردرلود ، چي پکښې توصیه سوې وه، هروخت چي یې زاړه کارونه بشپړسي ، باید د سرپو ویلولو خلک نورخایوته دکارله پاره ولېږل سي . خوبه دې خبره پوهېدل سخت دي، چي ولي له کانونو څخه داستفادې کارترلاس لاندي نه نیول کیږي. ماته کله کله داسي چورت راولېږي چي امیرښایي دخپلو پیاړو گاونډیو له سرابنتوب څخه ببرېږي، چي که دخپل هیواد پرکانونو کاروکړي، په لوی لاس به دهیواد دثروت عملي شواهد برابرکړي اوهیوادبه له لاسه ورکړي.

دترکستان خلک چي کله دخپلي سیمي دمعدني ثروت په باب رغبېږي ، ادعاکوي، چي ددوی سیمه ترنورافغانستان ډېره زیاته بډایه ده . خوددغي سیمې کاني ډېري ماته دازمویلو له پاره رالېږل سوي نه دي. یوترکستاني مشرله امیرسره دکتنې پروخت له خان سره یوه ډېره راوړې وه اوویل یې ، چي سره زرلري . خوهغه اوسپنه وختله. دامشریوازنی کس نه و چي دغه راز غلطي یې کړې وه . اوسپنه لرونکي ډېري هغه پخواني مقوله رښتیاکوي چي وایي «هرځلېدونکی شی ، سره زرنه دي». دترکستان په دره یوسف کي دډبرو دسکرو یو رگ ښکاره سوی دئ . خوداډبري نوي سکاره یا لیگنایټ(Lignite) دي. دغه رگ ماته تقریبا شپږفوټه پنډ او ښه ډېراوږدښکاره سو.له دې سکروڅخه په زیاتو مواردوکي کاراخیستل کېدلای سي . کابل ته یې څوټنه راوړل سول چي دلرگو پرځای یې په بایلرهاوس کي دسونګ موادو له پاره وازمویل. داازموینت بریالی و.خو دغرونو په سختو دروکي داوښانو پرشادسکرو راچلولو اودریو اوونیو مزل وهلو یې مخه نیوله .

دکابل په ورکشاپوکي دبایلرانو له پاره دسونګ موادو دپیداکولو مسلې په وروستیو وختوکي اساسي اهمیت وموند . ځکه له کابل څخه دځو ورځو مزله په واټن دهیوادټولي ونې مصرف سوي دي . دسونګ نورمواد په سختی سره موندل کیږي. په داسي حال کي چي کوم نوي نیګالگي دسونګ موادو دراتلونکي زېرمي له پاره ابنوول سوي دي ، په اتویاترهغوزیاتو کلونو کي دپرې کولو له پاره نه آماده کیږي . اوسني امیردموضوع دحل له پاره دخپلو هلوځلو په لړکي یوکال یاځه زیاته موده وړاندي یواعلان خپورکړاو په هغه کي یې هرهغه

چاته دزیات انعام ورکولوپیشنهاد کړی و، چي کابل ته نزدې دډبروسکاره پیداکړي. هغه چاته چي دښارپه پنځه میلي کي دډبروسکاره پیداکړي ، دپرش زره روپۍ انعام، هغه چاته چي په لس میلي کي یې وموموي ، شل زره روپۍ اوپه دې ډول نورانعامونه اعلان سوي وو. خوپوشرط پکښې واوهغه داچي موندل سوي سکاره به په داسي ځای کي وي چي دارابه لرونکو وسایلو له پاره دیوه میل په اندازه سړک جوړول وغواړي. که داسي نه وي نودانعام اندازه به دکان دفاصلې په تناسب راټیسي . داعلان په نتیجه کي خلکو دځومیلو په شاوخواکي په ډېردقت سره پلټني وکړې ډېرلږکسان حتی دسکرو پرلیدلو بریالي نه سول. دوی ځای ځای په ځینونړیورګونو باندي پېښ سول چي دمځکي ترقشرلاندي ترتحت الارضي زلزلودمخه موجوده . زه یې دغوسیموته دپلټني اوریوت راوړولو له پاره ولېږلم اوومي موندل ، چي داددبرو نوي سکاره اودومره نري دي چي مصرف کول وربانديي نه ارزي . ترکومه ځایه چي ژوري کیندني وسوې ، دپښو رګونو موجودیت یې څرګند نه کړ. زمادکاریګرانو یوې ډلي چي، دنورتحقیق له پاره ګومارل سوي وه ، دهزاره وو په خواکي له کابل څخه دشپږو ورځومزله په واټن دشیخ علي په سیمه کي دډبرو دنویوسکرو رګونه وموندل اودغرونو په هغدې لړیو کي نورځایونه هم رګونه کشف سول . خوپه دې ځایوکي هم دغرونو موانع وو اوداوښانو پرشاراچلول یې حکومت ته ډېرګران تمامېدل. امیرپیادېرام یاکوچني اورګاډي په برخه کي دهراقدام په وړاندي سخت تعصب لري اودادسکرودانتقالولو یوازنۍ ارزانه لار ده.

دډېراحتمال سته چي دکابل ورکشاپونه دي دماشینونو دچلولو له پاره دسونګ موادو داړتیا له امله ډېرژروتړل سي . له کابل څخه زماله راوتلو لږوړاندي امیرراته وویل ، چي دلرګیو داخلي زېرمه تمامه سوې ده اودډېره لږاندازه دډبرو سکاره نزدې پیداسوي دي ، چي زیات ارزښت به ولري . په آخري ژمي چي ماپه کابل کي تېرکړ، لرګي لږپیداکېدل اوترپنځو کالووړاندي یې بیه درې چنده لوړه سوې وه . په دغه بیه لاهم ډېرلږ موندل کېدل.

له هغه څرګندونوڅخه چي وسوې ، داسي ښکاري چي دکابل ترواديي لاندي به غالبا دډبرو ښه سکاره پراته وي . خوامیرمرحوم دډبرو دسکرو کارچي ماپیل

کړی و ، لېونتوب وباله اوغوښتل يې پوه سي ، چي د مځکي ترسطحي څوسوه فوټه لاندي د ښکرو د موجوديت د معلومولو ګټه په څه کي ده اوڅوك به وکولای سي د مځکي له ګېډي څخه ، چي له اوبوډکه ده اوخاګاني يې ښه ثبوت دئ ، سکاره راوباسي . داهغه څه و ، چي ده په دربارکي ويلي وخوماته يې نه و ويلي ، ځکه نوماته په دې برخه کي زماد کارد دفاع کولو موقع ميسره نه سوه . ده ماته صرف ليکلي و ، هيله لري هغه کاريګرچي دد غه کارله پاره استخدام سوي وو ، شاوخوا سيمو ته ولېږل سي ، چي که کولای سي په غرنيو سيمو کي دډبروسکاره پيداکړي . په ترکستان کي همداسي وسوه . خودازما وظيفه نه وه ، چي دد غه شان يو مبهم امرپه باب بحث وکړم اونه اميرداسی سړی و ، چي زما دغه شان کارته دې يې غوږنيولی وای . ده چي به کله يو نظرورکړ . په هيڅ ډول يې غلطی منلوته غاړه نه ايښووله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپنځلسم څپرکي لمنليکونه

(١) داګان دکندهار ښار شمال ته په هغو غرونو کي ، چي توري نوميږي ، واقع و. زماديادو خبره ده چي دغه ځاى خلکو «کان طلا » باله اوشاه مقصود ته نږدي و (م.هوتك)

شپاړسم څپرکی

دین

سني اوشیعه ـ ملایان اوپرخلکو باندي دهغوی اغېزه ـ جهادیامقدسه جګړه ـ پرملایانو باندي دامیر مرحوم نباوري ـ مقدس خلك ـ فقیران اوزیارتونه ـ لېونیانوته دخدای تتلو په توګه درناوی کول ـ سیدان اوحافظان ـ ګدایان اوخیراتونه ـ ددیني سزاپه توګه په ډبرووژل (سنګسارول) ـ عبادتونه ـ په عبادتوباندي دنه پوهېدلو سزاګاني ـ مسجدونه ـ رمضان اوروژې ـ حج ـ په استرالیا کي افغاني کالوني ـ حلال اوحرام خواړه ـ دماندینو تعدد.

دافغانانو دین اسلام (۱) یامحمدي دین دئ ، چي په عیسوي هیوادو کي زیاتره په دغه نامه یادیږي . که خلك دخپل دین له اصولو سره سم ، هغسي چي په قران کي یې ښوونه سوې ده ، عمل وکړي ، نوښه مسلمان به یوښه سړی وي . څکه دایوقانون دئ، چي دخلکواعتبار اونه اعتبار دهغوی ددیني اعمالو له مخي ټاکل کیږي . په هیوادکي ددغه دین دوې څانګي سته، شیعه اوسني . په وروستی څانګه کي یې شاهي کورنی اودخلکوستراکثریت شامل دئ .په داسي حال کي چي شیعه څانګه یې په اساسي توګه له قزلباشو څخه چي دایرانیانو اخلاف دي ، جوړه سوې ده . دغه قزلباش دکابل په جنوب لوېدیځه سیمه کي ، چي چنداول نومیږي، اوسي . دوی خپله یوه کوچنی کالوني جوړه کړې ده ، خوددوی زیات شمېر په کندهار اوهرات کي اودغه رازدایران پولي ته نږدې ژوند کوي . ددغودوڅانګو ترمنځ توپیرزیاتره ددوی دمذهبي مناسکو په شکل کي لیدل کیږي . په عقایدو کي یې کوم اساسي توپیرنسته . اوداتوپیر کله کله دزیاتي ویني توېدني سبب سوی دئ لکه څرنګه چي په پخوانیو وختو کي درومن کلیسا اوپروتستانتو ترمنځ دود و .

ملایان یااخوندان Priests هغه کسان دي ، چي په مسجدوکي روزل سوي، په قرآن باندي پوهیږي یا لږترلږه پخوانی عربي لوستلای سي ، په هغه یوازنی ژبه چي دلیکلو اجازه یې سته . دوی په روحاني توګه ژوند کوي ، چي له ټاکلو عبادتونو اوروژو څخه متشکل دئ . ددوی تسبیح(۲) Rosary ته ورته دي اوتل

یې په لاسوکي وي . دتګ ، ناستې اوحتی خبروپه وخت کي یې په ګوتو کي سره اړوي اوپرهره اړول سوي دانه باندي دخدای نوم تکراروي .
کافراوهرنامسلمان ته کتل ناروا دي اودومره ناوړه کارګڼل کیږي، چي که په کوڅه کي یې له څنګ سره تېرسي،کښته مخکي ته وګوري . ددوی په نظردکافروژل دستاینې وړعمل دئ . دخلکو اکثریت ټول یوشان متعصبین دي . دوی دغه راز درواغ ویل اودکافرخطاایستل (غولول) ګناه نه بولي (۳).
په خلکوکي دملایانو نفوذبېخي زیات دئ اوجهادیاددوی ددښمنانوپرضد مقدسي جګړې ته دهغوی په رابللو کي هیڅ ستونزه نلري. دوی استدلال کوي چي ددوی ددین دښمن دخدای دښمن دئ اوله دې امله دکرکي ونفرت وړموجودګڼل کیږي.قران ددغه راز خلکودوژلو امرکړی اوکه دوی په دغه رازعمل کي پخپله ووژل سي ، خدای وعده کړې ، چي سیده به جنت ته ځي . که څوک دکافرپه وژلوکي ناکام سي اوپه دغه تلاښ کي پخپله ومري، په جنت کي به یې مرتبه ترهغه چالوړه کمه وي چي بریالی سوی وي.
ملایان دغه رازښوونه کوي، چي په جنت کي به ښه مسلمانان دداسي ونوترسیوري لاندي پراته وي ، چي پاڼې به یې د سرو زرواوسپینوزرو وي ، میوې به یې قیمتي ډبري وي. شاوخوا به ښکلي حوزې پرې راتاووي اوددوه ټولي غوښتني به ترسره کوي . دشیدو اوعسلو رودونه به یې څنګ ته بهیږي.
په دغه جنت کي که دوی هرهغه ښکلی مرغه وغواړي چي په شاوخوا ونو کي ناست اورېزکوي ، مرغه په سمدلاسه ورته پوخ سوی اوحاضرکړه سي اوترخوړولو وروسته به مرغه بیرته په پخوانۍ بڼه سي اوښاخوته به والوزي ، داځکه چي په جنت کي مرګ نسته . څرنګه چي دافغان ژوند په عمومي توګه د ژوندي پاته کېدوله پاره یوه اوږده مبارزه ده ، ځکه نوپه دغه تصویرکي دیوه عادي افغان دغوښتنو دترسره کولوله پاره دراتلونکوخوشالیو په باب کافي اندازه موادسته .

قران تل په ډېري درناوی سره ساتل اولاس پرلاس کیږي . دلوستلو له وخته پرته نورروخت په څوټوکرانو کي پېچل سوی وي اوکه څوك غواړي ویې ولولي، له پوښ څخه ترراایستلوورانديي باید خپل لاسونه ومینځي (اودس تازه کړي. ژباړونکی) . قران یوازي په عربي لیکل سوی دئ . ماتعجب کاوه چي ولي دلایقوملایانو لخواپه فارسي ژباړل سوی نه دئ . خکه ټول به یې لوستلای اوپرې پوهېدلای سي . راته وویل سول چي دقران ژبه داسي ده چي هیڅوك یې کاپي اوتقلیدنسي کولای . په ژباړه کي به هرومرو زیاتي تېروتني پېښي سي اودخدای له کلام سره به بې پروایي وسي(۴) . له همدې امله دئ چي څوك غواړي و یې لولي ، دهرلغت تلفظ ورته په عین بڼه ښوول کیږي . په لیکلې عربي کي لنډ واولونه نسته اومتّېدي به هرومرو یولغت په ناسمه توګه تلفظ کړي . ډېرزیات لغتونه سته ، چي په لیکلو کي سره ورته دي اوتوپیر یې یوازي دنالیکلو لنډو واولونو په تلفظ کي څرګندیږي. له همدې امله یې په معنا کي ګډوډي پیښیږي اودخدای دکلام ترغلط تعبیرولو بلمه لویه ګناه نسته . له ملایانو پرته، ډېرمحدود کسان قران لوستلای سي . ملایان یې هم ظاهرا هغه راز آزاده ترجمه کوي ، چي ددوی له مقاصدو سره برابره وي . دمثال په توګه دلامذهبو خلکوژل چي دجهادیامقدسي جګړې اساسي پرنسیب دئ اوامیردهغه په باب یوه رساله چاپ کړې اوپه دې وروستیو وختوکي یې په هیواد کي توزیع کړې ده (۵). ماته دنورهیوادمسلمانانو په یقین سره ویلي ، چي په دغه ځای کي دقران مطلب اړول سوی دئ .خکه په قران کي ریښتني مسلمانان هڅول سوي دي چي له غیردین خلکو سره دي دګاونډیتوب ژوند په داسي ډول وکړي ، چي هغوی ټول یې دښوخلکو په توګه وپېژني . که دهغوی پرضدجګړې وخت راسي نوبیادي په خپل ټول قوت ورسره وجنګیږي.

امیرمرحوم چي پرملایانو بې باوره و، دلیل یې درلود. هغوی څوځله دده پرضد خلك راپارولي وو او ادعایې کوله چي دی له خپل دین سره سم عمل نه کوي ، خکه نوکافردئ . له ده سره یې هروخت داسي چلند کاوه ، چي دخپلو خلکوترنظریې سپك وښیي، نه داچي احترام یې وسي اونفوذ یې ورزیات کړي . ده چي بیاهم غوښتي دي ، دنوروخلکوپه څېرېې هغوته په سزاورکـولوکي صرفه

نه ده کړي . دغه شان یوه پېښه هغه وخت وسوه چي دیوه زیارت ملایانو ده ته یولیك راولېږه اوپه هغه کي یې دزیارت دډېوالونو اوخونو دترمیم له پاره چي دنړېدلوپه حالت کي وو ، دنغدي مرستي غوښتنه کړې وه. پرمقدسو قبرونو باندي معمولا شاوخواودانی اوخوني راتاوسوي وي اودزیارت محافظ اخوندپکښې ژوندکوي . امیرپوهېدی ، چي دغه ځای ته ښځي ترنورو ځایوزیاتي ورځي. په ښکاره یې عبادت مطلب وي خوپه حقیقت کي له خپلو مینه والو سره وعدې پرځای کوي . زیاتره ښځي لاپخپله په ملایانو کي هم مینان لري . دښځوعبادتونه معمولا خپلي خاصي ښېګني لري دوی بایدپه زیارتوکي ډېري زیاتي سپېځلي واوسي .خوپه ځینوشرایطو کي ښایي ددغي نظریې پرخلاف نتیجه ورکړي . ځکه نوامیردغوملایانو ته چي په ګېډه ښه ماړه اوښوي ښالاك خلك وو ، احوال ولېږه اوورته یې وویل چي دی ددوی په ښیلتوب پوهېږي. دوی یې وښکنځل اوامرېې وکړ ، چي دغه ځای دي وتړل سي اوملایان دي تیت وپرك سي.

اوسنی امیرچي تراوسه لادخپل پلارپه شان پرځان ویسانلري ، له ټولوملایانو سره په ډېره درناوي چلندکوي. کله چي دی امیرسو ، دوی ټول یې راوغوښتل ، پیسې یې ورکړې ، عزت یې وکړ اوپه ښه سترګه یې ورته وکتل . دسیاست غوښتنه بې له شکه همداوه ځکه حالات ډېرنازك وو. خودوی زیاتره دوه مخه وسله ده اودی به یووخت ووینې ، چي که یې خپه کړل،نوبیا دواړي خواوي غوځولای سي .

په هیوادکي زیات شمېرمقدس کسان اوفقیران سته چي خلك یې زیات درناوی کوي . دوی دناروغی دعلاج کولوقدرت لري اوپرناروغانو باندي دقران ځیني برخي لولي یااوبه ورته دم کوي اوپه چښي یې . خومعمولا دقران یوآیت پرکوچنی ټوټه کاغذ لیکي اوناروغ ته یې ورکوي چي ترستوني یې تېرکړي. په زیارتونو (مقدسوقبرونو) کي هم دناروغیو علاج کیږي اوناروغ باید صرف په زیارت کي دروغبدوتروخته پاته سي . زمایونوکرددې پرځای چي انګلیسی دواوخوري ، دابل علاج یې غوره وباله خوپه دریمه ورځ هورې مړسو.

د لېونیانو په باب ویل کیږي چي دا دخدای لخوا خورول سوي کسان دي .

خکه نوهیڅوك ددوی داعمالودکنترولولو لپاره نه کوي اونه یې په هیڅ ډول په کاروکي مداخله کوي. پرځای یې ورسره په ډېراحتیاط چلند کیږي . دستونزو اومشکلاتو په وخت کي دوعاوي اوتوصیې ځني غوښتل کیږي . هرڅه خواړه اوپیسې چي اخلي ، ورکول کیږي اوهرځای چي یې زړه غواړي ، تللای سي .هیڅوك یې ممانعت نه کوي ، ان تردې چي که وغواړي دامیردربارته هم تللای سي . دغه رازیوسړی چي په ټول کابل کي مشهوراوپېژندل سوی و، له اوږده کمیس پرته یې بل څه نه اغوستل اودکمیس ګرېوان به یې هم خلاص و، دژمي په سختی کي به یې یوازې پوستین دکمیس دپاسه اغوستی و. مادغه سړی دژمي په ډېروسړوورځوکي لیدلی ، چي پروچه مخکه به په خلاصه هواکي، سرتورسراولوڅي پښي پروت و. ددغه سړي مقاومت باید استثنایي وي، چي په دغه رازنیستي کي ژوندکولای سي . دی به کله کله حکومتي مغازو ته تللی چي سپایان به پیره پرولاړه وو، ددروازې تمبه به یې لیري کړه ، مغازې ته به ننووت اوهورې به پرېوت . هیچا ورته دڅه ویلو جرات نه درلود . دی به کله کله دامیرمرحوم دربارته تللی اودامیردکرکترپه باب به یې خپل نظرڅرګنداوه . داهغه څه وچي بل هیچاپه ژونداسي غوري(لاپي) کولای نسوای. کله چي به امیرپیسې ورکړې ، ده به هیسته وغورځولې اوخوابدی به سو. که به یې چادپخلاکېدو هڅه وکړه ، نتېجه به یې کوله . ده به دغه رازعمل دهغوسوغاتونو اوخواړو په باب هم کاوه چي خلکو به وراستول. ده ډېرپیروان درلودل اودغوړرو اوپنډو خلکو به دی راوغوښت اوده دکارونو پښې به یې هم کولې اوهڅه به یې کوله ، خانونه په بشپړتوګه دده په شان کړي ، چي دوی هم دعزت څښتنان سي اوداسي یوه ورځ راسي، چي دوی دخپل باداریرپښوبوټونه وراصل اودنورو خلکو له شره خانونه خلاص کړي .

په هیوادکي زیات شمېرسیدان سته . ویل کیږي چي سید د پیغمبر (ص) مستقیمه اولاده ده . دوی ته دمهمواشخاصو په سترګه کتل کیږي لوقور [illegible] ورنلوي کوي. خوداکاردژوندکولو له پاره ددوی دهلو خلوخندنه ګرزي. یوشمېرسیدانو زماترلاس لاندي کارکاوه دوی مي ترزیات شمېرهغوکسانو ،چي زه ورسره په تماس کي وم . غوره ومومندل. عموما ډېرخبرك وو، چي دا به بنایي پرنورو باندي دبرتری له پاره دپېړیو پیړیو هلوخلو نتیجه وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حافظ هغه څوک دئ، چې ټول قرآن په یادتلاوت کولای سي.دوی دروژې په میاشت کې گومارل کیږي، چې هرماښام په جوماتونوکې دقرآن یوه برخه تلاوت اوپه دې ډول ټول قرآن ختم کړي. داکارډېري ورځې په برکې نیسي اوتلاوت یې پروختونوداسي ویشلی وي، چې دروژې ترپایه پوري یې ختم کړای سي.

فقیران یامقدس گدایي گرپه هیوادکې یوه ستره موسسه ده، چې په حقیقت کې په ټول ختیځ کې ستنه . دوی(نارینه، ښځې اوماشومان) لوزکړی وي، چې کاربه نه کوي اوورځني غوښتني به دگدایي له لاري پوره کوي . دوی دغه راز ژمنه کړې وي، چې دسباپه غم کې به نه وي اوکوم څه چې ورکول سوي وي، بلې ورځې ته به یې نه ساتي . هرهغه څه چې دخیرات له لاري وررسیږي په هماغه ورځ به یې مصرفوي . دوی دسړك پرڅنډواوبازارکې لیدل کیږي، چې دگدایي لرگیني یامیسني کاسې (کچکولونه) یې په تارترلي اوپه غاړویې ځړولي اومخ ته یې نیولي وي . لارویانو ته دخیرات ورکولوپرله پسې نارې وهي . په ژمي اودوبي ټولـه ورځ پـریـوه ځـای ولاړ وي. خـوپـه ژمـي کـې یـې ترپوستینونولاندې یوه کوچنۍ اوسپنیزه کاسه نیولې اوپه هغې کې یې دڅان تودولو له پاره دسکرولړڅه اوراچولی وي. اوسني امیرددغو خلکو د ژوندکولو دلارو چاروسخت مخالف دئ . دی دغه هلکان، چې پرسړکونو باندې دگدایي کولوپه حال کې ویني ،مجبوروي یې ،چې ورکشاپوته دکارله پاره ولاړسي اوهورې دکارکولوامرورته کیږي . دمزدپرځای هغوته دورځې دوه واره ډوډۍ اوپه کال کې یوه جوړه جامې ورکوي. دوی په ورکشاپونوکي عملا دبندیانوپه توگه ساتل کیږي. ځکه چې دورځې یاشپې له خواورته دبهروتلواجازه نسته . ترکومه ځایه چې دحکومت دگټې خبره ده . نودوی کوم کټورکسان نه دي . دوی ټوله ورځ بې له لوبوبل کارنلري اوټنبل دي. زوراوتشددپردوی اغېزه نه کوي اودشاپونو زیاترو استادانوچې دوی ته دکارزده کولو هڅه کړې ده ،زړه توري سوی اوناهېنده سوي دي. ترکومه ځایه چې مادوی کتلي دي، دښومواد و له ضایع کېدوپرته بل کارنلري . کله یې چې استادان کارته مجبورکړي ، دوی حتی په ساده کاروکې لاهم ښان ضایع کوي . په څرگنده توگه داسي ښکاري، چې دوی له دې هیله من دي ،بالاخره به د بې فایدې کسانو پـــه توگه خوشي

پربېښوول سي.

مذهبي جنايات اوجرمونه دملايانو ديوه حکم هيت له خواچي له خپل منځه يې يوتن دمشرپه توګه ټاکلی وي، څېړل کيږي. ملايان دمذهبي اعدام په خاطريوڅوك دډبرو ويشتلو په مرګ محکوموي. خوداجزابايد داميرله خوا منظورسي .کله چي جزامنظوره سوه ، محکوم تن په داسي حال کي چي لاسونه يې ترشاتړلي اوپه پښوکي يې زولنې وراچولې وي، دښارپه جادوکي ګرزوي . څوملايان په پسې وي اوپه يوه ټاکلي ځای کي لوړې ډبرې دمشرملاله خوا ورباندي وارکيږي . دخلکوجميعت چي له غونډي سره ملګري اوخانونه يې په ډبروسله وال کړي وي ، دمشرملاوارته منتظروي .کله چي هغه ډبري وار وکړ، دوی وروسته دډبروويشتل پيل کړي . محکوم شخص دډبروترباران لاندي وي، چي دتيرو د دوام په صورت کي وارپه وار اغېزمن کيږي . دډبرو مسلسله اغېزه اودرد يې ورو ورو بې سېکه کړي ، ترڅو هغه ځای راورسيږي، چي سياه سنګ نوميږي . داځای دتورو ډبرويوه کوچنۍ غونډۍ ده چي له ښارڅخه تقريبا دوه ميله ليري پرته ده . دډبرو دپوال پرراتاوسوی دئ . په دغه ځای کي دويشتلو له پاره غټې ډبري اخيستل کيږي اوډېرژرمحکوم شخص له کمزورۍ څخه پرمخ لوېږي اوپوه سي ، چي ژونديې مخ پرتمامېدودئ .يوڅه موده لانورهم واري پرکيږي . په پای کي نوردښوره لوېږي اويوه يادوې غټې ډبري يې پرګونډو اووروسته يې اورد وغځوي . ورپسې نو دډبروباران پسې توندسي .څينو خو داسي ګاري ورسره راوړي وي، چي په سختۍ سره يې پورته کړي اودسرې پريدن يې وروغورځوي . داکارترهغوروان وي، چي پرسرې باندي دډبرويوه غونډۍ جوړه سي اونورنوهورې دډبروترکوټي لاندي پربېښوول سي. شخص که څه هم بېهوښه سي، خوتل سمدلاسه نه مري. داسي واقعې پېښې سوي دي، چي سړی دڅوساعتو له پاره لاژوندي وي اوپه پای کي په ډېرکړاو مړسي.

خلك دملايانو لخواتعقيبيږي ،چي وګوري آيادوي خپل دين پالي که يا ؟ رخت پروخت پوښتني ځني کوي، چي آياددوی خپل عبادتونه زده دي . ددې هدف له پاره دمشرملالخوايوه ډله ټاکل سوې وي، چي کلمه کلمه په بازارو، ورکشاپونو اوعامه باغچوکي ګرزي ، په دغوموارد وکي چي هــــرڅوك په مخه

ورسي، باید خپل لمونځونه ورته تکرارکړي ، که یې په صحیح ډول تکرار کړل ، اجازه ورکوي چې پرخپله تېره ولاړسي . دده لارمعمولا دملایانو تر نظر ښکه لاندې وي ، چې خلکو ته دتعقیب خبرداری ورنکړي . ټول هغه کسان چې تردغه ازموینت بریالي ووزي ، غواړي وویني چې وروسته سړي ته څه پېښیږي . هرڅوک چې پخپلولمونځوکي غلطي وکړي یایې یوه برخه ځني هېره سي، په لرګیووهل کیږي . څوکه یې موضوع لانجمنه وي اوسړی پخپلولمونځویاندې قطعاً ونه پوهیږي یایې له هغه چاسره لج کړی وي، چې له ده ځخه پوښتنه کوي اوهغوی پردې خبره شاهدي ورکړي، چې ده دهرې ورځې دټاکلوروختونو په باب هیڅ نه دي ویلي ، بیانودغه شخص نیول کیږي ، مخ یې ورتوروي ، لاسونه یې ترشاورتړي اوبرخره باندې یې چپه سپروي . په داسي حال کې چې ملاپه پسې وي دښارپه عمده بازاروکې یې ګرزوي . البته دخلکو لویه ډله په پسې وي اوګستاخانه ملنډې په وهي . ویل کیږي چې ددغه جریان شرم اوخجالت پرسړي باندې خورازیاته اغېزه ښندي اوپه راتلونکي کې شخص دمذهبي مناسبکو پرپابندی باندې ټینګ سي . دده ملګري اودوستان دځوکلونو له پاره پرده باندې ټوکې کوي اوبې باکه ملنډې پرې وهي . مایووخت یوڅوک ولید چې پریوه موضوع باندې یې خپله نظریه په جدیت اومباهات سره بیانوله .په دې وخت کې یې دځنګ سړی ورو پوښتنه ځني وکړه چې آیاپخپلولمونځو پوهیږي .سړی غریب سره راګیرسو ،غوښتل یې یوه شببه ځان زړه وروښیي، خوناڅاپه اوپه چټکی سره له خوني ووت اوملګرویې دسپکاوی په خندا بدرګه کړ. زیاتره افغانان له ریشخندوهلوسره سخت حساس دي اوکه ریشخندتراندازې زیات سي ، خوراسخت هیجاني کیږي . ټول ښه مسلمانان بایدد ورځې پنځه وخته لمونځ وکړي اوترلمانځه دمخه بایدلاسونه وپښې ښکه ومینځي (اودس وکړي) چې خانونه دخدای په مخ کې په ښه توګه حاضرکړي ماته وویل سول چې په قرآن کې دشرابواوالکولو دمنعه کېدلوسبب دادئ، چې څوک دشرابوڅښلو تراغېزې لاندې نشه وي، په ځان نه پوهیږي ، چې څه کوي؟ اوڅه وایي؟ اوپه دغه رازحالت کې به یې لمونځونه ددین سپکاوی وي.

دکابل مسجدونه زیاتره کوچني وي. معمولا یې داسي جــــوړکړي وي، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې خواوې يې بندې اوڅلورمه يې خلاصه وي اوپرداسي موقعيت بايدودان سوى وي، چې داوږدوالي لوري يې مکې شريفي ته، چې دپيغمبر (ص) زيارت پکښې دئ (٥) مخامخ وي. داځکه چې مسلمانان ټول دلمونځواداکولو په وخت کې مخ دمکې پرلورکوي. يوډېرسترمسجدچې جمعه مسجدنوميږي(۶) ، د اميرمرحوم په واسطه جوړسوى و. اميراعلان خپورکړچې ټول ښه مسلمانان بايد لږترلږه يوه ډېره له غروڅخه ددغه مسجدپه ودانۍ کې داينښوولوله پاره دخپلې ونډې په توګه راوړي . په دې ډول يوزياته اندازه ډېري راغونډې سوي وې، خوودانۍ دومره لويه وه، چې داړتياوړموادودانداز ي بشپړولو له پاره لاسي ګاډي اوجواليان په کاروو .په همدې مسجدکې خلك داخترونولمونځونه اداکوي اوپه هروارشل دېرش زره تنه حاضريږي .مسجداوشاوخوا غولۍ يې ټول په سمږيوډك سي چې څوك ولاړڅوك پررکوع اوټول يودبل ترشا په اوږدوکتارونو کې ولاړوي . په همدې ځاى کې دکولرا (وبا) اونورو آفتونوپه خاطرلمونځونه هم کيږي .داناروغۍ اوآفتونه چې په کابل کې پېښ سي او زياته موده دوام وکړي ، خلك هيله من وي، چې ددوى ګډې دوعاوې به دآفت پرليري کېدواغېزه وکړي.

درمضان ياروژې په مياشت کې پرټولو خلکوباندې دډېرشوورځوله پاره له لمرختوڅخه ترلمرلوېدو پورې روژه نيول لازمه وي. په دغه وخت کې بايدهيڅ شى ترشونډوتېرنسي .هيڅوك بايدنصواريا چلم ونه څکوي. ډېرواړه ماشومان اوهغه کسان چې جدي ناروغي ولري ،له دې کاره مستثنى دي، په وروستي برخه کې زياتره پېښيږي، چې ناروغ شخص که څه هم ددغه ازموېښت قدرت ونلري ، بياهم پر روژه نيولوټينګاركوي اوله ستومانۍ څخه مري. په هرصورت ناروغ، چې روژه ونه نيسي ، بايدعوض يې وركړي اوددې كارله پاره بايديومبلغ تاديه كړي . دغه رازبايد له خپل وس سره سم څوتنه غريبان ماړه كړي. ملابايد له شرعي قانون سره سم ددغه شخص دحالت تصديق وكړي چې دروژې نيولو څخه معاف دئ . دلمرلوېدو اولمرختوترمنځ بايدخلك كه وغواړي يوڅه وخوري اواندازه يې محدوده نه ده . معمول داسي دئ، چې له لمرلوېدوسره سم يوغټ توپ ويشتل كيږي او دا خلكو ته دروژې ماتي اشاره ده . زياتـــــروكسانوخواړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوچلمان تیارایښي وي اوهغې اشارې ته منتظروي چي دوی ته دروژې ماتولو
اویودم چلم کشولو اجازه ورکوي څکه دورځي بندیزیې اشتهاخورورزیاته کړې
وي.ترلمرختویوساعت یاڅه زیات دمخه بیاتوپ ویشتل کیږي او دا هغو کسانو
ته خبرداری دئ ،چي په دا سبا یې کارکوي . دوی بایدراوپاځي اویوڅه وخوري،
ولي چي دبلي ورځي روژې نیولو لپاره ځان سمبالولوته لایوڅه وخت پاته وي .
دهغوکسانوله پاره چي وس ولري ، عام رواج دادئ، چي شپه اوورځ سره واړوي
. دورځي بیده سي اودشپې خوړاک اوکاروکړي. په حکومتي دفترواوکارخانوکي
دکارساعتونه کمیږي اوخلك کاردورځي ناوخته پیلوي اووختي یې پای ته رسوي
. دمیاشتي په لومړي برخه کي خلك داسي ښکاري چي روژه خوراپه شوق
نیسي. خو وروسته دورځي له خوااوږدې فاقې اغېزه زیاته سي اوورپسې یې
دخورك ډېربښت دهاضمې خرابوالی اوبدهضمي پېیل کړي ، مقاومت مخ
پرکمېدواوجګړې زیاتي سي. اکثره خلك ډېرناورغه سي اویوڅه خولامړه سي.
څکه خلك دروژې په میاشت کي دبلي هري میاشتي په پرتله زیات خورك کوي
اوچي وس یې وي بچت ورته کوي . له ځینولوټولوغوښتنوڅخه ترڅوساعتو
محرومیت وروسته ترېزي پوري خورك وچښنګ وکړي او چلم وڅکوي . په تشه
ګېډه درانه خواړه خودښه هضم له پاره ګټورنه دي . هغه کسان چي دزیات چلم
څکولواونصوارو عادت لري، هغوی دزیات محرومیت احساس کوي . پردوی
باندي دنوروخلکو په نسبت وخت ډېرورو ورو تېرېږي . زیاتروخلکو ماته ویلي،
چي دلمرلوېدو دتوپ تروختـه پوري دانتظارساعتونه ډېرستومانوونکي دي . زه
فکرکوم ټول چلم کښان به له دوی سره هم نظره وي . میرزایان (کاتبان) هغه
کسان دي چي چلم اونصواروته یې ډېره هواکیږي . دوی تقریبا بې له استثنا
څخه دچلم اونصواروزاړه عملیان دي. دمسلمانانوکال له قمري میاشتوسره سم
ټاکل سوی دئ اودروژې میاشت هرکال ژر راځي .کله چي په دوبي کي راسي او
ورځي اوږدې اوهواتوده وي ، تنده هم پرنورو تکلیفونو ورزیاته سي . دکابل
خلك دورځي په اوږدوکي دزیاتواوبوچښلو عادت لري ، څکه نوتنده له
زغملووزي . دوی وایي چي په روژه کي دغه حالت ترټولوحالتوډېرزورغواړي.
درمضان تراخترچي دروژې دمیاشتي دپای ته رسېدو د ورځي اخترد‌ئ، شپږ

اوني ورروسته لوی اختریاعید قربان یادقربانی مذهبي میله راځي . په دغه ورځ ټول خلك، غریبان وي که ماړه ، نوی کالي اغوندي . هغه څوك چي د نویو کالیو وس ونلري ، په کورکي ورځ یوازي تېروي اونه غواړي چي له خپلو ملګروسره مخامخ اوخجالت سي. په هرصورت د برلږپېښیږي، چي یوڅوك دي دومره لږبډلی وي څکه دایو دود دئ اوخلك ددغي ورځي له پاره تیاری نیسي .که ببخي سخته وي، نوبیازاړه کالي مینځي اودومره یې پاکوي چي ښه وایسي اومراسم په تېرکړه سي . ټول خلك ددې وس نلري، چي نوی نزي (لومړی لاس) کالي دي رانیسي . په دغه اخترپه لوی مسجدکي ترلمانځه ورروسته ،چي امیرله شهزاده ګانواونوروماموړینواوداردو له افسرانوسره یوځای پکښېي برخه اخلي ، مسجدته مخامخ په لوی میدان کي دعسکرومعاینه هم کیږي . دمعاینې ډګرته دامیراودهغه دډلي دراتګ هرکلي ته دځلوښتوتوپو ویشتلوپه سلامی سره کیږي اووروسته معاینه پیل سي . خو هغه ډېره ساده وي. امیرد ټولوقطعاتو مخي ته سپورتېرسي اوبوه لنډه وینااوکړي اوژرپهای ته ورسیږي . ورروسته نوقطعات بیرته خپلوبارکونو ته مارش وکړي په داسي حال کي، چي دمارش په مسیرکي خلك ورته راغونډسوي وي اوتماشاکوي . نه یوازي دامیراودهغه دباډي ګارډانو تماشا ، بلکی دهغودولتي پیلانوتماشاکوي، چي جل وبل ګاډی وربوري تړل سوي وي . تردې ورروسته خلك ورځ دخپلو دوستانو په لیدلواو یوبل ته په مبارکی ورکولو تېروي . په داسي ورځوکي دا دود دئ ،چي مېلمنوته باید چای اوشربت ورکړه سي . ددغومراسمولګښت پرزیاترو کسانو باندي دروند تمامیږي. خوهغه باید هرومرو سرته ورسیږي. که یوڅوك غواړي چي دخپلوملګروپه منځ کي ددرناوی وړواوسي، ددې له پاره که حتی پورهم کوي بایدویې کړي.

دبرات په شپه (شب برات) زمورد (all Souls) (۷) په شان دشپې لخواآتش بازي(اورلوبه) کیږي . خلك خپل دوستان مېلمانه کوي اوبیانوداورلوبي تماشه کوي . دشتمنوخلکو په کوروکي تردغومراسموورروسته موسیقي اودنجونونڅاهم کیږي .دغه مراسم دشپې ترناوخته پوري دوام کوي . که یوڅوك نورخلك مېلمستیاته راوبولي ، پــــوهیږي چي مېلمانه باید دشپې پاته سي . یوازي په

خاصو مواقعو کي دغه راز مېلمانه رابلل کيږي .په نوروکي يې تل دشپې تر ناوخته پورې ساتي . دبرات په شپه دخلکو عقيده داسي ده چې ملايکي له ارواوو (ارواحو) سره ددې لپاره ګورې، چې دهغوی د پاتّه کېدلو موده وازمويي . دکومو ارواوو چې وخت پوره وي ، اخلي يې او جنت ته يې وړي .

دمکې زيارت چې دوی يې حج بولي ، دهغوکسانوله خوا ترسره کيږي، چې په مذهبي لحاظ آماده اودلګښتونو له پاره وخت اووس ولري . دافغانو له پاره حج يوستره ذمه واري ده .له دغه رازخطرناك سفرڅخه دراستنېدو چانسونه هم ډېرلږښکاري . هغه کسان چې ددغه زيارت ذمه پرځان اخلي ، لږياډېرياورلري چې بيرته به راستانه نسي، خکه نوخپل کارونه هغه شان فيصله کوي لکه مرګ ته چې دنزدې کېدوپروخت يې غم خوړل کيږي . په دې سفرکي بايد تر هغو بهرنيوهيوادوتېرسي، چې ددوی ددين اودخپل خان دښمنان يې پکښې اوسي . دا چې دوی به تردغه سخت ازموينست سالم راووزي که يه؟ اوپرڅنګ يې لادسمندراودهغه داوسېدونکو په باب ډېري ډاروونکي افسانې لري، داسي چې که پرچا پېښ سي ، درسته ښېړی يوه ګوله کولای اوترستوني يې تېرولای سي . سړی ته دحج کولو دارزوپرڅنګ دومره زياته ذهني آمادګي هم ضرورده ،چې له دغوتولو خطرونو سره دمخامخ کېدلوجرات وکړي .په هرصورت د سفر ددغو ټولوخطرونو ترتېرولو وروسته که يوڅوك بالاخره راستون سي، نودعمرترپايه پورې د «حاجي» لقب اخيستلوامتياز ګټي . خپلوان اودوستان يې په راتګ سره وياړي اوخوشالي په کوي . ترڅومياشتوپوري دی بل کارنه لري بې له دې چې داورېدونکويوې مشتاقي ډلي ته دخپلوسفرونو اوماجراواوهغومنظرو ،چې ده ليدلي وي، بيانونه وکړي . په بيان يې اورېدونکي هيڅکله نه ستومانيږي . ما ددوی خيني اړوندي کيسې اورېدلي دي اوبايد ووايم، چې دغه کيسې په ويلو ازري .

افغانان ډېرسفرونه نه کوي .واکمنان يې ورته دنورو هيوداودکتني امکانات نه برابروي اونه ببګانه خلك هيوادته دورتګ له پاره هڅوي. دوی غوره بولي چې خلك يې سره تيت اوله نوري نړۍ سره تماس ونه لري . دوی ډاريږي، چې پوهه اوروښانتيابه پرحالاتوباندي ددوی قبضه کمزوري کړي. که دا خلك د نورو

هیرادو دخلکوپه قوانینواورسم ورواج سره دپوهېدلو اوخانونه له هغوی سره دپرتله کولو له لاري دخپل دین په نامه راوپارېدل، نوبیابه واکمنانوته دهغوی له غوښتني سره سم حکومت کول اسانه نه وي.

په لوېدیځه استرالیاکي دافغانانویوکوچني ټولنه سته ،چي له زیاتو کلونو راهیسي په یوه کالوني کي دي .هورې په ریګي بیابانونوکي پراوښانوبانډي سوداګري کوي. څوکاله وړاندي ددوی یوتن افغانستان ته راستون سو.له خان سره خپله انګلیسي یاپه بله ژبه استرالیایي مېرمن، چي خپل دین یې پرې ایښی و ، راوستله. دې تعلیم نه وکړی اولیک لوست یې نسوکولای . دې چي دخپلوافکاروهغوبیابانونو په باب خبري کولې، چي دایې په عمل کي دنوي دین منلوته هڅولې وه ، نوسړي ته دافکرورلوېدی، چي ددې ماغزه ګویا ګډوډ سوي وه. سړی خپل هیواد ته راستون سوی و اوغوښتل یې چي دېرش کاله وروسته یې بیاورېني اودخپلوپلرونو په خاوره کي ښخ کړه سي .له خان سره یې یوڅه پانګه هم راوړې وه . خوپه کندهارکي دده دوستان دومره پوروړي اونېستمن وو، چي ده ته بیخي لږڅه وړپاته سوې وه . له دې امله یې خپله مېنه پرې ایښې اوکابل ته دامیرلیدوته راغلی و ،چي ګوندي هغه ورسره مرسته وکړي. دی په یوه ډېرکوچني کورکي صرف له یوه نوکرسره اوسېدی . مېرمني ته یې دحکومت له خواپه کال کي یولږڅه مبلغ ورکول کېدی اوبس په همدې یې ګوزاره کوله . دی زماډېرممنون و ،څکه کله کله به مي پایپ اوتمباکوورکول . زیاتره به یې له استرالیاڅخه پرراوتلوافسوس کاوه. خودبیرته ستنېدووس یې نه درلود.ده داسترالیایانوپه شان انګرېزي خبري کولې اوپه خبروکي زیات قسمونه خوړل، چي دسوچه افغان له شونډوڅخه نادره اورېدل کیږي . دی ترخپل راتګ دوه درې کاله وروسته دزړه له ناروغۍ څخه مړسواومېرمن یې دهغي کولراپه قربانیانوکي وه، چي دده ترمړیني یوڅواووني وروسته پېښه سوه. دمخه تردې چي دامړه سي، لېورزي یې ډېرتلاښ وکړ ،چي واده ورسره وکړي اوپه دې ډول یې په معاش کي ورسره شریک سي.

په استرالیاکي افغاني کالوني امیرمرحوم ته د «ضیادالملت والدین» لقب اخیستلو له امله دمبارکۍ یولیک راولېږه . له هغه سره یې پــــه عین حال کي د

استرالیادحکومت دفرمان یوکاپي هم مل کړې وه . په هغه کي يې دغه هيوادته دشرقيانومهاجرت هغه وخت منلی و،چي هريوه سړي سربېره درونده ټاکس (ماليه) ورکړی وي . دوی له اميرڅخه په دې لارکي مرسته غوښتې وه، چي د هند پرحکومت باندې سپارښتنه وکړي، چي افغانان له دغه ټاکس څخه مستثنی سي . اميرچي هروخت يې بزنيس ته پام وي اوپوهېدی، چي داخلك شتمن دي، په خواب کي ځني وغوښتل، چي ددوی درې ځلورتنه مشران دې پردغه موضوع باندي دخبرواترولپاره ورته حاضرسي. خومشران دزمري غارته په ننوتلو کي زړه نازړه وه اوبېرېدل، چي غالبا به بيرته ځني راونه وزي. ځکه يې موضوع همداسي پرېښووله .

دافغانانوپه منځ کي مرغان اوحيوانات په پراخه توګه پردووډلو «حلال اوحرام» وېشل سوي دي . هغه چي دخوړولووړدي اوهغه چي نه دي . عموما داسي ويل کيږي، هغه مرغان اوحيوانات چي د غوښواومردارېوپه خوړلو ژوند کوي ، خورك يې روانه دئ . هغه مرغان ياحيوانات چي دخورك اراده يې وکړي، دغاړي پرې کولوپه واسطه وژل کيږي . پردغه کاربايددخدای نوم په مکررډول وويل سي. له دې پرته يې غوښه حرامه اوخوړل يې ګناه ده. که يومرغه وېشتل کيږي، مسلمان چي دوېشتلوپه نيت پرهغه دتوپك ډزکوي ، بايدله ډزسره سم دخدای نوم تکرارکړي. که په دې ډول له وېشتلوسره جوخت مړ سي، خوړل يې روا دي . ماچي به پخپله ښکارکاوه، ملګروبه مي هرمرغه چي رالوېدی ،سمدلاسه به يې غاړه ورپرې کوله اوپه عين وخت کي به يې پورتني فارمول تکراراوه . ويل به يې چي يولږڅه ساه ورپکښې پاته وه ځکه يې نو «حلال» کړ. خوکه کوم مرغه به دراخيستلوپه وخت کي مړو، هيچاپه نه خوړ. که سپي اوبل هر «حرام» حيوان خوله : خوراکي موادوته وروړي ، خواړه مردار دي او بايدونه خوړل سي. که يې وليدل چي حيوان يې يوې برخي ته خوله وروړله، هماغه برخه يې بايدپرې اوپاته يې وخوړل سي.سپيوته دغه رازدناپاکه حيوان په سترګه کتل کيږي اوداسي بايدتناوسي چي خوله يې له شی څخه ونه نښلي. بايدله هغه چاڅخه هم ونه نښلي،چي تناوکړی يې دئ . خوکه لاس ياکالي دسپي له خولې څخه ونښلي ، بايدکګره سوې برخه پرېولل سي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځي عسکراوغریب خلك چي سپي ساتي اوډېرپرګران وي، هغوی یې په
ناولتوب کي رې نه وي .په ښځي مواردو کي خوسپي دخپل خاوندپه بسترکي
څملي اوپه ډېره مهرباني سره سلوك ورسره کیږي . ځیني دغه خلك خپلوسپیوته
دځیني چلونوله ښوولوسره مینه لري. یوسپی به چي دیوسپاهي ملکیت و، ځان
پرمړینه واچاوه، ګدایي به یې کوله ، دمخ پرپښوبه یې تګ کاوه اوپه بازارکي
به یې دتمباکودوکان ته دلاس دسمال اویوه ایکي وروړله اوبیرته به یې تمباکو
راوړل . نورډول ډول چلونه به یې هم کول. دې سپي ته یې دغه رازورښوولي وه
چي په خوله کي یولنډلرګی ونیسي . دلرګي په دواړوسرونوکي به دوه کوچني
الکین څراغونه ځړېدل اودی به دشپې دخپل خاوند په مخ کي روان واولاربه یې
ورته روښانه کوله .

خلك دغوښني درواکولوپرځنګ دخدای نوم پرټولونوروشیانوباندي وایي .
کاریګران دکارترشروع وړاندي یادماشین دنوي چالانولواوپه قالب کي دويلي
سویوفلزاتوترتویلودمخه دخدای نوم وایي . په دې ډول دوعا به کارسم اوموفق
کړي. دوی دغه رازترخوړولو وړاندي او وروسته همداکارکوي اوکله چي
پرماشوم نوم ږدي، لومړی یې په غوږکي دخدای نوم ورته وایي (۸) اووروسته
نوبیاماشوم په هماغه نوم یادیږي .

کله چي یومامورته خپله مېرمن دماشوم شېریني راوړي، نومړی هماغه
شیریني اوسوغات امیرته وړي اودموضوع په باب خبرورکوي . روسته ښځي
غواړي، چي دماشوم له پاره یونوم وروټاکي . دامیرله پاره دایودود ګرځېدلی،
چي دخپلومامورینواو شاوخواکسانوپرماشومانو نومونه کښېږدي.خوکه نجلۍ
پیداسي ، ملکه سلطانه نوم ورباند ږدي . دزوی زېږېدو پروخت امیردزوی
وپلارته که پرګران وي ، اوغواړي عزت یې وکړي، سوغاتونه ورکوي. ځکه
دزوی زېږېدل ډېري خوښي خبره ده. دنجلۍ په مورد کي خبره په پټه خوله
تېریږي ځکه په افغانستان کي ښځي لږارزښت لري اوکله کله خودنجلۍ
پلاردخوورخوله پاره خپلي مېرمني ته ځکه نه ورنږدې کیږي، چي په دې ډول
خپله ناخوښي وښیي اوښځي ته له دې امله، چي دده له ارزوګانواوغوښتنوسره
سم یې عمل نه دئ کړی ، خپل خپګان څرګندکړي.

کله چې دامیریوه ماندینه امیندواره سي ، دتوپودویشتلو ،آتش بازۍ (اورلوبې) مېلمستیااونورټول ټك وټوك له پاره تیارۍ ونیول سي . دهلك په صورت کې داټول شیان منځ ته راځي. خوکه نجلۍ سي نوبیادخوشالۍ هیڅ کوم کارنه پېښېږي اوښځه خوشې پرېښووله سي، چې پرخپلونامېندیوباندې یوازې وژاړي . له دې امله ټوله ښځې دهلك هیله لري اودوعاوې کوي، چې په دې صورت کې به دماشوم پلار له دې سره وګوري اوددې به دېرمراعات کیږي ،هرڅوك به مبارکۍ ورکوي اودابه له دغه کوچني جشن څخه خونداخلي.

په افغانانو کې دماندینوتعدد عام دئ . ځنې چې یوازې یوه ماندینه لري ، له دې امله وي، چې دنورو وس نلري. یابه یې ماندینه په مصممه توګه باندې «غاوره» وي اوکورته به دبلې مېرمنې دراتګ ممانعت کوي. ماته ویل سوي دي ، چې په ټولو حرمونوکې دبېلابیلو مېرمنوترمنځ دبرترۍ له پاره یوه نه تمامېدونکې مبارزه روانه وي . همدغه سبب دئ، چې ښځه پرځان باندې دسړي دمینې ټینګولو په خاطرکوډو، دمینې څانښتونو اونوروجادویي هنرونو ته مراجعه کوي. همدغه دبرترۍ له پاره جګړه اوورسره سم حسادت ددې کار اساسي علت دئ، چې ولې زهري موادوته چې کشف کېدلای نسي ، دومره زیاته تقاضاسته . زماڅخه پخپله غوښتنه سوې، چې که داسې زهررامعلوم وي، یایې لرم، چې عادي ناروغي اودهغې اغېزې لیرې کولای سي . یووخت خو لا د داسې کوډو اوتعویذپوښتنه هم راڅخه وسوه، چې دیوچامینه زیاتولای سي. خو ما یې یوشی لاهم نه درلود. که څه هم دهغوله پاره زیاتې پیسې راکول کېدلې . غربي جادوګره به بې له شکه په کابل کې دېرزیات مراجعین ولري اوښه بیزنس به وکړي . وایې چې قرآن نارینه ته دخوښخودلرلوواك ورکړی دئ. خوداسې کسان سته چې په قرآن باندې دپوهېدلوادعالري، اووایي په قرآن کې لیکل سوي، چې یو سړی هغه وخت له څلورو ماندینوسره واده کولای سي چې «له ټولو سره په مساوي توګه مینه ولري » اوځرنګه چې دامممکنه نه ده ، څکه یې واقعي معناد یوې ماندینې سپارښتنه ده . دپیغمبر (ص) په باب ویل کیږي، چې دی مجبورسوتریوې زیاتې ښځې وکړي .دده په موردکې ویل کېږي، چې دخپلې ګرانې مېرمنې پرته یې نورې داسې ښځې وې، چې هیڅ رازحمایه یې نه

درلوده اوده په دې خاطرخاتته واده کړي، چې کور ورته برابرکړي.

افغانان ټوله مذهبي متعصبين Fanaticsدي. که څه هم فاناټيسيزم يې تل ځرګندنه وي. خوخاص مواردغواړي، چې يودم راڅرګندسي. دوی په دې عقيده دي، چې ددوی دين دعيسويت پرځای راغی اوعيسويت ديهودي دين جانشين سوی دئ . خدای دانسان دغوښتنوله پرمختياسره سم په بېلابېلووختوکي نوی دين منځ ته راوړی دئ .ددوی دين چې ترټولو وروستی دين دئ ، هروهرو بايدرښتينی دين وي. داداسي يوهيوادنه دئ، چې عيسوي مبلغين دي زياته اغېزه پروکړي.

دشپاړسم څپرکي لمنليکونه

(۱) په اصل کي د « اسلام » پرځای « مسلمان » راغلی دئ . دافغانانودين اسلام دئ اوداسلام دين پيرو« مسلمان » بلل کېږي . (پښتو ژباړونکی)

(۲) دا يو راز تسبيح ته ورته دانې دي . (م.ف)

(۳) مولف په دې برخه کي له مبالغې کاراخيستی دئ . داکاريې له ځينومتعصبوکسانوڅخه ليدلی وي ، خو عام مسلمانان داسې نه دي . (پښتو ژباړونکی)

(۴) دقرآن کريم فارسي تفاسير (ترجمې) دمولف تر ژوند څو پېړۍ وړاندې څپاره سوي اوپه افغانستان کي موجود وو . (ژباړونکی)

(۵) دحضرت پيغمبر (ص) مبارك مرقدپه مکه شريفه کي نه ،بلکي په مدينه منوره کي دئ (م.ف) .

(۶) دامسجدعيدگاه مسجدجامع ده چي د ودانولو کار يې د ۱۳۱۱ ق کال دشوال پر شپاړسمه داستاد محمد اکبر په معمارۍشروع سو او د ۱۳۱۵ ق کال دجمادی الاول پر نهمه پای ته ورسېدی . دغه مسجد جامع ۷۷ گومبتې ، مناري او ۴۴ رواقه لري چي ټول مساحت يې ۴۳۰۶۸۰ فوټه کېږي . (دافغانستان پېښليك ــ ۲۱۶ مخ) .

(۷) د رومن کاتوليکانو يوه مذهبي ورځ ده ، چي دنومبر له دوهمې سره برابره ده . په هغو کلونوکي ، چي دنومبر دوهمه ديکشنبې ورځ وي ، دا ورځ دنومبر په دريمه نمانځل کېږي . زياتره کاتوليکان عقيده لري ، چي په دغه شپه د مړو ارواح خپلو کورونوته حاضرېږي او له ژوندو سره په ډوډۍ خوړلو کي برخه اخلي . په انگلستان کي عوام خلك په دغه شپه هديرو ته ځي ، پر قبرونو باندي شيدې پاشي او په نيمه شپه کي دماخستن ډوډۍ مړيو ته پرېږدي . مسلمانان د مياني (ذوالحجې) اتمه د مړيو شپه بولي او په دغه شپه مړيو ته دوعاوي کوي (م.ف) .

(۱) اول په غوږکي دخدای نوم يادول ياآذان کول له نامه اېښوولوسره متصل نه وي . په غوږکي آذان له زېږېدلوسره سم کيږي اونوم کبدلای سي څوورځې وروسته پرکښېښول سي (م. ف) .

اوولسم څپرکی

سياسي اوضاع

دهيواددمشرانويه وژلوسره دخپل زوی دواکمنی په تامينولوکي داميرپاليسي ـ بې سبکه عايدات ـ ولي اميرله لارډکرزن سره په هندکي ونه کتل ـ پرپوله باندي دروسانوتېری ـ په افغانستان کي دروسانونفوذ ـ دافغانستان اوهندپرلوردروسانودپرمختګ خطره ـ افغاني واکمني ، دبي نظمو قبايلو د تنظيملو ډېره ارزانه وسيله ـ دافغانستان دښه وسله وال کولو پاليسي ـ له انګرېزي حکومت اوعدالت سره مينه ـ پرخلکو باندي دانګرېزي اجنټانواغېزه ـ ولي په افغانستان کي ريلوې نه خوښېږي ـ ولي غني کانونه لاس نه وهلي پاته دي ـ دبلوچستان په ساحل کي داميرله خوادسمندربندرغوښتل ـ داميرعبدالرحمن کورني سياست

داميرعبدالرحمن سياست دخپلي پاچهی له هماغه پيل څخه داو ،چي د هغو کسانو له شره څخه په يوه يابله لارخان وژغوري چي په هيواد کي زيات نفوذ لري اوکولای سي په راتلونکي کي دده ګټوته خطرپېښ کړي . داسياست داسي نه و، چي په څرګندډول اوپه يوه وخت کي پرډېروکسانو عملي کېدی ، بلکی ورو ورو يې ټول هغه کسان، چي ده ته دستونزوسبب وو ، له منځه وړل . په هيوادکي وروستی متنفذ شخص عمومي قوماندان غلام حيدر(۱) وچي داميردپاچهی په وروستيووختوکي يې هرکله کابل ته راباله. خوهغه به دابلنه تل په يوه يابله پلمه تېروله . نوموړي په پای کي دهندوستان پولي ته نژدي پخپله پوسته کي مړسو. هغه وخت يولړکرکجني نخښي نښاني څرګندي سوې اوهغه دا چي دده شخص حکيم[طبيب] چي يوسيمه ييزډاکتراوددده دوروستی ناروغی پروخت ورته حاضرو، کابل ته راوغوښتل سو.اميردډګروالی رتبه، پيسي اوسوغاتونه ورکړل اوعموما يې زيات نازاوه . دهغوکسانودله منځه وړلوپه برخه کي، چي داميراندېښني ورګرځېدل، يوه طريقه داته دداسي شخص له خوابيان سوه ،چي څوواره دغه کارته موظف سوی و . داسړی مسلمان نه و اويوه شپه يې وروسته له هغه چي زماشراب په پېخروچښل، خپل تجارب راته بيان کړل . دی سخت نشه واوماګومان نه کاوه چي بل وخت دي يې ددغسي مسايلو په باب د څه ويلو جرات کړی وای . زه به دی د خپل اصلي نامه پرځای

«ی» وبولم (۲) . ی» وویل، چي امیریوه شپه ناوخته وروغوښتلم او د یو چا
پوښتنه یې راځخه وکړه . دغه سړی دلوړي رتبې څښتن اوده پېژانده. «ی» ته
وویل سوه چي د گارډ کـ ـان ته ورسي . په هغه حکم کي لیکل سوي و چي له
خان سره دوولس تنه عسکربوزي اودغه شخص کورته ولاړسي . په دې پلمه
یې له کوره راوباسي، چي امیرغواړي یوه عاجل کار لپاره په خصوصي توگه
ورسره وگوري . بیایې نودزاړه ښاروېوي تاکلي کنډوالې ته بوزي . کله چي یې
سړی نوموړي ځای ته ورساوه ، بیانودیوبل کاغذله لارښوونې سره سم عمل
وکړي، چي امیرده ته ورکړی و . «ی» له امرسره سم دسړي کورته ولاړ .
دوولس تنه عسکرېې ترکوردباندي ودرول اودی دننه په دروازه کي ورته معطله
سو. دروازه وان دکورخاوندته وویل، چي «ی» دي کوم عاجل کارله پاره
غواړي . تراجازې ورکولو وروسته ، دی له نوکرسره هغې خونې ته ورخوت ،
چي نوموړي شخص پکښې له خپلوملگرواوخپلوانوسره یوځای ناست واوچای
یې چښلې . کله چي یې«ی» ولید ، څنگ ته یې وروغوښت اوچای یې ورسره
وچښلې. «ی» له امرسره سم سړي ته په غوږکي ورو وویل، چي امیرصاحب
غواړي دیوېرمهم کارله پاره درسره وگوري اوښه به داوي، چي امیرپه انتظارکي
پرې نښودل سي . سړی ورته وویل، چي دی به حرم ته ولاړسي اوخپلې کورنۍ
ته به دوتلوخبرورکړي اوډېرپه خنډیږي نه . خو«ی» ورته وویل، چي همدومره
معطلي هم په کارنه ده . امیرسمدستي غوښتی یې اودوی ژرپوځای سره راووتل
. کله چي دوی تردروازې بهرراووتل ، عسکرپرراتاوسول .سړي د عسکرو د
راتاوېدو پوښتنه وکړه . «ی» ورته وویل، چي امیردده دعزت له پاره خکه گارډ
رالېږلی دئ، خکه چي شپه ناوخته ده . دوی رارهي سول .عسکرېې پردواړو
خواوو روان وو.درود پله ته راورسېدل ، پله ته ورتاوسول خکه دښارزړه کنډواله
چي«ی» ته یې دسړي دبېولوحکم سوی و ، پرهابله غاړه پرته وه . سړی په خان
کي بدگومانه سو اوپوښتنه یې وکړه ،چي ولي له قصرڅخه لیري ځي .غوښتل
یې لارچپه کړي خوعسکرورته رانزدې سول او«ی» معذرت څني وغوښت، چي
امیرله همدې لارې حکم کړی دئ اودی هم قصرته له تللوپرته بله کومه اراده
نلري . دوی بایدکښته بیرته تر رود راواوړي اوخپل هدف ته ورسیږي .سړي نو

څه ونه ويل اودوی هماغسي روان وو . کله چي لارله قصرڅخه نوره هم ليري سوه ، سړی له وړاندي تګه انکاروکړ.خوکله چي «ی» ورته وويل ،دادامیرحکم دئ اومقاومت ګټه نلري .ورروسته نودی هم ورسره رهي سو. په پای کي دوی هغه کنډوالي ته، چي يو زوړ څاه پکښې و، ورسېدل . اوعسکروته دسړي د نيولو اشاره وسوه.سړي ته ددوی اراده معلومه سوه اوسخت مقاومت يې وکړ . خو بالاخره له پښوولوېد اوپرمځکه غوځارسو. افسراوسړي يې راغلل، چي نورنوبايدڅه په وسي .«ی» داميرکاغذراويوست ، اورلګيت يې ولګاوه او تر لوستلو وروسته يې افسرته وويل، چي دسړي سربايد له تنه بېل سي . افسردسړي خواته ورغی ، توره يې کش کړه ، سړی يې پرمغزی وواهه اوپه پای کي يې خپله وظيفه سرته ورسوله .دسړي شديدمقاومت دامرپه اجراکيدوکي ستونزي پېښي کړي. خوپه غاړه کي دېټ له لاري دوېني ضايع کولو بېهوښه کړ.سراوتن يې وروسته زاړه څاه ته وروغورځاوه اودومره خاوره يې پرواړوله چي ټولي نښانې يې پټي کړلې . دوی قصرته ستانه سول اوله رسېدوسره سم «ی» اميرته دامرداجراکولوريوټ ورکړ. اميروويل «ښه کاروسو» اوده ته يې کورته دتګ اجازه ورکړه .

«ی» وويل په هماغه شپه، چي به يې په بسترکي هزوارسترګي پټي کړي، دنوموړي سړي سربه يې، چي له تنه بېل سوی و، سترګوته جګ ودرېداوخوشې يې ترخوب وړلودمخه عين څه ليدل . تردې پېښې څواوونی وروسته دوژل سوي شخص زوی اميرته ورغی اوورته يې وويل، چي «ی» يوه شپه ناوخته دده پلار ددې لپاره چي اميرصاحب غوښتی دئ ، له کوره ويوست اوترننه پوري يې درک نسته . اميروويل، چي دارشتيادي.خوددې له پاره چي زړه يې ښغمه کړي،ورته يې زياته کړه چي پلاريې ديومخصوص مقصدله پاره يوه اوږده سفرته استول سوی دئ . خدای خبرچي بيرته به راستون سي. دسړي خپلوان يې په دې ډول ترخان تېرکړل. خوهغوی ژړدنوموړي دورکېدوپه سرنوشت پوه سول اودخان ساتني په خاطريې څه ونه ويل. ځکه داربدل چي دوی به هم واستول سي اوبيابه راستانه نه سي .

دهغوکسانوپه له منځه وړلوکي چي امير ته به د ستونزو پېښولو سبب سي ،

دده هدف يوازي دانه و، چي دخپلي پاچهى په بهيرکي دستونزومخه ونيسي، بلکې مقصديې تخت ته دخپل زوى دسوله ييزرسېدلوله پاره لاراوارول هم و. اوددغوټولو کاروپه ترسره کولوکي يې له احتياطه کاراخيست خکه ډاربدى، چي ايوب خان يايعقوب خان به بيرته هيواد ته راستانه نسي اوپه راتلونکي کي به دزيات شمېراغېزمنوکسانوپه راغونډولوسره دخپنوجدي ستونزوپېښولو سبب نسي . داچي اميرخپل ټول زامن په کابل کي ساتلي اوددې پرخاى، چي دپخوانيواميرانوپه شان يې په بېلابيلوولايتوکي واليان کړي وي ، هغوى يې دمختلفوسرکاري دفترونو په سرکي مقررکړي وو، داميرمطلب داو،چي ترخپلي مړيني وروسته يې دګډوډيومخه نيولې وي . خکه دپلارترمړيني وروسته د واکمنى اوبرترى له پاره دزامنوپه منځ کي دپخوانيوجګړويوعلت داو،چي هرزوى ديوه ولايت دوالي په توګه پيسې اولښکرپه واك کي لرل ، چي تخت ته يې د رسېدو په مبارزه کي مرسته ورسرکوله .څرنګه چي هروروردتخت شوقي وخکه نوتل جګړې پېښېدلې اووخت په وخت په هيواد کي دزياتو وينو توېدلو او بدمرغيو سبب کېده.

دافغانستان تاريخ ښيي، چي څرنګه ورور له وروروسره جګړه کړې،زامنوله پلارسره ، يوه هابل دواکمنى له پاره دشديدي غوښتني په حکم وژلى يااړوندکړى دئ . داميردوربينى دده دمړيني پروخت ددغه راز وحشتونو د بيا تکرارېدو مخه نيولې وه .کله چي دى مړسو،دتخت له پاره دکانديد په توګه له سردارحبيب الله پرته بل هيڅچا چانس نه درلود، خکه له ډېروکلونوراهيسي مشرسردارو او په زياتوسرکاري مواردوکي يې دپلارپرخاى، چي زياتره به ناروغ و، نمايندګي هم کړې وه. ده ته دهيوادمخکښوکسانودداسي کس په سترګه کتل، چي تخت ته مناسب دئ اوپه نتيجه کي يې دهغوملاترګاټه . دې کاراوپرڅنګ يې دپلارله مړيني سره جوخت دده له خوادارګ مانى سملاسي نيول، دى پرحالاتوکابوکړ .خکه په ارګ کي يې دخزانې اوعصري وسلواومهماتودزېرمو کنټرول ترلاسه کړاودخپل دوولس کلن ناسکه ورور محمدعمرخان له مورملکه سلطانې پرته نورداسي څوك نه و، چي ده ته ستونزې پيښي کړي. دا يې سمدلاسه د ارګ له حـــــــرامسرايه ، چي اميرخپلي ګراني

ماندينې له پاره جوړکړی اودابه معمولا پکښې اوسېدله، وايستله اومجبوره يې کړه، چې پخپله خصوصي ماڼۍ گستان سرای کې چې دښارپه څنگ ده افغانانوکې واقع و، ژوند وکړي . دلته يې داپه ښکاره داميرمرحوم دگراني ماندينې په توگه په ډېرعزت سره خوندي کړې وه، خوپه واقعيت کې بندي وه. خکه ټول غټ اوباوري نوکران يې ځني اخيستي اوپرځای يې نورکسان داميرپه خوښه ورته ټاکلي وو. هيچاته اجازه نه وه، چې له دې سره وگوري .له اساسي دروازې پرته يې دماڼۍ ټولي لارې په ښځوتړلي وې . اميراوسردارنصرالله خان پخپلو مخصوصو اوعاجلواوامروکې مېرمن ډالي Mrs.Daly ته، چې په کابل کې ښځه ډاکټره وه ، يادونه کړې چې له ملکې سلطانې سره بايدونه گوري اونه بايد ورسره اړيکې وساتي . دوی ظاهرا له دې بابته ډارېدل ،چې دابه ملکه ولمسوي چې دهندحکومت ته ليک وليږي اوپه هغه کې به پرتخت باندې ددې دخپل زوی کښېنولو له پاره دهغومرسته وغواړي . که دهندحکومت ددې ليک ته کومه خاصه پاملرنه هم ونه کړي ، بيابه هم دغه شان عمل نوي اميرته دهغوی له نظره زيانمن تمام سي . دغه رازټول هغه مامورين اواردو افسران چې دنفوذ ښتننان اودملکې سلطانې لوري ته متمايل کسان وو ، دنوي اميرلخواپېرودل سوي اورتبې يې ورلوړې سوې .

سره له دې هم لښکرله ناخوښيه سره خوښېدی اوداوېره وه چې هرومروپاڅون پېښيږي .خودتنخواه دزياتوالي ژمني ټول شاوخواکسان له ځرگندې سرغړونې څخه وساتل . که څه هم دزيات وخت له پاره ښه پوره گونگسې موجوداو عسکروپه خلاصه خوله وېل، چې دوی له حکمرانۍ کورنۍ پرته دبل هرچا حکومت مني. دخلکو په منځ کې پرحکومت باندې دنه ويساغوښتنه دهيواد په بېلابېلوبرخوکې له تشدد سره يوځای له برملا لوېماری څخه ځرگندېده . دارازکارونه خوراډېرکلونه چانه پېژندل اودقانوني اداري په وړاندې يې دخلکوبې تفاوتي ځرگندوله . دموجودحکومت پرضد اعتراض دهيواد پراوسېدونکو اروپايانو باندې په حملوکولوسره ښکاره کېدی . يوتن دخپل ساتونکې گارډ په واسطه دشاله خواوويشتل اووژل سو. داکاردومره بې ارزښته تلقي سو، چې سړي ته شك پيداکېدی چې آياداکار به دگارډ خپل ابتکارو ، که

به دهغوکسانو لخوا په دې نیت لمسول سوی و، چي له خپل حکومت سره یې دښمني درلوده او په دې هیله و چي له اله گوله کوونکو سره دیوځای کېدو له لاري دگډوډۍ عامل سي .

له کابل څخه زمادراوتلوپه وخت کي دهیوادعایدات ایله دومره و، چي دلښکردتنخواه له پاره دي کفایت وکړي . له ډېروکلونوراهیسي د لښکرو لگښتونه ورو ورو زیاتېدله اوامیرپیسوته زښته زیاته اړتیادرلوده . دهندوستان له حکومت سره هم دهغې مرستي د دوام په باب کوم انتظام نه ونیول سوی، چي پخواني امیراواوسني واکمن ته ورکول کېده . نوی واکمن دده له پلارسره دجوړسوي تړون دموادو دتنظیم غوښتلو جرات له دې وېري نه کاوه چي مبادا پرې پښېمانه نه سي. لارډکرزن له امیرسره په پېښورکي دکتلو له پاره پر خپلو غوښتنو ټینگ ولاړو چي په دې ډول ټول مسایل په شخصي خبروکي حل کړي. خوپه هغه وخت کي امیرته داسترخطرو، چي له کابل څخه په داسي حالت کي ووزي چي خلک یې ناآرامه اوپه هیواد کي دننه په حکومت کي خوراډېرومهمو مسایلودسملاسي حل غوښتنه کوله . روسي حکومت ورته دډېرومخکنیوتړونو، توپکواومهماتو ورکولو وړاندیزکړی و، خوپېرته واخیستل سو. څکه روسان بېرېدل اوبې باوره سوي وو اوپرافغاني خاوره باندې دهغوی تېري خلک ډېرخښمولي وو. خیني مامورین له دې سره سره دروسانو دمرستي پلوي ښکارېدل . دوی ویل، چي که انگرېزي حکومت ددوی له هیوادسره مرسته ونه کړي ، نورسته چي ویې کړي . دغوکسانودروسي مرستي منلوته دامیر د هڅولو تلاښ کاوه .

په همدې وخت کي و، چي یوافغاني جنرال له روسي سرحدڅخه راغی اوویل یې چي له خان سره یې دوه تنه روسان دمخوري افغاني کورنۍ دغلام بچه گانوپه جاموکي راوستلي دي . ددې خبري نوردرک په مشخصه توگه معلوم نه سوخوپه دغه وخت کي ویل کېده، چي امیرپه هندکی کي خپلي ددوبي ماڼۍ ته، چي دښاردجنوب په شپږمیلي کي پرته ده، دیودوو اوونیو تېرولو له پاره تللی دی اوله خان سره یې له یوڅو باوري مامورینواوملگروپرته نورهیڅوک نه دي بېولي. ده غوڅ امرکړی و، چي هورې به هیڅوک دده نه مزاحم کیږي او نه به بل

ځوک ورلېږل کیږي . دغه جنرال وروسته په ښارکي خورازیاته اندازه روسی پیسې تسعیر کړې اوله دغه وخت وروسته په بازارکي روسي نوټونه رانیول کېدلای سوای .تخت ته له رسېدوراهیسي دالومړی وار و، چي امیردارګ له کلاپرته په هندکی یاکوم بل ځای کي اوسېږي اوهیڅوک دي په مشخص ډول نه پوهیږي چي څه پېښه ده؟ په رښتیاسره هم هیڅوک نه پوهېدل، چي امیرپه هندکی کي څه کول؟ دایوغیرمعمول کارو، ځکه چي له خپل حرم سره له اوسېدو پرته، دامیر پرنورو ټولو کارو باندي په عام ډول خبري کیږي اوخلک ښه په خبروي، چي دی څه کوي ؟

ځرګنده وه چي دامیرموقعیت تخت ته تررسېدلووروسته دځه مودې له پاره ډېرسخت و .اوس لاهم دخطرځیني عناصرسته، چي بایدلیري کړل سي . دی د خپل پلارپه شان نه تجربه لري اونه هم پرخان ویسا . داچي دی به په بحراني حالاتوکي څه وکړي ،اوس یې اټکل نسي کېدلای .خوپه هیوادکي دانارشی اوبغاوت جوړونکوسره ملاتړنسته اوزمانه به غالبادې پوښتني ته خواب ورکړي .

افغانستان په مکرر ډول د روسیې او هندوستان ترمنځ بې طرفه هیواد Buffer State په توګه ګڼل سوی دئ. خودا داسې ناپېیلتوب دئ، چي دهرلورواکمن یې په چټکی سره له منځه وړلای سي . زیاتره خلک دمځکوله لوري مالیې څخه دانا راضی په حالت کي دي اوډېندیانو په توګه دکارتلاښ کوي. خوراکي موادکال په کال ګرانیږي ، ناروغی عامې دي اوخلک داسې ښکاري، چي دهربدلون په تېره بیادبهتربدلون هرکلی به وکړي . ترڅو،چي امیر دخپل پلارپه شان درک ونلري، یرغلګرخواګونه به دامیرله خوا د جهاد درسالوله پراخې وېشني سره سره پخپل وراندي یوموټی افغانستان ونه مومي.

امیراوشاوخواکسان یې پرجهاد (مقدسه جګړه) باندي زیاته تکیه کوي، چي هیوادته دیرغلګرلښکردراتګ په وخت کي دملایانو له خوا تبلیغیږي .په دې باب چاپ سوي رسالې په ټول هیواد کي وېشل سوي دي . خوله اوسنیو اوضاعو څخه ښکاري، چي خلک دي سره له دې چي په زیاته اندازه متعصب Fanatic دي، جګړې ته زړه ښه کړي اوداوردې مودې له پاره دي وجنګیږي . لښکرپه عصري مځکنیوتوپونو، توپکو او مهماتو سمبال دئ ، خوعصري نخښې

نښاني د ډېري محدودي دي اوپه دقت وسربښته کي له نوروهيوادوسره سيالي نسي کولای . لښکر دغه راز د هغو دووخواکونو په پرتله چي دواړو خواوو ته يې پراته دي ، (روسيه او هند ـــ م.هـ) په بشپړه توګه روزل سوي هم نه دي ، او افسران يې له کوايت Rank -and- file پرته نوره عصري پوهنه هم نلري . د هرير غلګر لښکر په وړاندي د جدي مقابلې له پاره يوازني هيله چي له اميرسره سته.هغه داده ، چي د هيواد غرني موقعيت به د لښکرو د خوځېدو اودرنو توپونو د لېږدولو په مقابل کي طبيعي مشکلات پېښ کړي او مهاجم لښکر ته به داناشوني وي، چي ترلومړي خنډوروسته دي د نوري جګړي خطرپرخان ومني . دا به هم ممکنه وي له چريکي لاروچارو دي، چي په دوي کي رواج لري کاروا خيستل سي . يعني کوچني قطعات سره پرې کول او د شاله خوا يې دارتباط مزي ور مغشوشول. څومره چي لښکرغټېږي د دغي لاري اغېزمنتوب هم ورسره کمېږي .

د بې نظمه قبايلو د تنظيمولو ډېره ښه وسيله داده، چي افغانان خپل سرته پرېښوول سي چي ، پرخپلو خانو پخپله حکومت وکړي . د بغاوتونو او بې نظميو دا رامولو له پاره د دوی خپلي لاري چاري ډېري بې رحمانه دي. خکه نوزياتي اغېزمني اوغوڅي دي . له خلکو سره د دوی چلند د نورو اولسونو له بشري لاروچارو سره توپيرلري. اميرعبدالرحمن د خپلي اداري پرضد د بغاوتونو له امله د خپل ملت د زيات شمېرنارينه وو ، ښځو او ماشومانو تروژلو وروسته پاته کسان د هيواد د ډېرو ليرو برخو ته په لېږدولو باندي مجبور کړل، پخواني تشکيلات، يې له منځه يووړل اوله نوروخلکو سره د مناکحت له لاري يې د دوی زاړه دودونه ور محوه کړل او ورو ورو يې په چاروکي نوي نظم راووست . که انګرېزان (يا نور خواکونه) غواړي د غه هيواد اشغال کړي او د اشغال په لښکر کښېږي وارزوي ، نودي کارته غالبا د هند د لښکر په شان اردو په کار دئ او ضروري ده چي خلک بايد ترهغه وخته.په نظم کي وساتي، چي نوی نسل رالوی سي اود چارو د نوي حالت له منلو سره خانونه عيارکړي .

که په پام کي وي چي له افغانانو څخه د روسيې تېري د دفع کولو د وسيلو په توګه کاروا خيستل سي نو به بې له شکه دا بهتره وي، چي هغوی په نويو وسلو ښه تراسمبال کړه سي. خوله بلي خوا د انګرېزانو پرضد د غو وسلو د کارولو امکان هر

وخت سته . څکه افغانان هرهغه چاته، چي ددوی دخپل هیواد اودین نه وي ، ددښمن په سترګه ګوري او دااحتمال سته، چي هیڅ رازترون دي په پام کي ونه نیسي اوله هري مناسبي موقع څخه دي دخپل هیواد اوخپلوخانونه په ګټه استفاده وکړي . کله چي سرحدي قبایل راوپاڅېدل اوتیراه کمپاین ته اړتیا پیدا سوله ، امیرمرحوم کابل ته نزدې دغرونو ترشا دترانسپورټ له پاره څوزره څاروي راغونډ کړل. که څه هم دده په پوله کي پاڅون بې له شکه دده خپلو ګټوته دخطري په صورت کي دلازمي احتیاطي تدابیروغوښتنه کوله ، خو ده تر اندوس هاخواته دانګرېزانوشړلو هیله لرله اوترپاڅون ډېرلږوروسته په بازارکي د پېښور دبیانیولو اوازه خپره سوه . پېښور په بنایي یوه پیاوړې سیمه وي. څکه دغه سیمه تل دافغاني قلمرو یوه برخه ګڼل سوې اوادعا کیږي، چي انګرېزانوله دوی څخه غلاکړې ده .

په عمومي توګه دانګرېزي واکمنۍ له عدالت اومساوات سره دخلکو مینه ستره .دامینه زیاتره له هغوقضیوسره ارتباط لري، چي په هندکي داوسېدونکوله خواددغه ځای دژوند اوآزادۍ په باره کي ویل کیږي . خومقامات له هغوکسانو سره ډېرسخت چلندکوي، چي له انګرېزانو یې بنه راځي . دوی ډېرښېري چي انګرېزي حکومت ته ددوی داعمالو په باب اطلاعات ونه رسیږي اوهرهغه څوک که په رښتیایادرواغوسره انګرېزانو ته ددغه راز رپوټ په ورکولو تورن سي، مجرم ګڼل کیږي اوبالاخره دمجرم په شان چلند ورسره کیږي .

په کابل کي برتانوي استازي اوورسره کسان تربندیانو لږڅه بنه دي . څکه دوی له هیچاسره نه ګوري ، له خلکو سره ځانونه ګډولای نسي او مجبوردي دکابل ښاوخواته خپل مسافرتونه محدودکړي. ټول هغه کسان، چي له برتانوي استازیوسره یې کتلي وي ، بندیان سوي اوپه سلګونو تنه صرف په دې توروژل سوي، چي دحکومت داعمالو رپوټ یې کړی دئ . داستازي دکور ددروازې مخامخ دسړك پرهابله غاړه یې ورته افغاني جاسوس ظاهرا دسماوارچي په شکل ورته کښېنولی وي (کورترسړك لږڅه شاته واقع دئ) . که څه هم یوڅوك په دغه ځای ته په ورتګ سره کوم مقصد ونلري. خوکه یو څوك حتی څومتره نزدې هم دغي دروازې ته تېر سي ، دی یې کوټوال ته رپوټ ورکوي . او خلك اوس دغه

کور ته له نږدې کېدلو څخه دومره ډارېدلي دي، چې له ډېرې فاصلې څخه لیرې ځني تېرېږي . اوهرڅاته که خپل ژوند ارزښت ورنلري ، نوپه بازارکې دي د استازي له اړوندوسرېوسره خبرې وکړي .

دغوټولوشیانو ته، چې په زیاته اندازه پېښیږي اودانګرېزي حکومت دګټوپرخلاف دي، باید اشاره وسي اوهغوی بایددافغاني واکمن په واهمونوه سي . خوله کوموشیانو څخه، چې ماپه دغه هیوادکې ولیدل یامې واورېدل ، ډېرلږ به داسې څه وي، چې هغه دې دانګرېزي حکومت په ګټه وي .که وي هم ،هغه به یوازې یولږڅه وي . همدغه سبب به وي چې بهرته دځینو پېښنودخپرېدو مخه نیول کیږي او افغاني واکمنان لازمه بولي خلک دخپل هیواد دښمنانو ته د هرراز خبرونو له رسولو څخه وډاروي . ځکه نو دوی هرهغه څه، چې ددوی نه وي ، په پام کې نیسي.

دوی یقیناً حق لري چې دخپلې بندیخانې دسیستم له رسواکېدو څخه وبیرېږي . ځکه په هغه کې د شکنجې له پاره دوحشت ټول انواع شامل دي . یوه بندیخانه تصورکړئ، چې له انسانانو څخه پرې سوي اندامونه دي ، دمړیو له ټوټه ټوټه سویو بدنونو سره یوځای شاوخوا پکښې پراته وي . دهغه کړاو تصوروکړئ، چې پردوی به تېرسوی وي .بدبوی اوخوړسکوټوله سیمه اخیستې وي اوبیانودهغو سلګونو تنو دماغي حالت تصورکړئ، چې بې له محاکمې بندیان دي اونه پوهیږي، چې ددوی جزابه څه وي اوټوله ورځ ددغوروحشتونو په منځ کې تېروي . که دکابل دبندیخانوحقیقت په عمومي توګه افشاسي ، نور هیوادونه به غالباً ددغه رازبربریت پرېندولو باندې فشارراوړي.

عامه خلک بیاهرڅه ته له خپل خاص نظره ګوري. هغوی په بندیخانوکې له کوم څرګند دلیل پرته ددومره سترشمېروژنو نسبت له برتانوي حکومت سره تړي . دوی وایي، چې انګرېزانوونسوکولای دجګړې له لارې دوی فتح کړي ـ اوس غواړي امیرته دمیاشتې په زیاتوپیسوورکولوسره هغوی په بل راز ووژني . خلک دغه راز په کابل کې دبالاحصار خبرې کوي، چې لار رابرټس په ۱۸۸۰ کال کې دکیوناري اودهغه دملګرو له وژلووروسته له خاورو سره برابرکړ. کنډوالې یې تراوسه لاپاتې دي اوامیرته د تخت ورکولو د یوشرط په توګه بـــرتانوي حکومت

امرکړی و، چي دوباره یې ودان نه کړي . ددغوخلکو نظرکه څه هم غولوونکي دئ ، خوبیاهم داولس دزیات اکثریت نظردئ اودوی که څه هم ناپوه اوبې خبره دي، خونظریې باید یومخیزه ردنسي.

امیرعبدالرحمن، چي یووخت زماسره پرسیاسي چارو بوختېدی ، راته وویل ده په روسیه کي دخپلو جاسوسانو پرلاس یولیک ترلاسه کړی چي راته وبه یې لولي. په دې کي دده هدف البته دانه و، چي زه دامعلومات له خان سره وساتم بلکي زه په داسبا هندوستان ته روان وم اوامیرته ترډې بله ښه موقع میسره نه وه، چي دهندحکومت ته ددغه لیک په باب خبرورکړي . جاسوس لیکلي وچي ده دروسیې له یوه لوړرتبه مامورڅخه اورېدلي، چي دده حکومت په پام کي لري افغانستان ترهغوپوري پرخپل حال پرېږدي، ترڅو امیرعبدالرحمن ژوندی وي . خودده ترمړینې وروسته به یې ونیسي . کله چي امیرهغه لیک راته ولووست ، زیاته یې کړه چي که داخبره رشتیاوي لکه څرنګه چي دوی خیال لري ، رشتیابه نوهم دی مړوي، چي دوی دده دهېواد دنیولو هڅه کوي. سره له دې هم ده ته دااهمیت ورخبره نه وه. ځکه ده له زیاتوکلونو راهیسي هڅه کړې، چي خپل هېواد یوموټی اوداسي پوړته یې وخېژوي، چي خان دملتونو په منځ کي وساتلای‌سي او تل دیوه خپلواك سلطنت په توګه پاته‌سي . که دده دمړینې تروختته دده هدف بشپړنه سي ، بیابه هم دده کارونه یوداسي تاداو وګرزي، چي پرهغه باندي به دده زامن اولمسیان لکه څرنګه چي دده ستره ازرو ده ، یوداسي دېوال راوګرزوي، چي هیواد دبهرني تېري دمخنیوي په وړاندي خوندي کړلای سي.

په ټولوموارد وکي چي امیرعبدالرحمن زماسره پردغه شان مسایلوخبري کړي دي ، تل یې څرګنده کړې ده، چي دی په زړه کي دخپل هیواد ښېګڼه لري اوپه خینوو ختوکي به یې کله چي خپلو خلکوته دخپلولوړو ارزوګانوپه انتقالولوکي دخان ناکامي بیانوله اوداچي دده له ټولوهڅو حتی له ترټنې اووژلو سره سره بیاهم دهغوعادتونو په له منځه وړولوکي ناکامه سوی دئ، چي دیووالي اوپیاوړتیا په لارکي یې خنډ ګرزېدلي ـ نوترسترګوبه یې اوښکي جاري سوې.

په دغه موقع کي چي پـــــورته یې یادونه وسوه ، امیرپه افغانستان کي له

اورګاډي سره پرخپل مخالفت لرڅه روښاوا چوله . ده وویل چې دی پردوا ړو خواوو دوه پیاوړي ګاونډیان لري . دواړه خواګونه دده هیواد ته داورګاډي له غزولو سره ډېره مینه لري اودی یې هروخت دخپلوخلکو دمفاد اوپرمختیا له امله د هغې دجوړولو په لارکي هڅولی دئ ، خوناکامه سوي دي. داسي فرض کړئ، ده لکه څرنګه چي هغوی غوښتل په خپل هیواد کي اورګاډی غزولې وای، نوبیا به یې ورته ویلي وای، چي دغه سیستم ترهغوپوري ګټورنه تماميږي ، ترڅو چي ددوی له سیستم سره ونه تړل سي. اوس نوکه دی خپل اورګاډی له یوه خواك سره وصل کړي ، بل به هم دغه شان ورته غوښتنه وکړي اودی به په دې صورت دجګړې خطرمیسرکړي اوانګلستان اودهغه متحدین به له ده څخه یوازي دهغه څه انتظارولري، چي ددوی خوښ وي . له دې امله نوده وویل بهتره داده، چي هیواد هیڅ اورګاډی ونلري. که څه هم په دې کارسره به پخپل تجارت او انکشاف کي زیات تاوان وکړي.

امیرعبدالرحمن هیڅکله زماسره په دې باب خپل نظریات شریك نه کړل، چي هغه دي ظاهرا دده په هیوادکي دغني معدنونو درااېستلو پرممانعت لرڅه روښاواچوي .پرځای یې تل په دغوکانونوکي دکارکولوله بابته دخپل هیواد منفعت ته اشاره کوله اوزماترپاکلولړوروسته یې ماته لیکلی امروکړ،چي د مسودهغوډېرودویلولو له پاره لازم کارونه پیل کړم چي دکابل په شاوخواکي موندل سوي وې . کله چي کارنیمایي ته ورسېد ، ده راته ترامرثاني پوري د کار دمعطل کېدولارښووني راولېږلې اووروسته یې موضوع همداسي معطله پرېښووله چي کار یې ترننه لاهم نیمګړی پاته دئ . ده ماته دهغه کاردبندولو له دلیل څرګندولوڅخه ډډه کړې چي په سرکي یې له پیل کېدو سره زیاته مینه درلوده .سړی صرف دومره اټکل کولای سي چي دی به ددې کارپه کولوسره دخپلوګاونډیو له لاسوهني څخه ډارېدلی وي، چي ګویا دده هیواد دومره شتمني لري.

امیرحبیب الله چي په ټولو شیانوکي دخپل پلارپالیسي تعقیبوي ، دهیواد دمنابعود انکشاف پرلوردهغه دبېلابېلو منرالي زېرمو دموقعیت اوارزښت معلومولو په هاخوانورهیڅ نه دي کړي . په هرصورت امیرحبیب الله دافغانستان

په لویدیځ کې دبلوچستان دساحل پرځنګ دهیواد دیوې بیلې سوې برخې له بیرته لرلوسره زیاته مینه لري، چې په دې ډول سمندري بندرولري اودهغه له لاري له نوروهیوادوسره بې له دې چې دګاونډیو قلمروته دې ارسي ، دمستقیمي معاملې کولوس ومومي . دده ګاونډیان تل هغه وخت دخپل قلمرو څخه داستفادې اجازه ورکوي، چې په معامله کې ددوی خپله ګټه وي . دغه شان بندربه دوی مستقل کړي، خپل هیواد ته به انکشاف ورکړای سي ، د خپلو کانونو محصولات اونورصادرات به په مستقیم ډول وېلورلای سي اوددغه رازتجارت په دوام سره به وکولای سي، هرڅومره جنګي مواد اونورمالونه چې غواړي یې، وارداودخپلو ګاونډیوله خبرېدو اولاسوهنې پرته به خپل ځانونه پیاوړي کړای سي .

افغان واکمنان په هندوستان اودغه راز نورو اروپایي هیوادوکې خپل جاسوسان لري اوهغوی دټولو هغوموضوعګانو په باب، چې پرافغانستان باندي په مستقیمه یاغیرمستقیمه توګه اغېزه ښندي، اطلاعات ورکوي. امیراودهغه صمیمي ملګري چې دنوروملتونو پرسرواکمنې چلوي ، له دغوا طلاعاتو څخه حداکثر ګټه اخلي اوټول هغه څه ځاري چې دبېلابیلو خواګونوترمنځ روان وي . خوله دغوڅومحدودو مقاماتو پرته نورخلک دبهرنی نړی له خبرونو څخه بندسوي دي. څکه په هیوادکې کومه ورځپاڼه نسته اودنوروهیوادوورځپاڼې اواخبارونه دوی لوستلای نسي. ددوی حکومت هیوادته دبهرنیانو پر راتګ باندي اعتراض کوي اوهیچاته له سوداګروپرته اجازه نه ورکوي . یوازي څومحدود کسان هغه هم دده خپل خلک دامیرلخوا دمخصوصو اجازو له لاري کولای سي ترپولې هاخواتجارتي سفروکړي . نورافغانان له یوه مخه بې له هغومسایلو، چې ددوی په محدوده ساحه کې پېښیږي، دبل هرڅه په باب بې خبره دي.

افغان واکمنان دغه راز دخپل هیواد دکورنیو چارواداره دنورو شاوخوا هیوادوسره له تماس پرته پخپله تنظیموي. هغه برتانوي مامورین چې په ناپامي یانوروعلتونو ترپولې رااوړي ، بندیان کیږي اودامیردحکم تررسېدو پوري ساتل کیږي. له نورو ملتونو سره دخلکو راشه درشه به بې له شکه خلک دتمدن لورته مایل کړي او د نظر پراخوالی به یې اوسنی فناتیک تعصب له منځه یوسي، چې

دنوروړولوخلکو پرضد یې لري اواساسا دهغه لنډ وتنګ ژوند محصول دی، چې پردوی باندې په زور تپل سوی دی اوپه عمل کې یې دوی له نوري نړۍ څخه رابېل کړي دي . همداافکاردي چې ددوی دواکمنانو دتجرید سیاست رهبري کوي .څکه دخلکو پرناپوهۍ اومذهبي افسانو باندې عملي کارکولو دوی ته وس ورکړی دی، پرهرلورچې یې زړه وي ، کارترې اخلي.

د اوولسم څپرکي لمنليکونه

(۱) دغلام حيدرخان په نامه په دغه عصر کي مرو دوه تنه مشهور پوځي افسران پېژنو. يو غلام حيدرخان څرخي دئ ، چي دعصمت الله خان څرخي زوی او دلښکرو عمومي قوماندان و . دی له اميرعبدالرحمان خان سره د ۱۸۸۰ ع کال په جولای کي يوځای سو او د تخت نيولوپه کار کي يې ډېره مرسته ورسره وکړه . له اميرسره دراولپنډی په سفرکي ملګری و . بل غلام حيدرخان اورکزی دئ ، چي دسرهنګ سکندرخان اورکزي زوی و . دی په ۱۸۸۲ ع کال د څرخي غلام حيدرخان پرځای مقرر سو . په زرمت ، شينوارو ، منګلو او غلجيو په ټکولو کي يې اميرته زيات خدمتونه وکړل . امير دسروزرواو جواهرو مډالونه ورکړل .

زما ګومان دئ ، چي د مولف مراد به دلته دا دوهم غلام حيدرخان وي . (ژباړونکی)

(۲) مولف دده نوم«۷» بللی اوما «ی»توری ورته وټاکه .

اتلسم څپرکی

دکابل پېښورلار

افغانستان ته دننوتلو اووتلو داجازې اخستلو ستونزي ـ دهغه سیموبیان چي په مخه راځي ـ رباتونه اودلارې داړودوخایونه او فاصلې ـ دجلال آباد ښاربیان ـ دازبکانو د «بزبازی» لوبه ـ په جلال آباد اوشاوخواکي دکابل سیند ـ مشک ـ ددرېي اهاړ ـ دسفروروستی ورځ.

په کابل کي له څوکالو تېرېدلووروسته یوه تجربه راته داوه، چي دراوتلو پروخت مي دیوځه وړیاړاحساس کاوه . بیرته مدنیت ته دستنېدلو، دخپلو دوستانواوخپل هیواد دخلکو په منځ کي داوسېدلو فکرپه سړي کي دومره تلوسه پیداکړي، چي دتیاري نیولو اوپه لاره کي دوخت تېرولو موده وربانديږ ډېره اوږده سي . کله چي څوک په کابل کي وي ،په فکرکي يې دکوراوانګلستان فاصله ببښي زیاته وي او داسي ورته ښکاري لکه دبلې سیارې له مخکي اوخلکوسره چي دچاسروکاروي .که څوک بوديست (دبودادین پیرو ـ ژباړونکی) وي، په اساني سره به احساس کړي، چي له بهرنی نړۍ څخه دومره بېل سوی اوټول شیان دومره مختلف دي، چي دعلیحده هستی په شان ښکاري.

افغانستان یوداسي هیواددئ، چي ورتګ ورته سخت دئ. نه یوازې په دې دلیل چي دامیرلیکلې اجازه ورته لازمه ده ، بلکي دهندحکومت هم بایداجازه ورکړي . هیڅ اروپایي نسي کولای له اجازې پرته دخیبرله غاښې تېراوترپولې ولوړې اوداکاریوازې دامیردفرمان ترلاسه کول تضمینوي اوان ترهغه وروسته هم له افغان سرحدڅخه دتېرېدواجازه ترهغوپوري نه ورکوله کیږي، چي په یوه ټاکلې ورځ له مسافرسره دبدرګې دبندوبست په باب خبري سوي نه وي . له هیواده راوتل هم مشکل دي. خکه امیرهغوکسانوته په رخصت ورکولو کي محتاط دئ، چي به هیوادکي يې څه موده تېره کړې وي . همدغه سبب و چي ماپرله پسې اته کاله هورې تېرکړل اوسره له دې چي په مکررډول مي درخصت اخیستلو غوښتنه کړې وه . بیاهم تل په یوه اوبله پلمه ځنډول کېدلم . کله چي چاته اجازه ورکړه هم سي بیاهم نورې درې درې اونی ځنډپه کښېوزي . په دغه موده کي د باروړلو له پاره اسونه اود بدرګې لپاره سواره (Cavalry) چي

دسفردحفاظت له امله لازم دي، خيمې، غالی اونورڅه برابرېږي. دهرڅه ژرحرکت له پاره ارزو، دخلکو دنن اوسبا مزمن عادت چي څوك لږوډېر ورسره عادي کېدلای هم سي ، داټول په ناڅاپي اوڅرګندډول له يوراز عصبانيت سره مل سي . خوڅرنګه چي ټول شيان وهغه ڃاته متوجه وي چي انتظارباسي ، ځکه نوانتظارکافي اندازه اوږدسي .په پای کي هرڅه تيارسي اويوسهار ټول بکسونه اوبارونه دڅارويو پرشاټړل سوي ، نوکران پرهغواسونو سپاره سوي چي سپك بارونه پرې باروي اوبارونه خوځېدوته اماده سوي.لويادوه ساعته وروسته سړی پخپله پرآس سپوراوروانيږي.

له کابله ترپېښوره که هره ورځ اوږده مزلونه ووهل سي ، داتورورڅو سفردئ خوهغه خلك چي پرلاره معمولا پورته اوکښته سفرکوي ، نوبيادېيولسو، دوولسو ورخولارده . که سفرپه دغه اوسني وخت کي وي، نوبيادسپارلی او بار اسونه بايد ښه تکړه وي. ځکه په غروکي مزل وهل اودلارو ډېرېن اوزيږ حالت (سړکونه له کابل پرته بل ځای نسته) داسانوله پاره ډېرستومانوونکي وي. ډېرو اوږدو ورڅو په مزلونوکي خوځيني اسونه له ستړياڅخه ڃپه سي او پر لار باندي داسونو دمړه کېدو موارد خوبيخي عام دي.

کله چي دکابل ناوه شاته پرېښودله سي ، نوشاوخوا ورشوډېره ويجاړه ښکاري .له غرونو، کارو اوشګوپرته بل څه نه ليدل کيږي .دسفرپه دوهمه ورځ د «لته بند » ترغاښي اوړي، چي له کابل څخه په ښه پوره ارتفاع کي پروت اوکابل پخپله دسمندرله سطحي څخه اووه زره فوټه لوړدئ . نورسفرنوترهغو چي جلال آباد رسيږي ، په غرونو کي دئ .دشپې تېرولوکمپ کليوته نږدې په هغوناووکي وهل کيږي، چي دلږڅه اوبوله امله يوڅه محدوده مځکه دکرني ورکرزېدلې وي . دباران ډېرکمښت ددې سبب سوی، چي سيمه دي ډېره وچه اوشاوخوا دي په وادي کي غنمي کاري راغونډي سوي وي . دغرونو په بېخ کي حاصلخېزه خاوره جوړه سوې اودکرني وړده . په غرونو کي شنوبوټو اوونو ته هم اړتيا سته . دوريځو اوپرڅنګ يې دشبنم نشته والی مځکي ته ديکنواخته رنګ ورکولو سبب سوی دئ . ډېري ښې غرنی ساحې سته، چي ښکلي کېدلای سي خود اتموسفيروڃوالي ليري اونږدې غرونو او غونډيو تـــه بېخونده رنګ ورکړی

دئ . دورخني مارش په پیل کي دمنظري یوشانتوب اوترستومانوونکوبرخو تېرېدل سړی بېخي ستخ کړي. څکه کوم په زړه پوري څه نه وي، چي دستړیااحساس دي په کم کړه سي اوپوازنی غوښتنه داوي چي مزل پای ته ورسیږي اودکمپ وهلو ځای ولټول سي.

له کابله ترجلال آباده، چي دپېښورتقریبا نیمایي دئ، معمول تم ځایونه دادي : بتخاك ، دوولس میله ـ بریکاب Barikab ، دودېرش میله ـ جگدلك ، شپاړس میله ـ گندمك ، اته ویشت میله ـ فتح آباد اتلس میله او جلال اباد نولس میله . دافاصلې ټولي اټکلي دي. څکه له یوه ځایه بل ځای ته درسېدلو دوخت له مخي اټکل سوي دي . نورځایونه هم سته چي که دشپې لخوالازمه وي ، کمپ پکښې وهل کېدلای سي اوپه دې اړه دي لري، چي څوك غواړي دغه سفرپه څومره ورخووهي .خو که څوك غواړي دهري ورځي مزل يې داسونو او باروړونکو ځارویوله پاره ستومانوونکی نه وي ، نوپورتني تم ځایونه ډېرمناسب دي. لنډ مارشونه په غرنیو برخوکي وي اواسونه پرهواره باندي داوږده مزله په اندازه ستومانه کوي . جلال آباد ته شپېږورخنی سفرپرداسي لارودئ، چي د غونډیو په بېخ کي جوړي سوي دي اوتقریبا ټوله لارپه ریگواوکوچنیو ډبروکي تېره سوې ده او داسونو پښې پکښې ډېري ننوزي. داکاراسونوته سخت او ستومانوونکي وي. چاچي په وچو ریگو کي لږڅه تگ کړی وي، پوهیږي چي داوبو غاړه به داسونود ستړیا اچولو له پاره ډېره خوندوره وي.

زه چي له کابله راوتلم ، واوره اورېده اوتېري دوې ورځي هم اورېدلې أوسمه وغریي ټول پوښلی وو. دتوپان شمال ډېرېدلگېدی . دتوپان ساړه هغه چاته ښه معلومیږي، چي تجربه کړی يې وي .ماورروسته واورېدل، چي په هماغه شپه دوه دري تنه عسکر دشپې په پیره کي دیخنی له لاسه ترمرگه رسېدلي وو اودکابل په سختوژموکي، چي بادپه شدت چلیږي اودشپې لخواساړه مخ پرزیاتېدووي ، دامعمولي پېښي دي.

په واوره کي له څوساعتومزله ورروسته چي اندامونه شخ اوحواس د ساړه شمال له امله فلج وو اوپه دې وخت کي مي دواورو په منځ کي دسرای (رباط) دېوالونه ولیدل ، شکرمي وکیښ اوگله چي وررسېدو اوله اسونوراکښته سولو،

دکابل اوپښنور پرلار کاروانسرای

يوه سوم، چي په ښې لاس کي مې دويني جريان ببخي بندسوی واو له څه مودې موښلو ورروسته بيرته سم سو. سرايونه، چي دلاري په اوږدوکي پرتاکلو فاصلو باندي جوړسوي دي ، اصلا دکاروانونو له پاره دي او دمربع شکل لري چي شاوخوا جگ دېوالونه پرراتاوسوي وي. تردېوال دننه خوني جوړي سوي وي . دخونو مخي ته برنډه وي، چي بده هواکي دشپې لخوا دکاروان بارونه پکښې پراته اودغه راز داوښانو اوباري څارويو له پاره دربېدلوځای هم وي. دسرای د دروازې دپاسه يوه لوړه خونه وه، چي موږلومړی شپه پکښې واړول . داخونه دمعتبرو مسافرو له پاره جوړه سوې ده اوپه دغه شپه زماپه اختيارکي وه . خودهوساتوب له مخي دومره ويلای سم، چي تربهرپاته کېدوښه وه . کښته خوني چي کوز اوپاس دکاروانونو مسافرپکښې اوسي، تودي وي خوهغه بيا چټلي اوزياتره داسي خلك پکښې اوسي چي دپاك اوستره عادت لرونکو کسانو له پاره مناسب نه وي . داخونه چي مانيولې وه نسبتا پاکه خوفرش نه وه او داورځای يې هم نه درلود . دلرگيو کړکی يې وه چي دچوکاټ پرشاوخوايې ديوه انچ په اندازه درزونه درلودل .دلرگي اودېوال ترمنځ يې خالي ځايونه جوړسوي وو. پخپله په دېوال کي هم غټ درزونه وو چي غالبا به دزلزلې له امله جوړسوي وو. تردغودرزوبادچلېدی . دبارونو تررارسېدوپوري ماپه برنډه کي اور بل کړ او يوازېڅ وبل به مې په روڼ سره ورته توداوه . شپه لانه وه خپره سوې، چي دبارونو څاروي راورسېدل اوماوکولای سول چي يوه پياله چای وچښم .يويادوه ساعته ورروسته ډوډی هم برابره سوه . څوك چي ستړي اوږدي اوتودوخه هم ترصفرکښته وي، دغه انتظارډېرستومانوونکي تماميږي . ددېوال له درزونو اوکړکی څخه سوړشمال لگېدی اوپه دې وخت کي کالي ايستل اوبيدېدل خوترتصوروتلې خبره ده. خکه نومايوازي بوټونه وايستل اوغزېدلم . څه غالي چي مې درلودې، راباندي وامي چولې . سهار چي راپاڅېدم ، ومي ليدل، چي په لگن کي اوبه کرنگ يخي سوي وې اود واوري گردلې فرش اوبسترپوښلی و.

سهاراسمان شين اوخلانده و.دلمرړانگوته دواوري خلېدلو څوك ډنداوه . څه آن وروسته سترگي ورسره عادي سوې. خوبادپخپل ټول شدت چلېدی اوکله چي د «لته بند » غابنې ته وختو، هوادومره سړه وه، چي پر زين باندي ځان تکيه

کېدل سخت و. لاسونه اوښې موداسي ښېده اوبې حسه وو، چې موږ وبېرېدلو يخني يې راځخه يونه سي . څکه نوزه اوبدرگه مي له آسه راکښته اوقدم مووواهه، چې ځانونه لږڅه تاوده کړو .اسونه مودماپښيين تردوو بجوپورې خوشي کړي وو . دغاښي پرهابله غاړه له باد څخه يوڅه خوندي وو خو ما فکر کاوه ، چې دساړوله امله پرآس سپارلي لازمي نه ده اوتر« بريکابه» مونوره لار په پښوووهله . دغه کمپ ته دماښام پرشپږبجې ورسېدم .دورخې اوږده مزله دېرستړی کړی وم . دبارڅاروي، چې دېردرانه بارسوي اودغرونو دپاسه پرلنډو لارو باندي په اسونو پسې وي، کمپ ته دشپې ترنهو بجو لاهم نه ورارسېدلي. څکه نوبياډېرناوخته و چې دماښام ډوډی برابره سوه. خوپردغه وخت هم ښه وه چې راورسېده .

تر دې وروسته نو ترجلال آباده پورې، چې دغرو هري لړی موږنور هم کښته کولو، هوا ورځ په ورځ تودېده خوتودوخه يې صرف نسبتي وه اوجلال آباد ته چې ورسېدو، لاهم ښه يخ و . دلته مي يوه ورځ تېره کړه اوترخيبرکوتل پورې مي يوه اضافي ورځ بله هم درلوده. څکه کوتل دمسافروپرمخ په اوونی کي يوازي دوه واره خلاص وي.په دغه ورځ مي ځان دښار اودامیردمانی اوباغچو په کتلو مصروف وساته . دايوکوچنی ښاراوله معمول سره سم دېوال پرې تاوسوی دئ. خودېوال (کلا) ځای ځای کنډو دئ اوهرڅه دېرويجاړښکاري . زياتره برخي کنډوالې دي. دښار دصفايي له پاره هڅه نسته .دهرکوراوسېدونکي د خپلي روغتياساتني له پاره پخپله بندوبست کوي، چې په عمل کي گوياکورټ نسته . څکه هرځوك دکورکثافات بهرته غورځوي اوکه دسپيو ياکارگانو په واسطه ونه خوړل سي ، همدلته ورستيږي . داوبو يې بدبوی ځي اودحيرانتيا خبره نه ده چې کله کولرا راسي ، دېردوام کوي اوزيات تلفات پېښوي . کولرا ورته له هندوستان څخه دکاروانونو په واسطه انتقاليږي . سړی تعجب کوي، چې ولي ټول خلك نه پکښې تلف کيږي. خوروج اقليم اودوامداره شمالونه بې له شکه دښارله روغتيايي حالت سره مرسته کوي اوښايي دکولرا دوامداره پېښېدلو زياترو خلکوته دناورغی په مقابل کي معافيت ورکړي وي .

په جلال آباد کي مي د لومړي ځل له پاره د اوزبکانو يوه لــوبه (بزبازي)

ولیدله . دالوبه پراسانو کیږي . لومړی کاردادئ، چې یو اوزګړی یاپسه په داسې حال کې چې اوزبك سپاره شاوخوا پرې راغونډوي په معموله توګه حلالوي . داکارچې سرته ورسېدی، اشاره ورکوله کیږي اوټول سپاره حلال سوي مړه ته، چې پرمخکه پروت وي، هجوم وړي . هرچاټه چې په لاس ورغئ ، پرزین باندې یې مخې ته ږدي اوپه ترات سره خغلي . نورسپاره یې ترهغو تعقیبوي چې دبل یوه لاس وررسیږي اوورروسته په عین خغستا کې دجسد د لاس ته راوړولو له پاره مجادله روانه وي . چاته چې په لاس ورسي ،نور یې په نوبت سره تعقیبوي او که حلال سوی مړ پر مخکه ولوېږي، بل سپور یې په تاخته کې حمله کوي . دآس دسورلی یوه ښه اولاس پرآس وي اونورهغه کوي خان مخکې ته ورسوي .لوبه ترهغو پوري روانه وي چې حیوان اشلې پشلې سي. هغه څوك بریالی وي، چې په پای کې یوه برخه په لاس ورسي اوخوندي یې کړای سي . داسانوسرعت اوچالاکي ددې مانع وي، چې نورکسان یې ځنې واخلي .

له جلال آباد څخه تر پېښوره پوري معمولاً پنځه ورځې مزل دئ. ګردی کڅ لومړی تم ځای دئ، چې شل میله کیږي . باسول اتلس میله ، ډکه دافغان سرحدڅوکی ، شپاړس میله اولنډي کوتل دخیبرکوتل په پای کې انګرېزي پوسته ، شله میله . دسفرپه وروستی ورځ له لنډي کوتل څخه دخیبرکوتل له لاري ترجمرود اوړي، دا هغه کلاده چې دهند پرخوا دخیبر دخولې ساتنه کوي ، اوپېښور ته رسیږي .دانوهغه ځای دئ، چې یووارېیا څوك مدنیت ته داخل سي.

له جلال آباد څخه دخیبر ترغرونو پوري مخکه نسبتاً اواره ده . اودسفرپه ډېره زیاته برخه کې لاردکابل سیند پرغاړه تیرېږي .په دې ځای کې سیند پراخ اوژورنه دئ . که څه هم داوبو جریان دجلال آباد اوپېښور ترمنځ دسطحې دلوړتیا په پرتله چټك دئ . دسند په دغه برخه کې یوشمېر ګرداوونه سته اوهغه چاته ،چې له جریانونو سره ښه بلدنه وي ، په بېړی چلولو کې مشکلات او خطرپېښوي . ویل کیږي چې ګرادوونه زیاتره دخیبر غرونو په تنګیوکې واقع وي اودغه ځای دئ چې وایي دجاله وانانو مهارت دناځاپي فاجعو په مخنیوي کې رول لري . ځکه دجریان سرعت چاته لږ موقع ورکوي، چې دجلو غلطي تصحیح

کړي.
جلال آباد دافغانستان له هغو محدودو ځايوڅخه دئ، چي زياتي ونيْ لري. ځنګلونه دښارپه څوميلي کي واقع دي اوليدل کيږي چي ځيني غونډۍ يې پوښلي وي. چارتراش چي دځنغوزيو يوراز ونه ده .کله چي پرې سي به بدشکل يې څلور کونجه کوي اولرګي يې سيند ته راشيوه کوي. هورې سره اوډل کيږي او پېښورته دخرڅلاو له پاره دسيند له لاري وړل کيږي. يوه لږاندازه يې په هندوستان دخرڅلاو لپاره استول کيږي.
پېښور ته زما په يوه سفرکي دجلال آباد والي داميرله حکم سره سم څو دانې غټ ختکي چي هورې شنه کيږي، راوليږل. ختکي دومره غټ وو، چي دوه فوټه اوږده اويونيم فوټ يې بر (پسور) و. ماله څان سره دهغو دوړلو وسيله نه درلوده. داخبره، چي تروالي پوري ورسېده، هغه سپارښتنه وکړه، چي ختکي دي پېښورته ورسول سي اوهورې دي ورتسليم سي. جاله وانانو راته وويل، چي دوى به له جلال آبادڅخه پېښورته په دوولس ساعته کي ورسيږي. دافاصله سل ميله ده اوسړى دجريان سرعت څني تصورکولاى سي.
دسيند اوبه دغرونو دواورو له ويلېدو څخه منځ ته راځي اوډېري سړې دي. ماته وويل سوه چي که څوک غواړي ترسيند په لامبوپوزې وزي، داوبو جريان يې دومره ليري يوسي چي بلي غاړي ته تررسېدو وړاندي يې داوبوسوړوالي بدن ورکنګل اودومره يې بې سيکه کړي، چي نزدې وي ډوب سي. دسيمي خلک چي غواړي ترسيند پوري وزي، له پړسول سوي مشک څخه کاراخلي چي هم بدن وچ ساتي اوهم له پښوولاس څخه دکاراخستلو زمينه برابروي. څو دبدن غړي دومره کرخت اووچ سي چي يوغښتلي سړى به له رود څخه دپوري وتلو ياپرهابله غاړه باندي څوميله کښته کلي ته دتللو له پاره دمشک کارولو توان ولري. ماته وويل سوه چي پرله پسې استعمال يې دلاسواوپښو روماتيزم پېښوي اوداخبره دمنلو وړده.
مشک هغه شى دئ، چي په ټول ختيځ کي دلامبوزنو په واسطه کارول کيږي. هغه دوزې ياپسه له پوست څخه جوړيږي. پوست صاف اونرموي اوبيايې پړسوي، چي له سر اوپښو پرته نور سم دم هماغه لومړنى حيوان وي. بندونه يې

ورتړي .پوست چي ټول وپړسول سي ، يوه ډېره سپکه بېړۍ ځني جوړېږي .
کلیوال خان پړمخي پراچوي، ژورو اوبوته يې وړېوري وهي، لاسونه وښي
ښورو اوپه دي ډول گويا لامبوکوي . هغه کسان چي ماپه سيند کي په همدې
ډول لامبو کي وليدل ، زما داټکل له مخي يې سرعت په ساعت کي لس ميله
کېدی .
جلال آبادته نزدې، چي رود ددوو غونډيو په منځ کي تېرسوی اوسره تنگ
سوی وي ،کليوال له يوې غاړي بلي غاړي ته دسيند دپاسه پنډه رسی تېروي،
چي يوسراوبل سريې داوسپنو پرغټو ميلو باندي چي دځنډي په گارو کي ښخي
سوي وي ، ټړل سوی او ددغې رسی په مرسته ، دوی ديوې بدشکله تختې
دپاسه بلي غاړي ته پوري وزي . داتخته له بدشکلوزيږو خادو څخه، چي يوله
بله سره ټړل سوي وي ، جوړه سوې ده . پرهغې باندي سپک سپارلي او ځاروي
پوري باسي . دغه وطني رسی چي پنډواله يې يوشان نه وي ،له بېکاره وښتانو
څخه جوړه سوې اوداوبو جريان ورته ښه زيات مقاومت ورکړی وي . زه
وربېږدېدم چي څوك لـه دغـي وارخطايي سره، چي دتېرېدلو په وخت کي
ورپېښيږي ، څرنگه رورډيږي .داچي وايي کله کله دغه رسی شلېږي اوله هغه
سره سم فاجعه ناکي نتيجې تري راوزي ، زمادحيرانتيا سبب نه سو ځکه
ډېرمحدود کسان لامبو کولای سي.
دسيمي خلکو يووخت اميرته دسيند دپاسه دپله جوړولو له پاره عرض وکړ
اوده ته يې ډاډ ورکړ، چي ازادتگ وراتگ په ددواړو غاړوکي دخلکو په گټه
دئ اوپله ته سخته اړتياسته . اميرچي له هرهغه ساختمان سره مخالف دئ، چي
يووخت به يې دښمن کارخني واخلي، فيصله وکړه، چي هوايي پل دي جوړسي .
خوهغه خلك چي دې کارته يې گومارلي وو، ټول بې تجربې کسان وو اوپرسيند
باندي يې لږکاروکړ. ورروسته دامفکوره معطله سوه .
مايووخت اميرته يوه پروژه پېشنهاد کړه، چي له سيند څخه دي دجلال آباد
اوهندوستان ترمنځ دمالونو په انتقال کي کار واخيستل سي .داپروژه بالکل
عملي وه . ځکه دسيند په پراخه برخه کي ديوه ژور کانال په کښلو اودغټو گارو
په ليري غورخولوسره به چي د گرداوونو اوکښتی چلوني ته د نورو خطرو سبب

کیږي ، هندوستان ته سفرکول اسانه سي اودبخاربېړۍ به دمالونو دوړلوراوړلو له پاره استخدام سي . په اوس وخت کي داکاردخاروبو په واسطه سرته رسیږي اوهرکال حکومت ته په ډېره بیه تمامیږي .په کال کي څومیاشتي دجلال آباداوخیبر ترمنځ دکښته سیمي تودوخه اودباري خاروبو په منځ کي دمړیني لوړه اندازه دهرڅه دلېږدولو په لارکي خنډ کیږي اوله ډېرو ضروري موادو پرته چي باید په هرقیمت وي ،راوړل سي ، نورڅه ممکن نه وي . امیر په لومړي سرکي ددغي پروژې عملي کېدل ومنل خوورو ورو یې له نظره وغورځوله او د نورو پروژو په شان یې سملاسي تیاري ونښود .

دجلال آباد اوخیبر ترمنځ سیمه ښه سمسوره ده اودسیند پردواړو غاړو باندي ډېرکلي سته خوزیاته اندازه دکرني وړمځکه همداسي شاړه پرته ده . علت یې بې له شکه دادئ، چي هندته یې دخرڅلاو په مقصد دمحصولاتو دانتقال له پاره ارزانه وسایل نسته. خکه نوخلك ترخپل لګښت زیات کړلو ته زړه نه ښه کوي خاوره یې ډېره حاصلخېزه ده اوزیاتره غلې دانې ،مېوې اونور هغه څه، چي دتاوده اقلیم له پاره مناسب وي ، پکښې ښه وده کوي . ددوبي په میاشتوکي یې تودوخه زیاته خودپېښور په شان زیاته نه ده . په هرصورت دومره توده ده، چي دهیواد په دغه سیمه کي سپارلي کول ډېره زیاته تجربه غواړي .زمابه یاد دي، چي یووخت مي په جون کي همدلته سفرکاوه ، خوله مي داسي وچه سوه، چي تالو ته مي دژبي وروړلو جرات له دې ېېري نه کاوه، چي مبادا ورباندي ونه نښلي اوبنده نسي . اوکه هرراز کوهی په مخه راغلی وای ، زه حاضروم اوبه یې وڅښم . له ښکه مرغه په دغه وخت کي کولرا نه وه .زه ترهغونارو غیوچي داوبو څښلو له لاري چاته پېښیږي، له بل هیڅ شي څخه دومره نه ډارېږم . دتودوخي درجه ترخپلي اندازې زیاته خسته کن سي. خکه ګاري دلمر تودوخه جذب کړي اوډېري تودې سي .ددغو ګارو تودوخه چي دلمر له هغې سره یوځای سي نو شاوخوا تنګي درې دداښ په شان ګرمي کړي . څوك پکښې ترهغو ساه سمه نسي کښلای چي څني ونه وزي. پرهرهغه چاچي په دغسي سیمه کي سفرکوي ، د اوارو مځکو تودشمال داسي لګېږي «لکه په وچه مځکه کي دغټې ګاري سیوري .»

له کابل څخه تریښنوریوري لار ډېره لنډه ده اوهغوکسانو ته، چي هندوستان ته ځي، ښه بلده لارده . هندوستان ته نوري لاري هم سته اوکه چاته دهغولارو فرصت برابر سي، ډېر لږکسان به حاضرسي، چي دسفر وخت وړباندي تېرکړي .

کله چي په افغاني خاوره کي دسفرورستۍ ورخ وآخري نقطې ته، چي انګرېزي قلمرو پیل کیږي ، ورسیږي ، دپولي کرښه سمدلاسه ځرګنده سي . تردغه ځایه، چي افغاني واکمني غزېدلې ده ، سړی پرداسي سیمه سفرکوي، چي طبیعت جوړه کړې ده اولارپه ګارو اوتیږو کي تېره سوې اواسانو ته لازمه ده چي هیسته ودوري خپله لارپکښې ومومي .له دې امله یې پرسم سړک تراوړده مزله زیات ستومانوي . خوله هغه ځایه چي انګرېزي حاکمیت پیل کیږي، سم سیده ښوي سړک، چي له خیبره ترلنډي کوتله پوري په غرونو کي لاهم آن تریښنوره پوري له لوړو ژورو سره چاته دومره اسانه سي ، چي ځوك په داتوله فاصله کي دسپیوګاډۍ په ترات سره څغلولای سي اوداټول واټن فقط یوڅوساعته نیسي، خوډپولي په افغاني برخه کي داوږدو ورځو ستومانوونکې سپرلو غواړي .

پای

دجنوري لومړی ۲۰۰۲ کال

دماښښین دوې بجې وپنځلس دقیقې

سکاربورو - ټورنټو

کاناډا

محمد معصوم هوتك

UNDER THE ABSOLUTE AMIR

BY

FRANK A. MARTIN

[illegible] ENGINEER-IN-CHIEF SUCCESSIVELY TO THE AMIRS ABDUR RAHMAN AND HABIBULLAH, AND FOR THE GREATER PART OF THAT PERIOD THE ONLY ENGLISHMAN IN KABUL

Illustrated by the Author's Drawings and Photographs, and by other Photographs

LONDON AND NEW YORK
HARPER & BROTHERS
45 ALBEMARLE STREET, W
1907

250

(c) ketabton.com: The Digital Library

UNDER THE ABSOLUTE AMIR

By

FRANK A. MARTIN

PROPERTY OF ACKU 11883
PROPERTY OF ARIC Established 1989

Translated in Pashto

By

MOHAMMAD MASSOM HOTAK

Toronto
Canada
2002

Under
The Absolute Amir

By:
Frank A. Martin

Translated in Pashto
by:

Mohammad Massom Hotak

Designed by: Shafiq

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه ـ جرمني
VEREIN ZUR FORDERUNG DER
AFGHANISCHEN KULTUR E.V
د خپرونو لړ (۵۷)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library